چیا
Chya Magazine

خاوەنی ئیمتیاز

کۆمەڵەی پێشمەرگە دێرینەکانی کوردستان

بەرپرسی راگەیاندن

رەهبەر سەید برایم

سەرنووسەر

جەوهەر کرمانج

دەستەی نووسەران

جەلال دەباغ

عومەری مام رەمەزان

تایپ

گۆنا ئیبراهیم

www.p-deren.org

govarichya@hotmail.com

چاپخانەی گەلاوێژ

٠٧٧٠١٥٧٠٢٠١

گۆڤارێکی مانگانەیە،
کۆمەڵەی پێشمەرگە دێرینەکانی کوردستان
دەریدەکات

ژمارە (٣٣)

ئایاری ٢٠١٠

ناونیشان:

سلێمانی - شەقامی بازنەیی مەلیک مەحمود
نزیک ئوتێل ئەبوسەنا

لــــــەم ژمـــــــارەیـــــــەدا

ئاسایشی ژینگەیی	د.جەزا تۆفیق تالیب	٤
فەرهەنگی چەمکەکان	شاسۆ هێمن مەجید	٦
راگەیاندنی ی.ن.ك	ئەمیر نامیق	٨
نەسرەوتن تا سەرکەوتن	کەمال قەرەداغی	٢٢
شەهید مەولود لەژووری خندکاندنەوە	ئاوات کۆکەیی	٢٤
رۆژانێك کەتێپەڕین	یوسف محەمەد	٢٧
هۆکار و دەرە نجامەکانی را پەڕینی...	حەسەن مستەفا	٣٨
ژنانی کورد لەمێژوودا	گۆنا ئیبراهیم	٤٨
بیرەوەریی پێشمەرگایەتی	ئاسۆ کاکەخان	٥١
چمکێك لەبیرەوەریەکانم	جەلال عەلی ئەحمەد	٦٢
پەیوەندییەکانی کوردی ئێزدی	خەلات سینۆ شێخانی	٧٥
رژێمی ڕوخاوی بەعس و ڕێوشوێنە...	مەلا ڕێباز	٧٨
لەئەرشیفی شاخەوە		٨٢
شنەی شاخ	رەهبەر سەید برایم	٨٨
شیشۆق	شێخ بابۆ	٩٢
ئەلبوومی چیا		٩٨

سەروتار

تیرۆر ..!

دنیا بۆ مرۆڤ دروستکراوە .. هەموو شتەکانیش بۆ خزمەتی ئەو خولقێندراون، تەنانەت دار و بەرد و ئاو و هەواش، مارکس ئەگەر هیچ کام لە قسەکانی راست نەبێت ئەمەیانی زۆر راستە کە دەڵێت : ((مرۆڤ بەنرخترین سەرمایەیە ..!)) بەم پێیە کوشتنی مرۆڤ تەنیا لەناوبردن و سڕینەوەی رۆحێك نیە بەڵکو وێرانکردنی هەموو دنیایە، وێرانکردن و تێکشکاندنی هەموو ئەو کەرەستانەیە خوا بۆ مرۆڤی خولقاندون .. مردن پێشهاتێکی سروشتیە، ململانێ و شەڕی رووبەڕوو یەکێکە لە خەسڵەتەکانی مرۆڤ و هەمیشە مەرگ و مردنی لێدەکەوێتەوە، بەڵام لە شەڕیشدا بنەمایەك و یاسایەك هەیە سنووری بۆ کوشتن داناوە .. گەلێ جار نموونەی رەشەکوژی بەیاسای دارستان دەهێننەوە .. بەڵام لە دارستانیشدا داب و نەریتێك هەیە و دەسەڵاتدارانی نێو دارستان لەخت و خۆڕایی هیچ ئاژەڵێکی بێدەسەڵات ناکوژن، کەچی بەداخەوە لەجیهانی سێیەم و چوارەمدا بێ نرخترین گیانلەبەر مرۆڤە، یاسایەك هەیە بەڵام پێشێل دەکرێ و رووی یاسای دارستان سپی دەکاتەوە، دەسەڵاتی یەکەم بەبەرچاوی دەسەڵاتی دووەم و سێیەمەوە دەسەڵاتی چوارەم خەفە دەکات و دەسەڵاتی سێیەم لغاوی دەکرێت، دەسەڵاتی دووەم دەبێت بە یەکەم..! ئێمەی کورد شانازیمان بەوەوە دەکرد کە سیستەمی حکومڕانیمان نەك هەر لەچاو ناوچەکانی دیکەی عێراقدا بەڵکو لە تەواوی ناوچەکەشدا نمونەی پاکی و جوانی و ئارامی و ئاسایشە، ئێمە زۆرمان بەدەست تیرۆرەوە چەشتووە، هیچیان نەهێشتین دەستی تیرۆری نەگاتێ، گوند، شارۆچکە، داب و نەریت، فەرهەنگ و زمان، تەنانەت ئەخلاقی کوردەواریش، بۆیێ زۆر ئەستەم و گرانە دەستێکی رەش، دەستێکی نادیار، بەبەرچاومانەوە رۆڵەکانمان تیرۆر بکات، ئەوانە خەسڵەتی شەمشەمە کوێرەیان هەیە لە ڕووناکی دەترسن ..! ئەوانە ناخوازن ئازادی هەبێت، نایانەوێ کوردستان ئازاد و سەقامگیر بێت ..چاویان بەرایی نادات تاکی کورد خاوەنی دید و بۆچونی جیاوازبێت، پێیان خۆشە نەوەی قازبین، هەرکات و کاتێك قیڕەیەك هات هەموومان بقیڕێنین .. بەڵام خەیاڵیان خاوە ئەم نەوەیە چاوکراوەیە و جێگەی تیرۆرستان لەناو خۆیاندا ناکەنەوە .. ئەم نەوەیە سەربەستی و ئازادی دەوێت نەك تیرۆر ...!

سەرنوسەر

ئاسایشی ژینگەیی

◇ د. جەزا تۆفیق تالیب*

لە دوای کۆتای هاتنی جەنگی جیهانی دووەمەوە مەسەلەی زامنکردنی ئاسایشی نەتەوەیی بەلای زۆرێک لەولاتانەوە بووە کاری لەپێشینەو لەم پێناوەشدا زامنکردنی ئاسایشی نەتەوەیی بەچەمکە بەرفراوانەکەیەوە گەلێك بواری جۆراوجۆری گرتەخۆ کەلەسەرەتاوە بەئاسایشی سەربازی دەستپێکرد بەو پێیەی بەرقەرار بوونی هێمنی و پاراستنی سنوورەکان لەهێرش و مەترسیەکانی دوژمنان دەبێتە مایەی خولقاندنی رەوشێکی هێمن و لەبار بۆ دامودەزگاکانی دەولەت تاوەکو بتوانن لە نێو خۆی ولاتدا جۆرێك لەبەردەوامی لەبوارەکانی گەشەسەندن و هێمنی بخولقێنن بەمەبەستی هێنانەکایەی هەلومەرجێك کە تیایدادەولەت بتوانێت ئامانجە ستراتیژییەکانی بهێنێتە دی، بەلام لەگەل پێشکەوتنی زانست و تەکنۆلۆژیاو هزری مرۆڤایەتیدا بوارەکانی ئاسایشی نەتەوەییش گۆڕانی ڕیشەیی بەسەرداهات و هەر قۆناغێکی ئەم سەردەمەشمان بەگوێرەی تایبەتمەندییەکانی مامەلەی لەگەلدا کراوە، بۆ نموونە بوارێکی هەستیاری وەکو(ئاسایشی ژینگە) لەلایەن ولاتانەوە بۆتە کارێکی لەپێشینەو ئێستا لەسەر ئاستی نێودەولەتی مامەلەی زۆر وردو هەستیاری لە بارەوە دەکرێت.

سەبارەت بەمەترسیەکانی ژینگە ئێستا خۆی لەوەدا دەبینێتەوە کە ولاتانان دەیانەوێت خۆیان لەپاشماوەکانی زۆرێک لەسەرچاوەکانی وزەو کەرەستەی خاو رزگار بکەن کەدەبنە هۆی پیسکردنی ژینگەلەنمونەی فڕێدان و دوور خستنەوەی پاشماوەکانی ئەتۆم و ناردنیان بۆ ولاتانی دراوسێ و دەوروبەر تاوەکو ولاتانی خۆیان لەم پاشماوانە بپارێزن، هەروەها هەندێك ولات هەلدەستن بەهاندانی کۆمپانیاوسەرمایەدارەکان کەپرۆژەوکارخانەو کارەکانیان بگوێزنەوە بۆ دەرەوەی ولات، بەتایبەتیش ئەو پرۆژانەی بڕێکی زۆر گازی ژەهراوی فڕێدەدەنە زەپۆشەوە بەمەبەستی پاراستنی ژینگەی خۆیان و خۆ دزینەوەشی لەو بەرپرسیارییەتیە یاسایی و ژینگەییەی کە دەکەوێتە سەریان، بۆیە ئێستا ولاتان مەبەستیانە سنوورەکانیان زیاتر تۆکمە بکەن بەمەبەستی دوورخستنەوەی ژینگەیان لەمەترسی و پاراستنی سروشت و سەرجەم

هاوڵاتیان، لەم پێناوەشدا دامودەزگاکانی دەوڵەت ئەرکێکی گرانتریان دەکەوێتە سەرشان ئەویش پاراستنی ژینگەوسروشتی وڵاتە، چونکە هەندێك لەراپۆرتە ژینگەیی و هەواڵگرییەکان ئاماژە بەوە دەکەن کە هەندێك لەوڵاتانی گەشە سەندوو بەجارێك بوونەتە زبڵخانەیەك بۆ پاشماوە ئەتۆمیەکان و بەجارێك ژینگەی سروشتی ئەو وڵاتانە دووچاری پیسبوون وتێکچوون بوون و ژیانی هاوڵاتیەکانیشیان کەوتوونەتە بەر هەڕەشەیەکی مەترسیدارەوە.

ئەوەی لێرەدا جێگەی مەترسییە ئەوەیە کەهەڕەشەکانی ژینگەو ئەو میکانیزمانەی دەگیرێتەبەر بۆ رووبەڕووبونەوەیان پێویستی بەهۆشیاری و دامودەزگای هونەریی پێشکەوتووە، بۆیە هەست بەوە دەکرێت کە هەندێك وڵاتانی گەشەسەندوو توانای خۆپاراستنیان نیەو لەم سەردەمەدا گەورەترین هەڕەشەی ژینگەییان لەسەرەو ئاسایشی نەتەوەییان بە جارێك لەمەترسیدایە، بۆ نمونە هەڕەشەکانی نەخۆشی ئایدز لەزۆر وڵاتانی ئەفەریقاو ئاسیادا بە شێوەیەکی بەربڵاو تەشەنە دەکات و حکومەتەکانی ئەم وڵاتانەش توانای هونەری و تەندروستی ئەوتۆیان نییە تاوەکو بتوانن سنورێك بۆ ئەم نەخۆشیە دابنێن بۆیە دەبینین بەجارێك ژینگەی مرۆییان ئالودەبووە و ناتوانرێت بە ئاسانی کۆنترۆڵی ئەم کارەساتە بکرێت، بۆیە هەندێك لە پسپۆڕانی ئاسایشی نەتەوەی ئاماژە بەو راستیە دەکەن کەمەترسیەکانی ژینگەو رەهەندە نێگەتیڤەکانی لە رۆژگاری ئەمرۆماندا زۆر مەترسیدارترە لە بواری ئاسایشی سەربازی لە هەندێك وڵاتاندا، بەو پێیەی مەترسیەکانی ژینگە شاراوەو هەمە جۆرن وبەئاسانیش ناتوانرێت روو بەڕوویان ببێتەوە، جگە لەوەی تا ئێستاش چەمك وپرنسیپەکانی ئاسایشی نەتەوەی لای وڵاتانی گەشەسسەندوو پەیڕەوی رێبازە کلاسیکیەکەی ئاسایش دەکات و ئەوەندەی ئاسایشی سەربازییان لامەبەستە، بوارێکی وەکو ئاسایشی ژینگەییان لامەبەست نییە، بۆیە ئێستا لەبواری ململانێ و شەڕی نهێنی نێوان وڵاتاندا جەنگی ژینگەیی و مەترسی خستنە سەر ژینگەی بەرامبەر چووەتە بواری پراکتیکیەوە بۆ نمونە وڵاتێکی وەکو چین ئەوەندە بایەخ نادات بەکوالیتی بەرهەمە پیشەسازییەکانی و ئێستا سەرتاپای بازارەکانی جیهانی پڕ کردووە لەو جۆرە بەرهەمانەی کە راستەوخۆ زیان بەژینگە دەگەیەنن ولەبەرامبەریشدا گەورەترین قازانجی دارایی کردووە لەدوو بوارەوە خەریکە بەرژەوەندییەکانی رۆژئاوا دەخاتە مەترسیەوە:

یەکەمیان: لەرووی ژینگەییەوەیە کە زۆرترین گازی ژەهراوی فڕێدەداتە زەپۆشەوە و ئەوەندەی دیکە دیاردەی قەتیسبوونی گەرمی ئاڵۆزتر کردووە و پابەند نابێت بە بڕیاری کۆنفرانسە جیهانیەکانی ژینگەیشەوە لەنمونەی کۆنفرانسی کۆپنهاگن.

دووەمیان: گورز وەشاندنە لەئابوری وڵاتانی رۆژئاوا کە بەهۆی ئەو بەرهەمە پیشەسازییە هەرزانانەوە بازاڕەکانی ئەمریکاو ئەوروپا و جیهان پڕ کراون لە بەرهەمی چینی وبەشێکی زۆری ئەوبەرهەمە پیشەسازیانەش لەرووی کوالیتیەوە خراپن و کێشەی ژینگەیی دەخولقێنن، بۆیە دامودەزگاکانی لێکۆڵینەوەی زانستی وئاسایشی نەتەوەیی رەهەندە دوور ئامێزەکانی ئاسایشی ژینگە بەوردی بەهەند وەردەگرن و دەیخەنە لیستی کاری لە پێشینەیان.

فەرهەنگی چەمكەكان

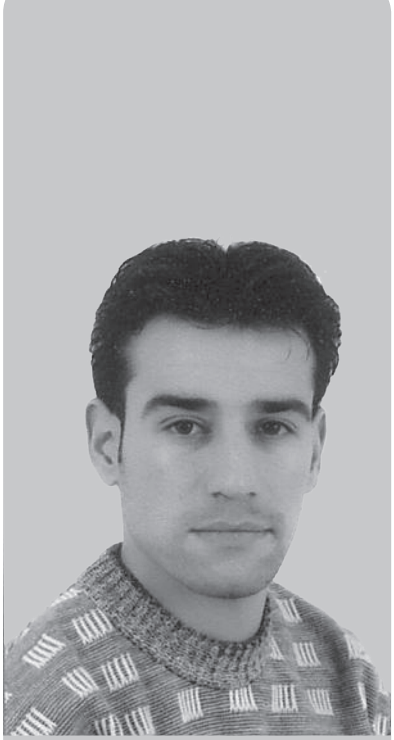

◇ شاسۆ هێمن مەجید

گروپەكانی فشار

گروپی فشار بریتیه له كۆمەڵه كه سانێكن یان ڕێكخراوێكن كه كه پێكهاتون و ڕێك كەوتون به هۆی هەندێ ئامانجی تایبەت كه توانای فشار كردن و هەڕەشەكردنیان هەیه له دەسەڵات و له كەسایەتیه خاوەن پله بەرزەكان.له بەر ئەوەی تیشك دەخەنه سەر بابەتێكی دیاری كراو یاخود چەند بابەتێكی دیاری كراو.

ئەم كۆمەڵانه له توانایاندایه كه سەرچاوه دارایی و مەعنەویەكانیان بخەنه بەر دەستی جەماوەر به مەبەستی جوڵاندنی رای گشتی بەرامبەر بابەتێك كه له بەرژەوەندی ئەو گروپەدابێت.هەر بۆیه بەشێك له هێزو توانای خۆیانی بۆ دەخەنه گەڕ به مەبەستی پێكانی ئەو ئامانجەی كه دیاریان كردوە.

بیرۆكەو فەلسەفەی ئەم جۆره گروپانه لەوەوه سەرچاوەی گرتوه كه هەرشتێك ئەمان خاوەنی بن ڕاست و دروستەو ڕێژەی ڕاستی بونەكەی له بیرۆكەو ئامانجی لایەنه جیاوازەكانی تر زیاتره و شایەنی سەركەوتنی زیاتره , چونكه سەركەوتن پێویستی به ڕێكخستن و تەرخان كردنی سەرچاوەی دارایی باش هەیه,و پاشان بەكارهێنانی ئەو سەرچاوه داراییانه به باشترین شێواز, له شوێن و كاتی دیاری كراو.

بەهێز بوون و پەرەسەندنی ئەم جۆره گروپانه پشت ده بەستێت به ئاستی ڕۆشنبیری و چاو كراوەیی كۆمولگاو ئاستی بژێوی تاك و بیر و بۆچونی تاكەكانی كۆمەڵگاكه.

لەو وڵاتانەی كه كۆچكەرێكی زۆر ڕویان تێ دەكات وەك وڵاتانی ئەوروپاو ئەمریكا كه كۆچكەرانی شوێنێكی دیاری كراو وەك(كوردەكان,عەرەبەكان,ئەلبانەكان)بۆ نمونه, ئەبنه هەوێنێك بۆ دروست بوونی ئەو جۆره گروپانه كه به پێی كات گەورەتر و به هێزتر دەبن, هەر بۆیه دەبینین كه لەم وڵاتانەدا چەمكی گروپی فشار بەشێوەیەكی ڕێكخراو پەیرەوی دەكرێت,بو نمونه له ئەمریكا٦٠٪ دانیشتوان ئەندامی ئەو گروپانەن, له ئینگلترا و ئەڵمانیا دابەزیوه بۆ ٥٠٪ وه له ئیتاڵیا دا بەزیوه بو ٣٠٪. گەر هات و به چاوێكی شیكارانەوه بڕوانینه ئەم گروپانه دەبینین كه ئەندامەكانی پێكهاتوون له پیاو وه ڕێژەیەكی كەمیش له ژنان, هەروەها دەشبینین كه ئاستی ئابوری ڕۆڵكی گرنگ دەبینێت به جۆرێك كه چینه كانی ناوەڕاست و چینه بەرزەكانی كۆمەڵ ئارەزومەندن كه پەیوەندی بكەن به و جۆره گروپانەوە.كەواته له سەرئەنجامدا بۆمان دەردەكەوێت كه پەیوەندیەكی ڕاستەوانه هەیه له نێوان بەرزی ئاستی بژێوی و پەیوەندی كردن بەو جۆره گروپانەوه, وه ئەم بۆچونه له زۆربەی كۆمەڵگاكاندا پەیرەوی دەكرێت .

ئەوەی شایەنی باسه كه دەسەڵات و شێوازی بەڕێوه بردن له گروپی فشار پەیوەسته به كەسانێكی كەم و دیاری كراوەوە, و بنەماكانی دیموكراسی ڕۆڵ نا بینێت له دەسەڵات گرتنه دەست, بەڵكو به پلەی یەك دەوڵمەندی كەسەكە, پاشان لێهلتوویی ئەو كەسه له بەڕێوه بردنی گروپەكه و دیاری كردنی ئامانجه كان و

پاشان پێکانی ئەو ئامانجانە.
هەروەها زۆر لە سیاسەت مەدار و بیرمەندەکان لە وانە (هوروبرتو میشلز) ئەوەیان خستوەتە ڕوو کە ئامانجی ئەو گروپانە ئەوەندەی لە خزمەتی بەدەست هێنانی بەرژەوەندی کەسایەتیە گرنگ و دیارەکانی کۆمەڵکەیە , ئەوەندە لە بەرژەوەندی ئەندامە ئاسایەکانی گروپەکەدا نیە.واتە بوونی ئەو گروپەکانی فشار ڕەنگ دانەوەیەکە بۆ بەدەست هێنانی بەرژەوەندیەکانی ئەو کەسانەی کە بەڕێو بەرایەتی دەکەن نەك ئەو کەسانەی کە لایەنگری دەکەن بە تەنها.

بۆ نمونە لە ئەمریکا بونی ئەم جۆرە گروپانە زەرورەتە بۆ بەدەست هێنانی ئامانجە شاراوەکانی بژاردەی کۆمەڵ(نوخبە المجتمع), کە پایەیەکی گرنگ و دیاریان هەیە لە دەسەڵاتدا.بە جۆرێك کە ئەم کەسایەتیانە گەر هاتوو کاربەدەستی ئەم گروپانە بگرنە دەست نەك هەر سەرچاوەیەکی دارایی کەیان بۆ زیاد دەبێت , بەڵکو سەرچاوەیەکی مرۆییشیان وە دەست دەکەوێت کە زۆر گرنگە لە بەدەست هێنانی ئامانجەکانیاندا

هەر بۆیە جیاوازی حیزب و گروپی فشار لێرەدا سەر هەڵدەدات یاخود دەر دەکەوێت, حیزب پرنسیپ و بنەماو ئامانجی ڕون وو ئاشکرای تایبەتی خۆی هەیە, کە لە ڕێیەوە هەوڵ دەدات بۆ دۆزینەوەی ڕێگە چارە کە لە ڕێیەوە سیاسیەکانی خۆی بتوانن کە هەم ئاهەنگی یەکتر بکەن بۆ بەرەو پێش چون و سەرکەوتن و گەیشتن بە ئانانج بە کەمترین تێچون و بەشداری کردن بە فراوانی لە مەسەلە چارە نوس سازەکاندا.بولاَم گروپەکانی فشار هەڵدەستێت بە پیادە کردنی سیاسەتی تاك رەوانە بە مە بەستی بەدەست هێنانی ئامانجە تاکە کەسیەکان.و هەروەها فشار خستنە سەر بریارە سیاسیەکان ئەویش لە ڕێی کۆنترۆڵ کردنی کەسایەتیە کار بە دەستەکانی چینە جیاوازەکانی ناو دەسەڵات , وەك دەسەڵاتی تەشریعی و کارگێڕی و جێ بە جێکردن.

هەروەها لە بیریشمان نەچێت کە بوونی ئەم گروپانە مەترسیەکی زۆر دەخاتە سەر پێگەی حیزبە سیاسیەکان و ئەو پێگەیەیان لاواز دەکات. بۆ نمونە گەر کەسێك خۆی هەڵبژێرێت بۆ پایەیەکی دیاری کراوی ناو دەسەڵات , دەتوانێت پەنا بباتە بەر یەکێك لەو گروپە فشاریانە لەم کاتەدا باکی بە حیزبەکەشی نامێنێت. لە سەر ئەنجامیشدا گۆمەڵگە زەرەر دەکات چونکە ئەو کەسەی کە بە پاڵپشتی گروپە فشاریەکان گەیشتوە بە دەسەڵات لە سەر ئەنجامدا هەمان بنەماو پرەنسیپەکانی ئەو گروپانە پیادە دەکات کە بووەتە هۆی گەیشتنی بە دەسەڵات.

هەروەها جیاوازی هەیە لە نێوان گروپی فشار و گروپی دەسکەوتەکان(جماعات المصالح) بەوەی کە گروپەکانی دەسکەوت بریتین لەو گروپانەی کە دامەزراون و ڕێ پێ دراون لە لایەن حکومەتەوە, بە هۆی ئەوەی کە نوێنەرایەتی چینێکی تایبەت یان پیشەیەکی تایبەت دەکەن, وەك بازرگانەکان بۆ نمونە.

کاتێك کۆمەڵێك کەس کۆدەبنەوە بۆ داکۆکی کردن لە مافەکانیان یاخود بڕیاردان لە سەر کێشەیەکی چارەنوس ساز بە بێ بەکارهێنانی توند و تیژی و ئاژاوە نانەوە و پێشتر ڕوخسەتیل ن لە دەسەڵات وەر گرتوە بۆ دەربڕینی ئەو نا رەزایی یە , هەروەها ئەم گروپە نابێتە گروپێکی فشار تا ئەو کاتەی کە کاربەدەستەکانیان بڕیاری بەکارهێنانی فشار دەدەن ئەویش بۆ بەدەست هێنانی مافەکانیان لە حکومەت.هەر بۆیە ئەم گروپی دەسکەوتە نابێتە سەنگەرێك بە رامبەر بە دەسەڵات بە پێچەوانەی گروپی فشار کە هەمیشە کە سەنگەرێکدایە دژی دەسەڵات.

بە لاَم ئەزمونەکان دەریان خستوەو سەلماندویانە کە هیچ گروپێك نیە لە کات و شوێنی تەواودا نەبێتە گروپێکی فشار.

ڕاگەیاندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان
١٩٧٥ -٢٠٠٨

◇ ئەمیر نامیق عبدوڵلا

بەشی سێیەم و کۆتایی

سێیەم: کەناڵە تەلەفزیۆنەکانی یەکێتی نیشتمانی کوردستان

کاتێک سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان خەریکی خۆئامادەکردن وبەرنامەی ڕاپەڕین بوو لە١٩٩١ کۆبونەوەیەکی فراوانی کادیرە پێشکەوتووەکانی(ی.ن.ك) کرا، یەکێک لەوبەرنامانەی پێشنیارکرا، بڕیاری لەسەردرا دابینکردنی تەلەفزیۆن بوو. بۆ ئەم مەبەستەش بڕیاریاندا هەرکەشاری کەرکوك ئازادکرا، دەست بگیرێت بەسەر تەلەفزیۆنی کەرکوك، سوود لە ئامێرەکانی وەربگیرێت[1].

گەلی کوردستان بەدرێژایی مێژوو خاوەنی هیچ کەناڵێکی تەلەفزیۆنی ئازاد نەبووە کە پەیوەست بێت بە خاك و نیشتمان و کلتور و داب و نەریتی کوردەوە، تەنها ئەو تەلەفزیۆنەی هەبوو ڕژێمی پێشووی عێراق لەبەغدا پەخشی ئەکرد، تەقویەکەی لەکەرکوك بوو، لەهەمانکاتدا شۆڕشەکانی کوردستان خاوەنی تەلەفزیۆن نەبوون، وەڵێ ڕاگەیاندنی(ی.ن.ك) هەمیشە بەداهێنان و عەقڵیەتی تازەوە هەنگاوی ناوەودڵنیا بووە کە ڕۆژێك لە ڕۆژان شۆڕشی نوێ دەگاتە ئامانجەکانی، بۆ ئەو مەبەستەش بەردەوام لە بیری بەهێزکردنی فاکتەری نوێی دنیای ڕاگەیاندندا بووە، لەم ڕوەشەوە نابێت ڕۆڵ و ماندووبوونی خاتوو(هێرۆئیبراهیم ئەحمەد) شارەزا لە بواری ڕاگەیاندن لەبیر بکرێت بەتایبەت لەبواری وێنەگری ڤیدیۆیی هەروەها (عەباس عەبدولرەزاق – ناسراو بە(عباس ڤیدیۆ)کە کادیرێکی پێشکەوتووی ڕاگەیاندن بوو زۆربەی هەرە زۆری داستانەکانی پێشمەرگەوقۆناغ بەقۆناغەکانی ئەوسای خەباتی شۆڕشی نوێ و ژیان وگوزەرانی ناوچە ئازادکراوەکانیان وێنەگرتووە بە ڕاپەڕینیشەوە.[2]

ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان لەبەرنامەیدابوو لەگەڵ ڕاپەڕین و ئازادکردنی شارەکان هەوڵی دابینکردنی تەلەفزیۆن بدات چونکە خاوەنی ئەرشیفی دەوڵەمەندی ڤیدیۆیی سەردەمی شۆڕش بوو، ئەوەبوو کە ڕاپەڕین دەستی پێ کردوکەرکوك ئازادکرا،

دەستگیرا بەسەر(کەناڵی تەلەفزیۆنی کەرکوک)وتەواوی ستۆدیۆکان لەناو کەرکوکدا، بۆ ئەو مەبەستەش قادری حاجی عەلی کە لێپرسراوی ئەوسای ناوەندی ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بووە دەڵێت: دوای ئازادکردنی کەرکوك کرام بە لێپرسراوی بەرەی کوردستانی کەرکوك، لەیەکەم دەستپێك و گەیشتنمدا ناردم بە دوای (عباس عبدالرزاق) ناسراو بە عەباس ڤیدیۆ بۆ ئەوەی تەلەفزیۆنی کەرکوك بخەینەوە کار، بەڵام هەلومەرجەکان نالەبار و جەنجاڵ بوو ڕژێم بەردەوام لە هەوڵی داگیرکردنەوەی کەرکوك بوو، بۆیە بە عەباس عبدالرزاقم ڕاگەیاند هەموو کەرەستە گرنگەکان بگوازنەوە بۆ سلێمانی بۆئەوەی لە سلێمانی سوودی لێ وەربگیرێ، عەباسیش وتی سەرقاڵی ئەو کارەم زۆربەی کەرەستە گرنگەکانم گەیاندۆتە سلێمانی.[٣]

دوای گواستنەوەی ئامێرەکانی تەلەفزیۆنی کەرکوك بۆ سلێمانی و بەهۆی دابینکردنی ئامێرێکی تری (ترانسپۆزەر) کە قودرەکەی (٥٠) وات بووە، توانراوە بۆ یەکەم جار لە ماڵی(عەباس ڤیدیۆ) بەهۆی بورجێك کە لە شاخی ئەزمەر بوو تەلەفزیون لە ١٩٩١/٣/٣٠ تاقی بکرێتەوە بۆ ماوەی سێ ڕۆژ پەخش کراوە.[٤]

بەڵام بەهۆی هێرشەکانی جەیشی پێشووی عێراق بۆ داگیرکردنەوەی ناوچە ئازادکراوەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق تەلەفزیۆنەکە پەخشەکەی وەستاو براوە بۆ شوێنێکی ئەمانتر کە ئەویش قەزای زاخۆ بووە لە سنوری عێراق-تورکیا، کە توانرا جارێکی تر تەلەفزیۆنەکە دەست بکاتەوە بە پەخشی بەرنامەکانی لە ١٩٩١/٦/١٨ لە زاخۆ.[٥]

ئەو ڕۆژەش بە سەرەتایەکی گەش و بەرایی ڕۆژگارە سەختەکان و درێژە پێ دەری سەروەریەکانی ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانیکوردستان بوو کە پێشتر و تا ئەمڕۆش سەروەریەکان درێژەیان هەیەو سەروەری پێشەنگی لە ڕاگەیاندن و پێشخستنی نەریتێکی نیشتمانی و دیموکراسیانە و شۆڕشگێڕانە لە کاری ڕاگەیاندندا، کە هەمیشە هەوڵەکان بەردەوام بووە بۆ ئەدائی باشترین کاری ڕۆژنامەنووسی بۆیە کاتێ سلێمانی ترسی هێرشی هێزەکانی عێراقی لەسەر نەماوە تەلەفزیۆنەکە جارێکی تر گەڕاوەتەوە بۆ سلێمانی.[٦]

پاش سلێمانی لە زۆربەی هەرە زۆری شارو شارۆچکەکانی کوردستان تەلەفزیۆن دابین کراوە و دامەزراوە بەجۆرێك کە ئێستا ڕاگەیاندنی (ی.ن.ك) خاوەنی چەندین کەناڵی تەلەفزیۆنی یە بەم شێوەیەی خوارەوە:

١-تەلەفزیۆنی (گەلی کوردستان کەناڵی سلێمانی):

تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی سلێمانی لە ١٩٩١/٩/١١ پەخشی بەرنامەکانی دەستپێکردووە ولە شەو و ڕۆژێکدا (١٤) کاتژمێر بەرنامەکانی پەخش دەکات، ئارمی کەناڵەکەش بریتی یە لە لۆگۆیەکی هێلکەیی کە بە پیتی ئینگلیزی نوسراوە (P.U.K) کورتکراوەی (Patriotic Union of Kurdistan) بە واتای یەکێتیی نیشتمانی کوردستان، هەروەها ئامانجی سەرەکی کەناڵەکە گەیاندنی پەیامی ڕاگەیاندنی (ی.ن.ك) وخزمەتکردنی کۆمەڵانی خەڵك و دروستکردنی کۆمەڵگایەکی پێشکەوتوو و مۆدێرن و ئاگاداربونی جەماوەر لە ڕوداو و گۆڕانکاریەکان و پێشکەوتنەکانی جیهانی نوێ، ئەم تەلەفزیۆنە لایەنی بەرپرسی

مەکتەبی ناوەندی ڕاگەیاندنی (ی.ن.ك) خاوەنی چەندین بەرنامەی هونەری و تەکنیکی و بەرهەمهێنان و هەواڵ و منداڵان و سیاسی وتەرفیهی یەو لەچەندین بەشی کارگێڕی و هونەری تەکنەلۆژیای تەلەفزیۆنی پێکهات و بەزمانەکانی ئینگلیزی و عەرەبی کوردی و تورکمانی هەواڵەکانی پەخش و بڵاوکردۆتەوە و لەڕوی جوگرافیاوە پەخشەکەی هەموو پارێزگای سلێمانی و دەوروبەری و کەرکوك و هەولێر و بەشێك لە ناوچە سنوری یەکانی کوردستانی ئێران دەگرێتەوە.[٧]

٢-تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی هەولێر:

تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی هەولێر، یەکەم پەخشی خۆی لە ١٩٩١/١١/٨ دەستپێ کردووە لە سنوری هەولێر کە ڕۆژانە پەخشی بەردەوامی (٨) سەعاتە ئارمی کەناڵەکە (Hawler) گەلی کوردستانە، مەکتەبی ناوەندی ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانیی کوردستان سەرپەرشتی دەکات و ئامانجی سەرەکی کەناڵەکە بڵاوکردنەوەی هەواڵ و بەرنامە و دراماو ڕێپۆرتاژ و دیکۆمێنتاریەو بە مەبەستی بەرزکردنەوەی ئاستی ڕۆشنبیری بینەرو بەخشینی زانیاری یە پێیان لەپاڵ خزمەت کردنی بینەران لەڕێی وەرگێڕان و دۆبلاج کردن و بەرنامە جیهانی یەکان، هەروەها بایەخ دان بە وەزعی سیاسی و هەرێمی کوردستان، لە هەمان کاتدا لەچەندین بەش پێکهاتووە وەك هەواڵ ئەرشیف و هونەری وێنەگران و مۆنتاج و بێژەران و ڕیکلام، تەنها بە زمانی کوردی بەرنامەکانی پەخش دەکات و سنوری پەخشەکە هەموو پارێزگای هەولێر و دەورو بەرو قەزای مەخمور و سۆران و ئاکرێ دەگرێتەوە.[٨]

٣- تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی دهۆك:

تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی دهۆك بۆ یەکەم جار پەخشی بەرنامەکانی لە مانگی ١٢ی ١٩٩١ لە سنوری بادینان دەست پێ کردووە، ئارمی کەناڵەکە بریتییە لە(PUK TV) دهۆك، واتە کورتکراوەیەی یەکێتی نیشتمانیکوردستان بە نوسینی ئینگلیزی و ئامانجی کەناڵەکە بە پێی سیستمی ناوخۆیی بریتی یە لە ئاشتی دیموکراسی و ئازادی و یەکسانی عەدالەتی و کۆمەڵایەتی و هاوکاری وپێکەوە ژیانی وەك یەکی جەماوەر، هەروەها هەوڵدان بۆ هۆشیارکردنەوەی خەڵك و بە ئاگابوونیان لە ڕووداو وپێشهاتەکان، کە مەکتەبی ناوەندی ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانیکوردستان سەرپەرشتی دەکات لە ڕوی ماددی و مەعنەویەوە، لەهەمان کاتدا کەناڵەکە لە شەش بەش پێکهاتووە وەك (ئیدارە، هونەری، مۆنتاژ، پەخش و تەکنیك، کامێراو ئەرشیف، نوسین، تەنسیق، بەرنامەکانیشی هەمەڕەنگن وەك منداڵ، بێژەران، پەیامنێران، تەندروستی و دەنگ و باسەکان، لەگەڵ ئەوەشدا سروشتی بەرنامەکان، سیاسی کۆمەڵایەتی، وەرزشی و ڕۆشنبیری و ئابووری و هونەرین، تەنها بەزمانی کوردی زاراوەی بادینی بەرنامەکانی پەخش دەکات لە سنوری شاری دهۆك ودەوروبەری.[٩]

٤-تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی کەرکوك:

تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی کەرکوك لە ئێوارەی ٢٠٠٤/٣/٢٠ بۆیەکەم جار لە سنوری پارێزگای کەرکوك پەخشی بەرنامەکانی دەست پێ کردووەو لەشەو و ڕۆژێکدا (١٢) سەعات پەخشی بەرنامەکانی پێشکەش دەکات و ئارمەکە بە ناوی (کەرکوك) ە گوزارشت لە برایەتی و پێکەوە ژیانی

پێکهاتە نەتەوەیی یەکانی کەرکوك دەکات و ئامانجی سەرەکی کەناڵەکە بەپێی سیستەمی ناوخۆیی بریتی یە لە گەیاندنی زانیاری بە دانیشتوانی کەرکوك و بەرهەمهێنان و بەرجەستەکردنی پێکەوە ژیانی ئاشتیانەی نەتەوەکانی کەرکوك کە مەکتەبی ناوەندی ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانیکوردستان سەرپەرشتی دەکات لە ڕوی ماددی و مەعنەوی یەوە، کەناڵەکەیان لە چەند بەشێك پێکهاتووە وەك (ئیدارە، هونەری، هەواڵ، هەمەڕەنگ، سیاسی، کۆمەڵایەتی، زانستی، هونەری، وەرزشی هەروەها ئەوەی جێگەی باسە لەم توێژینەوەیدا باس بکرێت تاکە کەناڵی تەلەفزیۆنی عێراقی یە کە (ی.ن.ك) سەرپەرشتی دەکات و بە پێنج زمان بەرنامەکانی پێشکەش بکات وەك زمانەکانی (عەرەبی، کوردی، تورکمانی، کلدۆئاشوری، هەواڵەکان بە زمانی ئینگلیزی کە هەموو سنوری پارێزگای کەرکوك دەگرێتەوە بە دووز و کۆیە و حەویجەشەوە.(١٠)

٥- تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی کۆیە:

تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی کۆیە بۆیەکەمین جار لە ١٩٩٢/١/٢٠ پەخشی بەرنامەکانی دەست پێ کردووە و ڕۆژانە نزیکەی ٧ سەعات، هەروەها ئارمی تەلەفزیۆنەکە بەناوی(P.U.K.TV) کە تەعبیر لەیەکێتی نیشتمانی کوردستان دەکات و ئامانجی سەرەکی کەناڵەکە بریتی یە لە گەیاندنی سیاسەت و ستراتیژیەتی (یەکێتی نیشتمانی کوردستان) و بە مەدەنی کردنی جەماوەری کوردستان و گرنگی دان بە کەلتوری کوردی لەهەمان کاتدا ئەم کەناڵە لە (٩) بەش پێکهاتووە وەك (ئیدارە، هەواڵ و سیاسەت، هونەری، پەیوەندیەکان، ڕێپۆرتاژ، ئەرشیف و تەنسیق، وەرگێڕان، مندالان، کلیپ)، سروشتی بەرنامەکانیش هونەری و سیاسی و کۆمەڵایەتی و وەرزشی و دیکۆمێنتاریە، تەنها بە زمانی کوردی پەخشی بەرنامەکانی دەکات و درێژی پەخشەکەی هەموو سنوری کۆیە وناوچەی خاڵخالان و شێخ بزێنی، و گۆپتەپە و چەمچەماڵ و بتوێن و سەنگەسەرو سەروچاوەو بێتواتەو بناری قەندیل و گوندەکانی هەڵشۆی پشت قەلادزێ دەگرێتەوە.(١١)

٦- تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی گەرمیان (ئایندە):

ئەم کەناڵە کە بە تەلەفزیۆنی (ئایندە) ناسراوە و یەکەمین جار پەخشی بەرنامەکانی لە ٢٠٠٥/١/١ لە قەزای کەلار دەست پێکردووە و ئارمی کەناڵەکە بە نوسینی لاتینی نوسراوە (ئایندە) کە گوزارشت لە ئایندەی هەرێمی کوردستانی عێراق دەکات، ئامانجی سەرەکی کەناڵەکە بریتی یە لە گەیاندنی زانیاری هەمەجۆر بە بینەرەکانی و گرنگی دان بە گەنجان و دروستکردنی ڕاگەیاندنێکی پرۆفیشناڵ لە ناوچەی گەرمیان کە مەکتەبی ناوەندی ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان سەرپەرشتی دەکات و لە پێنج بەشی سەرەکی پێکهاتووە وەك (هەواڵ، ئەرشیف و تەنسیق، بەرنامەکان، مۆنتاژ، ژمێریاری) لەهەمان کاتدا سروشتی بەرنامەکانی کۆمەڵایەتی و سیاسی و گەنجانەیە، کە بە هەردوو زمانی عەرەبی و کوردی بەرنامەکانی پەخش دەکات و هەموو سنوری کەلار و سەرقەلاو ڕزگاری و خانەقین و سنوری گەرمیان دەگرێتەوە.(١٢)

٧- تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی خانەقین:

تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی خانەقین بۆ یەکەمین جار لە بەرواری

٢٠٠٣/٤/١٤ پەخشی بەرنامەكانی دەست پێكردووە لە شاری خانەقین كە شەوانە (٨) سەعات بەردەوام پەخشەكەی هەیە و ئارمی كەناڵەكە بریتییە لە(PUK) خانەقی، ئەم ئارمە گوزارشت لە سیاسەتی یەكێتی نیشتمانیكوردستان دەكات لە خانەقین، ئامانجی سەرەكی كەناڵەكە ناساندنی جەماوەری سنورەكەیە بەدابو نەریتی كوردی و مەكتەبی ناوەندی ڕاگەیاندنی یەكێتی نیشتمانیی كوردستان سەرپەرشتی دەكات و لە حەوت بەش پێكهاتووە كە بریتین لەم بەشانە (ئیدارە، ژمێریاری، هەواڵ و بەرنامە سیاسی یەكان، مۆنتاژ، ئەرشیف و تەنسیق، ڕۆشنبیری و پەرەپێدانی هەمەڕەنگ، انصات) هەروەها سروشتی بەرنامەكان (سیاسی و ڕۆشنبیری و هەمەڕەنگە كە بە هەردوو زمانی عەرەبی و كوردی پەخشی بەرنامەكانی دەكات لە هەموو سنوری خانەقین و دەوروبەری.(١٣)

٨- تەلەفزیۆنی گەلی كوردستان كەناڵی ڕانیە:

تەلەفزیۆنی گەلی كوردستان كەناڵی ڕانیە كە بە كەناڵی (ڕاپەڕین) ناسراوە بۆ یەكەمین جار لە ٢٠٠٥/١/١٨ پەخشی بەرنامەكانی دەست پێ كردووە و شەوانە(٧) سەعات پەخشی بەردەوامی هەیەو ئارمی كەناڵەكەش بریتی یە لە(GKR) ئەو ئارمە گوزارشت لەگەلی كوردستان ڕاپەڕین دەكات، ئامانجی سەرەكی كەناڵەكە بریتی یە لە خزمەتكردنی جەماوەری سنوری ڕاپەڕین بە تایبەتی گەنجان و لاوان لە بواری هونەرو پێگەیاندنیان و هاوكاری ژنان لە زۆر بواردا، هەروەها لە یەكتر نزیك كردنەوەی ڕاگەیاندن لەگەڵ جەماوەر كە مەكتەبی ناوەندی ڕاگەیاندنی یەكێتی نیشتمانیكوردستان سەرپەرشتی دەكات و لەم بەشانە پێك هاتووە (ئیدارە، ئەرشیف و تەنسیق، ستۆدیۆ، كۆنترۆڵ، پەخش، ژمێریاری، بێژەران) هەروەها سروشتی بەرنامەكان هەمە لایەنەیەو هەمە ڕەنگەو تەنها بەزمانی كوردی پەخشی بەرنامەكانی دەكات لەهەموو سنوری بتوێن پشدەر و بناری قەندیل و بناری كۆسرەت، بەری مەرگە، دۆڵی شاورێ، بەشێك لە خۆشناوەتی.(١٤)

٩- سەتەلایتی گەلی كوردستان:

بۆ یەكەمین جار لە مێژوی گەلی كوردستاندا كەناڵێكی ئاسمانی هەواڵی لەیادی دامەزراندنی یەكێتی نیشتمانی كوردستاندا، لە ٢٠٠٨/٦/١ لە شاری سلێمانی لەڕێوڕەسمی گەورەی جەماوەری ڕۆژنامەنوسان وسیاسەتمەداران لەلایەن هەڤاڵ مام جەلال سكرتێری گشتی یەكێتیی نیشتمانی كوردستان پەخشی سەرەكی كەناڵەكە داگیرسێندرا و دەستی كرد بە پەخشی بەرنامەكانی و لەهەمان كاتدا هەبوونی تەلەفزیۆنێكی ئاسمانی هەواڵیی دەستكەوتێكی دیكەی یەكێتی نیشتمانیكوردستانە لە بواری ڕاگەیاندندا كە خاوەنی چوارچێوەیەكی جیاكاری خۆی بێت.(١٥)

لە ڕووی دارشتنی بەرنامەكان لە كەناڵە لۆكالیەكان جیاوازە بەڵام ئەم كەناڵە بەرهەمی كادیرەكانی كەناڵە ناوخۆیی یەكانە و (١٥) گەشتی هەواڵ پەخش دەكرێت كە هەواڵنامەكان بەسێ جۆر پەخش دەكرێت (هەواڵنامەی كورت كە ماوەكەی (٣ بۆ ١٠) خولەكەو هەواڵنامەی درێژ (٣٠) خولەكە و هەواڵنامەی فراوان یەك سەعاتە.(١٦)

سەتەلایتی گەلی كوردستان لە ئێستادا (٣٥) بەرنامە پەخش دەكات كە ئەوانیش پۆلێن كراون بۆ بەرنامەكانی ڕۆژانەو هەفتانەو دوو هەفتە جارێك، ستۆدیۆی سەرەكی لەشاری

سلێمانیە، لەزۆربەی شارەکانی عێراق، هەموو شارو شارۆچکەکانی هەرێمی کوردستاندا نوسینگەی هەیە، ئەم کەناڵە ئاسمانییە لەسەرەتادا تەنها لەسەر مانگی دەستکردی هۆت بێرد (Hotbird) بەرنامەکانی پەخش دەکرد و هەروەها لەڕۆژی ٢٠٠٨/١٠/١٥ لە کۆمەڵەی (نایل سات) دەست بە پەخش کردنی بەرنامەکانی کردووەو بەنیازن هەوڵ بدرێت بەزمانەکانی عەرەبی و کوردی و تورکمانی و کلدۆئاشوری بەرنامەوهەواڵەکان پێشکەش بکەن چونکە هەرێمی کوردستان هەموو ئەو نەتەوانەی تێدا نیشتەجێ یە.

ئەوەی شایەنی باسە سەتەلایتی گەلی کوردستان بە حوکمی ئەوەی تەلەفزیۆنێکی هەواڵی گرنگەو زۆر لێبراوانە لە ماوەیەکی کەمدا زۆرترین هەواڵی گەرماو گەرم و تازە و نوێ لە تێڕوانین و بەئاگا لەبارودۆخی عێراق بەگشتی و کوردستان بە تایبەتی، لەگەڵ ئەوەشدا بە ئاگا لە دونیای دەرەوەو قۆناغەکانی نەزمی نوێی جیهانی تازە و ئەرکە ئیعلامیەکان بۆ دەکرێ لە دوای هەردوو سەتەلایتی عەرەبی ئەلجەزیرەو ئەلعەرەبیە و هەندێك لە کاناڵی تر، ئەوا سەتەلایتی گەلی کوردستان بۆتە ئەو واقیعەی کە کەناڵێکی ئاسمانی هەواڵیی زیندووە لە تێکڕای بوارەکاندا کە جەماوەری کوردی هەر چوار پارچەی کوردستان و هەندەران بە ئەشقەوە دەڕواننە پەخش و بەرنامەو هەواڵەکانی سەتەلایتی گەلی کوردستان، کە ئەوەش خەرمانێکی گەورەیە مەکتەبی ناوەندی ڕاگەیاندنی (ی.ن.ك)ی خستۆتە خزمەت کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان.

چوارەم :سیاسەتی ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان

١-بیرۆکەی سیاسەتی گشتی:

سیاسەتی ڕاگەیاندن بریتییە لە: چالاکی سیاسی ئاڕاستەکراو کە سیاسەتمەداران پێی هەڵدەستن یان بەشێوەیەکی گشتی ئەوکەسانەی کە تایبەتمەندن بەبواری ڕاگەیاندن لەئەندامانی حزبی سیاسی، ئامانجی سیاسی تایبەت پێکدێنێت، ئەمەش پەیوەندی هەیە بە بواری گەشەکردنی سیاسی، کاریگەرە بۆ حکومەت و ڕای گشتی ژیانی تایبەتی تاکە کەس و گەلان لەڕێگەی ئامێرە جیاجیاکانی پەیوەندی کردن یاخود دامەزراوەکانی ڕاگەیاندن[١٨] ، یان سەرهەڵدانی سیاسسەت بەوە وەسف دەکرێت کە بریتی یە لە پڕۆسەی تێکەڵبوونی کۆمەڵایەتی لەناو کۆمەڵدا، ئەویش فێربوونی سیاسی یە، هەموو کۆمەڵگەیەك پێویستی بە ئاڕاستەکردنی هاولاتیانی خۆی هەیە بەتایبەت نەوەکانی داهاتوو لە ژیانی کۆمەلایەتی، ئەو سیاسەتەی کە تایبەتمەندە لەبەرامبەر گرەنتی دان بە پاراستنی قەوارەی گشتی ئەو ناوانە.[١٩]

بەو مانایەی کە سیاسەتی ڕاگەیاندن جێی بڕیارە تایبەتەکان دەگرێتەوە لەکاتی بونی گرفتێك یان هەر بارودۆخێکی دیاری کراو، لەحاڵەتی بوونی زیاتر لە ئەلتەرناتیڤێك بۆ ڕوبەڕوو بوونەوەی ئەو هەڵوێستە، بەو پێیەی بڕیاری هەڵبژاردنی یەکێك لەو بەدیلانەی کە پێشکەش کراون بەندە بە ڕووبەڕو بوونەوە و جێ بەجێ کردنی ئەو سیاسەتە لە چوارچێوەی سیستەمێکی سیاسی کە هەروا بە هەرەمەکی دروست نابێت بەڵکو لە کەشێکدا دەبێت کە کۆت و بەندێك دەسەپێنێت و بوارێك دەرەخسێنێت بۆ هەڵبژاردنێکی سیاسی، لەو ڕووەوە بەرژەوەندی ئاڵوگۆڕ پێك دێت لە نیوان سیستەم و کەشی سیاسی، هەر بۆیە هەڵسەنگاندنی بواری سیستەمی سیاسی

بەندە بە باردۆخەکانی مێژوو و ئابوری و کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری کۆمەڵگەوە.[٢٠]

لێرەدا دەردەکەوێت کە پەیوەندی نێوان تاکەکەس و نەتەوەو گەلان دیاردەیەکی کۆن و بنەڕەتی یە، هەروەها بە دیاردەیەکی گرنگ دادەنرێت چونکە توانای پەیوەندی کردن بەکەسانی تر هەلی تاکەکەس بۆ مانەوەی زیاد دەکات.[٢١]

٢- ستراتیژ و ئامانجەکانی ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان:

هەموو حزبێکی سیاسی کە ڕۆژنامە یان گۆڤار یان ڕادیۆ یان تەلەفزیۆنی هەبێ، ڕاستەوخۆ زمانحاڵی بێت یان زمانحاڵی نەبێت ئامانج لێ ی ئەوەیە کە ڕایەکی گشتی لایەنگر بۆ سیاسەتەکانی خۆی بەدی بهێنێ بۆیە ڕاگەیاندنی حزبەکان لەهەر قۆناغێکدا بێت نهێنی یان ئاشکرا گەرەکیەتی کە سیاسەتە ستراتیژی و تاکتیکەکانی خۆی بەخەڵك بناسێنێ بەلای پشتیوانیکردن لەو سیاسەتە ڕایانکێشێ، بۆیە کاری ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستانیش هەر لەدەستپێکەوە تا ئەمڕۆ ئەو ئامانجە دووڕەهەندەی لەخۆ گرتووە، واتا ڕەهەندی تاکتیکی و ڕەهەندی ستراتیژی.

بەڵام لەهەر قۆناغە و چۆنێتی شێواز و گوتار و بگرە زمانی ڕۆژنامەگەری جیاواز و دەستەواژەی جیاواز بەکارهاتوون بۆ کارتێکردن، بۆ نمونە یەکێك لە شێوازە زاڵەکانی نووسین لە دەستپێك و لە قۆناغی خەباتی شاخدا لێدوانی سیاسی (تعلیق سیاسی)بووە، کە ئەم شێوازە یان ئەم ژانرەی کاری ڕاگەیاندن ئەوەندە پانتایی لەدنیای ڕۆژنامەگەری سیاسی کوردستان لەپێش ڕاپەڕین داگیرکردبوو لەدوای ڕاپەڕینیش وەختێکی زۆری ویست تا ڕۆژنامەنووسان لێی دەربازبوون، هەر بۆیە زانیاری ئەو سەردەمە ئەو ژانرە لەنووسینی ڕۆژنامەگەری سیاسی لە عێراقی ژێردەستی ڕژێمی پێشوودا زاڵ بوو بەزمانی عەرەبی و کوردی.

بۆیە ئامانجی هەر دامەزراوەیەکی ڕاگەیاندن تایبەتمەندی خۆی هەیەو یەکێتی نیشتمانی کوردستانیش کە جاڕی دامەزراندن و خۆسازدانی دا بیری لەوە کردۆتەوە کە ڕاگەیاندنەکانی گوزارشت لەبەرنامەو پەیڕەوی خۆی بکات بەڵام ئەوە بۆیەکێتی نیشتمانی کوردستان بەقورسی خۆی نمایش کرد، چونکە کاتێك یەکێتی دامەزرا بەشێوەیەکی فرەمینبەر، فرە ئایدیا و فرە لایەنی سیاسی، دەبوو ئۆرگانەکانی ڕاگەیاندنیشی بۆ تەعبیر کردن لەو حاڵەتە پێویستی بە پشوودرێژی شۆڕشگێڕانە هەبوو کە ڕاگەیاندنی (ی.ن.ك) هەمەلایەنە بێت.[٢٣]

بۆیە دەبینین ڕاگەیاندنی (ی.ن.ك) لەدەرکردنی یەکەم ڕۆژنامەی دا کە ڕۆژنامەی (الشرارە) بوو، لەبابەتێکدا بەناوی (هذه الجریدة) کە نووسینێکە باس لە ڕێبازی ڕۆژنامەکە دەکات و لەو هێڵی بەیانی یە دواوە کە ڕاگەیاندنی یەکێتی بۆ ڕۆژنامەکەی داڕشتووە لەیەکێك لەو پەرەگرافانەی کەباس لەبەرەیی ئەو سەردەمە دەکات بەم جۆرە هاتۆتە دوان (هذه الجریدة ستکون الشرارة التي یندلع منها لهیب النضال الثوری الذي یثیر سبیل تحررنا الوطني الدیمقراطي).[٢٤]

کەلێرەدا ئەوە دەردەکەوێت کە ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بە چ ئاقارێك و ئامانج و ستراتیژی خۆی ڕاگەیاندووە و کاری لەسەر کردووە .

هەروەها لەژمارەی(٥) ڕۆژنامەی شەرارە کەلە کانونی یەکەمی ساڵی١٩٧٦دەرچووە واتە ساڵێك دوای دامەزراندنی (ی.ن.ك)،

لەگەڵ دەست پێکردنەوەی سەرەتاکانی شۆڕشی نوێ لەشاخەکانی کوردستاندا، بەجۆرێکی زۆر گرنگ سیاسەتی ڕاگەیاندن خراوەتە گەڕ بۆ نمونە لە وتارێکی ڕۆژنامەکە بەناوی (العراق والنضال السياسي) کەلەو وتارەدا باس لەڕێبازی ئەوسای خەبات و چۆنیەتی گرێدانی خەباتی سیاسی بەخەباتی چەکدارییەوە تەفسیرکردنی بارودۆخەکە بەم شێوەیە (ان ربط النضال السياسي بالنضال المسلح في المرحلة الراهنة هو الطريق الوحيد لمحافظة قوة شعب كردستان و للوقوف امام حملات التهجير...).[٢٥]

لەدوای قۆناغی دەستپێکەوە چونکە یەکێتی وەك حزبێکی سیاسی هەمیشە و ئێستاشی لەگەڵدا بێت خاوەنی ئامانجی ستراتیژی و تاکتیکی بووە بەوپێیە گوتاری بۆ قۆناغە جیاجیاکان هەبووە و هەیە، بەڵام زمانی نووسین، ژانرەکانی نووسینی ڕۆژنامەگەری و کاری ڕۆژنامەگەری، جۆرەکانی ڕاگەیاندن، دەستەواژە و شێوازەکانی دەربڕین گۆڕاون، بۆ نموونە لەسەرتاوە بەپێی ئیمکانیات لە بەیاننامە و چاپکردنی پۆستەراتی شەهیدان و پۆستەری سیاسی و کاریکاتێرەوە بۆ ڕۆژنامەی مانگانە و دواتر بۆ گۆڤاری مانگانە و دواتر بۆ ڕادیۆ کە ڕادیۆی گەلی کوردستان ڕۆڵی بەرچاوی دیت لەگەیاندنی پەیامی سیاسەتی ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بۆ جەماوەر، پاشان بۆ گۆڤاری فیکری و ئەدەبی و مەعریفی و وتوویژە کۆمەڵایەتییەکان و بگرە منالان گۆڕاوە و پەرەی سەندووە یان لە ڕۆژنامە و گۆڤار و ڕادیۆی مەرکەزی یەوە پەرەی سەندووە بۆ ڕۆژنامە و گۆڤار و ڕادیۆ و تەلەفزیۆنی ناوچەیی، بەڵام سەبارەت بە قۆناغی دوای ڕوخانی ڕژێمی عێراق و عێراقی نوێ ی فیدراڵ ئازاد جندیانی لێپرسراوی ڕاگەیاندنی (ی.ن.ك) دەڵێ: قۆناغی دوای ڕوخانی ڕژێم گوتاری جیاواز و زۆرتر بوونی ژمارەی گۆڤار و ڕۆژنامە و تەلەفزیۆن و سەتەلایت و بواری پرۆفیشناڵی دانانی یەکەم تاکە سەتەلایتی هەواڵی سیاسی کە(سەتەلایتی گەلی کوردستان) و فراوانتربوونی پانتاییە جوگرافییەکانی دابەشکردن و کاریگەری دانان و ترازانی ئەو پانتایی یە بۆ دەرەوەی عێراق و دەرەوەی نەتەوەی کوردی وای کردووە کە گۆڕانێکی گەورەتر جێگەی بگرێ لە میدیاکانی یەکێتی دا و ئامرازی دروست وێب سایتی ئینتەرنێت کە دەزگای ڕاگەیاندنی (ی.ن.ك) خاوەنی چەندین سایتە و قۆناغێکی سەرسوڕهێنەر و ئامرازی گرنگ و تەماشاکەرە لە هەمان کاتدا ئەرکەکانی ڕاگەیاندن لەم قۆناغەی ئێستادا ئەرکی دروست کردنی ڕای گشتی و کوردستانی و عێراقی و عەرەبی و ئیقلیمی و ئیسلامی و جیهانی لایەنگر و قەناعەت پێ هێنراوە بەتاکتیك و ستراتیژە فیکری و سیاسی و ئابووری یەکانی یەکێتی، بەڵام گرنگترین دیاردە ئەبێ گەیاندن لەنێوان ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان و وەرگر خێراتر بێ و ڕاستر بڵێین خێراتر بووە و لە ڕۆژانە گۆڕاوە بۆ گەیاندنی سات لەدوای سات.[٢٦]

لەهەمان کاتدا ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بووە بە دامەزراوەیەکی گەورەی ئیعلامی لەعێراق و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا چونکە ئێستا خاوەنی سەدان دەزگای ڕاگەیاندنە لە چاپ و پەخش و بڵاوکردنەوە و لەکەناڵی بیسترا و بینراوەوە و کە ئەوەش پێویستی بە توێژینەوەیەکی تایبەت هەیە بۆیە توێژەر لەئەنجامی بەدواداچوون و ژیانی ڕاستەوخۆ و

چاودێری ڕۆژانەی ڕاستەوخۆی توێژەر لەناو واقیعەکاندا تەنها ئاماژەیەکی کورتی پێ دەدەین (یەکێتی نیشتمانی کوردستان) خاوەنی ئەم هەموو دەزگا ڕاگەیاندنەیە وەك:

١-مەکتەبی ناوەندی ڕاگەیاندن، خاوەنی ڕۆژنامەی ڕۆژانەی کوردستانی نوێ هەفتەنامەی الاتحاد بە زمانی عەرەبی و سەدان بڵاوکراوەی ناوچەیی یە و لەهەمان کاتدا مانگانە چەندین کتێب و نامیلکە بەچاپ دەگەیەنێت لەگەڵ ئەوەشدا خاوەنی کەناڵی ئاسمانی تەلەفزیۆنی و چەندین کەناڵی تەلەفزیۆنی ناوچەیی یە لەگەڵ ئەوەشدا خاوەنی ڕادیۆی مەرکەزی و چەندین کەناڵی ڕادیۆیی ناوخۆیی یە لەزۆربەی وڵاتانی دەرەوە و پارێزگاکانی عێراق و شار و شارۆچکەکانی کوردستان نووسینگەی خۆی هەیە .

٢-مەکتەبی ڕێکخستنی (ی.ن.ك) بەشێکی تایبەتی هەیە بەناوی (بەشی ڕوناکبیری) تا ئامادەکردنی ئەم توێژینەوەیە سەدان کتابی هەمەجۆری بەچاپ گەیاندووە و خاوەنی (گۆڤاری ڕێبازی نوێ) یە لەگەڵ کردنەوەی سەدان خولی ڕۆشنبیری و فیکری، لەهەمان کاتدا لەهەموو مەڵبەندەکانی یەکێتی بەشێکی تایبەت هەیە بەناوی بەشی ڕاگەیاندن و ڕوناکبیری کە ئەویش چەندین بڵاوکراوەی ناوچەیی بڵاودەکەنەوە.

٣-مەکتەبی بیرو وهۆشیاری، ئەم مەکتەبەی یەکێتی تایبەتە تەنها بەگەشەی فکری و ڕاگەیاندن و پێگەیاندنی کادیرەکانی (ی.ن.ك) کە تائێستا خاوەنی سەدان کتێب و بڵاوکراوەی هەمەلایەنەیە و مەکتەبێکی سەربەخۆی یەکێتی یە .

٤-مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان، ئەم مەکتەبە جگەلەوەی خاوەنی ڕژنامەیەکی بەهێزی وەك ڕۆژنامەی (چاودێر)ە لەهەمان کاتدا ڕادیۆیەکی مەرکەزی هەیە و چەندین کتێب و بڵاوکراوەی زۆر باشی دەرکردووە بۆ دونیای ڕاگەیاندن ئیعلامی لە عێراق و کوردستاندا لەگەڵ ئەوەش هەموو ڕێکخراوە دیموکراتی و پیشەیی یەکانی سنووری ئەو مەکتەبەوەك(لاوان، خوێندکاران، مامۆستایان، ئەندازیاران، ژنان، نووسەران، وەرزشکاران، هونەرمەندان، تەکنیکاران، پزیشکان، مافناسان، جوتیاران، کرێکاران،.....هتد) زۆربەیان خاوەنی دەزگایەکی ڕاگەیاندنی سەربەخۆن و چاپ و بڵاوکردنەوەی خۆیان هەیە و تا ڕادەیەکی زۆریش ئازادن لە ڕادەربڕین بەڵام لە چوارچێوەی سیاسەتی گشتی ڕاگەیاندنی (ی.ن.ك) دا.

ئەنجام:

ڕاگەیاندنی (ی.ن.ك) لە دوای لەدایك بوون و دامەزراندنیدا خەرمانێکی زۆر بە پێت و بەرەکەت و خزمەتی زۆری ڕاگەیاندنی کوردی کردووە لە تێکرای بوارەکاندا:

١-لەگەڵ دامەزراندنی (ی.ن.ك) دا گرنگییەکی زۆر دراوە بە ڕاگەیاندن و بیر لە دوو شت کراوەتەوە لە بواری ڕاگەیاندندا بۆ گەشەکردنی شۆڕش و گەیاندنی دەنگی ڕەوای حەق بە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان کە ئەویش دەرکردنی ڕۆژنامە و دابینکردنی وێستگەیەکی رادیۆیی بوو، ئەوەش ئەوە دەسەلمێنێت دامەزراندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان و لەدایك بوونی شۆڕشی نوێی گەلی کورد، وەرچەرخانێکی مێژوییە لە بزووتنەوەی ڕزگاری خوازی کوردستان و راگەیاندنی کوردی دا.

٢-ڕاگەیاندنی (ی.ن.ك) گرنگی یەکی بەرچاوی داوە بە بواری چاپەمەنی و کاری ڕۆژنامەوانی لە مێژوی خۆی دا.

٣-ڕاگەیاندنی کوردی تاکو ساڵی ١٩٣٩ تەنها خوێندنەوە و نوسین بووە پاشان وورده ورده لە نووسین و ڕۆژنامەوە چۆتە بواری چەند بەرنامەیەکی کورتی رادیۆیی یاخود کەناڵی بیستراوە و پاشان لەگەڵ دامەزراندنی شۆڕشی کورد لە عێراق بووە بە خاوەنی ئیزگەو لە ناو شۆڕشیش بوو بە خاوەنی ئیزگەی دەنگی کوردستانی عێراق تاکو پەیماننامەی جەزائیر.

٤-لەگەڵ دامەزراندنی (ی.ن.ك)دا دوای هەوڵێکی زۆری سەرکردایەتی توانراوە ئیزگەیەك دابین بکرێت، لە ١٩٧٩/٣/٢١ لەسەر داوای مام جەلال پەخشی بەرنامەکانی دەست پێکردووە کە ڕۆڵێکی بەرچاوی هەبوو لە گەشەکردنی شۆڕش و گەیاندنی پەیامی شۆڕشی کورد و ڕاگەیاندنی ئازادی کوردی دا بە ناوی ئیزگەی دەنگی گەلی کوردستان و لە هەموو قۆناغەکانیش بە پێی گونجانی هەلومەرجی لەبارو زەرورەتی قۆناغەکانی ئەرکەکانی ڕاپەراندووە.

٥-یەکێتی نیشتمانی کوردستان یەکەم لایەنی سیاسی و یەکەم دەزگای ڕاگەیاندنە کە توانیویەتی بۆ یەکەمین جار تەلەفزیۆن دابین بکات، لەهەمان کاتدا یەکەم لایەنیشە لەمێژوی ڕۆژنامەگەری کورد دا ڕۆژنامەیەکی ڕۆژانە دەربکات بە ناوی(کوردستانی نوێ) وە.

سەرچاوەکان:

سەرچاوە کوردیەکان:

١- عیسی پژمان، نهێنییەکانی بەستنی پەیمانی(١٩٧٥)ی ئەلجەزائیر، وەرگێرانی: ناسر ئیبراهیمی، (سوید: بەبێ شوێنی چاپ،١٩٩٧).

٢- عومەری سید علی، چەند لاپەڕەیەك لە مێژووی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، کۆمەڵێك گوتار و چاوپێکەوتن ژمارە (٢٩)ی (سلێمانی: بەشی روناکبیری مەکتەبی رێکخستن، ٢٠٠٢).

٣ . ئەرسەلان بایز ئیسماعیل، راگەیاندنی شۆڕش و بزووتنەوەی شیعری کوردی(سلێمانی: چاپخانەی ئۆفسێتی ڕوون، ٢٠٠١).

٤. عوسمان کانی پانکەیی، سەروەرییەکانی یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە رۆژگارە سەختەکانی گەلی کورددا (سلێمانی: بەشی روناکبیری مەکتەبی رێکخستنی(ی.ن.ك)، ٢٠٠٨).

٥- شەماڵ عبداللە، یەکێتی نیشتمانی کوردستان ئاسۆیەك بۆ گۆڕان و نوێبونەوە(سلێمانی: مەکتەبی بیروهۆشیاری (ی.ن.ك)، ٢٠٠٦).

٦. بەیاننامەی مەکتەبی سیاسی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بەبۆنەی ساڵیادی دامەزراندنی(سلێمانی: مەکتەبی ڕێکخستن بەشی روناکبیری،٢٠٠١).

٧ . نەوشیروان مستەفا، لە کەناری دانوبەوە بۆ خڕی ناوزەنگ، چاپی دووەم(سلێمانی: چاپخانەی زانکۆی سلێمانی، ١٩٩٧).

٨. ڕەهبەر سەید برایم، یەکێتی نیشتمانی کوردستان : سەرهەڵدان – نوێ بوونەوە (سلێمانی : مەکتەبی بیر و هۆشیاری (ی.ن.ك)، ٢٠٠٥).

٩. بەیاننامەی مەکتەبی سیاسی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، کوردستانی نوێ، ژمارە (٤٥٨٦) ، ٢٠٠٨/٦/١.

١٠. یەکێتی نیشتمانی کوردستان بۆچی؟ چاپی چوارەم، ئەم گوتارە بەزمانی عەرەبی لەدەرەوەی وڵات چاپکراوە و (١٩٧٥) ، پاشان شەهید ئارام کردویەتی بە کوردی لەساڵی (١٩٧٦).

١١. سەروەر عبدولرەحمان عومەر، یەکێتی نیشتمانی کوردستان – دامەزراندن و دەست پێ کردنەوەی شۆڕش (سلێمانی : سەنتەری چاپ و پەخشی تەما ، (٢٠٠٢).

١٢. فوئاد مەعسوم، کوردستانی نوێ، بەشی ڕیپۆرتاژ ژمارە (١٦٢٣) لە١٩٩٦/٦/١ .

١٣. شەماڵ عبداللە، یەکێتی نیشتمانی کوردستان

لەیەک ساڵی تەمەنی دا لەکوێوە بۆ کـوێ؟، سەرهەڵدان – نوێ بوونەوە (سلێمانی : مەکتەبی بیروهۆشیاری ، ٢٠٠٥).

١٤. عادل موراد، کوردستانی نوێ، ژمارە(١٨٢٦) یەکشەممە لە بەرواری ٢١/٣/١٩٩٩.

١٥- نـەوشـیروان مستەفا ئەمین، سـێ کوڕ (سلێمانی: چاپخانەی بەدرخان، ٢٠٠١).

١٦. کاروانی٢٥ساڵەی خەباتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، سەروەر و ڕوداوە گرنگەکان(سلێمانی: بەبێ چاپخانە، ٢٠٠٠).

١٧. بـەرهـەم ئـەحـمـەد سـاڵح، سـێ کـوڕ لەبلاوکراوەکانی مەڵبەندی ڕێکخستنی سلێمانی، بەشی ڕاگەیاندن و ڕوناکبیری (سلێمانی: چاپخانەی بەدرخان، ٢٠٠١).

١٨- ڕێباز، قەندیل بەغدای هەژاند(هەولێر: چاپخانەی زانکۆ، ١٩٩٣).

١٩- -یـەکـێـتی نیشتمانی کوردستانی، سەرهەڵدان-نوێبوونەوە(سلێمانی: مەکتەبی بیر و هۆشیاری، ٢٠٠٥).

٢٠. میدل ئیست ووچ، جینۆساید لە عێراقدا و پەلاماری ئەنفال بۆسەرکورد، وەرگێڕانی لە ئینگلیزی یەوە – سیامەندی موفتی زادە (سلێمانی: چاپخانەی خاک،١٩٩٩).

٢١ - ئاکۆ وەهبی، سرک و ڕێکخستنەکان لە ئەرکێکی نوێ ی خەباتدا، سەرهەڵدان و نوێبونەوە (سلێمانی: مەکتەبی بیرو هۆشیاری، ٢٠٠٥).

٢٢. مەلا بەختیار، ڕاپەڕین سەرکەوتن لە کوردستاندا شکست لە خوارو، کوردستانی نوێ، ژمارە(٢٠٩٧) دوو شەممە لە ١٣/٣/٢٠٠٠.

٢٣. عـارف روشـدی، شـۆڕشـی و بەرگری، سەرهەڵدان-نوێبونەوە(سلێمانی: مەکتەبی بیروهۆشیاری، ٢٠٠٥).

٢٤. وەسمان خدر محمد،بیرەوەری ساڵانی سەخت، نوێ بوونەوە-سەرهەڵدان(سلێمانی:مەکتەبی بیروهۆشیاری،٢٠٠٥).

٢٥. لەیادی کۆڕەودا، کوردستانی نوێ، ژمارە (١٨٢٩) لەبەرواری ١/٤/١٩٩٩.

٢٦. مام جلال، لە وەڵامی پرسیارەکانی (الحیاە) دا، کوردستانی نوێ ژمارە (١٨٢٩)، لەبەرواری ١/٤/١٩٩٩ .

٢٧. پەیڕەوی ناوخۆی بەرنامەی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، پەسەندکراوی یەکەمین کۆنگرەی گشتی، ١٩٩٢.

٢٨. پەیڕەو و پرۆگرامی ناوخۆی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، پەسەندکراوی دووەمین کۆنگرەی ساڵی (٢٠٠٠).

٢٩. فؤاد معصوم، کارگێڕی مەکتەبی سیاسی یەکێتی نیشتمانیکوردستان، کوردستانی نوێ، ژمارە(٤٢٨٣) ، ١/٦/٢٠٠٧.

٣٠. مستەفای سەید قـادر، کوردستانی نوێ(٤٢٨٣)، ١/٦/٢٠٠٧.

٣١. سوبحی مەهدی، ئەندامی مەکتەبی سیاسی حزبی شیوعی کوردستانی عێراق، کوردستانی نوێ، ژمارە(٤٢٨٣)، ١/٦/٢٠٠٧.

٣٢. مامۆستا جعفر، مانیفێستی مەکتەبی بیروهۆشیاری بۆ مۆدێرکردنەوەی (ی.ن.ک) (سلێمانی : مەکتەبی بیروهۆشیاری ،٢٠٠٦).

٣٣. عادل موراد، لە گفتوگۆیەکی ڕادیۆییدا، کوردستانی نوێ، ژمـارە(١٨٢٦) لە بـەرواری ٢١/٣/١٩٩٩.

٣٤. ئازاد خانەقینی، مادێنا (سلێمانی: چاپخانەی خاک، ٢٠٠٠).

٣٥-ئیسماعیل تەنیا، بیبلۆگرافیای ڕۆژنامەگەری کوردی(هەولێر : چاپخانەی ڕۆشنبیری،١٩٩٨).

٣٦-نەوزاد عەلی ئەحمەد، ڕابەری ڕۆژنامەگەری نهێنی کوردی(سلێمانی: چاپخانەی وەزارەتی ڕۆشنبیری ، ٢٠٠١).

٣٧-ئەمیر نامق عبداللە، ڕادیـۆ تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان(سلێمانی مەکتەبی بیرو هۆشیاری،٢٠٠٥).

٣٨-کوردستانی نوێ، ژمارە (١٨٧٠)، لە بەرواری ١٩٩٩/٥/٣٠.

٣٩-ابتسام اسماعیل، بیبلۆگرافیای ڕاگەیاندن لە ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ(سلێمانی: دەزگای ناوەندی ڕاگەیاندنی یەکێتی نیشتمانیکوردستان، ٢٠٠٣).

٤٠- عبداللە زەنگەنە، ڕۆژنامەنووسی کوردی لە کوردستانی دوای ڕاپەڕین (هەولێر: چاپخانەی زانکۆ، ١٩٩٨).

٤١. مام جەلال، کوردستانی نوێ، ژمارە(١٧٨٢) لەبەرواری ١٩٩٩/١/١٢ چاوپێکەوتنی کەژاڵ ئەحمەد.

٤٢. کوردستانی نوێ، لە یادی ١٥ ساڵەیدا، سلێمانی: ٢٠٠٧.

٤٣. کۆسرەت ڕەسوڵ عەلی، کوردستانی نوێ، ژمارە (١٧٨٣)، ڕۆژی پێنج شەممە، ١٩٩٩/١/١٤.

٤٤. ئەرسەلان بایز، یەکەم سەرنوسەری کوردستانی نوێ، گفتوگۆی کاوە محمد، کوردستانی نوێ، ژمارە(١٧٨٢) لە بەرواری ١٩٩٩/٩/١٢.

٤٥. فوئاد مەعصوم، خاوەنی ئیمتیازی ڕۆژنامەی کوردستان نوێ، ژمارەر، (١٧٨٢) لە ١٩٩٩/١/١٢.

٤٦. عادل موراد، کوردستانی نوێ، ژمارە (١٧٢٦) یەکشممە ١٩٩٨/١٠/٢٥.

٤٧. کوردستان نوێ ، ژمارە (١٩٨٢) یەك شەممە ١٩٩٩/١٠/٢٤).

٤٨. کەمال ڕەئوف محمد، هونەری درامای ڕادیۆی کوردی (سلێمانی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم،٢٠٠٠).

٤٩. عادل موراد، کوردستانی نوێ،ژمارە(١٥٨) بەرواری ١٩٩٨/٣/٢٥ .

٥٠. مام جەلال، کوردستانی نوێ، ژمارە(١٨٢٦) یەك شەممە ١٩٩٩/٣/٢١.

٥١. ستران عبداللە، کوردستانی نوێ، ژمارە (١٨٢٦) لە ١٩٩٩/٣/٢١.

٥٢. عبداللە حسن زادە، نیوسەدە تێکۆشان، بەرگی دووەم ، بەبێ شوێنی چاپ، ١٩٩٧.

٥٣. نەوشیروان مستەفا، پەنجەکان یەکتر دەشکێنن، چاپی دووەم (سلێمانی : بەبێ شوێنی چاپ، ١٩٩٨).

٥٤. مام جەلال، کوردستانی نوێ، ژمارە (٢٠٩٢) سێ شەممە چاوپێکەوتنی (باسگ حمە غریب، ٢٠٠٠/٣/٧)

٥٥. ڕابەر سید برایم، کوردستانی نوێ، ژمارە (٢٠٩١) ، ٢٠٠٣/٣/٦.

٥٦. دارا محمود حمە صالح، کوردستانی نوێ، ژمارە (٢٤٠٦) ، ٢٠٠١/٣/٢٠.

٥٧. میران ئەحمەد، کوردستانی نوێ، ژمارە (١٨٢٣) ، ١٩٩٩/٣/١٦.

٥٨. مەحمود ڕەزا، کوردستانی نوێ، ژمارە (٢١٠٤)، ٢٠٠٠/٣/٢٧.

٥٩- کوردستانی نوێ، ژمارە (١٨٢٤، لە ١٩٩٩/٣/١٧.

٦٠- ڕێباز بابان، کوردستانی نوێ، ژمارە (١٨٢٤).

٦١- کوردستانی نوێ، ڕادیۆی دەنگی گەلی کوردستان - بڵێسەی ڕاپەڕین، کوردستانی نوێ، ژمارە (٤٥١٧) دووشەممە، ٢٠٠٨/٣/١٠.

٦٢. نەوزاد عەلی ئەحمەد، لەیادی یەکێتی نیشتمانی کوردستاندا، کوردستانی نوێ، ژمارە (١٨٧٠) یەك شەممە ١٩٩٩/٥/٣٠.

٦٣. کوردستانی نوێ، ژمارە (١٦٩٥) بابەتیکە تایبەتە بە ڕۆژنامەکە لە ڕۆژی پێنج شەممە (١٩٩٨/٩/١٠) بلاۆکراوەتەوە

٦٤. کوردستانی نوێ، ژمارە (٤٥٨٧) دووشەممە ٢٠٠٨/٦/٢.

٦٥. کوردستانی نوێ، ژمارە (٤٦٧٥) هەینی ٢٠٠٨/٩/١٢.

٦٦. جمال حسین، بەڕێوەبەری سەتەلایەتی گەلی کوردستان، کوردستانی نوێ ژمارە(٤٦٧٥) هەینی ٢٠٠٨/٩/١٢.

سەرچاوە عەرەبیەکان:

١. فؤاد علي احمد، الاتصال السياسي في الاحزاب الكوردية – الاتحاد الوطني الكوردستاني انموذجاً، رسالة ماجستير غير منشورة(جامعة السليمانية: كلية العلوم الانسانية – قسم الاعلام ، ٢٠٠٨).

٢. صلاح الخرسان، التيارات السياسية في كردستان العراق (بيروت: مؤسسة البلاغ، ٢٠٠١).

٣. الشرارة لسان حال الاتحاد الوطني الكردستاني ، العدد (١)، السنة الاولى، تشرين الاول، ١٩٧٥.

٤. الشرارة لسان حال الاتحاد الوطني الكردستاني ، العدد(٢)، تشرين الثاني ، ١٩٧٦.

٥. الاتحاد، جريدة يومية سياسية، عدد (١٦٨٥) الاربعاء، ٢٠٠٧/١٠/٢٤ السنة الخامسة عشرة.

٦. الشرارة لسان حال الاتحاد الوطني الكردستاني ، العدد (٤).

٧. الاتحاد، جريدة يومية سياسية، العدد (١٦٨٦) الخميس ٢٠٠٧/١٠/٢٥ ، السنة السادسة عشرة.

٨. الاتحاد، جريدة يومية سياسية، العدد (١٩٥٠)، الثلاثاء، السنة السادسة عشرة.

٩. خاليد حبيب الراوي، تاريخ الاذاعة والتلفزيون في العراق (بغداد : دار المكتبة للطباعة والنشر، ١٩٩٢).

١٠. امانج كاكە سوور، لمحات من تاريخ اذاعة صوت شعب كردستان(سليمانية : من منشورات مكتب الفكر و التوعية،٢٠٠٢).

١١. امانج كاكە سوور، الاتحاد، عدد (٧٤) تاريخ ١٩٩٤/٤/٩.

١٢. محمد بن سعود البشر، مقدمة في الاتصال السياسي (الرياض : مكتبة العيبكان ، ١٩٩٧).

١٣. ثروت مكي، الاعلام والسياسة وسائل الاتصال والمشاركة السياسة (القاهرة : عالم الكتب للنشر و التوزيع والطباعة، ٢٠٠٥).

١٤. الشرارة لسان حال الاتحاد الوطني الكردستاني ، عدد (٥) ، ١٩٧٦.

چاوپێکەوتن:

١. ئازاد جوندیانی، ئەندامی سەرکردایەتی و لێپرسراوی مەکتەبی ڕاگەیاندنی (ی.ن.ك)، سلێمانی ٢٠٠٨/١٠/٩.

٢. کاوە محمد، سەرنوسەری ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ، سلێمانی ٢٠٠٨/٩/٧.

٣. عباس عبدالرزاق(عباس ڤیدیۆ)، کادیری ڕاگەیاندن و وێنەگری سینەمایی و فۆتۆگرافی پێشمەرگە و بۆنە تایبەت و گشتییەکانی(ی.ن.ك) لەهەشتاکاندا و ئەندامی مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکانی (ی.ن.ك)ـە، سلێمانی٢٠٠٨.

٤- شوان عوسمان مستەفا، سەرنوسەری گۆڤاری ڕێبازی نوێ، سلێمانی ٢٠٠٨/٩/٢.

٥. بورهان عەلی حەمەئەمین، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی سلێمانی، لە ٢٠٠٨/٤/٢٥ سلێمانی

٦. لاوەند نەوزاد، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی هەولێر، لە ٢٠٠٨/٤/١٢ هەولێر

٧. خالد عبدالرحمن، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی دهۆك، لە ٢٠٠٨/٤/١٦ دهۆك

٨. کەریم چۆلی، بەڕێوەبەری پێشووی تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی زاخۆ، لە ٢٠٠٨/٤/١٤

٩. زاهر شوکر، جێگری بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی کەرکوك، لە ٢٠٠٨/٥/١ کەرکوك

١٠. ئەرکان ڕەئوف عزیز، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی ئاییندە، لە ٢٠٠٨/٥/٤ کەلار

١١. پشتیوان رفیق، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی کۆیە، لە ٢٠٠٨/٤/١٨ کۆیە

١٢. حسن هیاس، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی خانەقین، لە ٢٠٠٨/٥/٤

خانەقین

١٣. عبدالله تەها محمد، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی ڕاپەڕین/ ڕانیە، لە ٢٠٠٨/٤/٢١ ڕانیە

پەراوێزەکان:

عەباس ڤیدیۆ (سەرچاوەی پێشوو).

ئازاد جوندیانی، (سەرچاوەی پێشوو).

قادر حاجی عەلی، کوردستانی نوێ ژمارە(١٩٤٥) شەممە (١٩٩١/٩/١١)، ل٣.

عباس عبدالرزاق(عباس ڤیدیۆ)، سەرچاوەی پێشوو.

کەریم چۆلی، بەڕێوەبەری پێشووی تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی زاخۆ، چاوپێکەوتن، لە ٢٠٠٨/٤/١٤.

کوردستانی نوێ، ژمارە (١٦٩٥) بابەتیکە تایبەتە بە ڕۆژنامەکە لە ڕۆژی پێنج شەممە (١٩٩٨/٩/١٠) بڵاوکراوەتەوە.

برهان علی حمە امین، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی سلێمانی، چاوپێکەوتن، لە ٢٠٠٨/٤/٢٥ سلێمانی.

لاوەند نەوزاد، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی هەولێر، چاوپێکەوتن، لە ٢٠٠٨/٤/١٢ هەولێر.

خالد عبدالرحمن، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی دهۆک، چاوپێکەوتن، لە ٢٠٠٨/٤/١٦ دهۆك.

زاهر شوکر، جێگری بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی کەرکوك، چاوپێکەوتن، لە ٢٠٠٨/٥/١ کەرکوك

پشتیوان رفیق، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی کۆیە، چاوپێکەوتن، لە ٢٠٠٨/٤/١٨ کۆیە.

ئەرکان ڕەئوف عزیز، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی ئاییندە، چاوپێکەوتن، لە ٢٠٠٨/٥/٤ کەلار.

حسن هیاس، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی خانەقین، چاوپێکەوتن، لە ٢٠٠٨/٥/٤ خانەقین.

عبدالله تەها محمد، بەڕێوەبەری تەلەفزیۆنی گەلی کوردستان کەناڵی ڕاپەڕین/ ڕانیە، چاوپێکەوتن، لە ٢٠٠٨/٤/٢١ ڕانیە.

کوردستانی نوێ، ژمارە (٤٥٨٧) دووشەممە ٢٠٠٨/٦/٢ ، ل(١).

کوردستانی نوێ، ژمارە (٤٦٧٥) هەینی ٢٠٠٨/٩/١٢ ل(٨).

جمال حسین، بەڕێوەبەری سەتەلایەتی گەلی کوردستان، کوردستانی نوێ ژمارە(٤٦٧٥) هەینی ٢٠٠٨/٩/١٢ ل٩.

محمد بن سعود البشر، مقدمة في الاتصال السياسي (الرياض: مكتبة العبيكان ، ١٩٩٧)، ل١٨.

كرم شلبي، معجم المصطلعات الاعلامية، ط ٢(سەرضاوەي ثيشوو)،٧٤٩.

حنان يوسف، الاعلام و السياسة مقاربة ارتباطية، ط ٢(سەرضاوەي ثيشوو)، ل١٣.

ثروت مكي، الاعلام والسياسة وسائل الاتصال والمشاركة السياسة (القاهرة : عالم الكتب للنشر و التوزيع والطباعة، ٢٠٠٥)، ل١٧.

ئازاد جوندیانی، (سەرچاوەی پێشوو) ٢٠٠٨/١٠/٩.

نەوزادعەلی ئەحمەد، لەیادی یەکێتی نیشتمانی کوردستاندا، کوردستانی نوێ، ژمارە (١٨٧٠) یەك شەممە١٩٩٩/٥/٣٠، ل٩.

الشرارة، زمانحاڵی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان ، ژمارە(١)، تشرینی دووەم، ١٩٧٥، ل١.

الشرارة، زمانحاڵی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان ، ژمارە (٥)، ١٩٧٦، ل٦.

ئازاد جوندیانی، (سەرچاوەی پێشوو) ٢٠٠٨/١٠/٩.

نەسرەوتن تا سەرکەوتن
چەکی خەباتی ئەم ڕەوتەیە

◇ کەمال قەرەداغی

هەرچەندە جوگرافیای سیاسی کوردستان و بەردەوامی پەیوەندییە پاشکەوتووەکان و زۆرداری رژێمە داگیرکەرەکان و مەیل و مەرامی هێزە جیهانیەکان و دەستکێشی هەمیشەیی دەوڵەتاکانی دەوروبەرە لەبزاڤی سیاسی کوردستان و کاروباری ناوخۆی کوردستان، جێ دەستی دیاریان بە ئاستی شۆڕشەکەمان و ئەمڕۆی ئەزمونەکەمانەوە هەیە، هەرلە هەناوی شۆڕشەکاندا مەیلی سیاسی بەردەوام هەبووە بۆ تێپەراندن و رزگاربوون لەم مەرام و نەخشەو سیاسەتانە کە بەنەریتێکی چەواشە هەوڵی پاوانکردنی دەسەلات و سیاسەت و جوڵاندنەوەی سیاسی و پەراگەندەکردنی هێزو باڵ و کەسایەتیە نیشتمانی و شۆڕشگێڕەکان و لەبەین بردنی هەر دەرفەتێکی دیموکراتیزە بوون، زیانی سیاسی وکۆمەڵایەتی لەکۆمەڵگە داوە، توانیویەتی تا رادەیەك ئەرکی چەواشەکارانە لە لاوازکردنی شۆرش ودابەزاندنی دەنگودەنگدانەوەی جیهانی کێشەی کوردوزاڵکردنی رێڕەوی خۆ بەدەستەوە دانی ئاشکرابکات، بەخەڵکی بناسێنێ. هەر ئەمەش بووە زەمینەی هەردەم سەرکەوتن و پەرەپێدان و گەشانەوەی چرۆکان، بۆ هێزو رێکخستنەوەی سیاسەتە نەتەوەییە نیشتمانیەکان و شۆڕشگێڕەکان، کە لەشۆڕشەکانی کوردستاندا بینراوەو بەردەوامە، رابەرەکەشی گەیاندە دوالوتکەی دەسەلات.

لەم زەمینەیەوە دەکرێ باس لەرێکخستنەوەی

سەراپا ریزەکانی(ی.ن.ك) بکرێ، لەکاتێکدا ئەم بانگەشەیە راگەیەنراوە بۆ هاتنەوە مەیدانی شێوە خەباتێکی ترو پەیڕەوکردنی دیموکراسی لەسەر گۆرەپانی کوردستان، زەرورەتی ئەم خۆیەکخستنەوەیە بەڕونی دێتە بەرچاو. خەتەرناکی بارودۆخی سیاسی و ئابوری کوردستان، روو لە هەڵدێری دەسکەوتەکانی راپەڕین، نەبونی بزوتنەوەیەکی تری شۆڕشگێڕ لەسەر گۆرەپانەکە، وەفادار بۆ شەهیدان وماندوێتی پێشمەرگەو رێکخستنەکان و زیندانیە سیاسیەکان، زەرورەتی رێکخستنەوە بۆ بنەبڕکردنی برسێتی و بێ کاری و بێ موچەیی و بێ مافی و ناعەدالەتی لەدابەشکردن و قۆرغ کردنی ئازادییە سیاسیەکان و...هتد کە تەنها رێبازی (ی.ن.ك) وسەرکردەکانی دەتوانن بەئەنجامی بگەیەنن.

(ی.ن.ك) هەرلەسەرەتای دروستبونیەوە توشی گەلێك نوچەدان و شکستی پڕلە ئازار بووەو بەڵام هەمیشە خەڵکی کوردستان پشتو پەنای بووە لە رۆژە تاریکەکاندا تائەمرۆش بەهەمان گوڕو تینەوە وەك سالانی پێشوو خەباتی ئازایەتی و خۆراگری هاوڕێیانی سەرەتایی کە خۆیان کردە قوربانی رەوایی مەسەلەی نەتەوەکەیان دەبێت درێژە بەو رێبازە بدرێ، تابتوانرێ وەڵامی راستەقینە بە پێداویستیەکانی ئەمرۆی خەبات و گۆرانکاریەکانی کوردستان بدرێتەوە.

راگەیاندنە چەواشەکان (بینراو، بیستراو، نوسراو) لەم پەڕی بۆ ئەوپەڕی هەرچی بڵێن بەڵام لەناخی وشەکانیان، لەیەك ئاوازی یەکگرتوودا مژدەی نوێی سەرکەوتن رادەگەیەنن و بزوتنەوە مێژوو کردەکەش لەگەڵ رەورەوەی مێژوودا خول دەخوات، (ی.ن.ك)ە بۆ بە ئەنجام گەیاندنی، مرۆڤی کورد بەرەو دیموکراسی پەلکێش دەکات، هاوکات لەڕێگەی ریشەکێشکردنی گیاکەڵەکانو چاکسازیو شەفافیەت، لەپێناو نوێبونەوەی خەباتدا خۆی ئامادە دەکات، لەڕوی بارگاوی بوون بەبیروباوەری سەردەم، لەژێر دروشمی نەسرەوتن تا سەرکەوتن چەکی خەباتی ئەم رەوتە دەبێت.

راگەیاندنە چەواشەکان (بینراو، بیستراو، نووسراو) لەمپەڕی بۆ ئەوپەڕی هەرچی بڵێن بەڵام لەناخی وشەکانیان، لەیەك ئاوازی یەکگرتوودا مژدەی نوێی سەرکەوتن رادەگەیەنن

شەهید مەولود لەژووری خندکاندنەوە: تەنانەت گەردنی ئەوکەسەش ئازاد بێت کەتوشی سێدارەی کردم؟!

◇ **ئاوات کۆکەیی**

کات، سەردەمی دوای نسکۆی شۆڕشی ئەیلول و کەمتر لەساڵێکیشە شۆڕشی نوێ هەڵگیرساوەتەوە، گەنجێکی تەمەن هەژدە بەهاری شاری قەڵا، لێپرسراوی دووەمی ڕێکخستنەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەران و یەکێتی نیشتیمانی کوردستانە، بەڵام دەکەوێتە دەستی چەقۆ بەدەست و قەمچی لەمشتەکانی دوژمن لەئەمنی هەولێر، جەستەی ئەولاوە تولەنەمامە تازەپێگەیشتووە دەبێتە بۆردی وانەخوێندنی ئەشکەنجە، فەلاقە دەکرێت، بۆکس و شەق و سۆندەو کێبڵ و کارەباو هەڵواسین، قسەی ناشیرین، بێ ئەدەبی و جنێویی بەعسییانەوئیهانەی لەگەڵدا بەکاردا دەهێنن، وەلێ ئەو سەر بۆ دوژمن نەوی ناکات و بیروباوەڕی نادۆڕێنێت، دواجار و دوای پڕزۆڵ پڕزۆڵکردنی جەستەی و بێسودبوونی هەمووجۆرەکانی ئەشکەنجە، ئەولاوە دەئاخنرێتە بەشی سێدارەی موسڵ و لەنیوەشەوێکدا کەهێشتا خەڵك لەشیرین خەودان و ئەستێرەکان لە بۆشایی ئاسماندا خۆیان دابووە بەر ڕوناکی خۆرولەبریسکانەوە نەکەوتبوون، ئەوکاتە، گەردنی نەونەمامی وەك خەڵفی چناری ئەو لاوە تەمەن هەژدە ساڵە بە قوڵفی پەتی سێدارەی دوژمن لار دەکرێتەوە و شەهید دەکرێت.

لەنێوان خانەی مامۆستایان و ژوری سێدارەدا

مەولود هەمزە، ئەوکاتەی دەستگیرکرا لەکۆتایی ساڵەکانی خوێندنیدا بوو لەخانەی مامۆستایانی هەولێر.

مایەی تێڕامان و هەڵوەستە لەسەرکردنە، گەنجێکی (شاری) بەوتەمەنە کەمەوە لەوکاتە ناسك و دژوارە و بێکەسییەی کورددا، لەناوشارداو لەژێردەسەڵاتی ڕژێمێکی دڕندەی بەزەبروزەنگی وەك بەعس، ئەرکی ڕێکخستن و لێپرسراوێتی ڕێکخستنەکان ڕاییدەکات.

ئاخر تەمەنێکی هەژدەساڵی زۆرکەمە بۆئەرکێکی واگەورەو لەوشوێن و کاتە پڕمەترسییەدا، بێگومانیشم کە دنیایەك خەونی ئایندەو گەنجانەی ڕەنگاوی هەبووە، هیوای بوون بەمامۆستاو خۆشگووزەرانی هەبووە، بەڵام هەمووئەوانە نەبوونە ڕێگر لەبەردەم بەشداربوونی

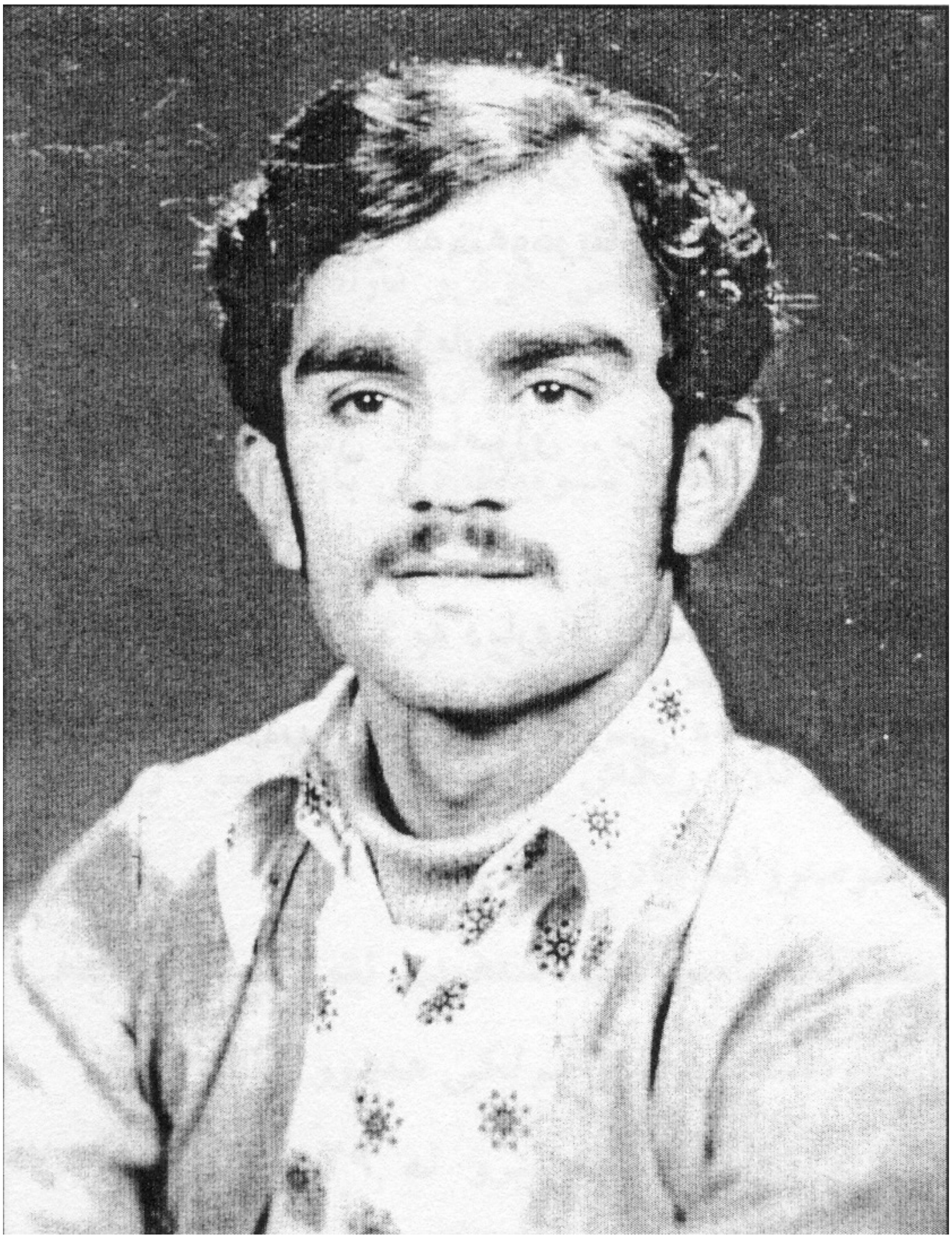
شەهید مەولود هەمزە عومەر

لەخەباتی ڕزگاربوونی میللەتەکەی و دواجار ژیان و خەون و ئایندەشی کردە قوربانی بیرو باوەڕێك کەدەیویست لەڕێگەیەوە ئازادی وەدیبهێنێ.

ئازایەتی و واقیعبینی و مرۆڤ دۆستی شەهید مەولود تەنیالەوەشدا کۆتایی نایات، بەڵکوو بوونیەو کەسایەتی ئەو ڕۆڵەگیانفیدایە لەنێوزیندان و لەڕۆژانی چاوەڕوانی خنکاندنیدا زیاتر دەردەکەوێت.

مردن کارلەبیرو باوەڕی ناکات

ئەوەتا لەدوانامەیداو لەژووری سێدارە، نوسیویەتی: باوکە گیان، دایەگیان، براکانم، ئامۆزاکانم، خۆشەویستەکانم، تکام وایە ئەم چەند وتەیەم پەیڕەوبکەن و گوێم بۆ شلبکەن، با لەجیاتی دەنگی ڕاستەقینەی خۆم بەوشە

لەگەڵتان بدوێم....

جا بۆیە لەهەمووتان تکاو داواکارم کەوا: هیچ کەسێك بۆمن خەفەتبار نەبێت و خەم نەخوا، چونکە:

پێی ناوێت بۆ شەهیدی وەتەن شیوەن و گرین نامرن ئەوانە وان لەدڵی میللەتدا دەژین.

هەروەها دەڵێت: زۆر راستە ژیان خۆشە، بەڵام لەپێناوی نیشتماندا مردن گەلێك خۆشەویستترە، هەرگیز مەڵێن خۆی کوشت و ئێمەشی کوشت، بەڵکو خوێنە ئاڵەکەی ئێمە نەوتە بۆ هەڵگیرساندنی مەشخەڵی بیری راستی و ئازادی لەکوردستاندا.

سەیرکەن، ئەم نامەیە کەلە شەوی ١٩٧٧/٩/٢٢\٢١ بەچەند ساتێکی کەم پێش لەسێدارەدانی نوسیویەتی و ئەوکاتەش شۆڕشی کورد ساوا و لەوپەڕی لاوازی و لەنێو ئابڵوقەی دوژمنان بڕستی لێبڕابوو، کەچی ئەولاوە هێندە ڕۆشنبیرو وردبین و دوربین و ئایندەبین بووە و ئاسۆی بیرکرنەوەی هێندە فراوان بووە، یەقینی بەوەدیهاتنی راستی و ئازادی کورد هەبووە!

هەروەهانوسیویەتی: بابە، دایە، براکانم، ئامۆزاکانم: لەلایەن منەوە گەردنتان خۆش و ئازادبێ و گەردنی هەموو خزمان و دراوسێکان و هاوڕێیان ئازادبێت، هەتا گەردنی ئەوکەسەش خۆش و ئازادبێت کە بەگرتنیدام و تووشی پەتی سێدارەی کردم.....

زۆرجار بەتەمەن و خاوەن ئەزموونی ژیان دەبنەهۆی کوژاندنەوەی ئاگری دوژمنایەتی و لەماف خۆی و بنەماڵەکەی خۆشدەبێت، ئەوەش لەڕوداوێکی کۆمەڵایەتیی قەزاوقەدەرو بێمەبەستدا، بەڵام گەنجێکی تەمەن ١٨ساڵ و دنیانەدیدەی وەك مەولود دەبێت رادەی بەرزیی رەوشت و بوونیەت و هۆشیاری و دەروون پاکی و گیانیی لێبوردەیی تیایدا چەندە بالابوبێت کە لەژێر سەققی ژووری سێدارەدا نامەی لێخۆشبوونی خیانەتکار و بکوژی خۆی واژۆ دەکات؟ من نازانم چۆن گوزارشت لەو هەڵوێستە بکەم، مەگەر تویژەران و پسپۆرانی تایبەت لێکدانەوەو لێکۆڵینەوەیەکی بەپێزو پڕاوپڕی لەبارەیەوە بکەن! یان تەنیائەوەم لەدەستدێت و دەڵێم: بەراستی گەورەییە لە(بکوژی بەئەنقەست)ی خۆت خۆشبیت!؟

شەهیدی هەموو گەل و کوردستانم

لەبەشێکی تری نامەکەیدا، داوا لەکەس و کاری دەکات بەخۆشی ژیان بگوزەرێنن. ئەم بڕگەیەشی شایستەی هەڵوەستە لەسەرکردنە، چونکە ئەو بەبێ ویستی خۆی ژیانی لێزەوتکراوەو ناچاربەمردن و کۆتایی کراوە، کەچی وەك لێپرسراوێك و هەستکردن بەئەرکەکەی خۆی، پەرۆشی ژیانی کەسانی دیکەیە، دەشڵێت:

ئەگەر هاتوو براو ئامۆزاو کەسوکارم رێگەی خەباتیان گرت، رێگەیان لێمەگرن.

بەهەمان شێوە وەك چۆن خەمی ژیانی کەس و کاریەتی ئاواش خەمی درێژەدان بەخەبات دەخوات و لەسەرەمەرگیشیدا دەیەوێت خزمەت بەکاروانی تێکۆشان بکات ئەگەر بەقسەش بێت.

لەکۆتایی نامەکەشدا مەبەستییەتی بەکەس و کاری بڵێت کەنابێت ناز بەشەهید بونییەوەبکەن، دەنوسێت: باوکە گیان، مامە خۆشەویستەکەم، من تەنیا شەهیدی ئێوە نیم و بە هی خۆتانم مەزانن، بەڵکو بە هی گەل و نیشتمان و کوردستانم بزانن.

رۆژانێك كەتێپەڕین

◇ **یوسف محەمەد**

شاربازێڕ

پێكهاتەی شاری سلێمانی لەڕووی دانیشتوانەوە، زۆرینەیان لەناوچەو دەڤەرەكانی شارباژێڕ، شارەزوور، قەرەداغ و.... هەندێ جێگاو شوێنی دیكەی كوردستانەوە، بەهۆی هەلوومەرجی سیاسی یاخود باری ئابووری كۆمەڵایەتییەوە ڕوویان كردۆتە نێو شاری سلێمانییەوەوتێیدانیشتەجێ بوون، بۆ نموونە ئەوانەی لەو دەڤەرانەوە هاتوونەتە نێو شارەوە، لە گەرەكێكدا نیشتەجێ بوون و بەهۆی ڕەچەڵەك و خزمایەتییەوە و نزیكیان لەیەكدییەوە زۆرینەی گەرەكەكانی شاری سلێمانیان پێك هێناوەو ناوچەكانی سیمای شاری سلێمانیان دیاری كردووە، وەك گەرەكی قەرەجاوای جاران-خەباتی ئێستا زۆرینەی ناوچەی قەرەداغییەكان لەو گەرەكەدا نیشتەجێ بوون یان خانووە قورەكانی جاران و ئازادی ئێستا خەڵكی شارباژێری تەختی تێدا كۆبونەتەوەو لەوێدا نیشتەجێ بوون... یان كارێزە وشك - شارباژێری سەخت تێدا كۆبونەتەوە وەك ناوچەی چوارتاو ماوەت و شوێنەكانی دیكە ...ئا بەم شێوەیە زۆرینەی گەرەكەكانی شاری سلێمانی لەم دەرئەنجامەوە پێك هاتوون و شاریان فراوان كردووە و سیمای شاری سلێمانی بۆ خۆی پێك هێناوە.

لە نێو شاری سلێمانیدا ئەگەر یەكێك لە یەكێك پرسیار بكات كە خەڵكی كام جێگایە یان كویندەرییە یان كام گوندو ناوچەیە لەوەڵامدا دەڵێیت:- خەڵكی قەرەداغم، یان شارەزوورم یان شارباژێڕم یان... ! ئەم دەڤەرو ناوچانەی ناوبران یان ناحیەن یاخود قەزان و چەندان گوندی بچوك و گەورەیان پێوە پەیوەست و گرێ دراوە، لە رووكاری جوگرافیاو ئیدارەوە سەرجەم گوندەكان سەر بە ناحیەن و ناحیەكانیش لە رووی ئیداری و كارگێڕییەوە سەر بە قەزاو قەزاكانیش لە رووی فراوانی ناوچەكانەوە سەر بە شارەكانن وەك هەولێر و سلێمانی و ....، لەشاری سلێمانیدا دەڵێن: شارباژێری سەخت یان شارباژێری تەخت ئەم دوو زاراوە جیاكراوەیە تا ئێستا بە تەواوی نازانرێ بە چ مەبەستێك بەكار دەهێنرێت...؟ ئایا لە روكاری فراوانی ناوچەكەوەیە زۆری و فراوانی گوندەكانیەتی یاخود تەنیا بۆ جیاكردنەوەیەتی لە رووی كارگێری و سەختی و تەختی یەتی؟ بەڵام لە راستیدا هەردوو ووشەی تەخت و سەخت بەیەكدیەوە گرێ دراون و لە رووی جوگرافیەوە زۆر فراوانن و دەیان گووندو ناحیەو قەزا لە خۆ دەگرێت و هەمووی شاخ و گردو تەپۆڵكەو لێڕەوارو شیو نشێوو . بەڵام رەنگە وەك گوترا لەبەر فراوانی ناوچەكە بۆ جیاكردنەوە زیاتر ئەم دوو زاراوەی سەخت و تەختیان بەكار هێنابێ..؟ شارباژێری سەخت لەرووی جوگرافیاوەچەندین ناحیەو قەزای هەیە وەك:چوارتا، ماوەت،

سیوەیل، قەڵاچوالان.... ئەم قەزاو ناحیانە سەدان گوندی لە دەڤەرێکی شاخاوی و سەختدا پێوە گرێ دراوون.

ناوچەی شاربازێڕی تەخت کە ئەویش زۆر شاخاوییە و پڕ شاخ و گردو نشێوە سەدان گوندی بە قەزاو ناحیەکانیەوە پێوە پەیوەستکراوە، وەك بەرزنجە، ناوپارێز، زەلان، ..... ناحیەیی بەرزنجە لە رووی کارگێڕی ناوچەکەوە چەندان گوندی پێوە پەیوەست کراوە وەك گوندەکانی، حاجی مامەند، باراو وەنەگەرێنەوە، کاژاو، گێڵەرە، شوکێ، کانی دڕکە ...گوندەکانی ئەم ناوچەیە هەموو بە شاخی بەرزو شیو دۆڵ و تەپولەکەی سەخت دەورە دراون ناوچەکە لە تابلۆیەکی هونەری جواندا هەڵکەوتووەو لە دیمەنە جوانەکانیدا خۆی نمایش دەکات، شاخی گوڕە کاژاو قەڵای سرۆچك مێژوویەکی دێرینی لە ڕووی فەرمانڕوایەتیەوە هەیە، ناوچەکەش بە کانی و کارێزو ئاو دەوڵەمەندە بە داری سروشتی دەوەن و قەزوان و دارەبەن گۆیژ بەناوبانگە، ساڵانەش باران و بەفرێکی زۆری لێ دەبارێ و کانی و کارێزو چەمەکانی دەبوژێنێتەوە دیمەنێکی ئەفسوناوی جوانی بۆ ناوچەکە خوڵقاندووە، خەڵکی ناوچەی شاربازێر زیاتر بە کشتوکاڵ و باخداری رەزوو داری میوەی وەك، هەڵوژە، هەنجیر قۆخ، سێوە.... خەریکن و بەرهەم دارن، لە ڕووی کشتوکالیشەوە، توتن، تەماتە و کوو لەکەو بامیەو کاهو جگە لە گەنم و جۆو نۆك و نیسك .... چەندین بەرهەمیتر لەسەر دەستی خەڵگی ناوچەکەدا بەرهەم دەهێنرێت و ژیان و گوزەرانی خۆیانی پێ بەڕێوە دەبەن لە رووی ئاژەڵداریتیەوە تا ساڵی (١٩٨٨) لەم گوندانەدا خەڵکەکەی ئاژەڵی بزن و مەڕوو مانگاو.... یان بەخێو دەکرد و لەپەلەوەریشدا قازو مراوی و مریشك و قەل بەخێو دەکرا. هەندێ گوند لە رووی ئاوەدانیەوە پێش ساڵانی هەشتاکان لە رووی دانیشتوانەوە زۆر چڕ بوون ژمارەی خانوو خەڵکەکەی بەرفراوان بوو بەڵام بەهۆی شەڕو هێرشی سوپاوە بۆ سەر ناوچەوکەو هێزی پ. م. زۆرینەی خەڵکەکەی کۆچیان کرد بۆ نێو شاری سلێمانی و دەوروبەری پاش پرۆسەی ئەنفال و روخاندنی گوندەکان زۆرینەی ناوچەکەو گوندەکانی بەتەواوی خاپوور کران رەزو باخیان بە تەواوی وێران کران و سوتێنران سەرچاوە ئاوییەکانیان بە تەواوی پڕکرانەوەو کوێرکرانەوە.

پێش هێرشی(بەعس)بۆسەرگوندەکانی شاربازێڕ گوندی وەها هەبووزیاتر لە(١٠٠) ماڵ دەبوو، بەڵام پاش ساڵی (١٩٩١) کە دەستکرا بە ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان و هەندێ خەزمەتگوزاری گەیشتە گوندەکان گوندی وەها هەیە لە (١٠ بۆ٢٠) ماڵ تێپەڕ ناکات، چونکە چۆن پێش ساڵی هەشتاکان خزمەتگوزاری پێویست، لە ئاو کارەباو قوتابخانەو بنکەی تەندروستی... هتد نەبووت ئێستاش بەهەمان شێوە خەڵك و گوندەکانی ناوچەی شاربازێڕ لە ریگاو بان و خزمەتگوزاری بێ بەشن و تا ئێستا ناوچەکە وەك ساڵانی پێشوو ناوچەیەکی بەرهەم هێن نییە؟ سروشتی ناوچەکە وەك گوترا شاخاوییە رێگاوبانی ناوچەکە هەمووی رێگای سەرەتایی و خراپن زۆر جار بەهۆی ئاو باراناو چەمەکانەوە لە زستاندا رێگاوبانەکان تێك دەچێ و یاخود لە کاتی بەفربارینی زۆردا بۆ چەندین رۆژ رێگاکان دەگیرێ، کەواتە هەرکاتێ لە وەرزی زسستاندا تووشی زیان و تێك چوون هاتن . دەبێت وەك جاران بەهەرەوەزی نێو گوندەکان چاك بکرێتەوە. لە بیرەوەری مندا کە منداڵ بووم لە یادمە، هەر گوندەی لە ئاست خۆیەوە تا گوندی خاوار خۆی رێگای ئوتومبیلیان چاك دەکردو ئەو دەمەش هەمووی بەپاچ و بێڵ وەخاکەناز بوو بۆ ئەوەی ئۆتومبیل بە پیکاب و جێب و گەڵابە

بگاته ناوچەو گوندەکانیان لە یادمە سالآنی حەفتاکان کە منداڵ بووم گوندی وەنگە ڕێنەو باراو تا گوندی شوکێ یان بۆ ئوتومبیلەکان پاك و چاك دەکرد ئەمەش بەکاری هەرەوەزی پیاوان و گەنجانی ئەو گوندانە دەکرا کە چەندین ڕۆژێ پێ دەچوو وەکارێکی گران و زۆر نارەحەت بوو، بۆ نموونە گوندی شوکێ بە چەمکەی بەرماڵانی گوندا وەبەتێپەڕین بەنێو ئەشکەوتە (رووخاو)دا تا گوندی کانی دڕکەیان پاك دەکردەوە ئەمە ژیان گوزەرانی گوندەکانی شاربازێڕ بوو بەدەست ڕێگاوبان و هاتووچۆوە تەنانەت ئەگەر کەسێك لە گوندەکانی شاربازێڕ لە(باراو شوکێ و حاجی مامەند) نەخۆش بکەوتایە بە ولآخی گوێ درێژ یان هێستر بۆ چارەسەر دەبرا بۆ ناحیەی (بەرزنجە) چونکە تەنیا ناحیە بنکەی تەندروستی تێدا بوو، تەنانەت جگە لە مەلاکان و فەقێکان لەنێو گوندەکاندا خوێندەوار کەم بوو یاخود هەر نەبوو؟ جگە لەناو ناحیەی(بەرزنجە) تا ساڵی دوای حەفتاکانیش ئەم دیاردەیە بەربلآو، بوو ڕێگاکان هەموو تۆ لە ڕێگای هەڵ بەزو دابەزو نشێوو بەردەلآنی گەورە و بچووك بوون، ڕێگاو ناوچەکە زۆر سەخت و نارەحەت بوو ئاستی بژێوی خەڵك لە ناوچەکەدا باش نەبوو، خەڵك لە خانووی قوڕوو سادەدا ژیانیان دەگوزەراند تەنانەت نەوت زۆر بە کەمی پێش سلآنی حەفتاکان و پاش حەفتاکان دەگەیشتە گوندەکان ئەویش بەتەنەکەی کەپس بوو بە بەرمیل نەبوو، خەڵك بۆ نان دروستکردن و خۆ گەرم کردنەوە داری بەڕوویان بەکار دەهێنا...؟ زۆبای زستانەش تەنها زۆبای دار بوو خەڵکی ناوچەکە جگە لە شاری سلێمانی بۆ کڕینی خۆراك لە شەکرو چاو جل و بەرگ و پێڵاو هەندێ پێویستی تر روویان لە ناحیەیی (بەرزنجە) دەکرد، چونشیان هەمووی بەپێ و ولآخ بوو، چونکە ڕێگای ئوتومبیلیان نەبوو لە یادمە لە سالآنی حەفتاکان و پێشتریش منداڵان بۆ خوێندن لە قوتابخانەدا روویان لە ناحیەی (بەرزنجە) دەکرد چونکە جگە لە بەرزەنجە گوندەکان دەوروبەری قوتابخانەی تێدا نەبوو، ئەویش بەیانیان زوو دەردەچوون چ بە پێ یاخود بە گوێدرێژو ئێوارە بۆ گوندەکانیان دەگەرانەوە کە ئەمە کارێکی زۆر زەحمەت و ناخۆش بوو.

مامۆستای شاعیری گەورەی کورد (عبدالله زێوەر) ساڵی (١٨٧٥-١٩٤٨)ز کە خۆی لە شاربازێر بوو لە (بەرزنجە)مامۆستای قوتابخانە بووە و بە کەژ و کێوی شاربازێر سەرسام بووە، خۆشی کەسێکی زاناو روناکبیری سەردەمی خۆیی بووەو دەیان قوتابی لەسەر دەستی ئەم پیاوە بلیمەت و زاناو شاعیرەدا لە شاربازێر پێگەیشتوون لە شیعرێکی دا زۆر بە جوانی مەتحی شاربازێری کردووەو بەم شیعرە بەرزەی هەستی شاعیرانەی خۆی بۆ تۆمار کردوین و لە چوارینەکەیدا دەڵێت:

چوومە شاربازێر بەهەشتی دنیا
دێ بە دێ گەڕام ناو دەشت و چیا
بە حەیرانەوە جوانێ لە شانێ
ئەم بەیتەی ئەوت عالەم بیزانێ. *

*دیوانی زێوەر ل ٢٥ . مەحمود زێوەر چاپی دووەم ٢٠٠٨ هەولێر .

چەردەیەك لە مێژووی بەرزەنجە:-

(بەرزنجە) شوێنێکی گرنگی لە ناوچەی شاربازێر (سرۆچك) بۆ خۆی مسۆگەر کردووە، ماڵەکانی نێو گوندەکە پاڵی بە شاخێکەوە داوەو ماڵەکانی قات قات دروستکرابوو بە وێنەی گوندەکانی هەورامان زۆرینەی ماڵەکان بە پەیژە بۆ ماڵەکانیان سەردەکەوتن کە دیمەنێکی زۆر جوانی هەبوو بە وێنەی گوندەکانی هەورامان پشتی بەرزنجە شاخی بەرزو بەناوبانگی(کورە

کاژاوە) بەرزی شاخی کورە کاژاو(١٥٩٩) م یان هەندێ دەڵێن لە لوتکەی یەکەمی شاخەوە بەرزاییەکەی (٧٢٥٤)پێیە سەرجەم شاخەکە هەر بەناوی کورە کاژاو بەناو بانگە وە زۆر لوتکەی تری هەیە وەك لوتکەی کەچەڵی باراو کە بەرزاییەکی (٧٣٤٧)پێیە. لوتکەی گەڵی بەرزاییەکەی(٦٢٤٠)پێیە (بەرزنجە) کەوتۆتە رووکاری رۆژهەڵاتی سلێمانیەوە دووریەکەی لە سلێمانی یەوە نزیکەی(٦٠) کم، لە سالأنی دوایی دروستکردنی (بەرزنجە) دا تاکە رێگا کە ئوتومبیل چوبێت بۆ(بەرزنجە)تەنیا بە دەشتی زەڵێدا تێپەڕیووە چونکە تەها شارۆچکەی عەربەت و لە(چراخچیان)ە وە ئوتومبیل بەو رێگایەدا گەیشتۆتە (بەرزنجە)دەشتی(زەڵێ)دەشتێکی بەپیت و بەرەکەت و بەرزنجەبیەکان بۆ کشتوکاڵ سوودی لێ وەردەگرن بە تایبەتی گەنم و جۆو نۆك و بێستان وەك دەگوترێ کاڵەك و ترۆزی دەشتی زەڵێ بەنێو بانگە باوکم دەیگووت دەشتی زەڵابەنێو بانگە باوکم دەیگووت دەشتی زەڵێ لە زستاندا کە باران باریوە ئەوەندە قوڕو لیتە بووە، (گا)ی قوتداوە هەرکاتێك ناوی بەرزنجە دەهێنرێت زۆرینەی خەڵك ناوی دوو پیاوچاکیان بەبیر دێتەوە کەمەرقەدوو ئارامگایان لە (بەرزنج)ەدا پارێزراوە ئەویش بەنێو کانی شێخ (عیسا)و شێخ (موسا) کە هەردووکیان دووبرابوون لە(بەرزنج)ە دا ژیاون و ئەم شوێنەیان ئاوەدانکردۆتەوە کاتێك شێخ (موسا) کۆچی دوایی کردووە شێخ(عیسا) براژنەکەی مارە کردۆتەوە دوانزە کوڕی لێ بووە نەوەی ساداتی (بەرزنج)ە یان پێك هێناوە لە کتێبی ساداتی بەرزنجە محمد عبدالقادر بەرزنجی نوسیویەتی ئاماژە بەوەدراوەکە (بابا عەلی هەمەدانی) سێ کوڕی هەبووە(سەید محەمەد، سەید موسا، سەید عیسا) سەید محەمەد چووە بۆ هەرات و ئەفغانستان لەوێ جێگیر بووە و نەوەکانی لە ئێران و ئەفغانستاندا زۆرن (جەمالەدین)ی ئەفغانی یەکێکە لە نەوەکانی سەید محەمەد، شێخ موسا و شێخ عیسا بە کۆچی دوایی باوکیان هەمەدانیان جێ هێشتووەو روویان کردۆتە کوردستان لە ساڵی(٦٥٦)ی کۆچی لە(بەرزنجە)دا نیشتەجێ بوون.

(سەید محەمەد صادق)لە ناوچەی شارەزوور نێژراوە سەید صادق بەناو ئەوەوە ناونراوە سەید (میری سوور)لەگوندی میریسور نیژراوەوگوندەکەش هەربەناوی‌ئەوەوەناونراوە(میریسوور)گوندەکەش سەر بە ناحیەی خورماڵ (سید عباس)کە لە سلێمانی نێژراوە و بە شێخ عەباس بەناوبانگە گەرەکێکە لە شاری سلێمانی و بەناوی ئەوەوە ناونراوە ئەمانە دوانزە برا بوون و لە نەوەکانی (شێخ عیسا)ن ئەوی راستی بێت (شێخ مارفی نودێ)، حاجی کاکە ئەحمەدی شێخ و شێخ محمودی حەفید)ی نەمر هەموویان بەرەچەڵەك دەچنەوە سەر ساداتی بەرزنجە.

ئەوەندەی من لە یادم بێت مزگەوتی بەرزنجە مێژوویەکی دێرین و گرنگی هەیە نەك تەنیا لە نێو بەرزنجەدا بەڵکە لەناوچەکەشدا مێژوونوسی پایەبەرز محەمەد ئەمین زەکی لە مێژووی سلێمانیدا ئاماژەی بەوەداوە کە مزگەوتی بەرزنجە مێژوی دروستکردنەکەی دەگەرێتەوە بۆ ساڵی(١٣٥٩)ی زاینی بەرامبەر بە ساڵی (٧٦٠)ی کۆچی کە لەسەر دەستی هەردوو برای پایەبەرز (شێخ عیسا شێخ موسا)دروستکراوە مامۆستای گەورە (شێخ محەمەدی خاڵ) و مامۆستا جەمال بابانیش لەسەر ئەو راو بۆچونەن و ئەوەیان بە راست زانیوەو بەرزنجەش لەو مێژوە بەدواوەئاوەدانی و گەشەکردنی بەخۆوە بینووە . دروستکردنی(بەرزنجە)ش بۆ ئەوە دەگەرێتەوە کە هەردوو برا (شێخ عیسا و شێخ موسا) لەسەفەری حەج دەبن و لەمەکەو مەدینە بۆجێ بەجێکردنی فەرزی حەج گەشتیان

كردووەو هەر لەو شوێنە پیرۆزەوە بەردێك فڕێدەدەن و ئەو بەردەش وەك مەلیكی باڵدارە بەرەو ئەم شوێنە دەچێت كە پێی دەوترێت (بەرزنجە) و لە وشوێن جێگای مزگەوتەكە دەكەوێتە خوارەوەو پاش گەڕانەوەی هەردوو براكە بۆ ئەم شوێنەو لەو جێگاییەدا كە بەردەكە دەبینن مزگەوتەكە بنیات دەنێن و بەرزنجە ئاوەدانی بەخۆوە دەبینێ و بناغەی ئەم شوێنە دروست دەكرێت لەلایەكی دیكەوە مامۆستا (عبدالكریمی مدرس) خوالێی رازی بێت دەڵێت پاش گەڕانەوەی شێخ موسای برا گەورە لە گەشتی حەج بۆ هەمەدان لە بەرزنجە خەو دەبینێ و لەوخەوەدا بە خزمەتی(پێغەمبەر د.خ.) گەیشتووەو فەرمانی پێدراوە لەو شوێنەدا بمێنێتەوە نەگەڕێتەوە بۆ هەمەدان هەر لەو خەوەدا جێگای مزگەوتەكەیان بۆ دیاری ئەكات.

زۆریش لە خەڵك پێیان وایە لە شوێنی ئێستای(بەرزنجە) دا زنجێك دەبێت موڵكی حاجی(شێخ خاڵ) كە خەڵكی گوندی گێڵەیەرە - گێڵەدەر پیاوێكی خواناس و دینداری سەردەمی خۆی بووە كە دەبینێ ئەم دوو كەسە هاتونەتە ئەم جێگایەو لەوێ نیشتەجێ بوون و دوو كەسی خاوەن ڕەوشتی جوان و دیندارن نەك شوێنێ مزگەوتەكەیان پێدەبەخشێ بەڵكو خاتوو فاتمەی كچیشی دەدانە شێخ موساو كە منداڵی لێنا بێت و پاش كۆچكردنی و وەفاتی شێخ عیسا مارەی دەكاتەوەو ئەو دوانزە كوڕەی لێ دەبێت كە پێشتر ئاماژەمان پێداو لە كوردستاندا بڵاو دەبنەوە. فڕێدانی ئەو بەردەش وەك كردەیەكی خەیاڵ ئامێزو كەرامات و ئەفسانە باسكراوەو ناوی (بەرزنجە) زیاتر بۆ ئەوە دەگەڕێتەوەو هاتووە لە بەرزنجە كەوەهاتوەلە(بەر/ زنجە)كەوەهاتبێت، زنجیش لەسەر شوێنی كشتوكاڵ دروستدەكرێت ڕەنگە لە نێو زەویە كشتوكاڵ و جێگای كانیەكانیدا ئەو (زنجە) دروستكرابێ بەپێی مێژووی ناوچەكە كە ووشەكە گورابێت لە ووشەی (زنجەكە)وە هاتبێت.

(بەرزنجە)كەواتە شوێنێكی گرنگی ناوچەكەیە و ئەهمیەتێكی گرنگی خۆی هەیە لە بارەی كۆمەڵایەتی و سیاسی و ئابووری ناوچەكەوە هەر لەو دەمەی دەوڵەتی عێراق دامەزراوە(بەرزنجە)بۆتە ناحیەو ناونراوە ناحیەی (سرۆچك) مەڵبەندی ناحیەكەش لە گوندی گێڵەدەر بووە، (سەید ئەحمەدی

زێوەر

حاجی مامەند) یەكەم بەڕێوبەری ناحیەكە بوو پاشان (حسێن نازم) بووە ساڵی (١٩٢٧) مەڵبەندی ناحیەكە هێنراوەتە ناو (بەرزنجە) هەر لە ساڵی (١٩٢٧)قوتابخانە لە (بەرزنجە)كراوەتەوە لە ماڵێكدا بووە كە خاوەنەكەی (شێخ محەمەد شێخ عەلی ڕەزا) بووەو (عبداللە زێوەر) یەكەم بەڕێوبەری قوتابخانەی (بەرزنجە) بووە هیمەتێكی زۆری كردووە بۆ گەشە سەندنی قوتابخانەو خوێندەواری لەم

دەڤەرەداو ماندووبوونی زۆری لەو پێناوەدا داوەو پاش ساڵی (١٩٥٩) تاساڵانی دواتر بە تەواوی گۆرانکاری لە قوتابخانەو پۆلەکانیدا کراوەو شاعیری گەورە (عبدالله زێوەر)لە شیعرێکدا بەسەر (بەرزنجەدا) دەڵێت:

ئەهلی دێی بەرزنجە ئێوە هەموو
دەوەرنە پێشێ یەك یەك روو بە روو
بزانن خوێندن چ جەوهەرێکە
هەر حەرفی بەقەد دانە دورێکە
لە سایەی مەکتەبی شەو دێکەمان
بووە بە مەنبعی علم و عیرفان

لە شیعرێکیدا (مەلا مەحمود بێخود)ی شاعیر لە نرخاندنی (بەرزنجە)دا دەڵێت:

گڵی یاقوتە تۆزێ عەنبەری سارایە بەرزنجە
گیای زەمرودە بەردی گەوهەری یەکتایە بەرزنجە
لەلای کوێر گەر بینای وەك
دۆزەخەئەمما لەلای چاو ساغ
وەکو قەسرو قسوری جەنەتولما وایە بەرزنجە
مەلا فی یادگاری شێری یەزدان و حەسنەنینە
زیارەتگەهای ئاڵی حەزرەتی لاهایە بەرزنجە

هەروەها (عبداللە زێوەر)ی شاعیر کە بەرێوەبەری قوتابخانەی (بەرزنجە)بووە و عاشقی خوێندن و خوێندەواری بووە بە شیعرێکی دیکە وەسفی(بەرزنجە) و جوانی کەژو چیاو دەوروبەری (بەرزنجە)دەکات و بە وێنەو تابلۆیەکی جوان دەی رازێنێتەوە و لەم شیعرەی خوارەوەدا بەرجەستەی دەکات و ئەم شیعرە بۆ قوتابیانی (بەرزنجە)ووتراوە تا بە سروود لە قوتابخانەی بەرزنجەدا بیڵێن و دەڵێت:-

خاکی(بەرزنجە)چەندە دڵگیرە
جێگەی قوتب و ئەولیاو پیرە -١
رەبی ئەم جێگە خۆشە ئاوابێ
مەنبەعی علم و فەیزی مەولابێ -٢
* * *
شاخەکانی بەرامبەر(خشنۆ)
خۆشترین سەد لە (لاهیجان و شنۆ) -٣
وەتەنێکی عەزیزە بۆ من و تۆ
مەسکەنی کوردە رەبی ئاوابێ
* * *
کورە کاژاو شاخی مایاوە -٤
سەیری دەشتی، هەمووی جەلای چاوە
جەننەتە خوا بەئێمەی داوە
وەتەنم خۆشەویستە ئاوابێ
* * *
زەردەیی رۆژ ئەدا لەسەر شاخی
سوور ئەبێ ەبەفری وەك گوڵی باخی
سپی و زەردو سوورە بەیداخی
رەبی ئەم جێگە خۆشە ئاوابێ
* * *
مەنزەرەی بارشی بەهارانی
هاژەی ئاوی بەفری شاخانی
شاخی لوبنان ئەکەم بە قوربانی
رەبی ئەم خاکە پاکە ئاوابێ.
* * *

دیوانی زێوەر ل٢٢٣-٢٢٤ چاپی دووەم ٢٠٠٨

١-ئەولیاو پیر-پلەی مەعنەوی پیاو چاکن

٢-فەیز -لێشاوی رەحمەت، مەولا: پەروەردگار

٣- فشنۆ- شیوێکە لە رۆژهەڵاتی بەرزنجە، لاهیجانو شنۆ- دوو ناوچەن لە کوردستانی رۆژهەڵات

٤- کورە کاژاو مایاوا- دوو کێوی بەرزو خاوەن ئاوی ساردن لە شارباژێرداو مایاوە گوندێکی خۆرئاوای بەرزنجەیە.

لە ساڵی (١٩٢٨ تا ١٩٣١)چەند بینایەکی تر بۆ پۆلیس و فەرمانگە حکومیەکانی ئەوکاتەی(بەرزنجە)دروستکراو لە ساڵی (١٩٢٨) رێگای ئۆتۆمبیل بۆ(بەرزنجە) دروستکراوەو لە زستانان بەهۆی قورو لیتەی دەشتی (زەڵێ) وە رێگاکە توشی گیروگرفت بووەو هەر کاتێ باران و بەفر بارینێ تا وشك بوونەوەی رێگای

ئوتومبیل نەبووە و خەڵك بەپێ هاتوچۆیان كـردووە. ئـەم ڕێـگـایـە تـا سـاڵی) ١٩٥٢ (بۆ سـاڵی)١٩٧٠ (چـەنـد جارێـك چاك كـراوەو دەستی پێداهێنراوە پاشان ساڵی(١٩٨٧) بە تەواوی قیرتاوكراوە، بنكەی تەندروستی بەگشتی لـە نـاوچـەی شـاربـاژێـر نەبووە، بەڵكە پزیشكی میللی زیاتر توانیویانە لە ناوچەكەدا دەوربینن لە زۆر كاری نەخۆشی و شكاوی وهـەنـدێ بـواری تەندروستی تر بەڵام وەك شێوەرەسمیەكەی لە ساڵی (١٩٣٥) داخەستەخانە یـان بنكەی تەندروستی لە (بەرزنجە)دا كراوەتەوە، (ئەحمەد شوكری) شاعیر یەكێك بووە لە كارمەندەكانی بنكەی تەندروستی (بەرزنجە) كە (حەمە مەیكە)ی قسە خۆش ناوی ناوە (كەڵە سەر قوڕاوی) لـە سـاڵی ١٩٧٠دا قـوتـابـخـانـەی ناوەندی لـە (بـەرزنـجـە) كـراوەتـەوەو و گرنگییەكی تایبەتی بە (بەرزنجە)و ناوچەی شارباژێر گەیاندووەو ئەهمەیەتێكی گرنگی هەبووە كە دەیـان كـەس بەهۆی ئەم قوتابخانەوە لە (بەرزنجە) و گوندەكانی دەوروبەریەوە تێیدا خوێندویانە و لـەم قـوتـابـخـانـەی بەرزنجەدا پێگەیشتون و توانیویانە خزمەت بە ناوچەی شارباژێر بگەیەنن لە ساڵی (١٩٧٧) بینایەكی نـوێ بـۆ قـوتـابـخـانـەی نـاوەنـدی (بەرزنجە) دروستكراوە و قوتابخانەی كچان و كوڕانی تـریـش لـە (بـەرزنـجـە) كـراوەتـەوە لـە ساڵی(١٩٧٥)كارەبای مولیدە بۆ بەرزنجە دانراوە لە دوای ساڵی (١٩٨٠) وە كارەبای نیشتمانی چۆتە (بەرزنجە) ساڵانی حەفتاكانیش زۆر عەمودی كارەبا بەرەو گوندەكانی (وەنگەڕێنەو -شوكێ) دانرا بوو بەڵام كارەبایان بۆ نەچوو، لـە یـادمـە خـەڵـك دەچـوون عەمودەكانیان دەبـڕیـەوەو دەیـان كـرد بـە لـولـە زۆپـا لە گوندەكانیاندا، یاخود بۆ ئـاوەڕۆ بەكاریان دەهێنا. پاش ئەوەی گوندەكان ڕاگوێزان و وێـران كـران زۆرینەی بینای ناو (بەرزنجە) و ماڵەكانی بەرشالاَوی وێرانكردن كەوتن و عەمودو كەلوپەلی كارەباو دام و دەزگاكانیش لەلایەن خەڵكەوە بە تالاَن بران و جارێكی دیكە(بەرزنجە)وێران كراو مزگەوت و شوێنە پیرۆزەكانی زیانی گەورەیان وەك شوێنەكانی تری كوردستان پێگەیشت.

پـاش سـەركـەوتـنـی گـەورەی گەلەكەمان لـە بـەهـاری (١٩٩١) بـەرزنـجـەش زۆرینەی خەڵكەكەی گەرانەوە دام و دەزگاكانی حكومەت بۆ ناوچەكە گـەرانـەوە بنكەی تەندروستی و قـوتـابـخـانـەو بـەڕێـوەبـەری نـاحـیـەو باری شارستانی و چەندین دام و دەزگای تری وەك پۆلیس و فەرمانگەی دیكەی خزمەتگوزاری لە كشتوكاڵ و كارەباو ئاو ... لە بەرزنجەدا كرانەوەو ناوچەكە ئاوەدانی بە خۆیەوە بینی و تەنانەت سـاڵی(٢٠٠٨)جادەی سەرەكی چەراخچیان بەرزنجە قیرتاوكرایەوە و دەیان خانوو بۆو فەرمانبەراو خەڵك لە دەشتی(زەڵێ)دروستكرا.

شوێنە وارەدێرینەكانی بەرزنجە:-

جگە لەوەدی (بەرزنجە) شوێنێكی گرنگی لە ناوچەی شارباژێردا هەیەو لە رووی رۆشنبیری و وریـابـونـەوەی خـەڵـكـەوە كاریگەری خۆی هەیە، لە بواری مزگەوت و كاریگەری دینی بە تایبەتی تەریقەتی (قـادری) لە ناوچەی شارباژێردا جێگەی دیارە زۆر كەس دەڵێن لەسەر میحرابی مزگەوتی (بەرزنجە)دا مێژوی دروستكردنی مزگەوتەكە نـوسـراوە سـاڵی(١٣٥٩) ز بۆ دانـراوە ئەم مێژوەش لە رووی شوێنەوارو مێژووە زۆر گرنگە و ئەهمیەتی مێژوویی (بەرزنجە)و ناوچەكە پیشان دەدات و كەرەسەی گرنگە لە بواری شوێنەوار ناسی و مـێـژووەوەو بۆ ناوچەكە. بەڵام بەداخەوە جگە لـەوەی زۆری دەسـنـووس و كتێبە دینیەكانی مزگەوتەكە لەناوچون و تالاَن كراوە، لە تازەكردنەوەی مزگەوتەكەشدا لە

ساڵی (١٩٧٨)دا ڕەچاوی مێژوو لایەنی تەلار سازی مزگەوتەکە نەکراوەو ئەو مێژووەو نوسراوەکەی لەناوبراوەو مزگەوتەکە وەك خۆی نوێ نەکراوەتەوەو لایەنە مێژووەکەی لە بیرکراوە، جگە لەوەی مزگەوت بۆ عیبادەتکردن لە کوردستاندا دروستکراوە، بەڵام مزگەوت بۆتە شوێنی گرنگ لە بواری هوشیارکردنەوەی خەڵکداو لە بواری کۆمەڵایەتی و خڕبونەوەی خەڵك لە مزگەوتەکانی کوردستاندا گرنگی تایبەتی خۆی هەیە بۆیە مزگەوت تانانەت بۆ حەوانەوەی ڕێبواران و بواری سیاسی و بیروڕا گۆڕینەوە وانە وتنەوەو سوڵح و چارەسەرکردنی زۆر کێشەی کۆمەڵایەتی و سیاسی کاریگەری قوڵی لە نێو خەڵکدا هەیە جگە لەوەی لە مزگەوتی (بەرزنجە)دا دەیان زاناو نوسەرو شاعیرو کەسایەتی پێگەیشتون جگە لەوەش لە شۆڕشە یەك لەدوای یەکەکانی کوردستانیشدا مزگەوت ئەهمیەتی خۆی هەبووە چ لە شۆڕشی ئەیلول چ لە شۆڕشی نوێدا بۆتە مەڵبەندی کۆبونەوەی پ.م . و حەوانەوەی پ.م.

لەلایەکی دیکەوە شوێنەوارو پاشماوەی دێرین و مێژووی لە(بەرزنجە)و دەوروبەریدا زۆرەو لە هەموویان بەناوبانگتر(قەڵای سرۆچك)ەکە لە نزیك بەرزنجەدایەو چەند کیلۆمەترێك لە بەرزنجەوە دوورەو تا ئەم ساتە پاشماوەی قەڵاکە وەك شوێنێکی دێرین و مێژووی ماوەو زۆر کەس باسیان لەو قەڵایە کردووە مێژوکەیان دیاری کردووە وەك مامۆستای (شەهید شاکر فتاح ئەحمەد) مامۆستای نوسەرو دڵسۆز (جمال بابان)، (سەید ئەحمەد بەرزنجی) نووسەر باسی ئەم قەڵایەیان کردووە و خۆشم چەندین جار چومەتە نێو ئەم قەڵایەو بینیومە بەرامبەر گوندی (شوکێ)یە مێژووی دروستکردنەکەی دەگەڕێتەوە بۆ زیاتر لە(٣٠٠) ساڵ لەمەوبەرو لەسەر دەستی (سەلیم بەگی – سەلیم پاشا کوڕی بەکر بەگی بابان) لە ساڵی(١١٦٠-١١٧١) کۆچی دروستی کردووە بۆ بەرگری کردن لە خۆی دژی(ئەحمەد پاشا) ی والی ئەوسای بەغداد لەم قەڵایەدا گوایە بیر ئاو هەبووەو دیوارەکانی بە پتەوی لەبەردو قسل و گەچ دروستکراوە. بەڵام شوێنەواری بیرەکان کوێر بونەتەوەو نەماوەو فەرمانگەی شوێنەواریش هیچ گرنگییەکی بەم قەلایە نەداوەو ئەم قەڵایە بە تەواوی خەریکە بەرەو نەمان و لەناوچوون دەچێت دەڵێن چەندین قولەی تێدا بووە هەندێکیان دەڵێن(١٠) دەقولەو هەندێکی تر دەڵێن (٦)

قولەی تێدا بووە. جگە لەوەش لە خوار قەلاکەوە کانی هەبوو کەلەبەهاراندا ژیاوەتەوەو خەڵکی گوندەکان بە تایبەت گوندی (شوکێ)کە بەوێدا ڕۆیشتون بۆ (بەرزنجە)یاخود بۆ دارکردن و گوێز کردن و بەرهەم کشتوکاڵیەکان ڕێگایان کەوتۆتە ئەو ناوەو کەڵکیان لە ئاوی دەوروبەری کانیەکە وەرگرتووە، یاخود کاتێ شوانەکان چونەتە نزیك قەڵاکە بۆ ئاژەڵەکانیان بەکاریان هێناوە کە من خۆم چەندین جار ساڵانی دوای حەفتاکان ئەمەم بینیوە.

تا ئەم دەمەش پاشماوەی قەڵای (سرۆچك) هەرماوەو بەرەبەرە بەرەو لەنێوچوون دەچێت و فەرمانگەی شوێنەوار بیری لەچاك کردنەوەو پاراستنی ئەم شوێنەوارە نەکردۆتەوە خۆزگە بیری لێ دەکرایەوەو لەسەر شێوەیەکی نوێ لەناوچەکەدا ئاوەدان دەکرایەوەو وەك نیشانەیەکی کەلەپوری گرنگ پیشانی خەڵك دەدراو لەرووی کلتوریەوە سوودی لێ وەردەگیرا. لەبەرزنجەشدا جگە لە هەڵکەوتنی چەندین نووسەرو شاعیرو زانای گەورە چەندان کەسی قسە خۆش و نوکتەبازی تێدا هەڵکەوتووە وەك (قالەی گوڵە باخ. کەریمە کەڵە، حەمە مەیکە) کە تا ئێستا لەبیرەوەری ئێمەدا قسە نەستەق و قسە خۆشەکانیان لە گوێی

خەڵكدا دەزرنگێتەوەو خەڵك بەتام و چێژەوە قسەو بەسەرهاتەكانیان دەگێرنەوە وەك زۆر كەس لە بەسالاچوان دەڵێن لە(بەرزنجە)زیاتر لە(٣٠٠) ماڵی تێدا بووە و زۆرینەیان كەسی یەكتروله شێخ و مسكێن پێك هاتووە زۆرینەی خوێندەوارەكانیشیان لە بەرزنجەدا فەرمانبەر بوون یاخود لە بنكەی پۆلیس و تەندروستیدا كارمەندی دەوڵەت بوون خەڵكی گوندەكانی(مۆریاس - كاژاو-گێڵەیەرە- شوكێ-حاجی مامەند-باراو-كانی درِكە-بزنگیان-مایاوا) بۆ ئیش و كاری خۆیان رۆژانە روویان لە بەرزنجە دەكرد، زۆری قوتابیەكانیشیان رۆژانە دەچون بۆ بەرزنجە.

* * *

شارباژێرو پێشمەرگە:-

لە ناوچەی شارباژێردا سەدان كەس لە خەمی ولات و ئازادی ولاتەكەیاندا بوون دەیان كەس لە شارباژێرییەكان پشتگیری تەوای شۆرشەكەی شێخ مەحمودی نەمریان كردو لە ریزی سوپاكەیدا بەشداری تەواو و هاوكاری گرنگی شێخی گەورە بوون و لەو پێناوەدا فیداكاری و قارەمانێتی گەورەیان نواندووە لە شۆرشی ئەیلولدا ناوچەی شارباژێر كاریگەری گەورەی هەبووە لە شۆرشداو سەدان كەس لە شۆرشی ئەیلولدا پێشمەرگە بوون و خەڵكی گوندەكانیش خزمەتی پێشمەرگەیان دەكردو لە نێو ماڵەكانیاندا(پ.م) یان دەحەوانەوە و نان و خواردن و جل و بەرگیان بۆ ئامادە دەكردن و یارمەتی شەروو پێكدادانەكانیان دەدان لەگەڵ حكومەتی عێراقداو لە شەرەكاندا هاوكاری تەواویان دەكردن زۆرجار بەهۆی شەرەكانیشەوە چەندین كەس لە گوندەكانی شارباژێردا شەهید بوون و ماڵ و مەزارو رەزو باخ و ماڵەكانیان بەهۆی شەرەكانەوە سوتاوەو لەناوچووە لە یادمە لە شۆرشی ئەیلولدا كاتێك فرۆكەكان بۆمبارانی گوندەكانی شارباژێر دەكرد دەیان گوند سوتاو دەیان كەس بریندارو شەهید دەبوون و زۆری رەزو باخ و بەراوەكان بەهۆی هێرشەكانەوە دەسوتا لەبیرمە دەیان شەو كە هێزی پێشمەرگە پێویستیان بەخەڵك بوایە چ بۆ چاوساغی پ.م. یاخود بۆ گواستنەوەی كەلوپەلی پ.م. بەشەو بەرۆژ و بەزستان و باران و بەفرو گەرما گوندیەكانی ئەو ناوچەیە هاوكاری یان دەكردن و كەلوپەلەكانیان بۆ گوندەكانی تر دەگواستەوەو بریندارەكانی هێزی پ.م . لە ماڵەكان خۆیاندا حەشار دەداو بەرگریان لە پ.م دەكرد كە دەبێت ئەو رۆڵە جوامێرییەی خەڵك لەیاد نەكەیت بۆیە تا ئێستاش ئەو یاد و یادەوەریانەی ئێمە لەسەر شۆرشی نوێ و ئەیلول لە بیرەوەریماندا دەژین، هەركاتێك هێزی پ.م لە شۆرشی ئەیلول و نوێدا بیان ویستایە هێرش بكەنە سەر جادەی (چراخچیان) (عەرەبەت) یان مۆڵگەو رەبایەكان لە دەوری (بەرزنجە)و شوێنەكانی ترر خەڵكی گوندەكانیان دەبردو زانیاری تەواو بەهۆی خەڵكی گوندەكانەوە چنگ هێزی پ.م دەكەوت ئەگینا زۆر زەحمەت بوو سەركەوتن بەسەر دوژمندا بەدەست بێت، بۆیە من پێموایە ناوچەی شارباژێر لە مێژووی شۆرشی نوێ و كۆندا كاریگەری و گرنگی خۆی هەیەو تایبەتمەندێتی خۆی هەیە لە مێژوودا بۆیە لاكردنەوەو بەتەنگەوەهاتنی ناوچەكە لەلایەن حكومەتەوە بۆ ئاوەدانی و باشكردنی باری گوزەرانی خەڵكی شارباژێر ئەركی هەموولایەكە بە تایبەت حكومەت بۆ ئەوەی زیاتر ناوچەكە گەشەكردن و ئاوەدانی بەخۆیە وە ببینێ لە بواری ئابوری كوردستاندا كاریگەری هەبێت لە شۆرشی نوێشدا زۆرینەی پ.م ناوچەی(سلێمانی) و بنكەكانیان هەمووی لە نێو گوندەكانی شارباژێردا دامەزرابوو جگە لەوەی ئەگەر هێزی (پ.م.) بیان ویستایە هێرش بكەنە سەر

مۆڵگەكانی دوژمن لە دەوروبەری سلێمانی و ناو شاری سلێمانی و دەست وەشاندن لە حكومەت لە شارباژێرەوە بەپێ كردەوەكانیان ئەنجام دەداو دوژمنیان لەناوشاردا چاوترسێن دەكرد.

بەسەرهاتێكی دێرین لە بەرزنجە:-

(حاجی محەمەدی مەلا رەسوڵی شوكێ) (١٩٣٣) (٢٠٠٧/٣٠/١٠) بۆیی گێرامەوە گوتی: پێش (خولەپیزە محمود مارف) ناسراو بە(خولەی ئامین) ١٩٠٣/١٩١٧ لە دەوڵەت یاخی بووبوو كەوتبوە نێو گوندەكانی شارباژێرەوەو خۆی لە حكومەت دەشاردەوەو بەدوور دەگرت زۆربەی جارەكان لەلای كانی و ئاو دۆڵ و باخ و چیاكانی ناوچەكە خۆی دەشاردەوەو هەمیشە تفەنگ فیشەكی زۆری لە خۆی دەبەست و پێ بوو.، پۆلیسەكانی جارانی بەرزنجەش كە بە حەیتە ناسرا بوون بەشوێن خولەی ئامەدا وێلبوون ودەگەڕانو كێوماڵیان بەشوێن (خولە)دا دەكرد خولەش كەسێكی وریاو جەربەزەو ئازاو زەبر بەدەست بوو لەبەكارهێنانی چەكداو سڵی لەكەس نەدەكردەوەو وەك كورد دەڵێت كون لە جگەریدا نەبوو.

جارێكیان ئاگاداری پۆلیسەكانی(بەرزنجە)دەكەن كە گوایە(خولەی ئامە) بەرەو گوندەكانی (شوكێ و وەنگەرێنە) و شاخەكانی پشت بەرزنجە چووە بەم ئاگادارییە پۆلیسەكان و بەرێوبەری ناحیە كە ئەو كاتە یەكێك بوو لە كوڕانی عەشیرەتی (هـ) بەخۆیی و پۆلیسەكانەوە بەرەو یاڵ و شاخەكانی پشت بەرزنجە دەكەوێتە ڕێ و دەست دەكات بە كێو ماڵكردنی ناوچەكە بۆ دەستگیركردنی (خولەی ئامە)خولەی ئامەش لە نێو رەزەكانی پشت بەرزنجە بەڕوكاری خۆرئاوادا لە نێو چڕی دەوەن و رەزەكاندا دادەنیشێ و چەك فیشەكێكی زۆری پێدەبێ، دەبینێ ئەوا لە نێو تولە رێگاكانی نێو رەزەكانەوە، پۆلیس و بەرێوبەری ناحیەی بەرزنجە بەرەو روكاری شارباژێر سەردەكەون و لە كاتی نزیك بونەوەیاندا لە نێوقسە كردن و پێكەنینی خۆیاندا، یەكێك لە پۆلیسەكان قسەی زل و فشە دەكات و بۆ خۆ نزیك خستنەوە لە ماستاو كردن بۆ پۆلیس و بەرێوبەری ناحیە هەرچی جوێنی ناشرین و نەگونجاوە لە نێو قسەكانیدا ئاراستەی(خولە)ی دەكات، ئەوا خولە لەنێو ڕەزەكەو لەنێو دەوەنە چڕەكاندا دانیشتووەو بە تەواوی گوێی لە هەموو جوێنەكان و لەو قسە ناشرین و ساردو سڕو نەگونجاوانەی ئەو پۆلیسە دەبێت و پۆلیس و بەرێوبەری ناحیەش گوێیان بۆ قسەكانی شل كردووەو بەرەو یاڵەكە بۆ سەرەوە سەردەكەون و نزیك(خولەی ئامە) دەبنەوە لەو كاتانەدا كە ئەوان لەو خەیاڵە خۆشەی خۆیاندا دەبن و لە خەیاڵی(خولە)دا نابن (خولە) لێیان ڕادەپەڕێ و سیلاحیان لێ رادەكێشێ و لولەی چەكەكەی دەكاتە بەرێوبەری ناحیەو پۆلیسەكانو دەڵێت: هەر كەس جوڵە بكات و ئەملاو لایەك بكات دەی كوژم، لەم كەین و بەینەو قسەكردنەدا بەرێوبەری ناحیە خۆی (پیس دەكا)و پۆلیسەكانیش هەموو دەتۆقن و رەنگیان لە تاو خولە دەبێتە زەردەچەوە (خولە)هەموویان چەك دەكاو هەموو دەكەونە پارانەوە لە(خولە) بۆ ئەوەی نەیان كوژێت. لەم كەین و بەینەدا (خولە) رووئەكاتە پۆلیسە فشەكەرەكەو جوێن فرۆشەكەو پێی دەڵێت: ئاخر كاكەی پۆلیس بۆ جوێن بە دایك و باوكم و خوشكم و براو كەس و كارم دەدەیت. خۆ من تەعدام لێ نەكردویت و زوڵم و دەستدرێژیم نەكردۆتە سەرت تۆ عەیب ناكەیت بەو دەمە پیسەت ئەو هەموو جوێنەم پێ دەدەیت خۆ من لە تۆ یاخی نیم لە حكومەت یاخیم دەبێت ئێستا بتكەم بە قوربانی یەك فیشەك هەموو پۆلیسەكان و بەرێوبەری ناحیە دەست دەكەن

به پارانەوە و تکای لێدەکەن کە پۆلیسەکە نەکوژێ و دەست لەو کارە هەڵگرێ..... بەڵام(خولە) هەر داخی خۆی پێ دەرژێ و یەك قۆناغە تفەنگ بە هەمووی هێزی خۆی دەدات بە نێو تەوێڵ و ناوچەوانی پۆلیسەکەداو نیوە مردووی دەکات و ناوچەوان و مێشکی پۆلیسەکە دەشکێنێ و خەڵتانی خوێنی دەکات و خوێنێکی زۆری لێ دەڕوات (خولە) ش چەکەکانیان بۆ فرێدەداتەوەو دەڵێت: لەبەر خواو ماڵ و منداڵەکانتان ناتان کوژم بڕۆن ئەمجارەش لێتان دەبوورم، (خولە) پاش ئەو کردەوەیە وەك بەرزەکی بانان بۆی دەردەچێت بەرێوەبەری ناحیە رودەکاتە پۆلیسەکەو پێی دەڵێت : ئەوە باش بوو خۆت بە ترانن داو ئاوات بەخۆت کرد منیش زراوم چوو تۆقیم و لە ترساندا ئاوام بەسەرهات واتە گوم بەخۆدا کرد.

(حاجی محەمەد) دەیگوت من ئاگادار بووم پۆلیسەکەیان هێنا بۆ گوندی شوکێ و هەموو گیانی لە خوێن هەڵکشا بوو، هیچ دەرزی و دەرمان و لۆکەو لەفاف نەبوو تەنانەت موزەمیدێکیش نەبوو چونکە خەڵك فەقیر بوو تا بۆی پاك بکرێتەوە و چارەسەربکرێت. خەڵکەکە لێی کۆبونەوەو لە هەژاری خۆیانەوە خوێیان دەکردە دەمی برینی پۆلیسەکەوە بۆ ئەوەی خوێنەکەی بگرسێتەوە، پۆلیسەی برینداریش هاوارو نەڕەو قریشکەی دەگەیشتە ئاسمان و پڕ بەو گوندە هاواری دەکرد و زوو زوو دەبورایەوە پاشان بۆ چارەسەر رویان کردەوە(بەرزنجە) چونکە تەنیا بەرزنجە بنکەی تەندروستی تێدا بوو لە ناوچەکەدا .

(حاجی محەمەدی مەلا رەسوڵ) ی باوکم دەیگوت کاکە(حەمە)کە بە (حەمە مەیك)ە بەناو بانگ بوو لە قسە خۆشیدا رۆژێکیان مدیر ناحیەی(بەرزنجە) خۆی بانگی دەکاو پێی دەڵێت کاکە حەمە توخوا پێم بڵێ پاش ئەو بەسەر هاتە دڵ تەزێنەی بەسەر خۆم و پۆلیسەکانم هات. چ ناوێکت بۆ داناوم...!

کاکە (حەمە)ش دەڵێت: بەخوا قوربان هیچ ناوێکم بۆ دانەناوی و زۆر شەرم لە جەنابت دەکەم! مدیر ناحیە هەرچۆنێك بێت فشاری دەکاتە سەر کاکە(حەمە) و دەڵێت :بەخوا هیچت پێ ناڵێم بەڵام حەز دەکەم ئەو ناوە نوێیەی بۆت داناوم بزانم و بەس...؟

هەرچۆنێك بێت(حەمە مەیکە)هێز دەداتە خۆی و لە ئاست مدیر ناحیە سەر بەرز

حاجی محەمەد مەلا رەسول

دەکاتەوەو بەشەرمەوە پێی دەڵێت: بەخوا قوربان لە ئاست ئەو کارەساتە دڵتەزێنەی بەسەر ئێوەو پۆلیسەکانتان هات و بیستمان ناوم ناوی (گوو باینجان) ....واتە ئەوەندە ترساوی ئەوەندە گووی رەشت کردووە بەخۆتا لە ترساندا، بۆیە تەنیا ئەو ناوەم بۆ داناوی. مدیر ناحیەو ئەوەی لە دەورو بەری دەبێت دەست دەکەن بە پێکەنین و بەرێوبەری ناحیە بە بۆنەی (گوو باینجان) ەوە دیاریەك پێشکەش بە حەمە مەیکە ی قسە خۆش دەکات.

هۆكار و دەرەنجامەكانی راپەڕینی ساڵی (١٩٨٧)ی شاری رەواندز

◇ **ئامەدەكردنی: حەسەن مستەفا**

پێشەكی :

ئامانج لە ئامادەكردن و كۆكردنەوەی ئەم بابەتە ئەوەیە كەوا لایەنێكی گەش و پڕشنگدار لە مێژووی شاری رەواندز و دەوروبەری تۆماربكرێ، تا دۆست و دوژمن بزانن ئەم شارە لە رابردوودا شارێك بوو لە قوربانیدان پڕ بەخشش و هەمیشە رۆڵەكانی ویستوویانە سەربەرزانە و شەرافەتمەندانە بژیێن و سەر بۆ هیچ هێزێك نەوی نەكەن گەر بیەوێ ئازاری خەڵكەكەی بدات و بیانچەوسێنێتەوە.

راپەڕینی ١٩\٥\١٩٨٧ نموونەیەكە لە قارەمانێتی خەڵكی رەواندز، كە بە رۆژی رووناك رووبەڕووی داگیركەرانی كوردستان بوونەوە و چۆكیان پێدادان. بەڵام نابێ ئەوەش لەیادبكەین كەوا هیچ شۆڕش و راپەڕینێك بێ قوربانیدان نەهاتۆتەبوون، راپەڕین واتە جۆش سەندنی خەڵك دژ بە داگیركاری و ناهەقی، لەهەمانكاتدا گیان خستنەسەر لەپی دەستەو چوون بەرەو پیری مەرگە. دیارە شاری رەواندز بۆ ئەم كاروانە هیچ رۆژێك دریخی نەكردووە و رۆڵەكانی بێباكبوونە لە مردنێك لەڕێی نیشتمان و پەیڕەویان لەم دێڕە شیعرە كردووە كە دەڵێ:

مردن لەڕێی نیشتمان بێ سەد ژیانی بەقوربان بێ
ئاواش نەبا هەر دەمردم كەسیش یادی نەدەكردم

دەبێ ئەوەش بڵێین هیچ راپەڕین و شۆڕشێك بێ هۆكارنیە، هۆكارەكانی پێش راپەڕینی ١٩٨٧ یش وەك لە ناوەرۆكدا روونەدەبنەوە، دەستپێشخەری رژێمی بەعسە لەپەراوێزخستنی شار و كوشتنی رۆڵەكانی گەل و خاپوركردنی گوند و گەڕەكەكانی شار و سوتماككردنی رەز و باخ و كوێركردنەوەی كانیاو و كارێز و بیرەكانە، بۆیە كاردانەوەكەش ئەوەندە بەتین دەبێ كە لەماوەیەكی كورتی پێوانەییدا رژێم بەتەواوی لەدەڤەرەكە بەچۆكدادێ. لایەنێكی تری ئەم نامیلكەیە تیشك خستنەسەر قوربانییەكانە، چ ئەوانەی لە رۆژی راپەڕینەكە شەهید وبریندار دەبن چ ئەوانەی دەستگیردەكرێن و لە زیندانەكانی ئەمنی هەولێر سزادەدرێن چ ئەوانەی سەربەرزانە شەهید دەكرێن و لاشەكەشیان نادرێتەوە كەسوكارەكانیان.چ ئەو رۆژانەی شار لەو پەڕی ترس بەرێیان دەكات. بەڵام دڵی زیندووی هەر بە ئومێدەوە لێدەدات و چاوە گەشەكانی بۆ دوارۆژێكی گەش و پڕشنگدار دەڕوانێ.

هەر لەم پێشەكیەدا دەمەوێ ئەوە بڵێم، لەوانەیە نەمتوانیبێ ناوی تەواوی ئەوانە بێنم كە بەشدارییان دیاربووە لە راپەڕینەكەدا، ئەوەش لەبەرئەوە نیە خوانەخواستە لەیادیان بكەم و نەمەوێت بكەونە نێو لاپەڕەیەكی ئاوا پڕشنگدار. بەڵكو لەبەر زۆری بەشداربووانە لەلایەك و ناوهێنانی هەموو بەشداربوویەكیش بۆ سیمینارێك كارێكی ئەستەمە. بەڵام هەتا توانیبێتم هەوڵم داوە ناوی شەهیدان و برینداربووان و ئەوانە لەیاد نەكەم كە بڕیاری دادگایان بۆدەرچووە بۆ ئیعدامكردن یان ئەوانەی خانوویان لێڕوخێنراوە. هیچ كارێكیش بێ كەموكوڕی نابێ . هەموو گلەییەكیش لەجێی خۆی بێ ئەیخەمە سەرچاو و هەموو حەقیقەتێكیش بە رەهای رێزی لێدەگرم.

هۆكارەكانی راپەڕین:

هەر شۆڕش و راپەڕینێك كۆمەڵێك هۆكاری بابەتی دەبنە زەمینە خۆشكەر بۆیان، ئەو راپەڕینە جەماوەرییەی رەواندزیش زەمینەی رەخسان و پێگەینی بۆ چەند هۆكارێك دەگەڕێتەوە لەوانە، هەرزوو رژێمی بەعس لەدوای هاتنەسەركاری سەدام حوسێن و بەدیاریكراویش لەساڵی ١٩٨٠ بە بەرنامە رەواندزی لە قەزاوە كرد بە ناحیە و لەنزیك ئەم شارە دێرین و پڕ سەروەرییەش، قەزایەكی لە چەند ئۆردوگایەك پێكەوەنا و ناوی لێنا قەزای سەدیق تا باشتر بتوانێ كۆنترۆڵی خەڵكەكەی پێبكات و بەحیسابی خۆیان خەڵكەكە دوور بخەنەوە لە كوانووی ناوچە ئازادكراوەكان كە رەواندز یەكێك بوو لەوشارە ستراتیژیانە. ئەمە لەلایەك هەروەها هۆكاری زیادبوونی رۆژبەرۆژی هێزی پێشمەرگە بە تایبەت لە نیوەی دووەمی هەشتاكانی سەدەی رابردوو، كە ببووە مەترسی بۆ سەر پێگەو دەسەڵاتی رژێم لە تەواوی ناوچەكان و رۆژانە چالاكییەكی پێشمەرگانە دەبووە سەردێری هەواڵی ئێزگەكان. دۆڵی ئاكۆیانی سەر بە شاری رەواندزیش كە لەماوەیەكی زۆردا، واتە لەهەردوو شۆڕشی ئەیلول و شۆڕشی نوێدا هەر ناوچەی ئازادبووەو بەدەست هێزی پێشمەرگەوەبووە و رۆژبەرۆژیش كاریگەری ئازادییەكەی رەنگی بەسەر ناوچەكانی تری ژێر دەسەڵاتی رژێم دەدایەوە، بەتایبەت شاری رەواندز، كە چەند كیلۆمەترێكی كەم لەم دۆڵە دوورە. هەروەها هۆكاری دەستدرێژیوگەمارۆدان و پەلاماری رژێمی بەعس بۆ سەر دۆڵی ئاكۆیان لە ١٨\٥\١٩٨٧دەگەڕێتەوە، كە رۆژێك بەر لە روودانی راپەڕینەكە، بە هێزێكی زۆری جەیش و جاش پەلاماری دۆڵی ئاكۆیانی سەر بە شاری رەواندزیدا، بەڵام بەحوكمی ئەوەی رژێمی بەعس بە زنجیرە بەرنامەیەكی عەسكەری كەوتبووە پەلاماردانی ناوچە ئازادكراوەكان و هێزی پێشمەرگەش دەبوا بەشێوەیەكی یەكسان بۆ ئەو شوێنانە چووبان كە شەڕی تێدا ئەنجامدەدرا و هەمانكات هێزەكانی ئەم ناوچەیە بۆ بە هاناوەچوونی ناوچەكانی تر بە ئەرك رۆیشتبوون و هێزی پێكهاتووی ناوچەكە بریتی بوو لە تەنها چەند پێشمەرگەیەك و هێزی پشتگیری گوندەكان.

سەرەتای هەڵمەتەكە كاتژمێر (٤ تا ٨) ی بەیانی رۆژی (٥\١٨ \١٩٨٧) لەبەری بانەشان واتە لە پشتی بەرەزان و پشتی لۆغان دەستیپێكرد، بەڵام هەرزووبەهۆی تەقینەوەی مینێك بەژێرپێی خۆفرۆشێك و كوژرانی دەستبەجێ هێزی پێشمەرگە و پشتگیری لێیان هاتنە دەست و زیانیان لێدان. دواتر ویستیان دزەبكەن بۆ ناوچەی ئازادكراو، بەڵام بە هەوڵی هێزی پشتگیری شكستیان خوارد، هێزی پشتگیری لە تەواوی گوندەكان بەشێوەی مەفرەزە دروستكرابوون بۆ بەرگریكردن لە ناوچەكە و هێزێكی هاوشانی هێزی پێشمەرگەبوو، بەچەك و تفاقی خۆیان ئامادەی شەڕەكان دەبوون و بەرگرییان لە گوند و رەز و باخ و گیانی خۆیان دەكرد. شۆڕشیش هاوكاریدەكردن.

ئەم هێزە هێزێكی تەواو رێكخراو نەبوو، بەڵام لەڕووی ئازایەتی و بەرگریكردنەوە بەئەزموون و هەموو سنورەكانی مەردایەتیان تێدەپەڕاند، ئەوان زۆر هەستیان بەمەترسیدەكرد، چونكە ئەمانە خێزاندار بوون و ئیلتیزامی خێزانیان لەئەستۆدابوو، بۆیە بەوپەڕی جەسوری تێدەكۆشان تا پریشكی ئاگر لە خێزان و منداڵەكانیان دووربخەنەوە. ئەم هێزەی دۆڵی ئاكۆیان لە

تەواوی شەڕەکانی ناوچەکە بەشدارییان کردووە و هێزی ئامادەی ئەم چەند ڕۆژەی شەڕیش بەپێی پلانێك کە لە مزگەوتی ئاکۆیان داڕشترا بەمشێوەیە دابەشکران:

١- هێزێك بۆ کەپکی لۆغان

٢- سەربانەشان

٣-ڕەشکی بانەشان

٤-گەرووی سەران

٥-کێل کێل

٦-ئەشکەوتی مام شەمسێ

٧- ڕەبایەی گردبوزینا

٨-بانکورتەك

چەکی هێزی پێشمەرگە و پشتگیری کە بەکاریاندەهێنا پێکهاتبوو لە چەکی سوك وەك کلاشنکۆف و بیکەیسی و ئارپیجی و دوو دۆشکە یەکێکیان لە (سەر ڕەشکی بانەشان) ئەوەی تریشیان لەبانێ پاتەکولا لەسەر نیشاوێ و هاوەنێکی ١٢٠ ملم لەسەر دەرەفرێ لە زیخی گەرەوان.

کارەساتێکی ناخۆش: لەدوای کاتژمێر (٨) ی بەیانی کە هێرشی دوژمن شکستی هێنا و بەرەو دواوە گەڕانەوە، تۆپ بارانێکی خەست دەستپێکرد و گوللەیەکی ڕاجیمە بەردۆشکەکە کەوت و پێشمەرگەیەك بەناوی (ڕەفیق، کە خەڵکی هەولێر بوو شەهید بوو حەوت پێشمەرگەش بریندار بوون کە برینەکانیان سەخت بوو ئەوانیش بریتی بوون لە (جەمال کەریم، عەلی بێجانی ، حەمە قادر، قادر محەمەد زیاد، بێباك محەمەد، کەمال هاشم،حەمەدبەگ) کە ئەمە تەواوی هێزەکە بوو لەسەر دۆشکە.

هێرشێکی تری دوژمن:

دوای تۆپبارانکردن و لەکارکەوتنی دۆشکەی پێشمەرگەکان دوژمن جارێکی تر هێرشی دەستپێکردەوە، بە پانایی دۆڵەکە و ئەمجارە ویستی لەبەری بنەکاول واتە بناری چیای هەندرێن دزەبکات، بەڵام ئەوێش هێزێکی ئامادە و بەئەزموونی لێبوو، لەهەمووشی کاریگەرتر دانانەوەی لوغمبوو لە (کەپکی لۆغان - بانەشان - گردبوزینا) کە لە ئەنجامدا تەواوی هاوکێشەی شەڕەکەی گۆڕی بە قازانجی پێشمەرگە و بە دەیان جاش و عەسکەریش کوژران و لاشەکانیان بە لوغم پارچەپارچەبوو، بەتایبەت لە گردبوزینا، لەگەڵ خۆبەدەستەوەدانی دەیانی تریان و دەستکەوتنی دەیان پارچەچەك. شایانی باسە یەك پێشمەرگەش بەناوی ئیسماعیل سلێمان لەبەری هەندرێن برینداربوو.

وەزعی خێزانەکان:

بێگومان بەدرێژایی شۆڕش خەڵکی گوندەکان حەوانەوەیان نەبووە، بەتایبەت کە ڕژێم بەخەستی هەڵمەتەکانی دەستپێدەکرد گەمارۆی ناوچەکانی دەدا. لەم ماوەیەشدا تەواوی خێزانەکان لەترسی پەلاماردان ودەستگیرکردن کە هەرچوار دەوری دۆڵی ئاکۆیان گیرابوو بۆ ماوەی مانگێك زیاتر ڕوویان لە ئەشکەوتەکانی ئەم ناوەدەکرد. پێویست بەوەسف ناکات کە چۆن لەم ماوەیەدا ژیانیان گوزەراندووە.

دەرەنجامی هێرشەکە:

پاش ئەوەی هێزە شکست خواردووەکەی ڕژێم بەدۆڕاوی دەکشانەوە دواوە و لاشەی بریندار و کوژراوەکانیان دەگواستەوە بەناچاریش بەبەردەم چاوی خەڵکی ڕەواندزیان دادێنانەوە، ئەوەی جێی سەرنجڕاکێشان بوو گردبوونەوەی خەڵکی شار بوو بۆ بینینی هێزە شکستخواردووەکەی ڕژێم و لەگەڵ هەر ئاژێرێکی ئەمبولانسیش هۆیهای مێردمنداڵ و گەنج و پیرەکان بەرزدەبووەوە، کە ئەمە کاردانەوەیەکی زۆری دروستکرد بۆ قائیدی سوپای ڕژێم، کە هەڵسێ بەدەرکردنی بڕیاری ڕووخاندنی ئەو ڕیزە

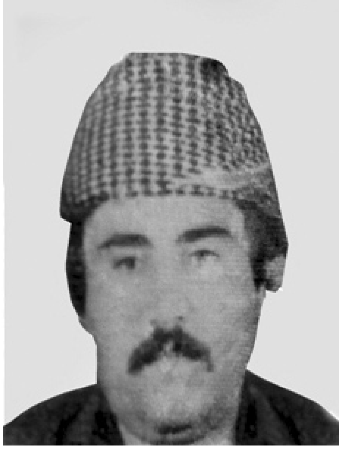

ئیسماعیل سدر

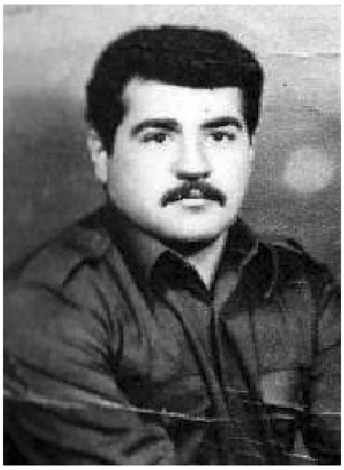

ئەمین ناوخۆش

مەلا خدر

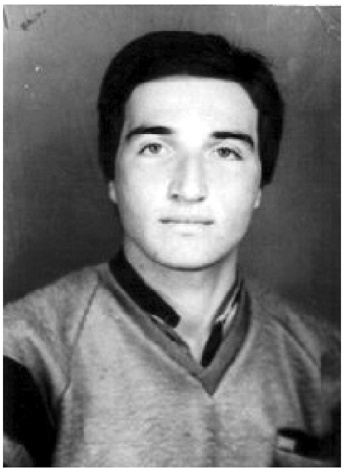

شێرزاد جەبار

عەبدولڕەزاق خدر

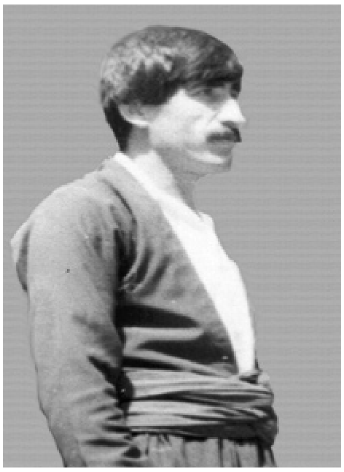

عیسا محەمەد

خانووەی گەڕەکی ناوڕەزان، کە خەڵکەکە هۆیهایان لە پەناوەدەکێشا. بۆیە بۆ ڕۆژی دواتر واتە ١٩\٥\١٩٨٧ هەڵسا بە جێبەجێکردنی بڕیارەکەی، بۆ ئەم مەبەستە شۆفڵێکی هێنا لەگەڵ شۆفرلێتێکی سوور کە ئەفسەرێك بە پلەی نەقیب و فەرماندەی مەفرەزەیەك و چەندین سەربازی تێدابوو کە بۆ پارێزگاریکردن لە شۆفڵەکە هاتبوون، ئەگەرچی لەلایەن ژنێکی ئەم گەڕەکە کە دەیانەویست خانووەکەی لێبڕوخێنن قورئانی لەبەردەم ڕاگرتن بەڵکو بۆ خاتری قورئان دەست لە کارەکەیان هەڵبگرن، کەچی ئەوان هەر سووربوون لەسەر جێبەجێکردنی بڕیارەکەیان، بەڵام ئەم کارەیان بەئاسانی بۆ نەچووەسەر و دەمەقاڵەیەکی زۆر دروستبوو لەنێوان هەندێك چەکداری ئامادە لەوێو جێبەجێکارانی بڕیاری قائیدی سوپا و ئەو ناهەقیەیان قەبووڵنەکرد و کەوتنە دەستڕێژی گوللەو تەواوی ئەو هێزەیان گەمارۆدا و لەنێویدا ئەفسەرێك بەپلەی نەقیب بەناوی (ئەحمەد مەحمود سوڵتان) لونێو کوژراواندابوو، ئەمە بووە دەستپێکێك بۆ ڕاپەڕینی سەرتاسەری شار و هەموو پێکهاتەکانی شاری گرتەوە.

مەلاکەمال یەکێك بوو لە بەشدارانی ڕاپەڕین و داواکراوی دادگای شۆڕش (محكمة الثورة) بوو لە ژمارە ٤٧ ی زاری کرمانجی ئاوا باسی ڕووداوەکەی کردووە: ئەو هێزەی تر کە دەیەویست

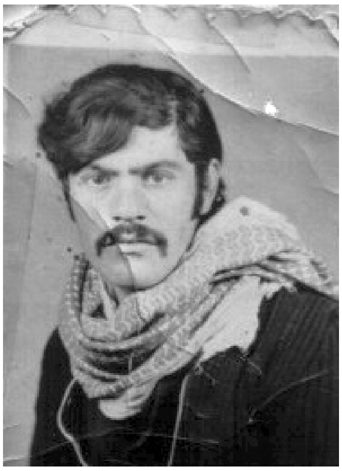
وریا سەعید

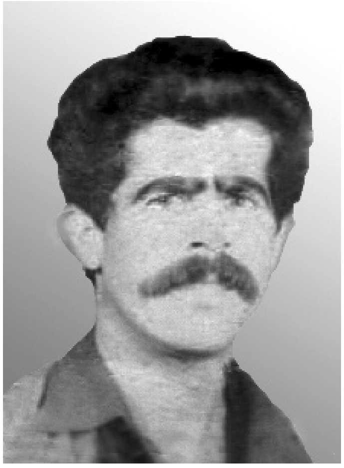
حەسەن عەلی

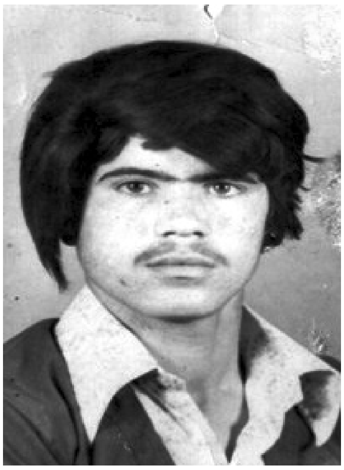
ڕێبوار حەسەن

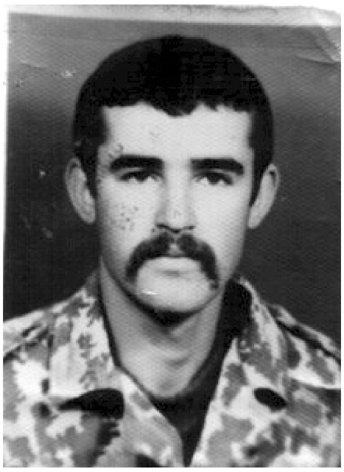
سەردار تەها

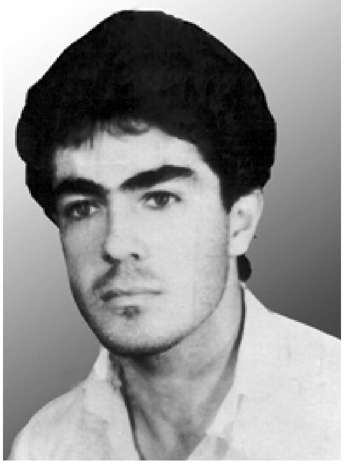
عەبدوڵڵا خدر

فازڵ شاڤی

بگەڕێتەوە ئێمە چەند کەسێك لە گەردەگەرد دامانەبەر دەستڕێژ و دەبابەیەك دەیەویست پشتمان لێبگرێ کە گەیشتە نزیك تانکی ئاو لەگەڕەکی شۆڕش تێمانگرت و ناچاربوو بگەڕێتەوە. شایانی باسە ڕەشاد ساڵح ناسراو بە ئارام لە مزگەوتی ناوشار بانگەوازی کرد تا خەڵك بەشداریبکات و بچێت لە ماڵی مامۆستا خالد نوری بۆ لێدانی ڕژێم چەك وەربگرێت، چونکە مامۆستا خالید جبەخانەی خۆیان بۆ ئەم مەبەستە تەرخانکرد، ئیدی لەهەموو لایەك لە ڕەبایەکانی دەوروبەری ڕەواندز، لە ڕەبایەی بەنزینخانە، لە مونەزەمە و سەرا بە تایبەتی کاتژمێر ٣ ی ئێوارە شەڕ گەرم بوو، کە بەتەواوی دوژمن تێکشکا. خالد حوسێن جۆلا یەکێکی ترە لە داواکراوەکانی دادگا دەڵێت: دوای کوژرانی نەقیبەکە و ئەو هێزەی لەگەڵیدابوو، لەگەڵ کۆمەڵێك برادەر ڕوومان لە ڕەبایەی بەنزینخانەکرد، لەو ڕەبایە کۆمەڵێك جەیشی ناشەعبی لە حاڵەتی ئامادەباشیدابوون، بەڵام چەکمانکردن و ئەوانیشمان بەدیلی لەگەڵ خۆمان هێنان و سواری هینۆیەکمان کردن کە مامۆستا جەبار عەبدولا لێیدەخوڕی و بەرەو گەلی مێگر ڕۆیشتین و لەبەر دەرنەچوونی هینۆکەمان لە بێشۆران سوتاند و وەك نیازپاکیەکیش دیلەکانمان ئازادکردن کە خەڵکی ڕومادی بوون و پێمان گوتن کە

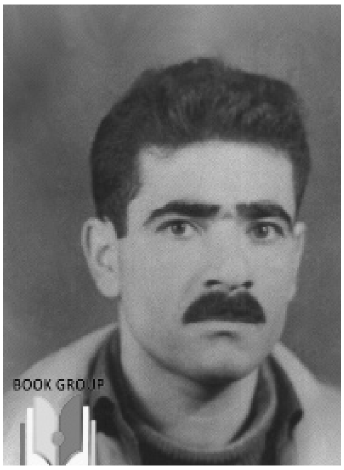

محەمەد سەبری حاجی کوردە

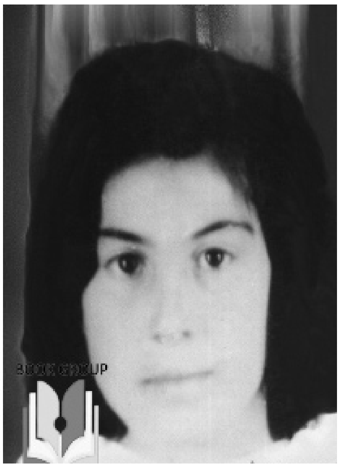

جوان عیسا محەمەد عەلی

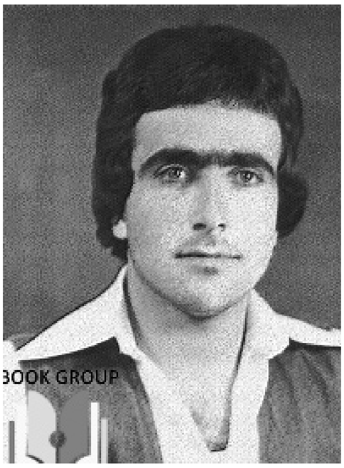

ئازاد عەزیز شاکر

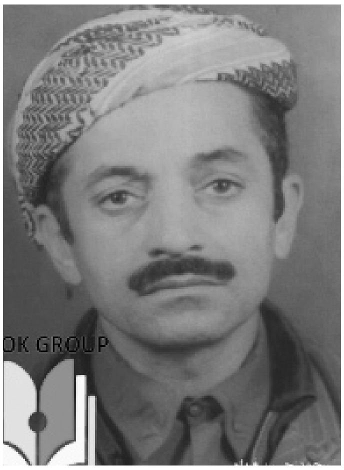

محەمەد حەسەن فریاد

محەمەد زینەدین

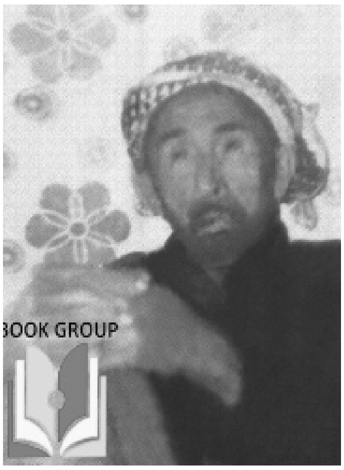

مام قادر سەرانەیی

چوونەوە رووداوەکە وەك خۆی بگێڕنەوە. لە رەبایەی ملتۆکریش هێزەکانی ئەوێ چەککران و دەبابەیەك دەستی بەسەراگیرا و حەسەن حوسێن لێیخوڕی کە ئەویش داواکراوێکی تری دادگای شۆڕش بوو. لە هەمان ژمارەی رۆژنامەی زاری کرمانجی فەتاح خالد داواکراوێکی ترە دەڵێت: من لە قوڵی ناوڕەزان لەگەڵ پۆلێك برادەر هەوڵماندا رەبایەی سپیلك بگرین کە تەواوی هێزەکان و قایمقامیش روویان لەوێ کردبوو، ئەمە سەرەڕای چەند دەبابەیەك کە لەوێ تەقەیان لەئێمەدەکرد. شەڕەکە تا ئێوارە درێژەی کێشا بەڵام رەبایەکە لەبەر سەختی شوێنەکەی و نابەرابەری هێز نەگیرا.

وەك لەسەرەوە باسکرا لەهەموولایەك هەڵمەت دەستی پێکردبوو، هێزێکی چەکداریش کەوتنە هەڵمەتی گرتنی مونەزەمەی بەعس و سەرا و دەستیان بەسەراگرت و

سەلیم ئەسعد

رەفیق حزبێك بەناوی فازل بریندار بوو. ئەوەی شایانی باسە و نابێ هەرگیز

لەیادبکرێ ڕۆڵی جوامێرانە و پڕ لە قارەمانانەی هەریەك لە شەهید مەلا خدری وەرتی کە ئەوکاتە ئیمام و خەتیب بوو لە مزگەوتی ناوشار و بە گوتارە حەماسیەکانی خەڵکی جۆشدەدا و هەروەها شەهید مام محەمەد زێندین گەرەوەیی کە تەمەنی نزیکەی حەفتا ساڵ دەبوو، بەڵام ڕۆڵێکی کاریگەری هەبوو لە جۆشدانی هاوڵاتیانو ناوبەناو بەبێ ترس لەناوشاردا هوتافی دەکێشاو شادی دەردەبڕی بە سەرکەوتنی هێزی پێشمەرگەو شکستی ڕژێم و بۆ ڕۆژی ڕاپەڕینیش بەکرداری ڕاستگۆ لەگەڵ گفتارە ڕاستگۆکانیدا و بە تفەنگە پەرەشووتەکەی لەگەڵ هێزی ئامادەی ڕاپەڕین و لاوانی شار هەڵمەتی بردەسەر مونەزەمەو لەبەردەرگای مونەزەمە شەهید کەوت، مەهدی ئیبراهیم وەك شایەتحاڵێك و داواکراوێك لە دادگای شۆڕش ئاوا شەهیدبوونەکەی محەمەد زێندین دەگێڕێتەوە: من و شەهید پاڵمان وەیەکتردابوو ، شەهید تفەنگێکی پەرەشوتی پێبوو تەقەی لەبارەگای منەزەمە دەکرد، ناوەناوەش یەك بەدەنگی خۆی هاواری دەکرد لێیاندەن خەزایە، ڕەفیق فازڵ و مەهدی چوونە سەربانی منەزەمە و تەقەیان لەئێمەکرد ، شەهید محەمەد زێندین و سابیر ماویلی بریندابوون، شەهید محەمەد زێندین گوللەیەك بەرسینگی کەوت و بەپشتیەوە تەقیەوە. لە بنکەی پۆلیسیش تەقەمان لێکرا عومەر و محەمەد کوردە بریندابوون کە دواتر شەهید محەمەد هەر بەهۆی ئەم برینەوە شەهیدبوو. لە قوڵەکانی تریش ئەم هاوڵاتیانە هەریەکەی بەهۆیەك شەهیدبوو لەوانە(ئازاد عەزیز شاکر،جوان عیسا خدر، قادر سەرانەیی، محمد حسین فریاد). دوای ئەوەی تەواوی شار پاککرایەوەو هێزکانی ڕژێم زیانێکی زۆریان بەرکەوت کە ئەوکاتە لە ئێزگەی دەنگی گەلی کوردستان زیانەکان بە (٧١) کوژراو بە پلەکانی ئەفسەر، ئەمن، ڕەفیق حزبی و جەیشی شەعبی و شەش بریندار و بەدیلگیرانی شەش جەیشی شەعبی و تێکشکانی سێ تانك و سوتانی جێب قیادەیەك ڕاگەیەنرا کە ئەمە ڕێژەیەکی یەکجار زۆر بوو، بۆیە خەڵکی لەترسی کاردانەوەی توندی ڕژێم شاریان چۆڵکرد، هاوڵاتیان بەتەواوی مەترسیان لێنیشت، هەربۆیە زۆریان پەیوەندییان بە هێزی پێشمەرگەوەکرد و ئەوانی تریش هەریەکەی بۆ ڕۆژانی دوایی گەڕانەوە سەر کاروباری خۆیانو لە دواییدا دادگای بەناو شۆڕش لە بەغدا بڕیاری ژمارە(٢٨٢٣) ی دەرکرد بۆ دەستگیرکردنی (٢١) هاوڵاتی بەم ناوانە:

١- ئەیوب حەمەدەمین عەبدوڵاماویلی

٢- سابیر حەمەدەمین عەبدوڵا ماویلی

٣-محەمەد مەغدید مستەفا

٤- ئازاد مەغدید مستەفا

٥-کەمال خالد ڕەشید ناسراو بە مەلا کەمال

٦- دلێر ڕەشید بایز

٧-محەمەد حەمەدەمین مستەفا

٨-ئازاد حەمەدەمین مستەفا

٩- تاهیر حەمەدەمین مستەفا

١٠- فەتاح خالد حەمەدەمین

١١- مەغدید مستەفا ئەبوبەکر حەمەدەمین

١٢- خالد محەمەد ئەمین عومەر سۆفی

١٣- ئەسعەد ساڵح حەکیم ناسراو بە مامۆستا ئەسعەد

١٤- خالد حوسێن حەمەدەمین جوڵا

١٥- لوقمان حوسێن حەمەدەمین جوڵا

١٦- زبێر حوسێن حەمەدەمین جوڵا

١٧-شعیب کەریم سەعید ناسراو بە شاهۆ کەریم

١٨-حەسەن حوسێن سەیدئەحمەد

١٩-عـــەدنـــان ئـەحـمـەد عەبدوڵا

٢٠- حـەسـەن رەشـیـد حەسەن ناسراو بە حەسەن عەریف رەشید

٢١- مـەهـدی ئیبراهیم عبدالله.

مــــــاوەی سـێ رۆژیـشـی دیـاریـکـرد بۆ خۆبـەدەسـتـەوەدانـیـان و ئامادەبوونیان لەبەردەم دادگا، بـەو سـکـاڵایـەی لەسەریان تۆمارکراوە بە ژمارە(١٤٨٣) ی هەمان ساڵ، بەڵام ئەوکات هیچ یەکێك لەم تێکۆشەرانە خۆی نەدا بەدەستەوە تا بڕیارێکی لێخۆشبوون دەرچوو.

ئەم وەزعە هەر ئاوا مایەوە تـا هـەڵـمـەتـەکـانـی ئەنفال دەستیان پێکرد و ڕەواندز کـەوتـە نـێـو هەڵمەتەکانی چوارەم و پێنجەمو شەشەم کـە لـە نـێـوان (٥/١٥ تا ١٩٩٨/٨/٢٨) درێژەی کێشا لە ناوچەکانی دۆڵی ئاکۆیان و چیاکانی هـەنـدرێـن و کـارۆخ و ناوچەی وەرتێ و کەڵێتەو زینی گەلی و دەرگەڵە و بـەنـی هـەریـر و خـەلیفان و لـەم گـەمـارۆدانـانـەشـدا بـەسـەدان خێزانی تر ئاوارە و سەرگەردانبوون و ماڵ و باخ و ڕەز و مێشە هەنگەکان و وڵاخ و گیانەوەری ماڵی و تەواوی سەروەت و سامانیان بـەتـاڵان بـردرا، هـەروەك ڕۆژنـامـەنـووس محەمـەد

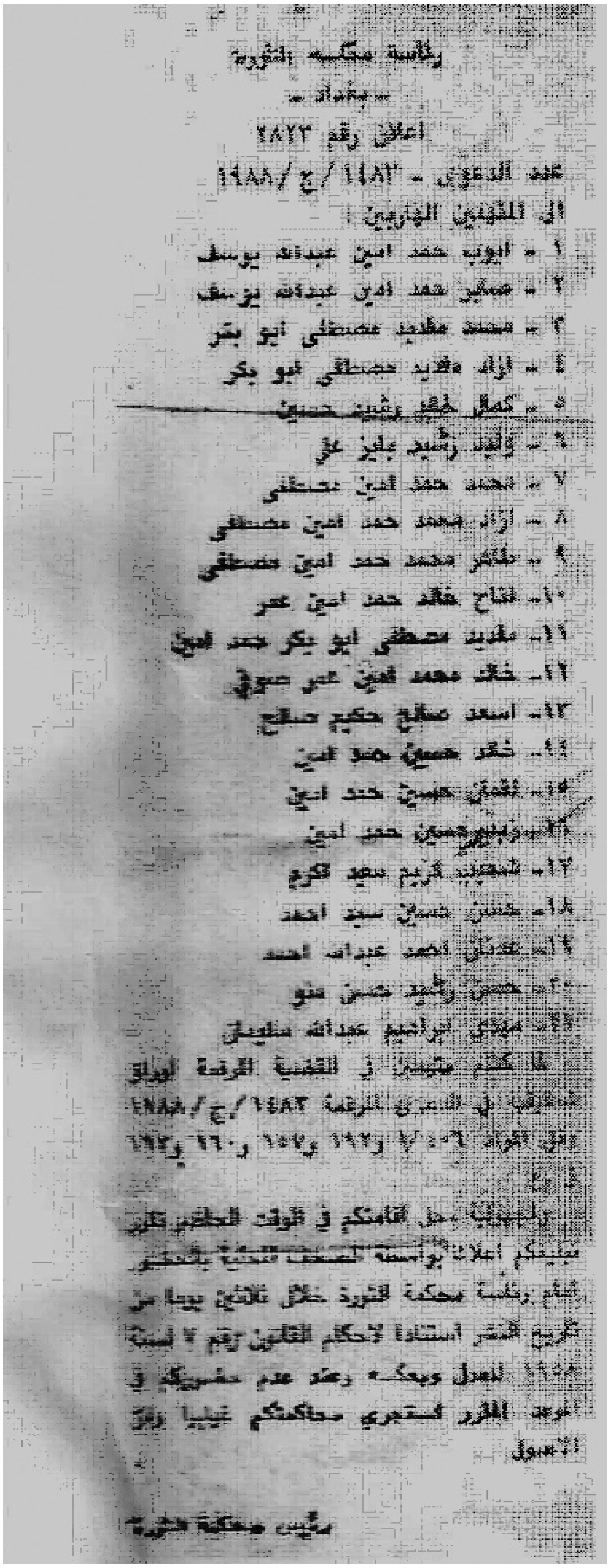

رئاسة محكمة الثورة

ـ بغداد ـ

اعلان رقم ٢٨٢٣

عدد الدعوى ـ ١٤٨٣ / ج / ١٩٨٨

الى المتهمين الهاربين :

١ ـ ايوب حمد امين عبدالله يوسف
٢ ـ صغير حمد امين عبدالله يوسف
٣ ـ محمد مجيد مصطفى ابو بكر
٤ ـ ازاد مجيد مصطفى ابو بكر
٥ ـ كمال جعفر رشيد حسين
٦ ـ وليد رشيد بايز علي
٧ ـ محمد حمد امين مصطفى
٨ ـ ازاد محمد حمد امين مصطفى
٩ ـ جعفر محمد حمد امين مصطفى
١٠ ـ فتاح خالد حمد امين عمر
١١ ـ مجيد مصطفى ابو بكر حمد امين
١٢ ـ خالد محمد امين عمر صوفي
١٣ ـ اسعد صالح حكيم صالح
١٤ ـ جعفر حسين حمد امين
١٥ ـ [illegible] حسين حمد امين
١٦ ـ [illegible] حسين حمد امين
١٧ ـ شهاب كريم سعيد كريم
١٨ ـ حسن حسين سعيد احمد
١٩ ـ عدنان احمد عبدالله احمد
٢٠ ـ حسن رشيد حسن [illegible]
٢١ ـ مهدي ابراهيم عبدالله سليمان

لما كنتم متهمين في القضية المرقمة اعلاه في الدعوى المرقمة ١٤٨٣/ج/١٩٨٨ وفق المواد [illegible]

ولما كان محل اقامتكم في الوقت الحاضر مجهولا تقرر تبليغكم اعلانا بواسطة الصحف المحلية بالحضور امام رئاسة محكمة الثورة خلال ثلاثين يوما من تاريخ النشر استنادا لاحكام القانون رقم ٧ لسنة ١٩٥٨ المعدل وبعكسه وعند عدم حضوركم في الموعد المقرر ستجري محاكمتكم غيابيا وفق الاصول

رئيس محكمة الثورة

رۆژنامەی (الثورة)

گەلاڵی لە بەدواداچوونێك لە رۆژنامەی کوردستانی نوێ لە ژمارەکانی(١٤٢٣ و ١٤٢٦)نووسیویەتی: (لیوا روکن یونس محەمەد) فەرماندەیی فەیلەقی پێنج نامەیەکی بەوپەڕی نهێنی و شەخسی نووسیوە و بۆ فەرماندەی گشتی سوپای ناردووە و تێیدا داوای دواخستنی پرۆسەکە دەکات و هەروەها کاری شۆڕشگێڕی و نەبەردی خەڵکی رەواندز ئاماژە پێکراوە و کردویەتیە بیانوێك بۆ دواخستنی پرۆسەی پاکتاوکردن لە کەرتی رەواندزو شەقڵاوە، واتە هەر داوای دواخستنی پرۆسەکەی کردووە تا دواجار رقی کۆنی خۆیان هەڵڕشت و لە رۆژی ١٩٨٨/٦/١ کەوتنە روخاندنی خانووی(٢٤) هاولاتی شاریرەواندز، کە لە راپەرینەکە بەشدارییان کردبوو بەم ناوانە: (مەلا ئەحمەد وەرتی، مەلا مەمدوح سەلیم، سەید ئەحمەد محمد یوسف ، ئەحمەد حاجی برایم سەرانەیی، خدر برایم مەحمود، سۆفی رسول عەزیز، ، عزیز مستەفا عەزیز، یوسف مستەفا جەعفەر، خورشید میر ئەحمەد، حەسەن حوسێن حمدامین، رەشید بایز عەلی، سەعید قادر رەشید، عەلی حەسەن قەڵەو، حسێن حمدامین جۆڵا، حاجی محمد ئەحمەد ئاکۆیی، زرار کەرەکی، حاجی موسلیح گەرەوەیی، ئیسماعیل محەمدامین عومەرکەرەکی، ئەبوبەکر حوسێن حەسەن، حاجی محەمەد مەلا، شێروان محەمەد سالح، جەلال سەیدا ئیبراهیم، جەلال مەحمود حمدامین، خدر حاجی حوسێن)، ئەمەو بەتالانبردنی ماڵی دەیان هاولاتی تر کە بەشداری کاریگەریان هەبوو لە راپەرینەکەدا. بەلام ئەوەی برینێکی قوڵ و کاریگەری لە دڵی شاردا دروستکرد پاش ئەم کارە ناڕەوایە، تاریك و روونی رۆژی (١٩٨٨/٦/١٥) رژێم تەواوی شاری گەمارۆدا و نەیهێشت کەس بچێتەدەرەوەی شار و دەستی کرد بە پشکنین و گەڕان بەدوای ئەوانەی بەشداریان کردبوو لە راپەرینەکەدا، رێژەیەکی یەکجار زۆری دەستگیرکرد، بەپێی بەڵگەیەك (١٨٠) هاولاتی دەبێتو سەرەنجام (١٣) رۆڵەی دڵسۆز و قارەمانی شارەکەیان گلدایەوەو شوێن بزرکران کە ئەمەش ناوەکانیانە (مەلا خدر باپیر وەرتی، عەبدوڵا خدر جۆڵا، حەسەن عەلی حوسێن، ئیسماعیل حاجی سەدرەدین، وریا سەعید رەزاق، سەلیم ئەسعەد، ئەمین ناوخۆش، سەردار تەها بەکر، رێبوار حەسەن یوسف، شێرزاد جەبار مامشێخ، عەبدولڕەزاق خدر مامشێخ، فازیل وەستا شافی، عیسا محەمەد عەلی).

دۆزینەوەی تەرمی شەهیدان و دەستەی داکۆکیکردن

دوای ماوەیەکی درێژ لە بێئومێدی کەسوکاری شەهیدان و ونبوونی رۆڵەکانیان، لەرۆژانی یەکەمی دادگایکردنی سەدام و داروەدەستەکەی لەسەر تاوانی ئەنفال وئاماژەکانی نێو خوێندنەوەی مورافەعەی داواکاری گشتی کە تێیدا ئاماژە بە ئەنفالی رەواندز کرا، دوای ئەو رۆژە لەبەرواری(٢٠٠٦\٨\٢٤) لە کۆبوونەوەیەکی جەماوەری بەرفراوان لە شاری رەواندز دەستەیەکی خۆبەخش لە کۆمەڵێك لاوی ئەم شارە لە یاساناس و رۆشنبیر و رۆژنامەنووس و مرۆڤدۆست و کەسوکاری ئەنفالکراوەکان پێکهات مەبەست لە دامەزراندنی ئەم دەستەیە پشتگیری و پشتیوانیکردن بوو لە دادگای باڵای تاوانەکان و خستنەڕووی تاوانەکانی سەدام و دیاریکردنی مەزڵومیەتی سەر گەلانی کوردستان و چارەنووسی (١٣) ئەنفالکراوی شاری رەواندزو بەدواداچوونی کەیسی ئەم شەهیدانە و دۆزینەوەی گۆڕەکانیان بوو.

ئەم دەستەیە لەلایەن ئەمانە پێکهاتبوو :

١-هیوا سەید سەلیم ٢-هاژە سلێمان مستەفا ٣--بەختیار سەباح ئەحمەد ٤-عیسا محمد خدر(مەمەدەڕەش)٥ -سەید ئەحمەد سەید جەرجیس ٦- م\زرار محمد مستەفا ٧- سەدیق سەعید ٨- عمران عەزیز ٩- حاکم\ فازل مستەفا ئەحمەد ١٠ -یاسین برایم ١١- مەولان خدر جوڵا ١٢- ابراهیم عەولا ئۆمەر ١٣- هاوار عیسا محمد علی ١٤- ڕەشاد ساڵح حەکیم ١٥ - حوسێن کەڕوب عەزیز ١٦- هاوار جەبار مامشێخ ١٧- زیرەك وریا سەعید ١٨ - م \ابراهیم ئەحمەد. ١٩ - عەباس حەسەن یوسف ٢٠- حەسەن مستەفا جەعفەر. بەڵام دواتر هەندێك گۆڕانکاری بەسەر دەستەکەدا هات.

لەم ڕۆژە بەدواوە ئەم دەستەیە کەوتنە جێبەجێکردنی کارە بڕیارلێدراوەکانیان و گەڕان و دۆزینەوەی گۆڕی شەهیدان و هەوڵدان بۆ هێنانەوەی روفاتیان. ئەوەبوو لە کۆتایی ساڵی ٢٠٠٦ گۆڕەکان لەشاری هەولێر لەسەر ڕێگەی مەخمور دۆزرانەوە و شوێنەکەیان بە کەسوکاری شەهیدان راگەیەنرا تا لەمەودوا سەردانی گۆڕەکانیان بکەن و چەپکە گوڵ لەسەر مەزاریان دابنرێ. هەر لە درێژەی کاروچالاکیەکانی ئەم دەستەیەدا، کە لە هەوڵی ئەوەدابوون روفاتی شەهیدەکان بێننەوە شاری رەواندزو مۆنۆمێنتێکی شایستەیان بۆ دروستبکرێ، کە ڕەزامەندی لەلایەن پارێزگاری هەولێر وەرگیرابوو، هەروەها لەلایەن شارەوانی رەواندزیش زەوی تەرخانکرابوو، بەڵام دوو کێشە هاتنەپێش یەکێکیان ئەوەبوو، لە سەردانی دەستەی داکۆکیکردن لە ئەنفالەکانی رەواندز و دەوروبەری بۆ لای وەزیری شەهیدان و کاروباری ئەنفالەکان بەڕێز (چنار سەعد) وای پێچاك بوو کەگۆڕی شەهیدەکان لە شوێنی خۆیان بمێننەوە، چونکە پلان هەیە بۆ دروستکردنی مۆنۆمێنتێکی نیشتمانی لە پایتەختی هەرێم و ئەوانیش وەخۆ دەگرێ، ئەوەیشی راگەیاند ئەوانە هەر بە تەنها شەهیدی سنورێك نین، بەڵکو شەهیدی کوردستانن، لە هەمانکاتدا ئەبێتە پاڵپشتێکی بەهێز بۆ ئەوەی ئەنفال پێناسەی جینۆساید وەربگرێ، کە رەنگدانەوەیەکی پۆزەتیڤی بۆ ئایندەی کوردستان دەبێ لە بەهێزکردنی دۆزەکەیدا لە سەکۆ نێو دەوڵەتیەکاندا. هەروەها لەلایەکی تریش خواستی تەواوی خێزانەکان لەسەر هێنانەوەی روفاتی ئەم شەهیدانە نەبوو، بۆیە لەوێ لەتەك شەهیدانی تری کوردستان بە ئارامی لێی نووستوون تا دەچنە چوارچێوەی ئەم مۆنۆمێنتە نیشتمانییە. شایانی باسە ساڵی ٢٠٠٩ لە ڕێوڕەسمێکی شایستە بەم بۆنەیە بە ئامادەبوونی بەڕێزان وەزیری شەهیدان و ئەنفالکراوان و وەزیری وەرزش و لاوان لە چوارڕییانی رەواندز- بێخاڵ بەردی بناغە بۆ مۆنۆمێنتێك دانرا کە گوزارشت لە ١٣ شەهیدی ئەم شارە بکات، بەڵام بەداخەوە ئەوە ساڵێك بەسەر بڕیارەکە تێپەڕی و تەواوی خەڵکی شار لە چاوەڕوانی دانانی مۆنۆمێنتدابوون و نەیانبینی. ئومێد دەکەین ئەمساڵ ئەو بڕیارە جێبەجێبکرێ و شارەکەمان مۆنۆمێنتێکی شایستە لەباوەش بگرێ و پەیکەرێکی شایستەش بۆ شەهید محەمەد زێندین سیمبولی راپەڕینەکە و شەقامێکیش بەناوی راپەڕینەوە ناوبنرێ و ئەم رۆژەش بە فەرمی ببێتە رۆژی رەواندز.

* سڵاو لەگیانی پاکی شەهیدان

* سڵاو لە ٥\١٩ رۆژی راپەڕینی شاری رەواندز

* سڵاو بۆ کەسوکاری شەهیدان

ژنانی کورد لەمێژوودا

◇ **ئامادەکردنی: گۆنا ئیبراهیم**

لەمێژووی رابردووی نەتەوەی کورددا چەند ژنێکی ئازاو زیرەك هەن کە لەنووسین و یاداشتی کوردناسەکانداو لەلای مێژوونووسەکانی کوردیش وەکو ئەستێرەی پرشنگداریی و سەردەمەکانی خۆیان دەدرەوشێنەوە نموونەی ئازایەتی و زیرەکی بوون. لەو کاتەدا، رۆڵی مێینە لەپێشرەوایەتیداو دەرکەوتنیان کارێکی ئاستەم بووە بەهۆی ئەو هەموو کۆت و بەندە کۆمەڵایەتییانەی هەبوون خانزاد میری سۆران وەك سیمبولی چاو نەترسی و پاکی و ژنی دادپەروەر بووە.

«خانزاد»ی میری سۆران یەکێکە لەکچە ناسراوەکانی نەتەوەکەمان، ژیان و تێکۆشانی خانزادیمیری سۆران خانزاد کچی شاقولی بەگی سولەیمان بەگی میر سەیدی بەگی سۆرانە. لەساڵەکانی ناوەراستی سەدەی ١٦ی زایینی لەدایکبووەو لەکۆتایی هەمان سەدەو لەساڵی ١٥٩٧ ماڵئاوایی لەژیان کردووە، خاتوو (خانزادی قولی بەگی میری سۆران) یەکێکە لەو کچانەی لەدوای مردنی میر سلێمان بەگی برای دوای ژەهر خواردکردنی لەلایەن والی بەغداوە لە ساڵی ١٥٩٠دا لە ناوچووە، جڵەوی فەرمانرەوای گرتەدەست و ماوەی چەندین ساڵ لەنێوان ئەو هەموو کێشەو ئاڵۆزیی و داگیرکارییانەی شای ئێران و عوسمانییەکان و ململانێی نێوان میرنیشینە کوردەکان توانیویەتی زۆر سەرکەوتووانە فەرمانرەوایەتی میرنیشینەکەی بەرێوەببات و سنووری قەڵەم رەوی فراوانبکات.

خانزادە خان لە ماوەی حەوت ساڵی دەسەڵاتیدا تا کۆچی دوایی لە ساڵی ١٥٩٧دا چەندین قەڵاو خوێندگاو مزگەوت لەسەر فەرمان و بڕیاری ئەو دروستکراون، کە تا

خانزادی میری سۆران

ئێستاش شوێنەواری بەشێکیان ماون، ژیان و بەسەرهاتی خانزادی سۆران راستییەکی مێژوییە، گێراندنەوەی بەرامبەر بەو کچە سەرکردەیەی کورد تا ئەمرۆ زۆر گۆرانکاری بەسەر لایەنەکانی ژیانیدا هێناوە. دەگێرنەوە و دەڵێن : پاش ئەوەوی کە لەشکری دەتوانێ میر سولیمان لەناو ببات لەگەڵ سوپای سۆران بەرەو هەولێر دەگەرێنەوە چەند کەسێك هەواڵی پیلان و کردەوەکەی لەشکر دژ بە میر سولەیمان بەگ بە خاتوو خانزاد دەگەیەنن! بۆیە لەشکری لە ترسی میر خانزاد و خەڵکی هەریر ناگەرێتەوە بۆ هەریر و لەگەڵ دارو دەستە تایبەتەکەی خۆی بەرەو شنگال سەر هەڵدەگرێ و دەروا. بۆیە تامەزرۆی تۆڵەکردنەوە ئارامی لە خاتوو خانزاد هەڵگرتووە، بۆیە بەهەر جۆرێك بێ هەوڵی ئەوەی داوە لەشکری بگەرێنێتەوە هەریر تاکو تۆڵەی کوشتنی میر سولەیمان بەگی برای لێ بکاتەوە، وا دەردەکەوێ لەو کاتەدا خانزاد و سوپای سۆران توانای هێرشکردنیان نەبووە

قەڵای خانزاد

بۆ سەر لەشكری و ناوچەی شنگال، بۆیە هەر وەكو دەگوترێت خانزاد بانگی مەلای هەریر دەكات و نامەیەكی بۆ لەشكری پێ دەنووسێ و تێیدا دەڵێت:هەریر و سوپای سۆران بەبێ تۆ شپرزەیە و میرایەتی سۆران بە من ناكرێ خۆت شیاوی ئەو مەنزڵەی... بۆیە داوات لێ دەكەم بەزووترین كات لەگەڵ گەیشتنی ئەم نامەیەم بەرەو هەریر بگەڕێرەوە و خۆزگەی رابردووشت جێبەجێ دەكەم، تا ئێستاش لەتۆم شیاوتر نەدۆزیوەتەوە ببێتە هاوسەرم .

كاتێ نامەی ناوبراو دەگاتە دەست لەشكری هەرچەندە دارودەستەكەی ئامۆژگاری دەكەن كە ئەم نامەیە فێڵە بەڵام وشەی میرایەتی سۆران و بوونە هاوسەر گیانی لەشكری بزواندووە، بۆیە دەستوبرد لەگەڵ سەد سوار چاكی خۆی بەرەو هەریر و ئەوینی خانزاد دەكەوێتە رێ.... كاتێك كە هەواڵی نزیكبونەوەی لەشكری و دارو دەستەكەی دەگاتە خانزاد، میر خانزاد دەست دەكات بە جێبەجێكردنی پیلانی تۆڵەكردنەوە. خانزاد بەخۆی و سەد پیاو ماقوڵ پێشوازی لە لەشكری دەكات و هەریەك لەو پیاو ماقوڵانە جڵەوی سوارێك لەو سوارانەی لەشكری دەگرێ و بەرەو ماڵی خۆیان دەبەنەوە. خانزادیش جڵەوی وڵاخی لەشكری دەگرێ و بەدەم پێكەنینەوە بەخێرهاتنێكی گەرمی لێدەكات و فەرمووی ماڵەوەی لێدەكات. لەو كاتەی لەشكری و خانزاد بە جووتە دەچنە دیوەخانە گەورەی هەریرێ، خانزاد بەدوای مەلادا دەنێرێ و بەدەستووری ئایینی ئیسلام خۆی لێ مارە دەكات و فەرمان دەدات ژووری تایبەتی بۆ لەشكری دەست بۆ خانزاد درێژ دەكات بە مەبەستی چوونە ژووری تایبەتی خۆیان.... بەڵام خانزاد پێی دەڵێت: ئەوە خۆزگەم جێبەجێ كردی، بەڵام لەبەر خەڵكی هەریر شوورەییە، چونكە هەروەكو خۆت دەزانی تا ئێستاش تەعزێدارم هەر ئەمشەوەم رێگا بدە، بەیانی لەگەڵ دەستە خوشكانم دەچمە گەرماو جلی رەشم فڕێ دەدەم، شەوی دادێ دەكەینە جەژن...!

لەگەڵ سپێدە هەروەكو باو بووە، خانزاد جلی سووری غەزەب لەبەر دەكا و بەپێی

پیلانە دارێـژراوەکـە لەشکری دەسـت بەسەر دەکرێ و لەسەر چۆك بەرامبەر کورسی خاتوو خـانزاد چۆك دەدا و هـەریـەك لـەو سـەد پیاو ماقوڵانە سەری میوانەکانیان لەبەردەم خانزاد دادەنـێن! بەمەیان لەشکری تێدەگا کە ئەمڕۆ بڕیاری رۆژی تۆڵەکردنەوەیە. لەدوای دادگایی کردنێکی سەرپێیی بەرامبەر بە خەڵکی هەریر لەشکر دەگاتە سزای تاواناکەی خۆی . ئەمە کورتەیەك بوو لە ژیان و باسی ئازایەتی خانزاد و تۆڵـەکردنـەوەی مافی میر سولەیمان بەگی برای، کە بە پیلانی لەشکر لە ڕێگای بەغداد لەناوچوو.

خانزاد فەرمانڕەوای سۆران بووە دانیشتووانی

خانزادی میری سۆران

سنوورەکەی بەگشتی و شاری هەریر بەتایبەتی زۆر خۆشگوزەران بوون هەروەك لەو چوارینە شیعرە فۆلکلۆرەدا هاتووە:-

هەتا خانزاد خانزاد بوو
خانزادی سۆران میر بوو
بەردی بەستان پەنیر بوو
ئاوی رووباران شیر بوو.

واتا حکومی ئەو کچە فەرمانڕەوایە هێندە عەدل و ڕەوانبووە خەڵکەکەی هەموو دەوڵەمەند بـوون، ئـاوی رووبـارەکـانـیـان شـیرو بـەردی بەسەتەکانیشیان بەپەنیر شووبهاندووە.

هەرچەندە خانزادی سۆران چەندان شوێن و ئوتێل و پارك و قوتابخانەی بەناو کراوە.

قەڵای خانزاد، کە قەڵایەکی شوێنەوارییە، کەوتۆتە چیای بەنی هەریر و لە سەدەی شازدەی لەلایەن میر عەلی بەگ دروستکراوە. بەڵام دواتر بە نـاوی قـەڵای خـانـزادی میری سـۆران ناوی دەرکردووە.

خانزادی میری سۆران و میر سلێمان بەگی برای کە ماوەیەك فەرمانڕەوایەتی ناوچەکەیان کردووە، هەر لەو شارۆچکەیە لە نێو باخێکدا لە تەنیشت یەکتر نێژراون.

رەنگبێ هەموو لایەك بزانین کە خانزاد خانی خوشکی میر سلێمان فەرمانڕەوایی میرنشینی سۆرانی بووە لەو کاتەی کە هەریر پایتەختی ئەو میرنشینە بووە، ئەو خانمە میرزادەیە وەکو ئەمیرەی سۆران لە مێژوودا ناوی دەرکردوەو بە وتـەی مـێـژوونـسان گـەڵێ شـوێـنـەواری لە دوای خۆی بەجێهێشتوە کە بە نێوی خۆیەوە ماوەنەتەوە وەکو پردو مزگەوت و قوتابخانە. تا ئێستاش شوێنەواری کۆشکی خانزاد لە هەریر مـاوە. لە کاتی خانزادا شەقڵاوە زۆر گەشەی کردووەو هاوینەهەواری قەرالیچە بووە و لە سەر لوتکەی چیای سەفینیش گۆرەپانێك بە نێوی خانزادەوە هەیەو دەڵێن گوایە هاوینان لەوێ هەڵیداوە. هەروەها سەرچاوەکان باسی ئەوە دەکەن کە خانزاد لە شەڕدا بۆ خۆی بەشداری دەکردو خاوەن رۆشنبیری و زانیارییەکی باش بووە.

بیرەوەری پێشمەرگایەتی
سەردەمی پارتیزانی چیای کۆسرەت

◇ئاسۆ کاکەخان

بەشی سێیەم

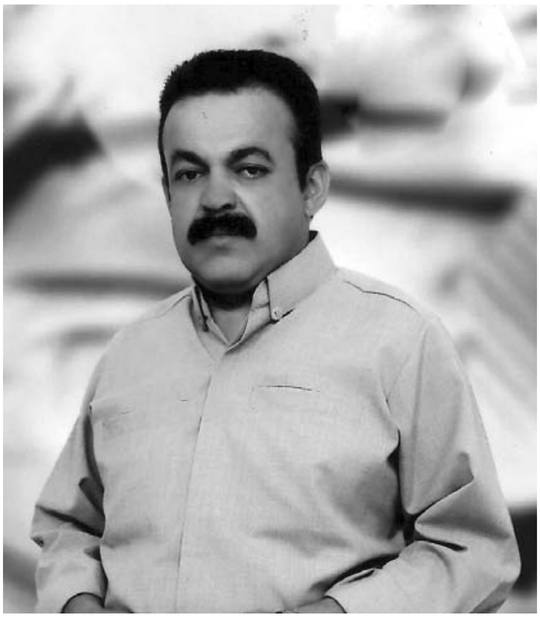

رۆڵی رێکخستنەکانی چوارقورنە بۆپشتگیری مەفرەزە پارتیزانەکان

لەگەڵ دەستپێکردنی مەفرەزەکانمان دەمانتوانی پەیوەندییەکی پتەومان هەبێت لەنێوان ئێمەو رێکخستنە نهێنیەکانی چوارقوورنە چونکە سەرچاوەی یەکەم کەئێمە پشتمان پێ بەستبوو جێگای بڕواو متمانەمان بوون رێکخستنەکان و ئەودۆست و لایەنگرانەی هەمان بوون بەتایبەتی هاوڕێیانی چوارقورنەو کۆیەو گوندی هەرمۆتە بوون، لەوبارودۆخەدا لەهەموو روویەکەوە هاوکارییەکی باشیان دەکردین، تەنانەت کۆکردنەوەی زانیاری لەسەر دوژمن، کەدەبوونە مایەی مەترسی بۆسەرمان، وێرای دابینکردنی پێداویستی رۆژانەمان لەرێگەی دەریاچەی (دوکان)ەوە بۆیان دەپەڕاندینەوە بۆبەری کۆسرەت بەبەلەمەکانی خۆیان کەبژێوی خۆیان و خێزانەکانیان لەسەربوو، کارەکانی ئێمەشیان پێ جێبەجێ دەکردن.

کەم کەس هەبوون لەورۆژگارەدا بتوانن هاوکاری پێشمەرگە بکەن و ژیانی خۆیان و خێزانەکانیان بخەنە مەترسیەوە، چونکە لای هەمووان ئاشکرابوو کەئەگەر یەکێك لەوسەردەمەدا هاوکاری پێشمەرگەی بکردایە بەعس چی بەسەردەهێنا، لەوسەردەمانەدا هەرپێداویستیەکمان هەبووایە بەبێ یەك‌ودوو، بێ دواکەوتن هەوڵیاندەدا بۆمان جێبەجێ بکەن وبەماوەیەکی کەم دەیانگەیاندە دەستمان، لەیادمە جارێکیان عەینەکەکەی ملازم کەریم شکا، ناردمان بۆلای هاوڕێیان لەچوارقورنە دەستیان نەکەوتبوو، هاوڕێ (خدر گۆمانی) دەچێت لە هەولێر بۆی پەیدا دەکات و دەیکرێ‌و بۆی دەنێرێتەوە، ئەمە دڵسۆزی‌و خەمخۆری ئەم هاوڕێیانە دەردەخات کە لەناوشار چۆن بەدوای داواکاریەکی بچوکی پێشمەرگەکانمان دەکەوتن تاکو پەیدایان دەکردو بەئەمانەتەوە دەیانگەیاندەوە دەستمان، جێبەجێکردنی هەر داواکاریەکمان هەروا ئاسان نەبوو، چەندین جاریتر کاری زۆر لەوانە گەورەتریان بۆمان ئەنجامداوەو هەر لەپێناو ئیش و کارەکانی ئێمەدا ژیانیان دەکەوتە مەترسیەوە.

ئەم هاوڕێیانە هەردەم بەدوای ئیش و کارەکانمانەوە بوون چ لەناوچەکانی خۆیان یان لەشارەکانی دیکەی کوردستان، دەچوون پێداویستیەکانمانیان جێبەجێدەکردن، هەر بەهۆی ئەم جم‌وجوڵانەوەبوو لەلایەن دامودەزگاکانی بەعسەوەو لەرێگای سیخورەکانیانەوە هەردەم چاوی دوژمنانیان

لەسەربوو، هەرکاتێك پێشمەرگەکانمان روویان دەکردە چوارقورنەو دەچوونە ماڵی(مام رفیق مام نەجم) یان هەرماڵێکی دیکەی هاورێیانی رێکخستنەکان بۆ بەیانیەکەی لەلایەن بەعسیەکانەوە ئەوگەرەکە دەپشکندرا، ئەم نموونەیش ئەوە دەردەخات کە ئەم هاورێیانە بەبێ ئەوەی هەست بەمەترسی دوژمن بکەن بۆسەر خۆیان و خانەوادەکانیان کە لەژێر چاوەدێریی دوژمندا بوون، بەبێ ئەوەی سڵ لەو مەترسیە بکەنەوە، ژیانیان بەردەوام لەمەترسیدابوو، لەگەڵ ئەم ئەرکانەشدا راسپاردەکانی سەرکردایەتیان پێماندەگەیاندو بەپێچەوانەشەوە داواکاریەکانی ئێمەشیان بەبێ کەم و کورتی دەگەیاندە جێگای خۆی، ئالێرەدا ناوی هەندێ لەو هاورێیانە دەبەم کە سەربەرێکخستنەکانی چوارقورنە بوون و هاوکاری مەفرەزەکانمان بوون و بەپشتیوانی ئەم تێکۆشەرانە دەمانتوانی لەرۆژانی پارتیزانیدا درێژە بەژیانی پێشمەرگایەتی بدەین، وەك: هاوڕێ عارف بەرپرسی رێکخستنە نهێنیەکانی ناوچەی بتوێن، مام رەفیقی مام نەجم و جەوهەری کوری، دانیشتوی گوندی (قورە بەرازەی ناوچەی بتوێن) کەدەورێکی بەرچاویان هەبوو لە راپەراندنی ئیش و کارەکانماندا تەنانەت ماڵەکەیان کردبووە شوێنی حەشارگایەکی نهێنی بۆمان، هاوری خدر گۆمانی لەناو رێکخستنەکاندا بەهاوری (رەنجدەر) ناسرابوو، یەکێك بوو لە هەڵسوراوانی رشێکخستنەکان، زۆر بەئازایانەوە بەدەنگمانەوە دەهات، کارەکانماننی رادەپەراند، بەبێ سڵکردنەوە، سەلماندیشی لەو ماوەیەی ئیشوکارەکانمانی جێبەجێدەکرد لەم پێناوەشدا دووجار دەستگیرکرا لەلایەن ئەمنەوە، مارفی برای خدر گۆمانی، حسێن ماخوبزانانی، شەهید مامۆستا ئەمین و حەمەرەشی برای، برایمی ئەبوبەکری مێوژێ، خوالێخۆشبوو ئەحمەدی حاجی نادر، مام قاسمی حاجی قەلایی کە (ئامر سریە) بوو، مەولودی شێخ محمد کە بە(هاوار) ناسرابوو، دانیشتوی گوندی قزلوو، رەسولی مەلا خاڵۆزای شەهید عەلی حاجی نادر، ئیسماعیل بابەکر، خدر کوێخا ئیسماعیل، مام جومعەی قەسرۆك، کوێخا برایمی کلاوسوران، وەکو کوردێکی دڵسۆزو دۆستێکی نزیکمان هاوکاریمانی دەکرد، مام مەجید کە لەناوچەکە شوان بوو، وەك کەسێکی شیوعی هاوکاریمانی دەکرد، مام حاجی مستەفا دانیشتوی گوندی (خەلیفە)ی بتوێن وەکو کەسێکی دڵسۆزو نیشتمانپەروەر هاوکاری دەکردین، کاك هەمزە دانیشتوی گوندی(سارتك)ی دۆڵی سەرکەپکان کە (ئامر سریە) بوو دۆستێکی نزیکمان بوو، حەسەن حەمەدەمین عەولا وێردی برای هاوڕێ عارف، بەکر شەم، ئەحمد مام عزیز (عالیقەیی)، حەسەنی ئامەسوور، رەفیقی ئامەسوور، دانیشتوی ئەوکاتی(حاجی ئاوا) بوون کە لەبنەرەتدا خەڵکی گوندی (قزلوو) ی بەری کۆیە بوون. هاورێ رەفیقی ئامەسوور هەرکاتێك پێویستمان بەجلوبەرگ ببوایە کەخۆی بەرگدرووبوو، بۆمانی دابیندەکرد، ئەحمەدی خەلیفە، حەمەی مام عەولای مێوژێ، مامۆستا جەمیل مەتی موسا دانیشتوی گوندی(هەرمۆتە) هاورێ ئاوارە لەکۆیە، عبدالله رەشید دانیشتوی گەرەکی ئیسکانی کۆیە، مام مستەفا رەشید تۆپزاوەیی کۆیە، هەورەها چەندین تێکۆشەری دیکەی رێکخستنەکان لەرۆژانی پارتیزانیدا هاوکاریان کردووین چ وەکو رێکخستن یان دۆست یان کوردێکی دڵسۆز دەستی هاوکاریان بۆمان درێژکردووەو چەندین جاریتر هاوکاریمان کراوە لەناو کۆیەو گوندی هەرمۆتە، رێکخستنەکان کاریان بۆمان کردووە، ناوی ئەو هاورێیانەی کۆیەو گوندی هەرمۆتەمان دەستنەکەوت چونکە ئەوان پەیوەندیان بەشەهید (ملازم شێرزاد)ەوە هەبوو، لەو سەردەمەشدا هەریەکێك لەفەرماندەکانمان پەیوەندی دەکرد بەو کەسانەوە کەهاوکارییان دەکردین.

هەندێ لەو هاورێیانەی کە ناویانم هێناوە لەو سەردەمەدا چەکداری رژێم بوون تەنانەت بەرپرسیارێتیان هەبووە لەناو فەوجەکانی

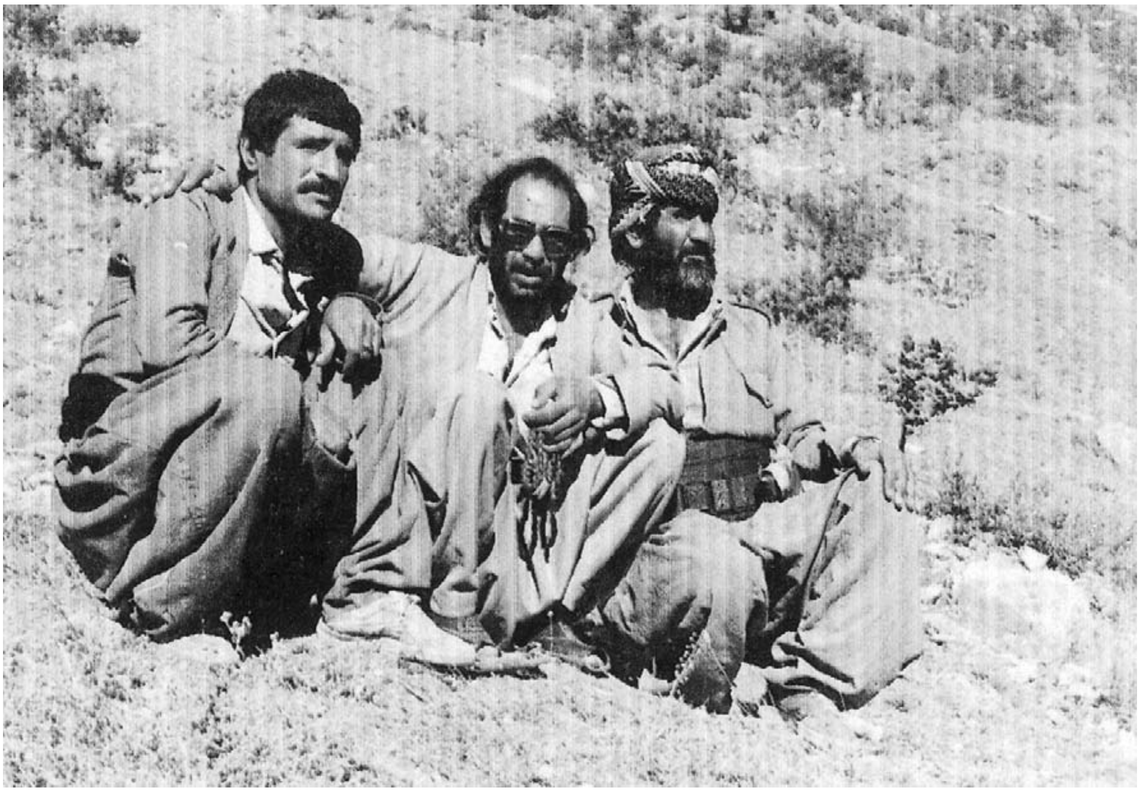

ناوزەنگ/ ١٩٨٩، لەراستەوە: مام جوامێر، ئەبوزەهرا، شالاو

رژێمدا، یەکێك لەو کەسایەتیانە (ئەحمەد حاجی نادر)لەفەوجی (ئەنوەربەگی بێتواتە) پلەی (ئامر سریە) هەبوو، کەسایەتیەکی ناوچەکەو لەبنەماڵەیەکی شیوعی بوو وەك قەڵایەك وابوو بۆمان کە هەر کاتێك پێویستیمان پێبوایە بەدەنگمانەوە دەهات و داواکاریەکانمانی جێبەجێی دەکرد، مام قاسم حاجی قەڵایی بەهەمان شێوە چەکداری رژێم بوو بە پلەی (ئامر سریە)، رەسولی مەلا خاڵۆزای شەهید (عەلی حاجی نادر) کەئەویش چەکداری رژێم بوو یەکێك بوو لەهاوکارانمان، مام مستەفا رشید تۆپزاوەیی کۆیە چەکداری رژێم بوو بەپلەی (ئامر سریە) لەفەوجی (قاسم ئاغا)ی کۆیە، ئەم بەڕێزە هاوکاریەکانی رۆڵی بەرچاوی دەگێڕا (مام مستەفا رەشید) بوو کەرۆژێك پێش ئەوەی فەوجەکەی قاسم ئاغا بێتە سەرمان لەچیای کۆسرەت دەچێتە لای هاوڕێ خدر گۆمانی و ئاگاداری دەکاتەوەو زانیاری پێدەداو پێدەڵێت هاوڕێیانی کۆسرەت ئاگادار بکەرەوە کە(قاسم ئاغا) بەنیازە بچێتە سەریان، قاسم ئاغا نەیدەهێشت (مام مستەفا رەشید) خۆی و سریەکەی بەشداری شەڕەکە بکات چونکە بەشیوعی دەزانی بۆ ئەوەی ئاگادار نەبێت لەئیش‌و کارەکانی‌و ئێمەش ئاگادار نەکاتەوە، چونکە مام مستەفا پەیوەندی بەرێکخستنەکانی ئێمەوە هەبوو، بەڵام مام مستەفا رشید هەرچۆنێك بووە ئەو نیاز خراپیەی قاسم ئاغاو دام ودەزگا سیخوڕیەکانی بەعسی دەست کەوتبوو، دڵسۆزی و خەمخۆری خۆی نواندبوو خۆی گەیاندبووە لای هاوڕێ خدر گۆمانی‌و زانیاریەکەی پێدابوو، هەرکاتێك هاوڕێیان دەیانویست پەیوەندی بکەن بەماڵی(عەبدوڵلا رەشید) لەکۆیە ماڵەکەیان لەپەڕی شاربوو، لەپشتەوە دەرگایەکی بچوکیان هەبوو جەرەسێکیان بۆ دانا بوو هەرکاتێك پێشمەرگەکان دەچوون پێویستی نەدەکرد لەدەرگا بدرێ جەرەسێکیان لێ دەدا ماڵی مام عەبدوڵلارشید تێدەگەیشتن کەپێشمەرگەکانن و ئەو جەرەسەش بۆ ئەومەبەستە دانرابوو گڵۆپێکی سووریان دانابوو بۆئاگادار کردنەوە،

چونكە زۆرجار بۆسەی جاش لەودەوروپشتە دادەنرا ئەم دانانی گڵۆپە نیشانەی ئەوەبوو كە هەركاتێك بۆسەی دوژمن یا هەستیان بەبوونی جاش بكردایە بەشەو گڵۆپە سوورەكەیان دادەگیرسان، كەواتا پێویست ناكات پێشمەرگەكان سەردان بكەن یالەم ڕێگایەوە بێنە ناوشار. ئەمەی لێرە باسی دەكەم چەند هاوكاریەكی بچوكی ئەوبەڕێزانەبوو بگرە چەندین جاریتر هاوكاری گەورەتریان كردووین، پێویستە ئاماژە بدەم بەرۆڵ و هاوكاریكردنی بەردەوامی حیزبی دیموكراتی كوردستان و رابەرایەتی شۆرشگێران بەتایبەتی بەڕێز كاك(جەلیل گادانی)و كۆمەڵەی ئیران، شایانی باسە ئەم حیزبە بەرێزانە زۆر هاوكاری پێشمەرگەكانی حیزبی شیوعی ولایەنەكانیتریان دەكرد ئەویش لە هەستێكی دڵسۆزی و نیشتمانپەروەری و كوردانەوەبوو كە بەهانامانەوە دەهاتن و ببوونە پشت و پەنامان. هەرچەندە باسی رۆڵی ئەم هاوڕێیانە بكەین لەچوارچێوەی ڕێكخستنەكانی چوارقوڕنە هەركەمە سەرەڕای ئەوەی تووشی ماندووبوون و ناخۆشی زۆر دەبوون لەمپێناوەشدا تووشی مەترسی گیانی وماڵی دەبوون لەلایەن دوژمنەوە، ئاماژەیەك كە ئەم هاوڕێیانە تووشی دەبن لەبەرواری (٦/٣/ ١٩٨٩) كەواتا رۆژێ دوای شەڕەكەی كۆسرەت ڕژێمی بەعس (٢٧) كەسیان لەناوشاروچكەی چوارقوڕنە دەستگیر كرد، دووان لەوگیراوانە (خدر گۆمانی و رەحمانی حاجی نادر) وەكو شیوعی دەستگیردەكرێن ئەوانیتر لەپاش چەند كاتژمێرێك ئازاد دەكرێن بەڵام (خدر گۆمانی) پاش ئازارو ئەشكەنجەیەكی زۆرلەپاش سێ رۆژ ئازاد دەكرێ هەر لەم كاتەدا (خدر گۆمانی) نامەیەكی لەلایەن مام جوامیر و ملازم كەریمەوە بەزمانی عەرەبی پێدەگات، یەكەمجارە نامەی بەعەرەبی بۆ بنێردرێ لەلایەن هاوڕێیانەوە، ئەمەش بۆی دەبێتە گرفتێك و هەڵوێستەیەك دەكات لەنامەكە، نەوەكو فێڵێك بێت، كە نامەكەش بەعەربی نوسرابوو بەوهۆیەوە بوو كەسیتر نەبووە لەگەڵ مام جوامێر كەخوێندەواربێت بۆیە ناچاردەبن ملازم كەریم بینوسێت و ئەویش بەزمانی عەرەبی دەینووسێت، هەروەها خدر گۆمانیش عەرەبی نازانێت كەنامەكە بخوێنێتەوە ناشتوانێ پیشانی كەسی بدات لەگەڵ خێزانەكەیدا دادەنیشن هەر چۆنێك دەبێ چەند وشەیەك لێكدەدەنەوە لێی تێدەگەن كەمام جوامێر داوای هەواڵ پرسینی هاوڕێیانی كۆسرەت دەكات لە(خدر گۆمانی) مام جوامێریش بەئاگا نییە لەدەستگیر كردنی(خدر گۆمانی) بۆدڵنیایی نامەكەش دڵی بەوە خۆش دەبێت كە لە نوسینی نامەكەدا ناوە نهێنیەكەی(خدر گۆمانی) بەكار دەهێنن، لەپاش ماوەیەكیتر دووبارە(خدر گۆمانی) دەستگیر دەكرێتەوەو رەوانەی ئەمنی سلێمانی دەكرێت، ئازارو ئەشكەنجەیەكی زۆری دەدەن و ئازایانە بەرامبەر جەلادەكانی بەعس دان بەهیچدا نانێت. لەئەمنی سلێمانی لەگەڵ(هەرێم) ڕوو بەڕوویان دەكەنەوە(هەرێم) یش ئەوەندی باش دەبێت لەوێ نكۆڵی دەكات لەناسینی(خدر گۆمانی). لەكاتێكدا (خدر گۆمانی)دەیەوێت لە ناو بەندیخانەی سلێمانی لەگەڵ(هەرێم) قسەبكات بەمەبەستی ئامۆژگاری كردن كە هەر یەكەیان لەژوورێكی تاكە كەسیدا دەبن، بەڵام ناوێرێت هیچی پێ بڵێت، بەڕێكەوت لەژوورێكی تاكە كەسی كە بەرامبەر بەژوورەكەی دەبێت چاوی بەهاورێ (پۆلا) دەكەوێت دەڵێت بەهەرێم بڵێ نامەكەت بۆ نەگەیاندووەتە دەست هاوڕێیان؟ هەرێم هەر لەڕێگای هاورێ پۆلاوە دەڵێت بەباوكی(هەلالە) بڵێ هاوڕێیانی فەرماندەكانمان لەوێ نەبوون، (هەرێم) بەمشێوەیە وەلامدەداتەوە بەلام لەم وەلامەشدا نابێتە جێگەی باوەڕمان، خدر گۆمانی دەڵێ ڕاستەوتوومە نامەكە تایبەتە بەمام جوامێرو ملازم كەریم بەلام ئەوەی لەنامەكەدا نووسراوە بەدەمیش بە(هەرێم) وتراوە كەدوژمن بەنیازن هێرش بكەنە سەرتان.

چۆن مەفرەزەكانمان دوای شەڕی كۆسرەت پەرتەوازەبوون؟

لەدوای شەری كۆسرەت هەرسێ

مەفرەزەکەمان بوونە چەند بەشێکەوەو پەیوەندیمان بەیەکەوە پچڕابوو، تەنانەت پەیوەندیمان بە ڕێکخستنەکانیشەوە نەمابوو، ئەو چوار پێشمەرگەیەی بەئیش و کار لێمان دوورکەوتبوونەوە بەهۆی شەڕەکەوە نەیانتوانی پەیوەندیمان پێوەبکەنەوە هەرئەو ڕۆژە بۆ بەیانیەکەی، ڕێکەوتی (٥/ ٣/ ١٩٨٩) واتا ڕۆژی شەڕەکە مام جوامێر لەشاخی حاجی قەلاوە بەدووربین سەیری چیای کۆسرەت دەکات دەبینێ جاش و کۆپتەرو دەنگی تەقەو ئاربیجی لەسەر کۆسرەت بەدی دەکات، دەگەڕێتەوە لای هاوڕێکانی کەخەریکی نانخواردنی بەیانی دەبن پێیانڕادەگەیێنی کەهاوڕێکانمان لەکۆسرەت توشی شەڕ بوون، لەدوای گێڕانەوەی قسەکانی(مام جوامێر) سێ پێشمەگەکەی تر ڕوودەکەنە مام جوامێرو پرسیاری لێ دەکەن: چۆن دەزانی هاوڕێکانمان تووشی شەڕ بوون؟ لەوەلامدا پێیاندەڵێت لەبەیانیەوە بەدووربین چاوەدێریی دۆڵی خەلەکان دەکەم بەلامەوە جموجۆڵی هێزەکانی دوژمن ئاسایی نەبوون، بەوهۆیەوە چاوێکم بەچیای کۆسرەتدا گێڕا بینیم جاش و کۆپتەرو ئاربیجی و گویم لەدەنگی تەقەبوو، لەدوای ئەوەی دڵنیادەبن کە لەکۆسرەت تووشی شەڕبووین هەر پێشمەرگەیەکیان بەجۆرێك ڕای خۆیان دەردەبڕن و چیبکەن وچۆن هەواڵێکیان لەسەر ئێمە دەست بکەوێ، بەباشی دەزانن ڕووبکەنە گوندی هەرمۆتە تا پەیوەندی بکەن بەڕێکخستنەکانی (کۆیەو چوار قورنەوە)وە، بۆئەوەی هەواڵێکی شەڕەکەیان دەستبکەوێ، خۆیان ئامادە دەکەن تا لەشوێنی مەبەست نزیکببنەوە بەهۆی شەڕەکەوە ناتوانن بگەڕێنەوە بۆ لامان و بەهیچ جۆرێك ئاسان و دروستنیە بگەڕێنەوە کۆسرەت وابڕیاردەدەن لەپاش پەیوەندیکردن بە ڕێکخستنەکانەوە بچنەوە بنکەکانی باواجی لەوێ چاوەڕوانبن، دەزانن هەر پێشمەرگەیەکمان دەرباز ببێت ڕوودەکاتە بنکەکانی دەشتی کۆیەو باواجی، ئەوەبوو لەدوای ڕاگۆڕینەوە ناچاردەبن ڕوو لەدەشتی کۆیە بکەن بۆ ڕۆژی (١٩٨٩/٣/٥) لەڕوباری کۆیەو گوندی عەودالان خۆیان حەشاردەدەن لەپرێکدا لەکاتژمێر (٨)ی بەیانیدا کەسێکیان لێ پەیدادەبێ بەناوی(محەمەد حاجی زاهیر) ی شەوگێر، یەکەمجار چاوی بەپێشمەرگەکان دەکەوێ خۆی گێلدەکات، بەلام هاوڕێیان بانگی دەکەنە لای خۆیان گلی دەدەنەوە چەند هاوڕێیەك پێیان باش دەبێت تاکو ئێوارە لایان بمێنێتەوەو پرسیاری لێ دەکەن خەلکی کوێیەو ناوی چیە، نابراو لەسەرەتادا خۆی واپیشاندەدات کەهاتووە سەردانی بێستانەکەیان بکات واخۆشی پیشانداوە کەسێکی زۆر بێ ئاگاو گێلە هەقی بەسەر هیچەوە نییە تەنانەت لەپێشمەرگەکان ناپرسێت ئێوە چ کارەن و لێرە چ دەکەن، بەلام لەراستیدا بۆحاڵی خۆی کەسێکی زۆر وریابووە بەرووخسارو جل و بەرگ و خۆحەشاردانەکەیان دەزانێ پێشمەرگەن، بیر لەوەدەکاتەوە چۆن فێڵێك بدۆزێتەوە تا کاتژمێر (١)ی پاش نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە خۆی دەخافڵێنی لەهەلێك دەگەڕێت تا خۆی لەدەست پێشمەرگەکان دەربازبکات داوایان لێ دەکات ڕێگای پێبدەن سەردانی بێستانەکەی بکات، لەم ڕێگایەوە دەتوانێ پێشمەرگەکان فریو بدات و ئەوەندەی پێ ناچێت خۆی لێیان دەشارێتەوەو بەهەڵەداوان دەچێتە لای دامودەزگا ئەمنیە بەعسیەکانی کۆیەو مەفرەزە خاسەکانی ناوچەکە ئاگاداردەکاتەوە کەچوار پێشمەرگەی حیزبی شیوعی لەگوندی عەودالان خۆیان حەشارداوە، بەرپرسە بەعسیەکانی کۆیەش بڕیاردەدەن هێزێکی گەورەی جاش و سەرباز ئامادەدەکەن و بەرەو جێگای پێشمەرگەکان دێن، کاتێك لەکاتژمێری (٣)ی پاش نیوەڕۆدا یەکێك لەپێشمەرگەکان دەڵێ بزانن ئەو (هێرە) چی بەسەر هاتووە لەم سەیرکردنەدا دەبن هێزێکی زۆر لەجاش و سەرباز بەرەو ڕوویان دێن پێشمەرگەکانیش بەپەلە کەمێك لەجێگاکەی خۆیان دوور دەکەونەوە بەنیازی ئەوەی لەسەرووی خۆیان هەندێ بەردی گەورە هەبوو بۆ ئەوەی لەپەنای

بەردەکان دابمەزرێن و خۆیان ئامادەبکەن بۆ ڕووبەڕووبوونەوە، هاوار هاواری جاش دەست پێ دەکات و گەڕان و پشکنینی ناو ڕوبارەکەو دەوروبـەری گوندەکە دەگـەڕێن و هیچ بەدی ناکەن و جاشـەکان ڕوودەکـەنـە(محەمەدی حاجی زاهیر)و پێی دەڵێن کوانی پێشمەرگەکان بۆ درۆت لەگـەڵ کردین، خۆ جنۆکە نەبوون خـۆیـان بـزربـکـەن نـاوبـراویـش هەرچەندە سوێندیان بۆدەخوات دەڵێت: ئا ئەلێرە لەگەڵ هەرچوار پێشمەرگەکە دانیشتبووم بەڵام نازانم بۆ کوێ ڕۆیشتوون ئەم دەمەقاڵەیەی نێوان ناو براو وجاشەکان بۆخودی پێشمەرگەکان گوێ بیستی دەبـن، ئەم چوار پێشمەرگەیە خۆیان ئامادە دەکەن بۆشەڕێکی مان و نەمان، ژیانیان دەکەوێتە مەترسیەوە، چاوەڕوانی ئەوە دەبن هاکا تووشی شـەڕ بـوون و بـەتـەمای خۆیان نابن و بەردەوام دەستیان لەسەر پەلەپیتکەی تفەنگەکانیان دەبێت بەشێوەیەکی چوار گۆشە دادەمـەزرێـن لەپێچێکی ناو دۆڵەکەدا خۆیان حەشار دابوو ئامادە باشیان وەرگرتبوو بڕیار وابوو دان بەخۆیاندا بگرن تا تەواو نزیك نەبنەوە تەقە نەکەن کەجاشەکان نزیك ئەو پێچە دەبنەوە کە پێشمەرگەکانی لێیە خۆشبەختانە لەئاستی بینینی پێشمەرگەکان کوێر دەبن و کەسیان بەدی ناکەن کەتەنها (١٠) مەتریان دەمێنێت بگەنە سـەر پێشمەرگەکان دەگـەڕێنە دواوە، لێرەدا خۆڕاگری ئەم چوار پێشمەرگە پارتیزانە دەردەکەوێت کەچۆن توانیان بەسەر خۆیاندا زاڵ ببن و چاوەڕوانـی دوا ساتەکانی دەست پێکردنی شەڕدەبن، بەڵام دانبەخۆدا گرتنیان زیاتر گیانیان لەو مەترسیەی چاوەڕوانیان بوو دەیانپارێزێت و ڕزگاریاندەکات، ئەوەبوو لەداوی ئەم تاوانبارو خۆفرۆشە ڕزگاریاندەبێت، ئەم هێرە ئەوەندەی نەمابوو ئەم چوار پێشمەرگە ماندوو نەناسە بکاتە پارووەیەکی چەورو دەرخواردی چڵکاو خۆرەکانی بەعسی بدات. لەگەڵ بانگی مەغریبدا ڕوودەکەنە گوندی هەرمۆتەو خۆیان دەکەن بەماڵی(مامۆستا جەمیل)دا کە یەکێك بوو لەوئەندامانەی ڕێکخستنەکان و هاوکاریمانی دەکـردو لەسنوری کۆیەو گوندی هەرمۆتەدا ڕۆڵی دیارو بەرچاوی هەبوو لەراپەڕاندنی ئیش و کارەکانماندا، کە کاتێك مام جوامێرو ملازم کەریم و دوو هاورێکەیتر لەبەردەم دەرگاکەیان دەوەسـتن هێشتا جاشەکان لەناو گوندەکەو ئەو دەوروبـەرە دەگـەڕان کە مامۆستا جەمیل چاوی پێیاندەکەوێت بەلایەوە سەیردەبێت و هەڵوێستەیەك دەکات لەئاستیان، سەرەتا پێشمەرگەکان ناناسێت و باوەڕیان پێناکات، پێیاندەڵێت ئێوە کێن؟ ئەمانیش ئەو نهێنیەی لەنێوانیاندا دەبێت دەیدرکێنن و ئەوجا ڕێگەی چوونە ژوورەوەیان پێدەدات، هەرلەوێ مامۆستا جەمیل پـێـیـانـدەڵـێـت دوێـنـی هـەواڵـمـان پێ گەیشتووە هەمووتان لەچیای کۆسرەت شەهید بـوون، ئەمانیش دەڵـێن ڕاستـە هاوڕێیانمان تووشی شـەڕبوون بـەڵام ئێمە لـەوێ نەبووین و هەواڵیان نازانین کێ شەهیدبووەو کێ ماوە! پێشمەرگەکان دەڵـێن هـاتـوویـن بـزانـین ئێوە چی دەزانـن دەربـارەی هاوڕێکانمان لەچیای کۆسرەت.

مامۆستا جەمیل دەڵێت: ئەوەی ڕاستی بێت لەسەرچاوەی باوەڕ پێکراوەوە هیچم نەبیستوە بەڵام لە دەم جاشەکانەوە هەواڵ وا بڵاوکراوەتەوە ئەو پێشمەرگانەی چیای کۆسرەت هەموویان کوژراون، لەناو کوژراوەکاندا(کامەران موراد) ناسراوەتەوە، ئەم هەواڵە ئەوەندەیتر هاوڕێیان نـارەحـەتـدەکـات دەکـەونـە نـامـەنـوسـین بۆ ڕێکخستنەکانی چوارقوڕنە تاهەواڵێکیان دەست بکەوێ بزانن کێ ماوەو کێ شەهیدبووە، نامەی دووەم لەرێگەی هاورێیانی چوارقوڕنەوە دەربارەی شەڕەکەی کۆسرەت بۆ سەرکردایەتی دەنوسن و هەواڵەکەیان پێرادەگەیەنن، ملازم کەریمیش نامەیەك دەنوسێت بۆ (ملازم شوان بکر)کە بەرپرسی مەڵبەندی هەولێربوو ئەوکات ناوبراو لەناو شاری هەولێر بوو خۆی حەشار دابوو، سەرپەرشتی مـەفـرەزە پارتیزانەکانی دەکـرد لـەنـامـەکـەدا شـەڕەکـەی کۆسرەتی پێرادەگەیەنن، مامۆستا جەمیل دووبارە جەخت دەکاتەوەو بەپێشمەرگەکان دەڵێت: لە کاتژمێری

(٣)ی پاش نیوەڕۆوە هێزێکی زۆر لەم ناوە هاتوچۆدەکات وەکو ئەوەی بڵێیی هەستیان بەشتێك كردبێت ئەی ئەوهەموو جاش و سەربازانەتان نەبینیوە؟ پێشمەرگەكانیش لەوەڵامدا دەڵێن: نەك ئێستاكە بەڵكو چەند كاتژمێرێك پێش ئێستاكە بەدوی ئێمەدا دەگەڕێن و بەرێكەوت نەمانیان دۆزیوەتەوەو رزگارمان بووە، دۆستەكەمان دەڵێیت كەواتا هەستیان بەبوونی ئێوە كردووە بۆیە بەپەرۆشەوە ئەم ناوەیان گەمارۆداوە، پێشمەرگەكان دەڵێن: پیاو چاكێك بەناوی(محەمەد حاجی زاهیر) خەبەری لێداوین و ئەوەندەی نەمابوو بمانداتە دەست ئەم جاش و سەربازانەی تۆ دەیانبینی.

لەپاش پشوویەكی كورت و هەڵگرتنی خواردن روودەكەنە چیای باواجی بۆ كۆنە بنكەكان لەوێ بەدۆستەكەمان دەڵێن هەر پێشمەرگەیەكی ئێمە هاتەلاتان رەوانەی شوێنی دیاری كراوی بكەن، هاورێكانمان ئەوە دەزانن هەركەسێكمان دەربازی ببێت روو لەباواجی دەكات، هاورێیان دەچن لەوێ چاوەڕوانی دەكەن بزانن كێ روو لەباواجی دەكات لەدوای دوو رۆژ (خەسرەوو كوردە)لەرۆژی شەڕەكەوە بە ناشارەزایی لێماندابڕابوون رۆژی ١٩٨٩/٣/٦ لەشاخی(هەیبەت سولتان)دەرۆن بەدیوی كۆیەدا لەنێو داروباری گوندی(فەقێیان) بەرێكەوت تووشی یەكدەبن، پاش ئەوەی جاش بۆ ناوچەكە دەردەچن و لەوێش لە دەوروبەری نیوەرۆ بەوماندوێتی و برسێتی وبێ فیشەكی و بریندارى خەسرەو لەبەر برسێتی شۆڕ دەبنەوە بۆ ناو باخە هەنارەكان بۆ ئەوەی چەند هەنارێكیان دەست بكەوێت و برسێتی ئەورۆژەی پێبەرێ بكەن، ئەوەندەی پێناچێت گوێیان لەهاوارهاواری جاش دەبێت وجاشەكانیش بە دییان دەكەن، تووشی شەڕ دەبن لە گەڵ ئەو كۆمەڵە جاشە خۆفرۆشانە لەم رووبەرووبوونەوەیەدا بەكلاشینكۆفێكو دەمانچەیەك دەتوانن بەرگری لەخۆیان بكەن لەپاش شەڕێكی نیوكاتژمێری توانیان خۆیان دەربازبكەن و بێ زیان دەبن، جاشەكان زۆر بەدوویاندا دەگەڕێن، بەڵام ناتوانن بیاندۆزنەوە. بۆرۆژی ١٩٨٩/٣/٧ پەیوەندی دەكەنەوە بەمام جوامێرو سێ هاورێكەیتر لەبنكەی باواجی، ئێمەش كە (٩) پێشمەرگە مابووین لەشەڕەكەی كۆسرەت رزگارمان ببوو.

چۆن دووبارە خۆمان رێكخستەوەو هەوەڵماندا پەیوەندی بەشارەوە بكەینەوە؟

بۆ رۆژی دوای شەڕەكەی چیای كۆسرەت، لەپشتی گوندی شێوەشان خۆمان حەشاردابوو، ژمارەمان(٩) پێشمەرگەبووین كە مابووینەوە، دوو هاورێمان لەرۆژی شەڕەكەوە لێماندابڕابوون ئەوانیش(خەسرەو و كوردە) بوون كە هەواڵیانمان نەدەزانی، كاتێك لەپشتی گوندی شێوەشان لە ئامادەباشیدابووین و خۆمان رێكخستەوە بۆئەوەی دوژمن نەتوانێ بۆ جاری دووەم زیانمان پێ بگەیەنێت و نەكا دەست بە كێومالكردنی ناوچەكە بكات لەگەڵ ئەوەشدا هاورێكانم لە هەوڵی ئەوەدا بوون جێگای گونجاو بدۆزنەوە (منی) تێدابشارنەوە چونكە رۆژی پێشتر بریندار بووم.

هەرئەورۆژە كۆبوونەوەیەكمانكرد، بۆئەوەی خۆمان رێكبخەینەوەو كەموكورتیەكانی خۆمان خستە پێشچاوو بۆدووبارەنەبوونەوەی هەڵەكانمان، بڕیاردرا چی بكەین و چۆن بتوانین لە بناری كۆسرەت درێژە بەكارەكانمان بدەین، بۆشەوەكەی، رێكەوتی ١٩٨٩/٣/٦ هەڵكەوت و كامەران موراد لە نزیك گوندی خدران چەند شوانێك هەبوون چوون بۆسەردانیان بەمەبەستی پەیداكردنی(نان) چونكە خواردنمان پێ نەمابوو نەشماندەتوانی روو بكەینە جێگاكانی خۆمان، بۆشەوی دواتر هەردوو هاورێ (هەڵكەوت و دڵشاد) چوون بۆ گوندی قەسرۆك لای مام جومعە بۆ هەواڵپرسینی ئەو دوو هاورێیەی كە لێماندابرابوون، ئێمەش توشی نارەحەتی و ماندووبونێكی زۆر هاتبووین و برسێتی تەنگی پێ هەڵچنبووین، پاش گەرانەوەیان لەگوندی قەسرۆك هاورێیان نەیانتوانی بوو هیچ هەواڵێكی هاورێیان بزانن، بەڵام برێك خواردن

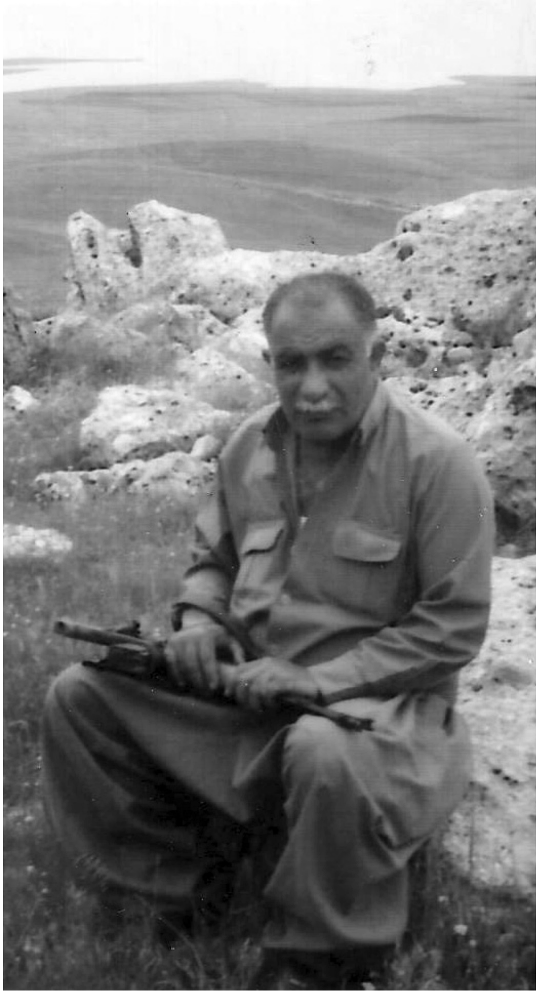

حەمە ڕەشاش

و پێداویستییان لەگەڵ خۆیان هێنابوو، پاشان بڕیارماندا کەچیترپێویست ناکات لەکۆسرەتدا وەکو پێشوتر ژمارەی پێشمەرگەکانمان زۆربێت و جموجۆڵی زۆرمان هەبێت وخۆمان بخەینە بەرچاو و بنکەی جێگیرمان هەبێت لەبەرئەوەی وەرزی زستان و سەرما کۆتایی پێهاتبوو، چووبووینە ناو وەرزی بەهارەوە، یەکێکیتر لە بڕیارەکانمان کەمکردنەوەی ژمارەی مەفرەزەکانمان بوو لەناوچەکە بۆئەوەی بتوانین درێژە بەکارەکانمان بدەین و لەگەڵ ئەوەشدا ناوچەکەش چۆڵ نەکەین، چونکە دوژمن هەر لە هەوڵی ئەوەدابوو جێگاورێگای ترمان بدۆزێتەوە. یەکێکیتر لەگرفتەکانمان ئەوەبوو نەماندەتوانی وەکو پێویست خواردن بۆ پێشمەرگەکان دابینبکەین، ئەوەیش گرفتبوو بۆ کەمکردنەوەی ژمارەمان کە ڕووبە ڕووی دەبووینەوە، ئەوە بوو پاش دووڕۆژ لەدوای بڕیارەکە مەفرەزەیەکی پێنج کەسیمان پێکهاتبوو لە(ملازم شێرزاد، حمەڕەشاش، کامەران، دڵشادو شاڵاو) بەرەو بنکەکانی باواجی و بنەباوێ بڕۆن تاکو لەگەڵ هاوڕێیانی دیکەماندا یەکبگرنەوە. بە ملازم شێرزادمان ڕاگەیاند کە تاوەکو(١٦ /٣/١٩٨٩) (هەڵکەوت و چالاک) نەگەڕانەوە لاتان ئەوە هێشتا (ئاسۆو دکتۆر هۆشەنگ) ڕەوانەی ناوشار نەکراون، هەر لەجێگای خۆمان ماوین، ئەوەبوو نهێنیەکمان لە نێوان خۆماندا دانا، ئەویش سێ جار فیکەلێدان بوو ئەوجا خۆمان لەیەکتر ئاشکرا دەکەین ئەو سێ هاوڕێیەی کە بەدیارمنەوە مابوونەوە، (هەڵکەوت و دکتۆر هۆشەنگ و چالاک)بوون، هەر لەهەوڵی بەردەوامدا بوون چۆن بتوانن پەیوەندی بکەن بە شارەوە تا بەهانامانەوە بێن، لە یەکەم هەوڵی هاوڕێکانم دا شەوی٨/ ٣/ ١٩٨٩هاوڕێ (چالاک) بەتەنها چووبۆکەناری دەریاچەکە تاکو چاوی بەهاوڕێیانی ڕێخستنەکان بکەوێ و بە هانامانەوە بێن و ئامادەکاریمان بۆ بکەن، کە ئەوانیش پێشتر بەشەوان دەهاتن بۆ ڕاوەماسی لەویشەوە هەموو جارێ چاومان پێیان دەکەوت و هەر بەم شێوەیە بۆ ڕاییکردنی ئیشوکارەکانمان پەیوەندیمان پێوەدەکردن، بەڵام بەهۆی شەڕەکەی کۆسرەتەوە چەند ڕۆژێ بوو نەدەهاتن چونکە لەلایەن دوژمنەوە ناوچەکە بەگشتی کەوتبووە ژێر چاودێرییەکی توندەوە.

خۆبەدەستەوەدانی(هەرێم) ئەوەندەیتر ترسی لای هاوڕییانی شار دروستکردبوو، وەزعەکەی ئاڵۆزترکردبوو، کەواتە لەم هەوڵەماندا سەرکەوتوو نەبووین،(چالاک) بەبێ ئومێدی و ماندووبوونێکی زۆرەوە گەڕایەوە لامان، چونکە هەر لەئێوارەوە تابەیانی خۆرهەڵاتن لەچاوەڕوانیدا بوو، بۆ شەوی دواتر واتا لە هەوڵێکیتری (هەڵکەوت و چالاک)دا چوونەوە کەناری دەریاچەکە تاچاویان بەهاوریانی ناوشاری چوارقورنە بکەوێ، بەڵام زۆر چاوەڕوانیان کردبوو کەس لە(بەلەمەوانەکان)

نەهاتبوون و تووشی کەسیان نابن، پاشان (هەڵکەوت)بیر لەوەدەکاتەوە چۆن هەوڵبدات چالاك لەروباری قەمتەران کە لەکلکەی دەریاچەکەدایە بپەڕێنێتەوە، بەڵام بەهۆی زۆری ئاوەکەوە (چالاك)نەیتوانیبوو لەروبارەکە بدات، هەڵکەوت زۆر هەوڵیدابوو لەگەڵ چالاك چەندجارێك خۆی تانیوەی روبارەکە چووبوو بۆ ئەوەی چالاك هانبدات بەڵام هەوڵەکەی ئەمجارەشیان بێ سوود بوو، لەهەوڵێکیتری چالاك شەوێکیتر توانیبووی لەڕێگەی (مامۆستا ئەمین)ەوە نامەیەك بۆ(ئەحمد حاجی نادر) بنێرێت، کاتێك نامەکە گەیشبووە جێگای مەبەست ناوبراو ئامادەیی خۆی نیشاندابوو بێت بەهانامانەوە، بۆ دانانی مەوعدەکە تەنها خۆی رۆژەکەی دەستنیشانکردبوو کەی دێت بە دوومان‌دا، چونکە هاتنیشی ئەوەندە ئاسان نەبوو، دەبوو ئامادە باشییەکی باشی بۆبکات.
کەواتە کەسمان نەماندەزانی کەی دێت و ئێمەش لەچاوەڕوانیدابووین، کاتێك چالاك هاتەوە بە ڕوویەکی خۆشەوە پێیڕاگەیاندین لەم رۆژانەدا بە سەیارەیەك چەکدارەوە دێن بەدوومان‌دا، بەڵام نازانم چ رۆژێك دێن، منیش پرسیاری ئەو کەسەم کرد کێیە؟ وتی برای شەهیدێکی خۆمانەو کەسێکی باوەڕ پێکراوەو چەکداری رژێمە، لەکاتێکدا خواردنمان پێنەمابوو(هەڵکەوت و چالاك)چوون لەکۆنە بنکەکەمان ئەو خواردنانەی کەحەشارمان دابوون لەناو نەچووبوون هەندێکیان بهێنن وەکو(قوتوی گۆشت، شیر، پەنیرو برنج) بەم شێوەیە درێژەمان بە ژیانی ڕۆژانەماندەداو سودمان لەوخواردنانە وەردەگرت، زۆرجاریش ئاگرمان نەدەکردەوە نەوەکو لەدورەوە دووکەڵی ئاگرەکەمان بەدی بکرێ و ببێتە هۆی ئاشکرا بوونمان، قوتوە گۆشت و شیرمان هەر بە ساردی دەخواردو برنجەکەش تەنها ئاوەکەیمان دەخواردەوە، نەماندەهێشت دەمبکێشێت داماندەگرت ئەوەندە وریابووین سڵمان لە هەموو شتێك دەکردەوە، ئەو شوێنەی خۆمان لێ حەشاردابوو زۆرباش نەبوو، هەڵکەوت کەوتەگەڕانێکی زۆر، توانی لەودەوروبەرەجێگایەکی لەباروگونجاوبدۆزێتەوە، بۆئەوەی خۆمانی تیادا بشارینەوەو جموجۆڵی خۆمان کەمبکەینەوە، ئەوەندە هاتوچۆنەکەین لەبەر ئەوەی دوژمن بە هەموو شێوەیەك بەدواماندا دەگەڕان بۆئەوەی ڕێگاو جێگایترمان ئاشکرابکەن لە ڕێگای چەند خەڵکێکی خۆفرۆشەوە هاتبوونە ناوچەکە بەبیانووی ئەوەی شوانن، دەیانویست خۆیان لێمان نزیك بکەنەوە بۆئەوەی زانیاری دەربارەمان بزانن. ئەو چوار پێشمەرگەیەی لەمەفرەزەکانمان دابڕا بووین، ژیانی رۆژانەمان لەکونە ئەشکەوتێکی پشت گوندی شیوەشان دەبردەسەرو چاوەڕوانی ئەوەمان دەکرد کەی دێن بە دوماندا.
دۆزینەوەی ئەو کونە ئەشکەوتە لەقەد شاخەکە هەرچەندە سەرکەوتن و دابەزین ئاسان نەبوو بەڵام جێگایەکی زۆر سەختبوو شوێنێکی زۆر باش و شاراوە بوو، مەترسی زۆرکەمبوو، ئەو کونە ئەشکەوتە مەگەر هەر خەڵکی ناوچەکەو راوچی شارەزای بوونایە، ئەو ئەگەرەش زۆر کەمبوو، ئەو کونە ئەشکەوتە هەر نەبووە جێگای خۆشاردنەوەمان بەڵکو بووە بنکەیەکی تەندروستی بۆ مەفرەزەکانمان.
یەکەمجار هەرمن برینداربووم، دکتۆر هۆشەنگ وەکو ئەوەی ڕۆژانە لە بنکەیەکی تەندروستی ئاسایی دەوامبکات ئاوا هەڵسوکەوتی دەکرد، ڕۆژانە چەند جارێ سەردانی دەکردم و چارەسەرو دەرمانی برینەکەمی دەکردو نان و خواردنی ژەمەکانی بۆم دابین دەکرد، شایانی باسە دکتۆرەکەمان هەرچەندە کۆلێژی پزیشکی تەواونەکردبوو، بەڵام بۆئێمەو ئەو ڕۆژگارە دکتۆرێکی کارامەو لێ هاتووبوو، وەکو هەر دکتۆرێکی تر لەبنکەیەکی تەندروستی کاربکات سەردان و چاودێریی نەخۆشەکان بکات بەوشێوەیە رەفتاری دەکردو ژیان و گوزەرانمانی بەڕێوە دەبرد، سەرەڕای هەموو ناخۆشی و سەختی ژیانمان و کەم و کورتیەکانمان و کەمی خواردن و داودەرمان، لەدڵەڕاوکێدا دەژیاین، دکتۆر(هۆشەنگ) زۆر

بەخەمەوەبوو، زۆریش بەمنەوە ماندو دەبوو، رۆژانە سەردانمی دەکرد، زۆر بەجوانی چاودێریمی دەکرد، تالەژیاندا بمێنم، هەوڵ وماندوبوونەکانی دکتۆر هۆشەنگم لەبەرچاو ون نابێت، هەرکاتێك باسی ژیانی پارتیزانی بکرێت دکتۆر هۆشەنگم دێتەوە یاد.

رۆژانی سەختی ژیانی پارتیزانی دێنەوەیادم، ڕەمزی دکتۆرێکی پارتیزان دێتەوە بەرچاوم، دکتۆر هۆشەنگ لە هەمووکات و ساتێکی ژیانمدا ڕەمزی دکتۆرێکی پارتیزان دەنوێنێت و خۆڕاگری رۆژە سەختەکان دەبەخشێتە پێشمەرگە پارتیزانەکانی حیزبی شیوعی. لەپاش دابینکردنی جێگاو ڕێگاو دوورخستنەوەمان لەمەترسیەکان، لە هەوڵێکی ترمان بۆ پەیوەندیکردن بە دۆستێکمانەوە بووین بە ناوی(مام مەجید) کەشوان بوو، پەیوەندیمان بە کەسیترەوە نەمابوو، تەنانەت بەمەفرەزەکانیترمانەوە، ماوەی چەند رۆژێ بوو دابڕابووین، پێویستمان بەدابین کردنی دەرمان و خواردن هەبوو، لەو ماوەیەی دابڕابووین هەر ئەو نامەیەی شەهید چالاك ڕەوانەی کردبوو ئەویش هێشتا بە تەواوەتی ئەنجامی دەرنەکەوتبوو.

پاش هەوڵێکی زۆری هاورێکانم و چەندینجار ڕۆیشتن و هاتوو چۆیان توانیان لە نزیك گوندی (مێوژێ)، پەیوەندی بە(مام مەجید)ەوە بکەن. ئەو دۆستەمان جێگای باوەڕومتمانە بوو، هەر لەسەرتاوە وەکو رێکخستنەکان بێ درێغی کردن هاوکاری باشی دەکردین.

لەشەوی١٥-٣/١٦ /١٩٨٩ هەردوو هاوڕێ(چالاك و دکتۆر هۆشەنگ) سەردانی مام مەجید دەکەن، دوو شوانی تر لەوێ دەبن بە ناوەکانی(جومعە حەوێز ئیبراهیم دانیشتوی گوندی پێبازۆك) و (سەردار مام عەباس دانیشتوی گوندی تیمارۆك)، دوو شوانەکە لە کاتی گفتوگۆدا توانیبویان(چالاك) لەخشتەبەرن و بزانن چییان پێویستەو کاتی گەڕانەوەیان کەی دەبێت(چالاك)پێیاندەڵێت سبەی شەو دەگەڕێینەوە بۆ لاتان، واتە شەوی ١٩٨٩/٣/١٨ شوانەکانیش لەوەتێدەگەن و چالاك بەڵێنی گەڕانەوەیان پێدەدات و بۆشەوی دواتر دەگەڕێتەوە لایان و هەڵبەتە کارێکی تایبەتی لەگەڵ مام مەجید دا هەیە، دوو شوانەکەیتر لەم خاڵەوە بەهەلیدەزانن زیاتر خۆیان بۆنزیککردنەوە ئامادەدەکەن و واخۆیان نیشاندەدەن کەوا دڵسۆزی پێشمەرگەن و هەندی بەشان و باڵی پێشمەرگەدا هەڵدەدەن و قسەوتن بە دوژمن بۆئەوەی هاوڕێیان متمانەیان پێبکەن و گومانیان لێنەکەن، چونکە شوانێکیان بە ناوی (جومعە حەوێز ئیبراهیم)وە هەر لەهاوینی ١٩٨٨وە لە نزیك گوندی ئالیقان توشی(حەمە ڕەشاش)دەبێت، هەندێ پارەی پێدابوو بۆهێنانی چەندپێداویستیەك، بەڵام کاتێ(حەمەڕەشاش) گەڕایەوە بۆلامان، وتی شوانێکم دۆزیوەتەوەو پێمڕاگەیاندوە چەند پێداویستیەکمان بۆبهێنن، ئێمە ڕێگامان نەدا بڕواتەوە لای شوانەکە، هەرلەوکاتەوە دەیەوێت خۆی لێمان نزیکبکاتەوە، ئامادەیی خۆی نیشاندابوو کەهەر پێداویستیەکمان هەبێت بۆمان دابین بکات، بەڵام ئەو جارەیان هەوڵی نزیکبوونەوەکەی سودی نابێت.

بۆ جارێکیتر هەمان شوان لە نزیك گوندی شیوەشان بە فێڵ قاچی(کارێك) لە ئاژەڵەکانی خۆی دەشکێنێ و بە جێی دەهێلێت بۆئەوەی بتوانێت لەوڕێگایەوە جێگای ئێمە بدۆزێتەوە، ئێمەش هەر چوارمان لەپشت گوندی شیوەشان لەئەشکەوتەکەدا خۆمان حەشار دابوو، چاومان لێبوو کەدوور کەوتەوە بۆ شەوەکەی هەڵکەوت و چالاك چوون(گیسکە قاچ شکاوەکە)یان هێنا بەبێ ئەوەی بتوانێت بەدییان بکات، بۆیە نەیتوانی لەم هەوڵەشیدا سەرکەوتووبێت، هەر لەوسەردانەیاندا(چالاك) داوای هەندێ خواردنیان لێ دەکات ئەوانیش دەڵێن بەسەرچاو هەر ئیشێکی ئێوە بەئێمە بکرێت بۆتان جێبەجێ دەکەین، بەڵام شوانەکان دووبارەیان لێ دەکەنەوە کە بگەڕێنەوە بۆلایان بۆ ئەوەی شتەکانیان بۆ بهێنن، (چالاك)یش دەڵێت لەوادەی دیاریکراوی خومان دەگەڕێینەوە لاتان بەم جۆرە شوانەکان

لەهاتنەوەی پێشمەرگەکان دڵنیادەبن و دەتوانن مەوعیدێکی تەواو بەدەست بهێنن، لەیەکەم ڕۆژەوە مام مەجید هاوڕییانی ئاگادارکردبوو کە ئەم دوو شوانە جێگای باوەڕو متمانە نین، بەڵام هاوڕێیان زۆر گوێ بۆ ئەم بۆچوونەی دۆستەکەمان ناگرن، ئەوەی ڕاستیبێت ئەم هەوڵانەی چالاك و نزیکبوونەوەی لە شوانەکان لەپێناوی ئەوەدابوو کەشوانەکان هەست بە پەیوەندیی نێوان ئێمەو مام مەجید نەکەن هەر بۆیە رووی تێیان کردبوو، داوای هەندێ خواردنی لێیانکردبوو بۆئەوەی بتوانێت چەواشەیان بکات، چالاك واخۆی پیشان دابوو کەسەردانەکەیان کارێکی بەرێکەوت بووەو هیچ مەبەستێکی بەدواوە نییە بەڵکو سەردانەکەمان بۆ لای هەمووتانە، بەڵام بیرکردنەوەی ئەم دوو شوانە خۆفرۆشە زۆر بەهێزتربوو لەبیرکردنەوەکەی هاوڕێیان، بۆیە بەیانی خۆیان دەگەیەننە لای پیاوکوژەکانی بەعس، پێیان ڕادەگەیەنن کە دوو پێشمەرگەی حیزبی شیوعیان ئاشکرا کردووە، ئەمشەو سەردانیان کردوین، داوای خواردنیان لێکردووین، ئێمە دواتر ئەم هەواڵانەمان لە ڕێگای دۆستێکی نزیکمانەوە دەست کەوت، دامودەزگاکانی بەعس زۆر بەپەرۆشەوە بەرەوپیری ئەم دوو شوانەدەچن و گوێیان لێدەگرن، پیاوکوژەکانی بەعس زۆر تەئکید لەشوانەکان دەکەنەوەو پێیاندەڵێن ئێوە دڵنیان لەوەی ئەو پێشمەرگانە لەو مەوعیدەی لە نێوانتاندا ڕێکەوتوون دەگەڕێنەوە لاتان؟، شوانەکانیش هاتنەوەی پێشمەرگەکان ڕا دەگەیەنن و دەڵێن: بەڵێ دێنەوە، دووبارە(جومعە حەوێن) لەبەردەم بەعسیەکاندا دەڵێت: من دڵنیام دێنەوە، چونکە واهەستم کردووە بێ خواردنن و بریندارێشیان هەیە زۆر پێویستییان بەهاوکاریکردن هەیە، شوانەکان بە گاڵتە جاڕیەوە دەڵێن شیوعیەکان زۆر لەمەوعیدان(مولتەزیم)ن بۆیە ئومێدمان زۆرە لەکاتی دیاریکراوی خۆیاندا لەشەوی١٩٨٩/٣/١٨دا دەگەڕێنەوە بۆلامان بۆبردنی ئەو خواردنانەی داوایان لێمانکردووە، بەمشێوەیە لەگەڵ دامودەزگا سیخوڕیەکانی بەعس ڕێکدەکەون و دەکەونە هەوڵی ئەوەی چۆن دژی ئەم دوو پێشمەرگەیە پلانەکەیان دابڕێژن.

بۆ ئەم مەبەستە هێزێکی خۆفرۆش لەمەفرەزە خاسەکانی ناوچەکە ئامادە دەکەن کە پێکهاتووە لە سەدان چڵکاوخۆری بەعسیەکان بۆئەوەی تاوانێکیتر بنێن بەناوچەوانی مێژوەوەو زیاتر خۆیان لەزبڵدانی مێژودا ڕوو رەشتر بکەن، لەهەموو سەردەم و زەمانێکدا خۆفرۆشان وەکومیکرۆب لەئاوی لێخندا مەلەوانی دەکەن کە ئەم جۆرە خەڵکانە مشەخۆرن وناتوانن لەسەرپێی خۆیان ڕاوەستن، تەنها بەو پارووە پیسەی کەلەلایەن ئاغا کانیانەوە پێیان دەدرێت دەژین، بۆیە ئەمجۆرە کەسانە ئەوکارانەیانکردبوو بەپیشە تابۆیان بکرایە لەناوشار پیاوەکانی رژێمیان بەکەسوکاری پێشمەرگە ئاشنادەکردو ئەزیەتی کەسوکاری پێشمەرگەیاندەدا لەگرتن و لێ سەندنی پارەو بێبەشکردنیان لە هەموو مافێکی نیشتمانی وەکو هاولاتیەك، ئەمەش تەنها بۆ وەرگرتنی بڕێك پارە یان ئافەرینێکی ئاغاکەیان کە پیاوەکانی بەعس و سەرکردەکانی بەعسبوون، هەرچەندە ئەوان خۆیان باش دەیانزانی چی دەکەن وئەوانیان تەنها وەکوسەگی پاسەوان ڕاگرتبوو بۆ ڕێگە پێشاندان. ئەوەی کە خۆ فرۆشەکانیش بیریان لێنەدەکردەوە داهاتووبوو کە ئایا ئەم سیناریۆیە هەروا بەردەوام دەبێت، کورد واتەنی(دنیا هەر ئاوها روناك دەبێت) بۆیە بۆتیکەی ئاغاکانیان کەوتبوونە وێزەی پێشمەرگە گیانبازو ماندونەناسەکانی ئەم نیشتمانە کە ڕۆڵەی هەرە دڵسۆزی ئەم گەلە ستەم دیدەیە بوون، خائینانیش تەنها بەشوێنپێی پێشمەرگەدا دەگەڕان بۆ ئەوەی لای بەعسیە ئەنفالچی و خوێن ڕێژەکان خۆشەویستبن، شانازییان بەوەوە دەکرد کە بە زانیاریەکانیان پێشمەرگەیان بە شەهید کردن داوە.

(ماوەیەتی)

چمکێك لەبیرەوەریەکانم

◇ جەلال عەلی ئەحمەد

بەشی دووەم و کۆتایی

لەمانگی٢/١٩٨٢دا هێزێکی گەورە لەسەرکردایەتیەوە هاتنەشارباژێر هاوڕێیان(بەهادین نوری ومەلاعەلی)یان لەگەلابوو، بریتی بوون لە بەتالیۆنی١١ی سەرکردایەتی وبەتالیۆنی٧ی هەورامان وبەتالیۆنی٩ی سلێمانی بەتەما بووین بەرەو قەرەداغ بڕۆین بۆ چالاکیەکی دیاریکراو، بەفرێکی زۆر باریبوو، نزیکەی یەك مەتر ئەبوو، لەوکاتەدا دایکم و پورم و کۆدیای شوکری لەلامان بوون لەبزەینیان ، منیش لەگەڵ چوار پێشمەرگەدا دایکم و ئەوانم بردەوە بەرەو سلێمانی گەیانمانن قرگە، لەوێوە هاوڕێ حەمە قرگەیی بردنیەوە سلێمانی، ئێمەش گەڕاینەوە شارباژێر، لەڕێگە لەبەینی قرگەو وێڵەدەردا خەریك بوو لەسەرمادا رەق ببمەوە، رۆژی دوایی بەرەوقەرەداغ دەرچووین لەرێگە لەخوار خەراجیانەوە

تراکتۆرەکەمان وەرگەرا، من کەوتمە ژێرهەموانەوە خەریك بوو بخنکێم، بەهەرحاڵ گەیشتینە ناوچەی قەرەداغ لەگوندەکانی بەلەکجاڕ وتەکیە وکۆشك دابەش بووین. برادەرانی یەکیەتی وا هەستیانکردبوو بۆ لێدانی ئەوان ئەو هێزەمان بردبێتە ئەوێ، بۆیە مام رۆستەم هەموو هێزەکانی خۆیانی لە سێوسێنان کۆکردبۆوە، من و هاوڕێ جەوهەریان دیاریکرد کەبچین بۆلای مام رۆستەم و تێیبگەێنین کە مەبەستی ئێمە ئەوەنیە، لەقەرداغ نزیکبوینەوە، پاش چەند ئیستیتلاعێك و دانانی مەفرەزەیەکی بەکار و بەهێز رۆژی ١٩٨٢/٢/١١ بۆسەیەکی چاکمان لەسەر رێگەی قەرەداغ زەیۆمەر دانایەوە بۆ دوو ئۆتومبیلی سەربازی کە خواردنیان لەسەربازگەی قەرەداغەوە بۆ رەبایەکانی زەیۆمەر ئەبرد، کەوتنەبەر رەحمەتی چەکەکانمان، ئەوانەی تیایدا بوون کوژران وبریندداربوون، کە ژمارەیان لەبیست سەرباز زیاتر بوو،

لەبەر رەبایەکان و هەندێ سەربازی بریندار کەتەقەیان ئەکرد نەمانتوانی چەکەکانمان دەست بکەوێ، کۆپتەر هات، پاشەکشەمان کرد، تەنها هاوڕێ تۆفیق فەتحولا برینداربوو. ئەو چالاکیە مەزنە سەدایەکی یەکجار گەورەی لەناوچەکەدا هەبوو، بۆ یەکیەتی و مام ڕۆستەمیش ڕوون بۆوە مەبەستمان چی بووە.

پاش چەند ڕۆژێ ئێمە گەڕاینەوە شارباژێر. مالەکەمان بردە باراو، کەمالی براشم فیراری کردبوو لەگەڵ پەخشان و منداڵەکانی لە باراو لای ئێمە بوون، بەردەوام چالاکیمان هەبوو، زۆربەی لە سلێمانی بوو.

کەرتێکی سەرکردایەتی یەکیەتی هاتبوونە شارباژێر، هاوڕێ کاوە ئامری کەرتەکە بوو کە ئێستا لەولاتی ئەڵمانیایە، ڕێککەوتین چالاکیەکی هاوبەش لە سلێمانی ئەنجام بدەین، بەرەوشار دەرچووین لەنزیک شار چەند پێشمەرگەیەکمان جلەکانی خۆیان گۆڕی، بەجلی قوەخاسەوە کەدەستمان کەوتبوو، هاوڕێ کاوە زۆر لای سەیربوو، وشەی نهێنی ئەو شەوە(ئاسۆ)بوو، مەبەستی ئێمە لەجل گۆڕینەکە ویستمان یەکێ لەپیاوەکانی بەعس بگرین بەلام بەداخەوە لەماڵ نەبوو، بەدوای کەسانیتردا چەند شوێنێکیتر گەڕاین، کەسمان دەستنەکەوت ئیتر گەڕاینەوە.

لەو ماوەیەدا هەندێ لەپیاوانی بەعسمان بەچەکەکانیانەوە هێنانە دەرەوە، پاش لێکۆڵینەوەوسزادانیان ئازاد مان کردن. یەکی بەناوی(واحیدە لوتە) کەپیاوی ملازم موحسین بوو هات بۆ ئەوەی لای ئێمە چەك هەڵبگرێ و ببێ بەپێشمەرگە دەرکەوت کەنێردراوە بۆ کوشتنی من یان هەر کادرێکیتر، پاش لێکۆڵینەوە خۆشی دانی بە کارەکەی دا نا، بەدیلی ناردمان بۆ سەرکردایەتی، زۆرجار لە سەر داوای ڕێکخراوەکانی حیزب ئەچووینە شاربۆهێنانە دەرەوەی هاوڕێیانی خواروی ئێراق. لەیادی نەورۆزدا چالاکی جۆراو جۆرمان ئەنجامدەدا، بۆیە شەوی ١٩٨٢/٣/١٩-١٨ مەفرەزەیەك بەرێکەوتین بەرەو سلێمانی، بۆچالاکیەك، ئێوارە گەیشتینە دێی وێڵەدەر، ویستمان نانی ئێواری لەوێ بخۆین، هاوڕێ زاهیر قرگەیی هاتە لام و داوای لێکردم کەئیزنی بدەم بڕواتە خوارەوە، پێش دەرچوونمان بۆ سلێمانی لە قرگە چاوی بەمنداڵەکانی بکەوێ، منیش رازی نەبووم بڕوات، بەلام بەداخەوە بە قسەی نەکردم. لەکاتی قسەکردنم لەگەلا زاهیردا تەزبیحێکی قەزوانی بە دەستەوە بوو لەدەستیم سەندو هەتا ئێستاش هەر لام ماوە، یادگاریەکی زۆر پیرۆزە لە گەڵ دوو پێشمەرگەدا بەختیاروئاوات بەرەو قرگە چوون پاش نیوکاتژمێر لەلای قرگەوە ریزێك تەقەکرا، هەستمکرد کە تەقە لەزاهیر کرا. نانمان ئەخوارد تەواومان نەکردخێرا مەفرەزەیەك لەگەڵ هاوڕێ عەتا بەراکردن چوون بەرەو تەقەکە، ئێمەش هەموو لقەکەمان چووینە خوارەوە، ئەوسا زانیمان جاش دەوری قرگەی گرتووە، تەقە دەستپێکرد لەبەینی ئێمەو جاشەکاندا نەمانزانی زاهیر شەهیدبووە، شەوێکی زۆر تاریك بوو، شەڕێکی دەستەو یەخەبوو، چەندجارێ جاشەکانمان لەدێ دەرکردبوو تادەمەو بەیانی شەڕ بەردەوام بوو، ناچاربووین پاشەکشە بکەین بەرەو وێلادەرو ئەودیو گەڕاینەوە ئەشکەوتەرەش، لەوێ سەرداری حاجی قادر لەگەڵ باوکی هات بۆ پێشمەرگایەتی، بەیانی گەڕاینەوە عازەبان زۆر ماندو بووین. من و چەند هاوڕێیەك چاودێری ڕێگەکەمان ئەکرد بۆ گەڕانەوەی زاهیر، پاش بەینێ کەسێ دەرکەوت کە نزیك بۆوە باوکی زاهیر بوو رەنگ برسکاو وماندو لێی نزیك بوومەوە پرسیاری زاهیرم لێکرد، بەدەم هەناسە هەڵکێشانەوە وتی زاهیرشەهیدبوو. ئەوە ناخۆشترین کاتم بوو لەژیانمدا دڵم پڕبوو بەلام لەبەر کاکەحەمەو براکانی

شەهید دانم بەخۆماگرت، باسی بۆکردین کە چۆن پێش وەخت جاشەکان لەدەوری دێ سەنگەریان لێداوە، زاهیریش چۆن کەوتۆتە بەر دەمی تفەنگەکانیان و شەهیدیان کردووە. بەراستی هەتا هاتنی باوکی شەهید بڕوامان نەئەکرد ئاوا بە ئاسانی شەهید بکرێ، چونکە زاهیر پێشمەرگەیەکی زۆر ئازاو وریابوو، شەهیدبوونی زاهیر زیانێکی گەورەبوو بۆ لقەکەمان و حیزب و خێزانەکەی و گەلەکەمان. شەهید پیاوێکی ئازاو زیرەك و ماندوو نەناسبوو، سیاسی وکۆمەلایەتی وقسەخۆش بوو، چووبووە دڵی هاوڕێیان وخەڵکی ناوچەکەوە. جگە لەشەهید دوو براو سێ ئامۆزای و هەندێ قرگەیی پێشمەرگەبوون لەلقەکەماندا. پاشان لەدەمی هاوڕێ فاخر کوڕی شەهید زاهیرم بیست کەکاتێ مەفرەزە خاصەکان هاتونەتە ناودێ هاتوچۆیان قەدەغەکردووە، باوکی شەهید حاجی محەمەد دوو منداڵی بەناوی حەیوانداریەوە ناردبووە دەرەوەی دێکە بۆ ئەوەی خەبەر بەپێشمەرگە بدەن کەدێکە دوژمنی تیایە، دوومنداڵەکە زاهیریان بینی بوو، پێیان وتبوو لەناودێدا تانك و جەیشی تیایە، بۆئەوەی بترسێ ونەیەتە ناودێ. لەراستیدا تەنها مەفرەزە خاصە خۆیان حەشاردابوو لەناو دێکەدا. زاهیر کە ئەمە ئەبیستێت وابیرئەکاتەوە کە ئەمانە هاتوون بۆ گرتنی خێزانەکەی. بەراکردن بەرەو ناودێ ئەڕوات بەختیاروئاواتی لەگەڵا دەبێ، کاتێ کەنزیك ئەبێتەوە نەتانك و نەسەیارە نابینێ، دێتەخوارەوە بۆ ناو دێ کە دوژمن چاویان پێی ئەکەوێ ئەیدەنە بە دەسڕێژی چەکەکانیان و شەهیدی ئەکەن.

هەر لەو ماوەیە دا بەکارێك چوومە ناو شاری سلێمانی، ئێوارەیەك چوومە ماڵی پورم بۆ ئەوەی چاوم بە بەیان و منداڵەکان بکەوێ لەگەڵ ئەنوەری پورم کەمێکمان خواردەوە، کاتژمێر یانزەی شەو وتم ئەڕۆم بۆ لایەکی تر، چوومە دەرەوە بۆ ماڵی حاجی ناجی بەرامبەر ماڵی خۆمان، لای ئەوان بووم زۆر جێگەی بڕوای من بوون پاش چەند کاتژمێرێ، نیوەی شەو دەنگی سەیارەو غەڵبەغەڵب لای مالای ئێمە و پورم پەیدا بوو، دیار بوو ئاگاداری ڕژێم کرابوو کە من لەو گەڕەکەم، منیش یەکسەر چوومە حەوشەکەیان زۆر گەورەبوو خۆم لەبەینی چەند بەرمیلێکدا حەشاردا، پاش گەڕانی ماڵی ئێمەو پورم، هاتنە سەر ماڵی حاجی ناجی، هەواڵی منیان پرسی، ئەوان وتیان نەماندیوە ژورەکان گەڕان بەدواما هیچیان نەدی. ئەو شەوە سەیرانی کچی حاجی لەخوا پاڕا بۆوە کە گورچیلەیەکی مەولودی پێغەمبەر بێت، کاك جەلال لەمالی ئەواندا هیچی لێ نەیەت، گەڕامەوە دەرەوەی شار. بەردەوام بووین لە چالاکی کردن لە ناوچەکەدا.

چۆن چاوێکم لەدەست دا؟

لەمانگی ١٩٨٢/٥دا بەتالیون داوایان لێکردین کەمحاویلەکەی عەربەت بتەقێنینەوە، دیاربوو مەبەستیان کارێکی تربوو لەناوچەی هەڵبجە، ئێمەش چوار پێشمەرگەمان نارد بۆ تەقاندنەوەی محاویلەکە، (ئەبوعولا) یان لەگەڵ بوو زۆر شارەزا بوو لە تەقینەوە، بۆ بەیانی گەڕانەوە کارەکەیان جێبەجێ نەکردبوو، بۆیە هەر ئەو ڕۆژە عەسر من و ئەبوعولاو شێرزادو دلاشاد بە ڕێکەوتین بەرەو عەربەت لە خەراجیانەوە من و ئەبوعولا چووین بۆ لای محاویلەکە، شێرزادو دڵشاد مانەوە لەخەراجیان بۆ پەیداکردنی تراکتۆر یان سەیارە بۆ گەڕانەوەمان بۆ شار بازێر، پێش ئەوەی بچینە جێگەکە لەشوێنی کەمینەکانی ڕۆژ کە لەسەر جادە دایان ئەنا مینێکم دانا بۆ ئەو سەربازانەی کە بەڕۆژ کەمینن، پاشان چوینە ژێر محاویلەکە(TNT) مان لەعەمودەکان بەست، تەنها وایەری ساردوگەرم مابوو ببەستین، هەردووکمان پاڵکەوتبووین، بە ئەبوعولام وت بڕۆ خۆم وایەرەکان ئەبەستم ئەویش داوای لێکردم

لەڕاستەوە: ئازاد، ئارام عەلی، شاهۆ، عومەر حامد، ئاوات، جەلال عەلی و کامەران. دانیشتووەکان: هێرش قادر وشەهید سیروان

کە من بڕۆم و ئەو وایەرەکان ئەبەستێ، ویستم هەڵسم بڕۆم لەپڕێکدا (TNT)یەکە بە سەرمدا تەقیەوە، کەوتم ماوەیەک ئاگام لەخۆم نەما کەهۆشم هاتەوە چاوم لەهیچ نەبوو هەموو گیانم لەخویندا بوو، وەزعم زۆر خراپ بوو، هەر لەوێ چاوی ڕاستم لەدەست دابوو، بە تەمای خۆم نەبووم کە بمێنم، دیاربوو کە هەستابووم وایەری گەرم و سارد لەیەکیان دابوو، ببووە هۆی تەقینەوەکە، کەهەستام دەستم بەر ئەبوعولا کەوت گرتم دیار بوو ئەویش گوێی لەهیچ نەبوو، هەر چۆنێک بوو بردمیەوە بۆخەراجیان برادەرانیتر هەستیانکردبوو کە کارێکی خراپ ڕویداوە، بەپیرمانەوە هاتن، بردمیانە

ناو دێ، خەلکی خەراجیان لێمان کۆبونەوە زۆریان پێناخۆشبوو، سەیارەیەکیان ئامادەکرد بۆ گواستنەوەمان بۆ وەلاٚنە، ماوەیەک ئاگام لەخۆم نەبوو، گەیشتینە وەلاٚنە کاتێك هۆشم کردەوە دکتۆر ئیبراهیم چارەسەری ئەکردم، پاش ئەوەی هەندێ داو ودەرمانم وەرگرت کەمێ باش بووم، ڕۆژی دوایی منیان برد بۆگوندی وێڵە لەماڵی هاوڕێ شەهاب بووم، خۆی و خێزانەکەی زۆر خزمەتیان کردم جێگەی سوپاسە، هەموو هاوڕێیانیتر زۆریان پێناخۆشبوو، هاوڕێ عومەرحامید نامەیەکی بەناوی منەوە نوسی بۆکەماڵی برام کە لەباراو بوو، کە کەمال نامەکەی دی بوو وتبووی ئەم

نامەیە دەست وخەتی جەلال نییە، لەو کاتەدا دایکیشم لەوێ بوو، بۆ ئەوەی بەیان و دایکم نەزانن چی ڕویداوە هەرخۆی گەیشتە لام لە وێڵە، ئەوسا زانی بریندار بووم، گەڕامەوە باراو دایکم و بەیان منیان بینی کە لەسەیارەکە دابەزیم سەروملم هەمووی پێچراوە تێکچوون، خەڵکی باراو زۆربەیان هاتنەلام زۆریان پێناخۆشبوو، کاک مستەفا چاوڕەش کە بیستی هاتەلام و سەیارەکەی داینێ تا سنوری ئێران، من و کەمال و هاوڕێ ئارام بەرەو سەرکردایەتی بەڕێکەوتین، بەچەند ڕۆژێ گەیشتینە نۆکان، بارەگای(م.س) لەوێ بوو، لەوێ خستمیانە ژێرعیلاجەوە، پاش چەند ڕۆژێ کەمال و

ئارام گەڕانەوە بۆ شارباژێر، ماڵی مەلاعەلی لەنۆکان بوو، چەند جارێ پەریخان خواردنی ئەکرد ئەینارد بەدواما، لەو ماوەیەدا چەند جارێ هاوڕێ(عەزیزمحەمەد) سەردانی کردم، جارێکیان بەڕێز مام جەلال هاتبووە لای هاوڕێ عەزیز ئەویش لەگەڵ هاوڕێ عەزیزدا سەردانیکردم. ماوەی چەند مانگێ لەنۆکان مامەوە بێسودبوو، پاشان هاوڕێ عەزیز داوای لەدکتۆرەکان کرد کە چاوەڕێی چین بۆچی ڕەوانەی ئێرانی ناکەن. ئەوسا بڕیاریاندا بمنێرن بۆئێران ودەرەوەی وڵات، کەگەیشتمە تاران بردمیانە ئوتێل فیردەوسی، پاش چەندرۆژێك بردمیانە لای دکتۆرێکی تودە، پاش فەحس وتی چاوی راستت لەدەستداوە، چاوی چەپیشت بریندارە پێویستی بە نەشتەر گەری ودەرەوە هەیە، ئیتر حیزب لەتاران لەگەڵ خاڵەحاجی بۆم کەوتنە معامەلە کردن، بۆئەوەی ڕەوانەی سوریەم بکەن، بەڕاستی خاڵەحاجی یادی بەخێر زۆر یارمەتی دام، بەگەیشتنمە سوریە(شام) هاورێیان بردمیانە لای لێژنەیەکی پزیشکی سۆڤیەتی کە لەوێ بوون، وتیان ئەبێت بچێت بۆ سۆڤیەت بۆ معالەجنە، بۆ ئەو مەبەستە حیزب کەوتنە دروستکردنی پەساپۆرتی یەمەنی، ناردنی راپۆرتی پزیشکیی سوریەو لێژنە سۆڤیەتیەکە بۆ زۆر لەولاتەئیشتیراکیەکان،لەپێش هەموویانەوەهەنگاریاوەلامیان دایەوە، لەسەرەتای١٩٨٣دا ناردمیانە هەنگاریا، کە گەیشتمە(پوداپێست) بردیانمە نەخۆشخانەی ناوەندی، لەوماوەیەدا کە هاوڕێ گۆران هەلەبجەیی و مەحمود کەمال بیستبویان پێشمەرگەیەکی کورد هاتوتە هەنگاریا بۆچارەسەر هاتنە لام زۆریارمەتیان دام، زۆربەی رۆژەکانی شەمەو یەك شەمە دەرئەچوم بۆلایان یان بۆ لای هاورێیانیتر، دکتۆرەکان کەوتنە چارەسەرکردنم بە باشی، پاش دوو نەشتەرگەری داوایان لێکردم کە ئەبێت چاوی راستت دەربەێنین چونکە مانەوەی زیانی ئەبێت بۆ چاوی چەپت، منیش رەزامەندیم نیشاندا، پاش چەند مانگێ گەڕامەوە سوریە.

زۆر بیری بەیان ومنداڵەکانم ئەکرد، کەگەڕامەوە سوریە شەڕی پشتئاشان تازە رویدابوو، هاوڕێ عەزیز لە سوریە بوو، کۆبونەوەیەکی بەهاورێیانی شام کرد بەمەبەستی ناردنەوەیان بۆ کوردستان، یەکەم کەس من دەستم هەڵبڕی وتم من ئامادەم بۆ گەڕانەوە بەیەك چاوەوە، پاش چەند رۆژێکیتر هاورێیانیتر گەڕانەوە، وەکو تۆفیقی حاجی و موستەفای دەروێش،...، ناردینیانە قامیشلی لای هاوڕێ ئەبومەحمود(جەلال دەباغ)، ماوەی چەند رۆژێ لەوێ بووین نزیکەی ٥٠ پێشمەرگەیەك دەبووین ئامادەکراین بۆچوونە ناوەوەی کوردستان، هەموو چەکدار کراین لەگەل چەکی زیادەش، بەیارمەتی هاورێیانی مەفرەزەی(رێگا) کەهەموویان پێشمەرگەی ئازاو بە جەرگ بوون، لە لایەن حیزبەوە دیاریکرابوون بۆ بردنی هاورێیانی تازە و چەك بۆ کوردستان، هەندێکیان عەرەب بوون، لەو٥٠پێشمەرگەیە پارتی و شۆسیالیستی تێدابوو لەناوەراستی مانگی٦/١٩٨٣ دا بە سەیارە لە قامیشلی یەوە کەوتینەرێ بۆ سەر سنور، چوینە گوندێك نزیك خاپور، ئێوارە لەوێوە بەپێ چوینە سەر ئاوەکە، بەچوپی گەورە پەڕینەوە ئەوبەر، ویستمان هەرئەوشەوە بگەینە چیای(بێخێر) لەپشتی زاخۆ بەلام لەنزیك ئۆردوگایەك چەند هاورێیەك پەکیانکەوت، نەیانتوانی لەوە زیاتر بڕۆن، ئەوانە بوون کە لە دەرەوە هاتبوونەوە، یەکەمجاریان بوو بەپێ بڕۆن، پێشمەرگەکانی تر بەردەوام بوون لەرۆشتن، من و تۆفیق و موستەفا ماینەوە لەگەڵ پەککەوتووەکان، خۆمان لەناو زەلکاو و چڕەیەکدا حەشاردابوو، پاش نیوەرۆ بوو چوارجەیشی

ناشەعبی هاتنە نزیکمان، خۆمان دەرنەخست و خۆمان شاردەوە، بەسەر ئێمەدا تێپەڕین کەوتنە بەردەمی چەند پێشمەرگەیەکی تر لەسەرو ئێمەوە بوون، تەقەیان لێکردن دوانیان گەڕانەوە بۆلای ئێمە بەهەرحال ئەوانیش نەگەڕانەوە جێگەی خۆیان، تەقە دەستی پێکرد لەهەر چوارلاوە تەقەمان لێ ئەکرا، باش ئەوە بوو زۆربەی هاوڕێیان گەیشتبونە شاخ و دامەزرا بوون، مەسافەی ئێمەو شاخ یان هاوڕێیان کاتژمێرێ زیاتر بوو بە پێ، لە شوێنی خۆمان دەرچوین بەرەو شاخ، خۆش لەوە دا بوو ئەوانەی پەکیان کەوت بوو پێش ئێمە گەیشتنە شاخ، چونکە ترس هەبوو، بە دەم شەڕەوە من و تۆفیق و مستەفا بەپەلە پروسکە گەیشتینە بناری شاخ لە ناو قەبرسانێك دامەزراینەوە. بە دەیەها سەیارەی سەربازی جەیش و جەیشی شەعبیان ئەهێنا بۆ شەڕەکە، پاشان کۆپتەر هات و شەڕەکە گەرم بوو هێرشی گەورە بۆ سەر ئێمەبوو بۆ گرتنمان، بەلام زیاتر لە ٢٥ سەربازو جاش کوژران و بریندار بوون و هەندێ چەك و هەویەی جاشایەتیمان دەست کەوت، لە لای ئێمەش پێشمەرگەیەکی پارتی شەهید بوو بەر ساروخی کۆپتەر کەوت، دەمە و ئێوارێ کۆپتەر شاخەکانیان سوتان بە

١٩٧٩جەلال عەلی

سەرماندا.

ئەو جانتایەی کە لەهەنگاریاوە هێنا بومەوە پارەو پەساپۆرت وکامێرایەك و وێنەی سەفەرەکەمی تیابوو هەمووی سوتاو هیچم بۆ دەرنەچوو، شەوی بەسەر هات پێویستە خۆمان لەو ناوچەیە دەرباز کەین. ئەو ناوچەیەمان بەجێهێشت، دوور کەوتینەوە، زۆرماندوبرسیمان بوو، گەیشتینە بنکەی بەدینان هاوڕێ ئەبو جۆزێف (تۆماتۆماس) بەرپرسی ئەوێ بوو پاش پشوو دانێك پێشمەرگە تازەکان و مەفرەزەی ڕێگا لەوێ مانەوە، ئێمەش نزیکەی ١٥پێشمەرگەبووین گەراینەوە بۆسۆران، لەڕێگەماندا گەیشتینە لای هاوڕێیان لەنزیك پشتاشان، هێزێکی زۆر بوون ملازم خدر و ئەحمەد جبوری لەوێ بوون، هاوڕێکانی هەولێر لایان مانەوە، تەنها من و تۆفیق ومستەفا گەراینەوە هەورامان، لە ڕێگەی ئێرانەوە بە وەرەقەی پارتی گەیشتینە کەرەجاڵ و سورێن، لەبەر شەری نیوان ئێمە و یەکیەتی نەمانتوانی بەو ناوچانەدا بڕۆین کە ئەوانی تیابوون. زۆربەی هاوڕێیانی هەورامان و سلێمانی وقەرەداغ وگەرمیان لەکەرەجاڵ و سورێن بوون، زۆریان پێخۆش بوو کە ئێمە گەراینەوە، ناردم بە دوای بەیان و دایکم و منداڵەکانمدا، هەر کەبیستیان خێرا گەیشتنە لام، بەیان و دایکم و شوکری و پورم و منداڵەکان و هەندێ

خزم بوون، كە چاويان بە من كەوت زۆر گريان ئەوسا زانيان كەچاوى راستم لەدەست داوە، ماوەيەك لام مانەوە، شوكرى و پورم و خزمان گەرانەوە، دواى چەند رۆژێ زۆر لەخزم و برادەران ئەهاتن بۆ لام، بەيان و دايكم و ئاسۆ و ئاكۆ لام مانەوە، هاوين بوو لەكەرەجاڵ ژوورێكى بچوكم چاككرد، هەموو رۆژێ لەلايەن رژێمەوە بۆردومان ئەكراين، لەماوەى چەند سالى پێشمەرگايەتيمدا چەند هاورێيەكى عەرەبمان لەگەل بوو لەگەڵ رێزم بۆيان:هاورێيان ئەحمەد عەرەب و ئەبورەزاو ئەبوعولا و دكتۆر براهيم و سەليم و هەندێكى تر، هەندێ كچيشمان لەگەڵ بوو وەكو لينا و سۆزان و هودا.

پاشماوەيەك هاورێيانى سەركردايەتى ناردیان بە دواما چوومە لايان پێيان وتم ئەمانەوێ بت نێرينە سوريە بۆ يارمەتيدانى هاورێ ئەبومەحمود(جەلال دەباغ) لەقاميشلى،پێم ناخۆش بوو لەبەر ئەوەى ماوەى چەند ساڵێكە پێشمەرگەم و لەشاخم ناتوانم لەغەريبى بژيم وتم وەلامتان ئەدەمەوە، گەرامەوە كەرەجاڵ ئاگادارى بەيان و دايكمم كرد زۆريان پێ ناخۆش بوو، جارێكى تر گەرامەوە سەركردايەتى و بە برادەرانم وت بەبێ منداڵەكانم ناچم بۆهيچ شوێنێ، ئەوەبوو هاورێيانى(م.س) ئاگاداريان كردم كە لەگەڵ منداڵەكان بچمە تاران، مانگى ١٩٨٣/٩ بەرەو تاران دەرچوين لەگەڵ هاورێ ئەبوعەلى(حسێن مەرجان)، كە گەيشتينە تاران چوينە ئوتێل فيرەدوسى زۆر پاك و خاوێن بوو.

هاورێيانى رێكخراوى تاران هاتنەلامان و يارمەتيان بۆهێنابن، هەموو هەفتەيەك ئەهاتنە لامان، خاڵەحاجى بەرپرسى ئەو ئوتێلە بوو بەناوى شۆسياليستەوە گيرابوو، زۆر يارمەتيان داين، منداڵەكان زۆريان پێخۆش بوو، بۆ دەركردنى ليسەپاس وكرينى بليت نزيكەى شەش مانگ لە تاران ماينەوە، لەو ماوەيەدا چەند هاورێيەك لە گەرانەوەيان بۆ كوردستان ئەهاتنە لامان وەكو ئەحمەدجبورى، مەلاعەلى، بەهادين نورى، دەروێش، نازەنين، ئەستێرە، سەيد باقى، شێخ رەسوڵ و هەندێكى تر كەناويانم لەبير نەماوە، رۆژێ خاڵە حاجى وتى وەرە بچين بۆ فرۆكەخانەى تاران هەندێ كەلوپەل هاتووە هى ئێوەيە كەچووين و وەرمان گرت دوو جانتاى گەورە بوو، بردمانەوە لەژورەكەى ئێمە لەئوتێلەكە هاورێيان هاتن برديان بۆسەركردايەتى، پاشان زانيم ئێستگەى حيزب بوو، ليسەپاسمان بۆدەرچوو بەيارمەتى خالەحاجى، هاورێيان بليتيان بۆكرين، لەسەرەتاى ١٩٨٤دەرچووين بۆ سوريە (شام)،شەو ورۆژێ لەفرۆكەخانەى شام ماينەوە، هەتا هاورێيانى حيزب هاتن دەريان كردين، پاش چەند رۆژێ بەرەو قاميشلى چووين بۆ وەرگرتنى ئەركەكەم، لەوێ هاورێ ئەبومەحمود پێشوازى لێكردين، لەبەر هەندێ هۆ كارەكەم وەرنەگرت، گەرامەوە شام، لەوێ لەجێگەيەكى باش، لەتازەترين گەرەك خانويان بۆگرتين، منداڵەكان خرانە قوتابخانە، خۆشم بوم بە بەرپرسى ئەو پێشمەرگانەى ئەهاتن بۆ چارەسەركردن، ئيتر من موچە و جێگەو بردنيان بۆ دكتۆر و هەندێ پێداويستى ترم بۆ جێبەجێ ئەكردن، پێمان خۆش بوو هەرچى هاورێيان لەكوردستانەوە بهتنايە ئەمبينين هەواڵى گەرمى كوردستان و هاورێيانم بەرۆژانە ئەبيست، لەوماوەيەدا ئەم هاورێيانە هاتنە ئەوێ:مام سالاح، شەهيدجەوهەر، مامۆستا قادر، عەبەى مامە، حەمەسەعيدقەرەداغى، مستەفا، حسێن مەرجان، مامۆستا رزگارو سەوسەن و زۆرى تر كە ناوەكانم لەبير نەماوە، ماوەيەكى زۆر لەوێ بووين، لەو ماوەيەدا زياتر لەگەڵ ماڵى ئەحمەد جبورى وجەلالى حاجى حسێنو هاورێ كەريم و پەخشان و هەندێ خێزانى ترپەيوەنديمان هەبوو، نزيكەى دوو ساڵ لەشام ماينەوە، جارێك ئاگاداركراين كەهەوڵ ئەدەن

ئاسۆ وئاكۆ بنێرن بۆ سۆڤیەت بۆ ئیڤانۆڤا لەگەڵ هەندێ منداڵی تردا، بەیان دەستی کرد بەگریان و رازی نەبوو بۆیە وازیان هێنا، هاورێ عەزیز زووزوو ئەهاتەلامان بۆماڵەوە، حەزی لەهەرخواردنێ بکردایە داوای ئەکردوبەیان بۆی ئامادە ئەکرد، جارێك پێی وتین هەوڵ ئەدەم بتان نێرم بۆ ولاتێ، زۆری نەبرد ئاگاداری کرین کە بەخێزانەوە خۆمان ئامادە بکەین بۆهەنگاریا لەوێ زەمالەتان بۆ دەرچووە. پاش ئامادەکردنی پێداویستیەکانی سەفەر، مرۆڤ پێویستە بەوەفا بێت بۆ هەر روداوێك بەئامانەتەوە باسی بکات ئەوەی حیزب کردی لەگەڵ ئێمەدا زۆر گەورە بوو بەهەموو شێوەیەك یارمەتیان ئەدایـن جێگەی سوپاسن هەر لەئێران و سوریەش دا، دیارە حیزبیش بەوەفایە بۆ هاورێ تێکۆشەرەکانی، ئێمە ئەوەی کردومانە بۆحیزب ونیشتیمانەکەمان واجبی سەرشانمان بووە، وەکو تێکۆشەرێ هەرگیز بۆ یاداشت دانەوەمان ئەوەمان نەکردووە بەلام حیزب کەمتەرخەمییان لەگەڵدا نە کردووین.

چونمان بۆهەنگاریا:

لەکۆتایی سالی ١٩٨٥ دا دەرچوین بۆ هەنگاریا بۆ(بۆداپست) کەچووینە ئەوێ ناردینیان بۆ شارێ نزیکەی چوار کاتژمێر لە بۆداپستەوە دوور بوو ناوی (ئۆرۆشهازە) بوو دوانزە هاورێی حیزب لەوێ بوون، چونمان بۆ ئەوێ تەنها بۆ تەواوکردنی خویندنی زمان بوو، شارێکی بچوك و جوان بوو خەڵکەکەی زۆرباش بوون لەگەڵمان نزیکەی هەشت مانگ ماینەوە، دراوسێیەکی هەنگاریمان هەبوو ناوی(چۆپیکەنینی) بوو زۆر یارمەتی ئەدایـن، زۆر جار ئاسۆ و ئاکۆی ئەبرد بەملاو بەولادا بۆ لادێیەکانی دەوروبەری شار.

هەر لەوێ من و بەیان زۆربەی بەیانیان دوو سێ کاتژمێر لەدەواجنێك کارمان ئەکرد، بەپارەیەکی کەم مریشکمان بارئەکرد.

لەهەنگاریا چۆن ژیانمان بردە سەر:

پاش خویندنی زمان گەراینەوە بۆداپست، منداڵەکان چوونە قوتابخانەی عەرەبی(لیبی)، بەیان چووە قوتابخانەی برین پێچی(معاون گبی)، هەرچەندە بەیان زۆری نەخویندبوو لای خۆمان تەنها لە پۆلی شەشی سەرەتایی بوو، منیش دەورەیەکی کۆمپیتەرم بۆ دەرچوو بەلام بە هۆی چاومەوە نەمتوانی بخوێنم .

بۆداپست یەکێکە لەشارە هەرەجوانەکانی جیهان، بەراستی شارێکی زۆر جوانە، لەو ماوەیە دا تەواو دڵمان خۆش بوو هیچ کێشەیەکمان نەبوو تەنها دوری کەس و کارمان نەبێت.

جار جار کاك کەریم و حاجی کەمال کە دوو بازرگان بوون لە سلێمانیەوە شتیان بۆ ئەهێنایـن جێگەی سوپاسن.

لەو ماوەیەدا لە زۆر شوێندا کارمان ئەکرد وەکو چێشتخانەی یونانی، عەرەبی، هەنگاری، دەواجن، مەزرەعە، لابردنی بەفری سەرجادەکان و پاك کردنەوەیان وشوێنی تر تەنها بۆئەوەی ژیانمان باشتر بێت، چونکە ئەو موچەیەی لەمیری وەرمان ئەگرت کەم بوو بەشی ژیانی خێزانێکی نەئەکرد، بەلام بەشێوەیەکی گشتی دڵمان خۆش بوو، خۆشمان رابوارد.

دووجار رێزانی خوشکی بەیان و عەتای مێردی و منداڵەکانی لە دانیمارکەوە هاتن بۆ لامان و یارمەتیان داین.

ماوەیەك بەرپرسی کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان بووم، لەسالی١٩٨٦دا، چومە(براگ) پایتەختی (چیکۆ سلۆڤاکیا) بۆبەشداری لەکۆنگرەی کۆمەڵەدا، لەوێ چاوم بەهەندێ برادەری دێرینم کەوت وەکو: شۆرش، سامان، کاك کەریمی حسامی، حسێن، سەعید، کاوە و بەرێز غەنی بلوریان و زۆری تر . هەر لەو سالەدا بەیان لەگەڵ برادەران چوو بۆ ئەڵمانیا بۆ فیستیڤاڵی ئاشتی، زۆری پێخۆش بوو.

ئەندامی رێکخراوەکانی حیزب بووم لەهەنگاریا، لەیادەکانی حیزب دا چالاکی

کوردیشمان ئەکرد، هاورێ کوردەکان وەکو: گۆران، مەحمود، کاوە، کەریم، جەلال، من وبەیان، ئاسۆ، ئاکۆ و هەندێ هاورێی تر . هەروەها یادی نەورۆزیشمان ئەکردەوە.

جارێك لەسالی١٩٨٧دا بوو هاورێیان عەزیز محەمەد وکەریم ئەحمەد هاتنە هەنگاریا کۆبونەوەیەکیان بە هاورێیانی هەنگاریا کرد، لەو کۆبونەوەیەدا وتیان هەرکەسێ ئەیەوێت بچێتە ولاتانی رۆژئاوا بابروا ئێمەش رێگە ناگرین دیار بوو بە تەمای روخاندنی بەم زوانەی رژێم نەبوون.

هەر لەو ماوەیەدا خەلکی کورد زۆرلەسوریەوە ئەهاتن بۆ ئەوەی لەوێوە دەرچن بۆ ولاتانی رۆژئاوا، ئێمە زۆر یارمەتمان ئەدان بۆ دەرکردنیان، وەکو: کاك ئەکرەم، خدر، فەرهاد، جومعە، تاریق، پورە خەجێ و خێزانەکانیان و هەندێکی تر.

لە١٩٨٨/٣/١٦دا کارەساتە دلتەزێنەکەی هەلەبجە روویدا کە رژێمی فاشی ئێراق بەچەکی کیمیاوی لە شارەکەی دا، نزیکەی ٥٠٠٠ بێ تاوانی شەهید کرد، لەناو شەهیدەکان دا هەندێ خزمی ئێمەی تیا بوو، کارەساتێکی زۆرگەورە و دلاتەزێن بوو بۆ هەمووومان.

هەر لەو ماوەیەدا بوو هەولمان ئەدا بۆ ولاتێك برۆین، کاوەی فەتاح بێسارانی لە لەندەن زۆر هەولی دا کە بچینە ئەوێ، بەلام رێزانی خوشکی بەیان کە ئەمەی بیست کردی بە فەرتەنە، هاواری لێ هەلساو داوایکرد کە بچینە دانیمارك لای ئەوان، چونکە لەوێ بەتەنها بوو، ئێمەش لەبەر رێزان بریارمان دا بچینە دانیمارك.

بەیان سالێکی خوێندنی مابوو بۆیە نەمان ویست وازی لێبهێنێ، بۆیە بریارمان دا ئەو بمێنێتەوە، لە٢٤/٤/ ١٩٨٨ دا عەتای ئاوەلزاوام بەسێ بلیتی فرۆکەوە بۆ(من و ئاسۆ و ئاکۆ) هاتە هەنگاریا، هەرچەندە تازە نەشتەر گەری ریخۆلە کوێرەی بۆکرابوو، ئەو چاکەیەم هەرگیز لەبیرناچێ، لەو ماوەیەدا ئاکۆ لەیاری کردنا قاچی شکا، هەفتەیەك سەفەرەکەمان دواکەوت، سواری شەمەندەفەر بووین بۆ (بۆخارست) پایتەختی(رۆمانیا)، شەوێ لەوێ ماینەوە، رۆژی٢/٥/١٩٨٨بە فرۆکە گە یشتینە (کۆ پنها گن) پایتەختی دانیمارك، لەناو فرۆکەخانەی کۆپنهاگن لێکۆلینەوەیەکی کورتمان لە گەل کرا، پاشان براینە کەمپی (ساندهۆلم) ژورێکمان وەرگرت پاش چەند رۆژێ برام بۆ لێکۆلینەوەی کۆتایی، میسریەك وەرگێرم بوو، وتی عەرەبی ئەزانی، وتم بەلێ، لێکۆلینەوەکە تەنها بیست خولەکی خایاند، لەکاتی لێکۆلینەوەکەدا پرسیاری بەیانیان کرد، وتم چۆتەوە بۆ هەلەبجە بۆ لای کەسوکاری. لەوماوەیەدا ناوی هەلەبجە زۆر گەورەو پیرۆز بوو، چونکە تازە کارەساتەکە روویدا بوو، وتیان هەرکاتێ ویستی بێت ئاگادارمان بکەرەوە.

لەوکاتەدا ئێمە لەکەمپا بووین ئەم برادەرانەی لێ بوون: ئازادباپیر، ئەکرەم، فەرهاد، خدر لەگەل خێزانەکانیان دا،کاتی خۆشمان پێکەوە ئەبردەسەر.

پاش بیست و دوو رۆژ مافی پەنابەریمان وەرگرت و بردینیانە خانوی کاتی لەگەل خێزانی تردا، سێ مانگ ماینەوە.

پاشان لەقوتابخانەی زمان دەستم بەخویندن کردو ئاسۆ وئاکۆش بەپێی تەمەنیان خرانە پۆلی خۆیان لە قوتابخانەی دانیمارکی.

پاش ماوەیەك خانوم بۆ دەرچوو، تەواو نوێ بوو، چوینە ناوی، دەستمان کرد بەکرینی کەلوپەلی ناومال، رێزانیشم لەگەل بوو، هەر چەندە قەرزێکی زۆریشم بۆی کرد بوو.

بەیان لەهەنگاریا بەردەوام ئەیخویند، بۆ سەری سالی١٩٨٩ سەفەرمان کرد بۆ لای، ماوەی دە رۆژ لەوێ بووین مندالەکان زۆر دلیان پێی خۆش بوو.

پاش سێ مانگ لە دوای وەرگرتنی ئیقامەکەم بەیانیش

١٩٨١جەلال عەلی شارباژیر

ئیقامەی وەرگــرت، بۆیان ناردە سەفارەتی دانیمارکی لە هەنگاریا لەمانگی١٩٨٩/٧ دا بەیان خوێندنەکەی تەواوکردو شەهادەکە ی وەرگــرت و هاتە دانیمارك، بەیەك شاد بووینەوە، خێزانەکەمان یەکی گرتەوە، ژیانمان بە خۆشی بەردەوام بوو.

بەیانیش دەستیکرد بەخوێندنی فێربوونی زمانی دانیمارکی، ماوەیەکی کەمی خایاند زۆر زیرەك بوو، شەهادە هەنگاریەکەی گۆڕی بە دانیمارکی.

لەکوردستاندا ئاشت بوونەوە گشتی بوو لەبەینی هەموو هێزە کوردستانیەکان، بەرەیەکی کوردستانی پێکهات، بووە مایەی دڵخۆشی هەموو لایەك، لە دانیمارك لەسەر داوای هاوڕێ(ئەبوسەرباز) لێژنەی بەرەی کوردستانیمان دروستکرد، لەگەڵ حیزبەکانی ناو بەرە چەند چالاکیەکمان کرد وەکو خۆپیشان دان و ئاهەنگو پارە کۆکردنەوە و هەندێ شتی تر.

پاش ماوەیەکی کەم بەیان دەستی کرد بە ئیش لە خەستەخانە یەك. منیش چەند دەورەیەکم بۆ دەرچوو بەردەوام بووم لەو دەورانە، لەساڵی١٩٩٠دا دەستم کرد بەکارکردن لەچێشتخانەیەك کە خاوەنەکەی برادەرم بوو، کوردی تورکیا بوو بە ناوی نایل، ماوەی هەشت ساڵا کارم کرد.

لەساڵی١٩٩٠دا ئێراق شێتانە پەلاماری کوێتی داو داگیری کرد، ئەمریکا و نەتەوەیەکگرتوەکان داوایان لێکرد دەرچێت لەکوێت بێ سود بوو، هەر لەو ماوەیەدا دایکم و پەخشان و منداڵەکانی هاتن بۆهەنگاریا، ئێمەش چووینە ئەوێ بۆ بینینی ئەوان، پاش چەند رۆژێ ئەنوەر، ژیان، بەکر، تاریق و خێزانەکانیان گەیشتنە ئەوێ ئەمانە پورزای منن و برا و خوشکی پەخشانی براژنمن، ماوەی مانگێ مانەوە لامان زۆر دڵیان پێ خۆش بوو بە تایبەت دایکم یەکەمجاربوو دەرەوەی کوردستان ببینن، لەدوارۆژدا کەگەرانەوە وتی ئیتر چاوم پێتان ناکەوێتەوە هەر واش بوو .

له سەرتای١٩٩١دا شەری دووی کەنداو بەرپا بوو بەینی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی و ئێراق زۆری نەخایاندو ئێراقیان بەسەرشۆری لەکوێت دەرپەراند، ئیتر شیرازەی هێزەکانی ئێراقی تێکچوو، ئەوەبوو لەرۆژی٥/٣/١٩٩١ دا کڵپەی راپەرین لەرانیەوە دەرچوو هەموو کوردستانی گرتەوە هەروەها لەخواروی ئێراقیش راپەرین بوو، هەموو شارەکانی کوردستان بە کەرکوکیشەوە لە پیاوانی رژێم پاك کرانەوە، بەلام لەخوارو بەو شێوەیە نەبوو.

بە رۆژانە ئاگامان لەرووداوەکان بوو زۆر دڵخۆش بووین، پاش ماوەیەکی کورت رژێم پەلاماری کوردستانی دایەوە، زیاتر لەدوو ملیون کورد ئاوارەی ئێران وتورکیا بوون، سەرماوسۆڵەبوو رژێم هەموو شارەکانی گرتەوە، دایکم وشوکری خوشکم و ماڵی پورم و ماڵی لەعلی و عوسمان و هەموو خزمان ئاوارەی ئێران بوون ئیتر وەزعی ئێمە تێکچوو زۆر خراپ بووین، بە رۆژانە تەلەفونمان لەگەڵ ئەکردن، دایکم لەوێ نەخۆش کەوت، لەشاری سەقز هەندێ خزمی باشمان هەبوون زۆر یارمەتیان دا بوون.

رۆژی٢٥/٥/١٩٩١دایکم کۆچی دوایی کردبوو، رۆژی دوایی بەیانی زوو بوو باجی مریەمی مامە حەمە شەریفم تەلەفونی کرد لەسویدەوە، پاش سڵاو بە بەیانی وت کە دایکم کۆچی دوایی کردووە.

منیش هەستم پێکرد و بیستم، لەوکاتەدا هەموو ژیانی دایکمم ئەهاتەوە بەر چاوم، زۆر گریام چونکە نەمتوانی چەند رۆژێ خزمەتی بکەم، هەتا ماوم قەرزاری دایکمم، چونکە باش لەبیرمە کەچۆن ئێمەی بەخێوکرد، چەند بەیان و ئاسۆ وئاکۆی خۆش ئەویست، پەیوەندی لەگەڵ بەیان زۆر باش بوو، ئەوەم هەرگیز لەبیرناچێ، بەڵام دڵم بەوەش خۆشە کەرۆژێ لەرۆژان بەهیچ جۆرێ دڵی دایکمم نەرەنجان دووە و ئازارم نەداوە، هەروەها شوکری خوشکیشم. ئیتر هەموو خزمان و برادەرانی دەرەوە هاتنە لام بۆ دڵ نەوایی کردنم.

لەوماوەیەدا گفتوگۆ لەنێوان بەرەو رژێمدا دەستی پێکرد، سەرکردەکوردەکان چوونە بەغداد بۆ چارەسەر کردنی کێشەکە، ئەمریکاو وڵاتانی ئەوروپا زۆنەیەکیان دروستکرد ناوی زۆنەی ٣٦ بوو کە ئێراق بۆی نەبوو هێزی سەربازی تێدا بەکار بهێنێ، بۆیە ئاوارەکان گەرانەوە کوردستان، سەفەر بۆ کوردستان دەستی پێکرد، بەیان، نەسرین، بێستون، دڵخوازخان یەکەم وەجبە بوون سەفەریان کرد بۆ کوردستان، هێشتا سەربازی ئێراقی لە سەیتەرەکان دا مابوون، مانگێ مانەوە پاشان گەرانەوە.

منیش لەرێگەی سوریەوە رۆژی ٥/١٠/١٩٩١ گەرامەوە کوردستان کە لە خاپور پەرینەوە ئەوبەر دڵم پر بوو، گریانم ئەهات بۆ ئەوەی زیاتر لە سیانزە ساڵە ئاوا بە سەربەستی نەهاتوومەتەوە کوردستان لەو سەفەرەم دا هاورێ گۆرانم لەگەڵ بوو، گەیشتینە شەقلاوە چووینە بارەگای(م.س)حیزب، شەوێ ماینەوە بۆ بەیانی لەگەڵ هاورێ ئەبو سەرباز بەرێ کەوتین بەرەو سلێمانی، چوینە رانیە لای هاورێیان شەوێکیش لەوێ ماینەوە، رۆژی دوایی گەیشتینەوە سلێمانی، لەپێشەوە چوینە بارەگای حیزب، هەندێ لەهاورێ دێرینەکانم بینی وەکو ئیسماعیل دیکتاریف، عەتا، عومەرحامید، هاورێ حەمەرەشید قەرەداغی و هاورێیانی تر.

هیچ ماڵێك شارەزا نەبووم جگە لە ماڵی پورم زیاتر، بەهۆی ئەوانەوە ماڵی شوکری و لەعلیم دۆزیەوە، چوومە لایان زۆریان پێخۆش بوو چاوم بەهەموو خزمان کەوت، زۆر خۆش بوو بۆ منیش ماوەیەکی زۆر بوو دوور بووم لە کەسوکارم و هاورێیانم ،هەر لەو ماوەیەدا لەگەڵ شوکری، عوسمان، عادل، رۆژگار دا سەردانی مەزاری دایکمم کرد لەسەقز و گۆرەکەمان هەڵبەست ولێمان نوسی، لە

گەرانەوەماندا توشی ئازاری گورچیلە هاتم، وەزعم زۆر خراپ بوو بەو ئازارەوە گەراینەوە سلێمانی و لەوێش چەند رۆژێ لەخەستەخانە کەوتم.

هاورێ کەریم هاتە سلێمانی، کۆرێکی بەست خەڵکێکی زۆر بەشداری تیا کرد، سەری ساڵی ١٩٩٢/١٩٩١ حیزب ئاهەنگێکی گێرا بەبۆنەی ئازاد بوونی زیندانە سیاسیەکانی حیزب کەماوەیەکی کورت بوو گەرابونەوە، لەو ئاهەنگەدا دیاری درا بە هەندێ هاورێ، منیش یەکێ بووم لەوانە.

رۆژی دوایی من و ئومێدی خوشکەزام و عوسمانی برای بەیان و خێزانەکەی بەرەو زاخۆ دەرچوین، لەو سەفەرەدا کاک شەوکەتی مەلا وکاک ئازادمان لەگەڵ بوون، بەفرێکی زۆر باری بوو رێگەی دهۆك زاخۆ گیرا بوو هەر چۆنێك بوو بە پاڵنانی سەیارە گەیشتینە دهۆك، شەو لە دهۆك ماینەوە جێگە نەبوو تیادا بخەوین، پیاوەکان لەچایخانەیەکدا خەوتین، سۆنیای ژنی عوسمان وشەیمای کچی لەماڵێ خەوتن، رۆژی دوای بەرێکەوتین بەرەو خاپور پەرینەوە بۆسوریە، گەیشتینە قامیشلی، شارێکی کوردی سنورە، رۆژی دوایی بەشەمەندەفەر بەرەو شام سەفەرمان کرد، لەوێ لە گەڵ کاك شەوکەت و ئازاد خانومان گرت .

بەهەر شێوەیەك بوو ئومێدم لەگەڵ خۆم بردە دانیمارك، بەڵام عوسمان وخێزانەکەی لەوێ مانەوە، منیش گەرامەوە دانیمارك، ئومێد خۆی تەسلیم کرد لەکەمپابوو پاشان ماف پەنابەری وەرگرت، بەلام عوسمان و خێزانەکەی چونە مۆسکۆ،چەند جارێ هەوڵیاندا بۆ دەرچون بەلام بێ سود بوو، پارەیەکی زۆریشیان فەوتا، ناچاربووم خۆم لەمانگی ١٩٩٢/٩دا چومە مۆسکۆ، سۆنیاو شەیماو شارۆکە لەمۆسکۆ لەدایك بوو بوو دەرمکردن بۆ دانیمارك زۆر بەنارەحەت، پاشان عوسمانیش هات، ئەوانیش لەمانگی ١٩٩٣/٥ دا ماف پەنابەریان وەرگرت. لەساڵی١٩٩٢دا کەمالی برام و خێزانەکەی گەیشتنە دانیمارك لەرێگەی نەتەوەیەکگرتوەکانەوە، هەر لەسەرەتای هاتنم بۆدانیمارك هاورێیانی حیزب کەم بوون، لەگەڵ چەند هاورێیەك دا کاری حیزبیمان ئەکرد، هەتا وردە وردە هاورێیان زیاد بوون، ئەوسا رێکخراوی دانیمارك دروستبوو منیش بوومە ئەندامی لێژنەی دانیمارك و بەرپرسی بەشی کوردی، لەگەڵ رێکخراوە کوردستانیکاندا ئەندامی بەرەی کوردستانی بووم، لە دوای راپەرینەکەی کوردستانەوە رێگەکرایەوە بۆ سەردان، هەموو ساڵێ چەند جارێ سەفەرم ئەکردەوە، زۆربەی کاتەکانم لە سلێمانی کاری حیزبی یان کۆمەلایەتی یان لەپەیوەندیەکاندا کارم کردووە، لەرۆژی١٩٩٣/٦/٣٠ دا لە کۆنگرەی حیزبی شیوعی ئێراق دا بەتێکرای دەنگ هەرێمی کوردستان بووە حیزبی شیوعی کوردستانی، ئێمەش لە دانیمارك رێکخراوی(حشك) مان دروست کرد، من بومە یەکەم بەرپرسی رێکخراوەکە، ئیتر بەناوی حیزبی شیوعی کوردستانەوە کارمان دەکرد، لەهاوینی ساڵی١٩٩٣دا هەر چوارمان: بەیان، ئاسۆ، ئاکۆو من بۆ یەکەمجار پێکەوە بەسەیارە سەفەرمان کرد بۆ کوردستان، زۆر خۆش بوو، لەسلێمانی دووجار چوینە ئەحمەدئاوا بۆ سەیران لە گەڵ هەموو خزمانا خۆشمان رابوارد .

بە داخەوە لە ساڵی ١٩٩٤ دا شەری ناوخۆ دروست بوو لەنێوان یەکیەتی وپارتی و هەندێ حیزبی تریش بەشداریان تیاکرد، ئەم شەرە بەردەوام بوو تا ساڵی١٩٩٧ بەهەوڵی حیزب و بەتایبەت هاورێ عەزیز محەمەد، شەرەکە وەستا، رێکەوتنی واشنتۆنیش بەدوایدا هات، زۆرمان پێخۆش بوو چونکە ئاواتی جەماوەری کوردستان بوو.

لەو جارانەی کە ئەگەرامەوە بۆ کوردستان چەند جارێ چاو پێکەوتنی تەلەفیزیون

و رادیۆیم کردووە دەربارەی وەزعی کوردستان و دەرەوە دواوم، لەگەڵ کۆمەڵەی پێشمەرگە دێرینەکانی حیزب کارم کردووە. بەیان بەردەوام بوولەکارکردن لەخەستەخانەو جێگای تردا، چونکە بەهیچ شێوەیەك بەتاڵەی پێباش نەبوو، منیش بەردەوام بووم لەئیش کردن ، زۆربەی خزمانمان گەیشتنە دانیمارك وەکو ئەکرەم، بێستون، شادیە، کۆدیا، تانیا، عادل، سەرگول، عوسمان ، لەعلی هەندێکی تر.

لە ساڵی ١٩٩٥ دا بەیان دووگیان بوو بە شارا لەهەمان کاتدا لەخەستەخانەیەکی کۆپنهاگن کاری دەکرد کە نزیکەی یەك کاتژمێرونیو لەماڵمانەوە دووربوو رۆژی واش هەبوو خەفەری شەو بوو، رۆژی ١٩٩٥/٦/١ شاراخان چاوی بەدنیا هەڵهێنا، زۆر دڵمان پێی خۆش بوو، کچێکی زۆر جوان و هێمن بوو، زۆرمان خۆش ئەویست.

ساڵی دوایی بەیان بە تەنها سەفەری کرد بۆ کوردستان ، شارا لای من مابوو، دایکی وەزعی زۆر خراپ بوو لە سلێمانی بیری شارای ئەکرد. لەکۆتایی مانگی ٤/ ١٩٩٦بەیارمەتی خزمێك لەعلی و سێ منداڵی گەیشتنە تورکیا لە ئەستەمبوڵ بوون، پاش چەند رۆژێ من و ئاکۆ چووینە ئەوێ یارمەتیمان دان تاگەیشتنە دانیمارك، پاش چەندمانگێ ماف پەنابەرییان وەرگرت، لەمانگی ١٩٩٧/٧دا کاك محەمەدی مێردی لەعلی و باقی منداڵەکانی گەیشتنە ئێرە، وەزعیان باش بوو.

پاش ساڵێ پەیوەندی خۆشەویستی لەنێوان ئاسۆوشنۆ دا دروستبوو کەپورزای یەکن، ئەوەبوو رۆژی ٢٠٠١/٢/١٠ ژیانی هاوسەریتیان پێکهێنا، ئێستا کورێکی جوانیان هەیەو ناوی ئەلەندە. لەرۆژی ٢٠٠٥/٥/١٥دا هاتوەتە دنیاوە، لەرۆژی ٢٠٠٩/٥/٢٥ سیلۆنە کەکچێکی زۆر جوانە هاتە دنیاوە.

پاش ماوەیەکی کورت لەسەرەتای سالای ٢٠٠٣ دا پرۆسەی ئازادی ئێراق دەستی پێکرد، بە سەرۆکایەتی ئەمریکا، رژێمی فاشی بەغداد لەناوچوو، بەماوەیەکی کورت، دوای نەمانی سەدام هەموو گەلانی ئێراق بەگشتی وگەلی کوردستان بە تایبەتی رزگاریان بوو لەزوڵم و داپڵۆسین، هەر چەندە توندو تیژی پەیدا بوو لەناو ئێراقدا بە کوردستانیشەوە، ئیتر من زوو زوو ئەگەڕامەوە زۆریش ئەمامەوە.

لەمانگی ٢٠٠٧/٥بەشداری کۆنگرەی هەشتی حیزبی شیوعی ئێراقیم کرد لە بەغداد، لەهەمان ساڵدا بەشداری یەکەم کۆنگرەی کۆمەڵەی پێشمەرگە دێرینەکانی کوردستانم کرد لە سلێمانی، لەوکۆنگرەیەدا کۆمەڵێ هاورێ و پێشمەرگەی دێرینم بینی، هەرلەوکۆنگرەیە دا ئەنجومەنی باڵای تازەهەڵبژێرا.

لەماوەی ئەم چەند ساڵەی کە لە دەرەوەم چەند جارێك خەڵاتی رێزلێنانم وەرگرتووە لەلایەن(حشك و حشع) ـەوە، لە ساڵی٢٠٠٩دا خەڵاتی رێزلێنانی کۆمەڵەی پێشمەرگە دێرینەکانی کوردستانم لەلایەن کاك کۆسرەتەوە وەرگرت لەگەڵ خەڵاتی بەرێزیاندا.

بێگومان هیچ مرۆڤێ بەبێ پاڵپشتی و یارمەتی کەسێکی ناو خێزانەکەی ناتوانێ ژیانی حیزبی یان تێکۆشان هەڵبژێرێ بەتایبەت گەر درێژخایەن بێت، ئەوەی زۆر پاڵپشتی من بوو دایکم و شوکری خوشکم بوون، هەتا بەیان بوو بەهاوسەرم، ئەوسا ئەو بەراستی پاڵپشتی سەرەکیم بوو، چونکە زۆر تێکۆشەر هەبوون ئەروخان، خۆیان تەسلیم ئەکردەوە بەرژێم لەسەر داوای خێزانەکەی یان فشاری ئەوان، بەلام بەیان رۆژێ لەرۆژان نەداوای لێکردم، نەزەختی لێکردم بۆ ئەومەبەستە بەپێچەوانەوە لەگەڵم دەستیکرد بەحیزبایەتی و تێکۆشان، هەر لەو رۆژەوە بووە هاوسەرم، بووە هاورێی حیزب هەتا لەهەنگاریا دەرچووین بەرەو دانیمارك ئەندامی چالاکی حیزب بوو.

پەیوەندییەکانی کوردی ئێزدی لەمێژوویی شۆڕشی تازەی کورد دا

◇ خەلات سێنۆ شێخانی

مەهمەد خدر ئۆسمان ئاغا لە دایك بووی سالی (١٩٢٠)، لەبنەماڵەیەکی خانەدان و ماقولی ئاغای هۆزەکانی کوردی ئێزیدیە، ئاکەنجی دەڤەرەی شێخانە، ئەم شۆڕشگێرە ئێستا لەژیاندا ماوە، یەکێکە لە سیاسییە ناسراوەکانی کورد لە دەڤەرەکەدا، تەمەنی گەشتۆتە (٩١) سال، تا ئەمڕۆ هوشیارو لەسەرخۆیە، تەنها ئاریشەی چاوانی هەیە.

مام مەهمەد خدر یەکێکە لە شۆڕشگێڕانی سەرەتا، لەسالی ١٩٢٦ دەستی بەخویندنی سەرەتایی کردووە لەقوتابخانەی شێخان، ناوەندیشی لە شاری موسڵ تەواوکردووە، لە دوای خوێندن وەك فەرمانبەر لە فەرمانگەی (أحوال شخصیە)ی موسڵ دامەزراوە.

مەهمەدخدر هەر لەسالانی سییەکانەوە پەیوەندی بەڕیزەکانی ڕێکخستنەوە کردووە، ئەمەش ڕێگا خۆشکەر بووە بۆ فراوان وفراوانتربوونی پەیوەندییەکانی بەتایبەت لەگەڵ سیاسەتمەدارانی کورد، دواتر لەساڵی(١٩٥٩) بووە بە بەرپرسی یەکەم لە لێژنەی محەلی(پ.د.ك) لەشێخان.

ماڵەکەی بۆتە جێگای حەوانەی شۆڕشگێڕان، زۆر لەو بەرێزانەی لە بیریدا ماون وەك: عومەر دەبابە، ئیبراهیم ئەحمەد، سالح یوسفی، جەمیل ڕۆژبەیانی،...هتد.

مام مەهمەد خدر دەڵێت: من بەشداربوم لەکۆنگرەی چوارەمی(پ.د.ك) لە بەغدا کە لە ڕۆژی ١٩٦٠/٥/٥ لە شەقامی سەعدون، لە بارەگای پارتی گرێدرا، هەر چەندە لەو کۆنگرەیەدا بارزانی نەمر ئامادە نەبوو بەڵام خاتو (نەهدە عەبدولسەلام) ڕێگەی نەدا کۆنگرە ئیشوکاری خۆی بکات، تاکۆمیتەیەکی پێکهێنا، نێردرانەوەبۆ کوردستان تا لەگەل خۆیان بارزانی نەمر بهێننە کۆنگرەکەوە، لەگەڵ ئامادەبوونی ئەو هەموو نوێنەرانی لقەکانی حیزبی و ڕێکخراوەکان دەست بەکاربوون،لە ٥/ ٥/ ١٩٦٠ تا١٠/٥/١٩٦٠ کوتایی بە کۆنگرە هات، لەم کۆنگرەیەدا بارزانی نەمر وەك سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستان هەڵبژێردرا، من و بەڕێز مام جەلال تاڵەبانی لە(لێژنەی شەکاوی) پێکەوە کارمان دەکرد.

ئیتر پاش ئەوەی کورد بارودۆخی سیاسی لەگەل

مهمد خدر و عەلی شەنگالی وحجی عەلی عوسمان

رژێمی دەسەڵاتداری بەغدا تێکچوو من و چەندین شۆڕشگێری تری کورد لەوانە سالح یوسفی ومەلا خەلیل مشەختی خوا لێیان خۆش بێت، کۆمەلەکی تر لەلایەن حکومەتەوە نەفی کراین بۆ شاری ناسرییە، گوندی(چبایش) لە دەڤەری (شەترە)، وەڵێ لە ١٢ئەیلولی١٩٦١ دەستگیر کرام، برام بۆ بەندیخانە، ئەو رۆژە یەکەم رۆژی دوای دەستپێکردنی شۆڕشی ئەیلول بوو، بۆ ماوەی سێ سال حوکم درام.

هەروەها دەڵێ: لە ناو سجنەکەدا بە ئاگاداری کۆمیتەی (پ.د.ك) لە موسل کاری رێخستنی حزبیمان دەستپێکرد، بەلام بەداخەوە ڕایەڵەکان ئاشکرا بوون، درامەوە بە دادگا، هەر لە ناو سجن بۆ ماوەی چوار سالی دیکە حوکم درام، هەر لەسجنی موسڵ دا فازل میرانی، عەلی شەنگالی لەگەل مندا بوون.

عەلی سنجاری دەڵێت لە هەموان زیاتر مەهمەد خدریان دەبرد بۆ دائیرەی ئەمن، ئەوەش بۆ زیاتر پێداچوونەوە بوو، گەلێ ئازاریان دەدا، چەندینجار لەناو بەتانیدا دەیانهێنایەوە(ئیدارەی سجن) دوودڵ لەوەرگرتنەوەی، لەوەدەترسان کە مردبێت ، یا پاش کەمێکی تر بمرێت.

مام مەهمەد دەڵێ: لەو ماوەدا (١٣) گەنج لە براو برازا وخزمی نزیکم پەیوەندییان بەڕیزەکانی پێشمەرگەوە کردبوو، وەڵێ من لە سالی (١٩٧١) وە گەرامەوە جیگەی لەدایك بوونی خۆم وهەم گەرامەوە بۆ سەرئیشی فەرمانبەریم (احوال شخصیە) لە شێخان.

دواتر کۆمیتەی شێخان دامەزرێندرایەوە، من بووم بە ئەندامی ئەو کۆمیتەیە، ئینجا لەسالانی(٧٤و٧٥) ئێمەش بەهەموو خزم و کەس و خێزانەوە پەیوەندیمان بە شۆرشەوە کرد، وەلێ لەپاش گرێبەستەکەی جەزائیر ئاخر دەزانن حالی شۆرش چی پێهات ئێمەش گەراینەوە بۆ بن دەستی دوژمن. ئیتر ئێمە پێکەوە تەرحیلکراین بۆ کۆمەلگەی (مەهەت) وبۆ ماوەی چوار مانگ لە وێ مامەوە و رژێمی روخاوی بەعس ولەگەل کورو برازاکانم نەفییان کردین بۆشاری بابل، لە گوندەکی بێ ئاو بێ خانو بۆ ماوەی سێ مانگ دایان ناین، ئیتر دوای ئەو ماوەیە رێگەیان بە ئێمە دا کە بێینەوە ناو سەنتەری شاری بابل، هەمو مولك و مالمان(منقوله و غیرمنقوله) بە بریاری رژێمی روخاو دەستی بەسەردا گیرا، کەچی لەدوای پرۆسەی ئازادیش ئەو بریارە وەك خۆی ماوەتەوە، هێشتا هیچیان بۆ نەگەراندوینەتەوە.

لەسالی ١٩٨٠ رژێم بە تۆپزی گواستینیەوە بۆشاری(هەولێر)، نەیانهێشت بگەرێینەوە بۆ شێخان، ئیدی لەوێ لەگەل براو برازاکانم سەرقالی کاری ئازاد بووم تا سالی١٩٩١، ئینجا بەشداری راپەرینی پیرۆزی گەلی کوردستانمان کرد، دواتریش کەوتینە ناو کۆرەوە سەرتا سەریەکەی گەلی کوردستان، گەشتینە کۆمەلگەی(زێوە) لەئێران بۆ ماوەی دوو مانگ لەوێ ماینەوە، ئیجا دواتر گەراینەوە بۆ هەولێر.بەلام بەداخەوە لە کۆرەودا کورێکی گەنجمان بەو سەرماو ماندووبوونە زۆر بە قورسی نەخۆش کەوت، تا دوو مانگ لە هەولێریش نەتوانرا چارەسەر بکرێت، ئیتر خوا حافیزی لەمن ولەئێوە کرد، خوا لێیخۆشبێت.

جێگای ئاماژەیە لە سالانی ٩١ تا ٢٠٠٣ پەیوەندییەکانی من لەگەل سەرکردەکانی کورد بەهێزتر بوو، لە ٢٠٠٣دا بەهەمو تواناو هێزی کەسو کارو بنەمالەکەیەوە بەشداربوون لە ئازادکردنی عیراق و کوردستان، جارێکی دی مالەکەیان بوو بەمیوانخانەی شۆرشگێران لە شێخان کە لە هەموو لایانە سیاسیەکان سەردانیان کردووە.

مەهمەد خدر لەیادی ماوە کەجارێك خوالێخۆشبوو برایم ئەحمەد لە سالی (٥٩ - ٦٠) بە سەردانێك هاتبووە شێخان، لەلای ئەوان میوان دەبێت، شەو بەخۆشی بەسەردەبەن بەلام کەبەیانی هەلدەستن دەبینن کە بزنێك کراسەکەی جووە وکرتاندویەتی، ئیتر مامۆستا پیشانی ئامادەبوانی دەدات، هەموو دەست ئەکەن بەپێکەنین، مەهمەد خدریش دەلێ خەمت نەبێت، کراسێکی تازە دەکرێت، بۆ مامۆستای دەهێنن. جێگای ئاماژەیە مەلا خەلیل مشەختیش لە بیرەوەری خۆیدا ئاماژەی پێداوە.

هەمو هیواوئاواتی مەهمەد خدر ئەوەیە کە میللەتی کورد سەربخۆ بژی، ئەلێ کەزۆر گەش بینە بەم رۆژە.

رژێمی ڕوخاوی بەعس و ڕێوشوێنە موخابەراتییەکانی لە کوردستاندا

◇ **مەلا ڕێباز**

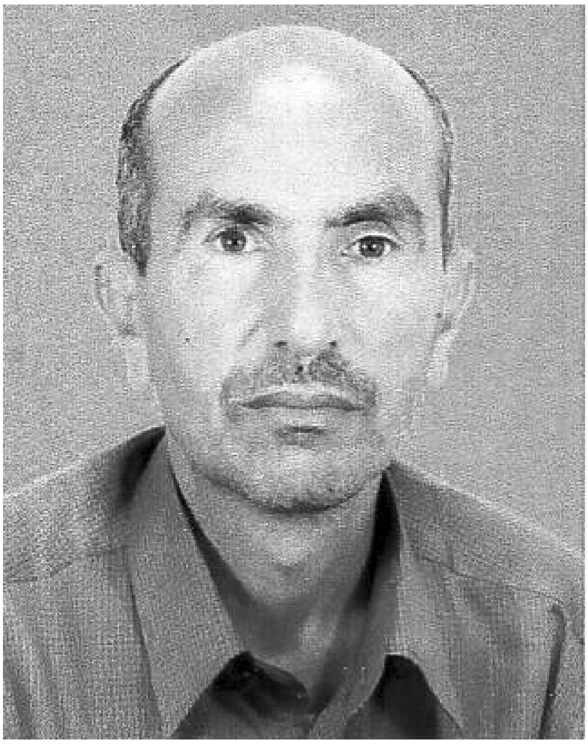

رژێمی ڕوخاوی بەعس لەدوای راپەرینی١٩٩١وە بۆ دروستکردنی سیخورو جاسوسەکانی لە کوردستاندا. ئەم ڕێوشوێنە موخابەراتییانەی لای خوارەوەی دەگرتەبەر هەتا بتوانێت زانیاری کۆبکاتەوەو کاری وێرانکاری بکات، ڕێوشوێنە موخابەراتییەکانیش بەم شێوەیە بوون:

یەکەم: ڕەوانەکردنی جاسوسی ئامادەکراو بەناوی راکردن لەناو ریزەکانی رژێمەوە: ئەم جۆرە جاسوسە سەرەتا لە فێرگەیەکی تایبەتدا بۆ کاری سیخوری ئامادە دەکران و دواتر بەناوی راکردن لەناوریزەکانی رژێمەوە رەوانەی کوردستان دەکران، ئەم شێوازەیەکێك بوولەشێوازەسەرەکیەکانی رژێم نمونەش قسەکانی عەقیدی موخابرات (کازم حسین محەمەد ئەلحوتە) کەهێڵی پەیوەندی نێوان رژێم و گروپی تیرۆریستی(ئەنسار ئیسلام) بوو، ناوبراو لەچاوپێکەوتنی ژمارە(٤١) ی٢١ی ئازاری٢٠٠٣ی تایم دا وتی: (لەبارەگای ئەنجومەنی باڵا لەسلێمانی دەستم بەکارکرد، پاش ساڵێك کار کردن لەنێو ئەوگروپەدا بەتەواوی ولەسەدا سەد متمانەی بەرپرسەکانیانم بە دەستهێنا، پاش ئەوەی خەڵکیان ناردە بەسرە تا لەبارەی کەسوکارەکەم و من بپرسن ، ناو و ناونیشانی ئاشکرای خۆمم دانێ. بینیان من لەخزمەتی سەربازی، لەدەست حکومەتیش رام کردووەو بەغیابی حوکم دراوم، ئەمەش تاکتیکی موخابرات بوو چونکە خێزانەکەم نەیاندەزانی لەکوردستانم. موخابرات باوکم و برا گەورەکەمیان گرت و لێکۆڵینەوەیان لەگەڵکردن. ئەمەش بەپێی نەخشەیەکی دارێژراو بوو. تا کەسوکارەکەم و دراوسێکانم وابزانن کەحکومەت بەدوامەوەیە، تەنانەت هەندێ زیندانیمان ئازاد کردوفراند بۆئەوەی سیناریۆیەکە بۆخەڵەتاندنی بەرپرسەکانی ئەنجومەنی باڵا دامانرشتبوو، سەربگرێ)، ئەمە نمونەیەکی جاسوسی ئامادەکراو بوو کەرژێمی بەعس بەناوی سەربازی هەڵاتووەوە رەوانەی کوردستانی ئازادی کردووە. ئەم جۆرە کارانەش لەبەرێوبەرایەتی موخابرات لەلایەن هەردوو شوعبەی (مکافحە التجسس، الخدمە السریە) وە

کراون.

دووەم: تەجنیدکردنی جاسوس لەوکەسانەی کەپێش راپەڕین لەدەزگا ئەمنی و حیزبیەکانی رژێم لە کوردستان کاریان کردووە. دوای راپەڕینیش لە دەزگاکانی حکومەتی هەرێم یان حیزب و لایەنەکانیتر کاریان دەکرد. ئەمەش گرنگییەکی زۆری بۆ کاری جاسوسی بۆ رژێمی بەعس هەبوو. لێرەوە ئەو پرسیارە دروست دەبێت ئایا تەجنید کردنی جاسوس چۆن دەکرێت؟

بۆ وەلامی ئەم پرسیارە دەڵێین تەجنیدکردن بەم قۆناغەی لای خوارەوەدا تێدەپەڕێت:

- گەران بۆ دۆزینەوەی سەرچاوەکە.
- دەست نیشانکردنی ژینگەکە، واتا دیاری کردنی جۆری کەسایەتییەکەی.
- زانینی خورەوشتی خێزانی سەرچاوەکە بۆ زیاتر کۆنترۆڵکردنی بەمەبەستی کار کردنی زیاتر.
- دیاریکردنی جۆرو شوێنی کارەکەی.
- زانینی کاتی دوای کارکردنی.
- دۆزینەوەی ئارەزووەکانی.
- دۆزینەوەی خاڵە لاوازەکانی.

سێهەم: بەهۆی حیزب وریکخراوەکانی بەرهەڵستکاری عێراقییەوە بەوانەی کوردستان یشەوە کە زۆربەیان بەبێ ئەوەی بەخۆیان بزانن خەڵکی نێردراوی رژێمی بەعسیان تێدا بوو کە بۆ رژێم کاریان دەکرد. بەدڵنیاییەوە دەڵێم موخابراتی عێراقی لەمەشدا کاری گەورەی کردووە توانیویەتی شوێن پێی خۆی لەناو هەموو لایەنەکاندا بکاتەوە.

چوارەم: بەهۆی جاسوسی دووسەرەوە کە بریتیە لەو کەسەی کەلەیەك کاتدا کار بۆ هەردوو بەرامبەری دژ بەیەك دەکات بەلام زیاتر بۆ بەرژەوەندی دوژمن کار دەکات کە پێشتر تەجنیدی کردووە. بەلام مەترسی دارترین جاسوسی دوو سەرە ئەم جاسوسەیە کەلەلایەن دەزگای دوژمنەوە پاش ئاشکرا بوونی تەجنید کرابێ لێرەوە ئەو پرسیارە دروست ئەبێ بۆچی دەسەڵاتی بەعس جاسوسی دووسەرەی لە کوردستان بەکار دەهێنا ؟

وەلامەکەشی ئەوەیە:

١- بۆ ئاشکرا کردن و ناسینی کەسانی دەزگا ئەمنیەکانی کوردستان.

٢- بۆ زانین و ئاشکراکردنی شێوازی کارکردنی دەزگا ئەمنیەکانی کوردستان.

٣- بۆ زانینی مەرام و ئامانجی دەزگا ئەمنیەکانی کوردستان و خۆ ئامادەکردن بۆ بەرپەرچدانەوەیان.

٤- بۆ ئاشکراکردنی سەرچاوەکانی دەزگا ئەمنیەکانی کوردستان لە ریزەکانی بەعسدا.

٥- بۆ زانین و ئاشکراکردنی پەناگەو بارەگاو ئۆتۆمبیلی بەرپرس و کارمەندەکانی دەزگا ئەمنیەکانی کوردستان بەمەبەستی لێدان و وێرانکردنیان.

٦- بۆ بەفیڕۆدانی کات و تواناو هێزی دەزگا ئەمنیەکانی کوردستان ئەویش بە چەواشەکردنیان بە زانیاری ناراست و بێ بایەخ.

بەلام ئەی جاسوسی دوو سەرە چۆن دەناسرێتەوە جاسووسی دوو سەرە بەهۆی ئەم سیفاتانەی لای خوارەوە دەناسرێتەوە:

١- زیاد لە پێویست لە خۆبایی دەبێت.

٢- گۆرانی باری ژیانی بەشێوەیەك خەرجی لە داهاتی زیاترە.

٣- داواکردنی ئەو شتانەی کەپێشتر رەتی کردونەتەوە وەك(تەسجیل-کامێرا-ریموت کۆنترۆڵ.... هتد).

٤- پشت گوێ خستنی ئەمنییەتی خۆی.

٥- گوێنەدان بە مەوعیدو هێنانەوەی بیانووی ناراست.

٦- هێنانی زانیاری ناراست یا زانیاری بێ کەڵك.

٧- زۆربەی کات لە بارێکی دەروونی خراپ و دوو دڵیدا دەژی.

پێنجەم: بەهۆی دروستکردنی کۆمپانیاو نوسینگەی بەڵێندەرایەتییەوە کەلەلایەن دەزگاکانی موخابرات و ئەمنی رژێمەوە دروستدەکران و بەمەبەستی کاری جاسوسی

ڕەوانەی کوردستان دەکران، نمونەش ئەو کۆمپانیایە بوو کە ساڵی ٢٠٠٢ بەناوی هەڵکەندنی بیری ئیرتیوازییەوە لەبەغداوە بۆ چەمچەماڵ هاتن. سەرەتا بەناوی هەڵکەندنی بیری ئیرتیوازییەوە هاتبوون بەڵام لە ژێر ئەو پەردەیەدا کاری سیخوڕییان دەکرد.

شەشەم: بەهۆی ڕێکخراوە بەناو خێرخوازییەکانەوە: هەڵبەتە ئەو ڕێکخراوانەی کەلەناو ڕژێمەوە بەناوی کاری خێرخوازییەوە ڕویان لە کوردستان دەکرد خەڵکی تایبەتیان تێدا چێنرا بوو کە تایبەت بوون بەکاری جاسوسی، نمونەش مانگی سووری عێراقییە.

حەوتەم: بەهۆی ژنی بەدڕەوشتەوە: ئەمەشیان پێویست بە بەڵگە ناکات چونکە لەو شێوە ژنانە زۆر بوون کە کاری جاسوسییان بۆ ڕژێم دەکرد کە ڕژێمیش بە شێوەیەکی بەر فراوان بۆ ئەو مەبەستە بەکاری دەهێنان زۆربەی زۆریشیان جاسوسی دوو سەرە بوون بەڵام زیاتر بەلای ڕژێمی بەعسدا دەشکانەوە.

هەشتەم: بەهۆی ڕێکخراوەکانی سەر بە(u n)ەوە بەتایبەت بڕیاری نەوت بەرامبەر بە خۆراك بۆ ئەو مەبەستەش لە کەرکوك لەلایەن عەمید(هانی غیث خطاب)ی مدیری ئەمنی کەرکوك و (ابو عطاب)ی مدیری موخابراتی کەرکوکەوە کار بۆ ئەوە دەکرا کە جاسوسی تایبەت لەناو ئەو ڕێکخراوانەدا دروست بکەن بەتایبەت لەناو وەرگێر کارەکانیدا.

نۆهەم: بەهۆی حیزب و ڕێکخراوە نەیارەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە کە ڕێکخستنی نهێنییان لەکوردستاندا هەیە لەوانە گروپی تیرۆریستی ئەنساری ئیسلام ،کۆمەڵەی خەباتگێرانی شۆڕشی نوێ، حیزبی کۆمەنیستی کۆرێکاری عێراق+ڕێکخراوی ئاگری سوورو چەند ڕێکخراوێکی تر کە ئەمانە سەرچاوەی کاری جاسوسی بوون بۆ ڕژێمی بەعس.

دەیەم: بەهۆی یانە ڕۆشنبیریەکانەوە: لێرەدا زیاتر مەبەستمان لەو یانانەیە کە سەر بەهێزەبەرهەڵستکارە عەرەبەعێراقیەکان بوون کەپڕبوون لەخەڵکی گومانلێکراوی ڕژێم. ئەوانە پێش پرۆسەی ئازادی عێراق لە کوردستاندا دەژیان ڕژێمی بەعسیش لە ناویاندا کاری وردی کرد بوو خەڵکی زۆری لێ تەجنید کردبوون. بەمەرامی کاری جاسوسی کردن بەکاری دەهێنان. بۆ نموونەش (المنتدة الثقافة العراقیة) خەڵکی زۆری تێدا چێنرا بوو.

یانزەهەم: بەهۆی پەیوەندییەکانەوە: پەیوەندیەکانیش وەك هاتنی ئەو بڕە نەوت وگاز وائیل و بەنزین وغازەی بۆ کوردستان و مەسەلەی سەدەکانی دوکان و دەربەند یخان و چەند کارێکی تر. هاتنی سوتەمەنیش بۆ کوردستان لەلایەن نەقیبێکی موخابراتەوە لە بەڕێوبەرایەتی موخابراتی کەرکوکەوە بەناوی(نەقیب ئەبو یاسر) ڕاستەوخۆ سەرپەرشتی دەکرا ئەوەش بەمەبەستی کاری جاسوسی کردن بوو بۆ ڕژێمی بەعس.

دوانزەهەم: بەهۆی ڕەوانەکردنی وەفدی بازرگانی و ئەدەبی و وەرزشی و زانستی یەوە، بەڵگەش قسەیەکی موشیر مستەفای کۆمەڵی ئیسلامییە کە لەهەفتەنامەی هەواڵدا بڵاو کراوەتەوە. ناوبراو دەڵێ ڕافع تکریتی باڵیۆزی بەعس لەتورکیا پێی وتین بەناوی بازرگانییەوە قسەتان لەگەڵ دەکەم. هەر لەو بوارەدا دەتوانین نمونەیەکی تر بخەینە ڕوو ئەو نمونەیەش قسەکانی ملازمی موخابراتی عێراقی حەیدەر عەباس ئەلشەمەری یە کە لەناوگروپی تیرۆریستی ئەنساری ئیسلامدا بە عبدالرحمن ئەلشەمەری ناسراو بوو ناوبراو لەچاوپێکەوتنی ژمارە(٤٢)ی، (٥)ی نیسانی٢٠٠٣ی ڕۆژنامەی تایمدا دەڵێت: (موخابراتی عێراقی پارەی دەنارد بۆ چەند شانەیەکی نهێنی سەر بەپشتیوانانی ئیسلام لەهەولێرکە لەژێر پەردەی کاری بازرگانیدا خۆیان حەشارداوە، ئەوشانە نهێنیانەش پارەکەیان دەنارد بۆ پشتیوانان) ئەمەش ئەوە دەردەخات کەلەلایەن ڕژێمی بەعسەوە بواری بازرگانی بۆ پەردەپۆشکردنی کاری جاسوسی بەکار هێنراوە هەروەها بەڵگەیەکی تر قسەکانی عەقیدی موخابەرات کازم حسێن محمد ئەلحوتە کە هێڵی پەیوەندی نێوان موخابراتی عێراقی

و گرووپی تیرۆریستی ئەنساری ئیسلام بوو. ناوبراو لەچاوپێکەوتنی ژمارە(٤١)ی٢١ی ئازاری٢٠٠٣ی رۆژنامەی تایمدا دەڵێت: من خۆم کە لەسلێمانی بووم ئەڵقەی پەیوەندیی نێوان من و موخابەرات لەبەغدا یاریکەری دێرین رەحیم کەریم بوو کە لە ساڵانی حەفتادا لەگەڵ فەلاح حەسەن و دەستەیەکدا یاریکەری بەرگری بوو لەهەڵبژاردەی عێراقدا. رەحیم کەریم گرێبەستێکی لەگەڵ تیپی یۆهان لەسلێمانی هەبوو لە بەغداوە بە رەزامەندی عودەی سەدام حسێن هاتبوو، لەهەمان کاتیشدا ئەڵقەی پەیوەندیی نێوان من و موخابرات بوو. هەر زانیارییەکی بەپەلەم دەسبکەوتایە بە ئاسانی دەیگەیاندە بەغداو جێگەی گومانیش نەبوو). لەم نموونەیەشدا مەبەستمان ئەوەیە کە رژێمی بەعس وەرزشی لە بواری کاری جاسوسیدا بەکار هێناوە.

سیانزەهەم: بەهۆی رێکخراوە ئیسلامی و رۆشنبیری و هونەری و حەوزە عیلمیەکانەوە: بۆ ئەمەش نمونەی زیندوو لەبەردەستان. بۆ نمونە ئەوانەی کە بەناوی هونەری فلیمسازی سینەماییەوە پێش روخانی رژێمی بەعس لەبەغداوە هاتن بۆ سلێمانی کە بریتی بوون لە:

١- ليلى محمد كريم عواد.
٢- جواد الشكرچي.
٣- عبدالخالق المختار.
٤- فلاح زكي(المخرج).

سەرەتا لە سلێمانی وتیان ئەو فلیمەی کەسازی دەکەین بۆ وێنەگرتنی بەشێکی هاتوین بۆ سلێمانی کەناوی فلیمەکەش (حب بين بغداد والسليمانية)یە . ئەم ناوەش تەنیا بۆ خەڵەتاندنی دەسەڵاتی سیاسی گەلەکەمان بوو دوای ئەوەی کە بەدەس و دیاری گران بەهاوە گەرانەوە بۆ بەغداد ناوەکەیان کرد بە (الملاذ... امن مسلسل المخابراتي).

لە سلێمانیش وێنەی ئالای بەعسیان لەسەر ئەڵقەی پەنجەی بوک و زاوایەك گرتبوو کە خۆیان ئەو ئەڵقەیەیان هێنابوو کردبوویانە پەنجەی ئەو بووک وزاوایە، تەنها بە مەبەستی وێنەگرتن، ئەمەش بۆ ئەوەی وای نیشان بدەن کە گوایە خەڵکی سلێمانی دوای راپەرینیش تەنها دەسەڵاتی بەعسیان دەوێت، هەر لەسلێمانی، بەتایبەت گەرابوون بۆ وێنەگرتنی شوێنە بێخزمەتەکان. هەروەها لەبەشێکی تری فلیمەکەیاندا ئەوەیان دروستکرد بوو کە گوایە کورد هەمووی دزەو لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی بەعسەوە ئۆتۆمبیل دەدزن و بۆ کوردستانی دێنن و رەوانەی ئێرانی دەکەن.

خوێنەرانی هێژا:

ئەو سیازدە خاڵەی کە خستمانە روو ئەوە ئەو رێوشوێنانە بوون کە رژێمی روخاوی بەعس پێش روخانی و دوای راپەرینی١٩٩١ لە کوردستاندا دەیگرتنەبەر بۆ دروست کردنی سیخور وجاسوسەکانی لەهەمان کاتیشدا بەمەبەستی کارکردنیان بەرنامەیەکی وردو کارای بۆ دارشتبوون چونکە جاسوسی ئامادەکراو و تەجنیدکردنی جاسوس لەو کەسانەی کە پێش راپەرین لە دەزگا ئەمنی و حیزبییەکانی رژێم لە کوردستان کاریان کردووە یا حیزب و رێکخراوەکانی ئۆپۆزسیۆنی عێراقی بەوانەی کوردستانیشەوە یا کۆمپانیاو نووسینگەی بەڵێندارییەتی یا رێکخراوە خێرخوازەکان و رێکخراوەکانی سەر بە un یا حیزب و رێکخراوە ئیسلامی و روناکبیری و هونەری و ئەدەبی و حەوزەی عیلمی یا وەفدی بازرگانی و وەرزشی و زانستی و خەدەمی یا پەیوەندی حیزبی و حوکمی وئیداری یاسەرچاوەی دوو سەرەی گومان لێکراو یا مونتدەی بەناو روناکبیری یا ژنی بەدرەوشت کە بازرگانی بەلەشی خۆیەوە دەکات و کاری جاسوسی دەکات یا حزب و رێکخراوە نەیارەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان سەرچاوەو بنەمای سوود لێوەرگرتنی گرنگ بوون کەرژێمی روخاوی بەعسیلەناوچوو بەمەبەستی بەکارهێنانیان لە بواری کاری جاسوسیداو خستبونیە گەر بۆ کۆکردنەوەی زانیاری و تەخریبکاری لە کوردستانی ئازاد دا، بە وردی و ژیرانە بەکاری دەهێنان.

لەئەرشیفی شاخەوە

ئەم نووسینە لەژمارە (٨)ی هاوینی ساڵی ١٩٨٠ای گۆڤاری کۆمەڵە، کەئۆرگانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان-عێراق بووە بڵاوکراوەتەوە، لەنوسینگەی راگەیاندنی چاپخانەی شەهید ئیبراهیم عەزۆ لەشاخ چاپکراوە. نوسینی (چەك هەڵگرتن وپێشمەرگایەتی) ئێستاش نرخ و بەهای خۆی ماوە، بۆیە بڵاومانکردەوە.

گۆڤاری چیا

چەك هەڵگرتن و پێشمەرگایەتی

هەموو دەست دانە چەك و یاخیبون و راپەرینێك شۆرش نیە. هەموو چەكدارو چەك بەدەست و شەڕكەرو پیاو كوژێكیش پێشمەرگە نیە.

هەروەكو شۆرش هەلومەرجی خۆی پێویستەو بۆ ئەوەی پێی بگوترێ شۆڕش ئەبێ چەند مەرجێكی تایبەتی هەیە ئەبێ تێیدا بێ، هەر بەو جۆرە پێشمەرگەش چەند مەرجێكی دیاریكراو هەیە ئەبێ تێیدا بێ بۆ ئەوەی لەجەردەو و رێگرو چەتە جیای بكاتەوە.

هەندێ جار دەست دانە چەك و یاخیبون رووداوێكی كۆنەپەرستانەیە بۆ پاراستنی قازانجی چینە چەوسێنەرەوەكانی كۆمەڵ و دامركاندنەوەی گڕوكڵپەی شۆرشگێرانەی كۆمەڵانی خەڵك، هەندێ چەكداریش لەكۆمەڵ یاخیبوون و زوڵم و زۆر لەخەڵك ئەكەن و خەڵك ئەڕوتێننەوە.

كوردستان سەر زەمینی دێرینەی شەڕو شۆڕوشۆڕش و راپەڕین وخەباتی چەكدار، سەر زەمینی چەكداری خۆبەخت كەرو پێشمەرگایەتی هەردوو نمونەكەی بەخۆیەوە دیوە. هەم شۆرشی راستەقینە و هەم یاخیبونی كۆنە پەرستانە، هەم پێشمەرگەی گیان بازو هەم پیاو كوژ.

شۆرش كەباڵاترین شێوەی تەقینەوەی ناكۆكیەكانی ناوكۆمەڵە بەشێوەی چەكدار، ئەو بزوتنەوە مەزنە كەجەماوەری رەنجدەری خەڵك بەرپای ئەكەن بۆ هەڵتەكاندنی كۆمەڵی كۆن و دامەزراندنی كۆمەڵێكی نوێ، گوێزانەوەی كۆمەڵ لە قۆناغێكی نزمەوە بۆقۆناغێكی بەرزتر، بۆگۆرینی باری پێشكەوتن وگەشانەوەوخەملیندا بۆ گۆرینی پەیوەندیەكانی بەرهەمهێنان لەباری رێگرتنی گەشەكردن و پێشكەوتنی هێزە بەرهەمهێنەكان، هەر بۆیە پێشمەرگەكانیش ئەبێ بەو پێیە بەرزوباڵابن

لەکاتێکا یاخیبون و جوڵانەوەی چەکداری هەندێجار بۆ هێشتنەوەی باری دواکەوتوی کۆمەڵ و تەگەرەدانە لەگەشەکردنی هێزە بەرهەمهێنەکان و هەر بۆیە چەکدارەکانیش ئەبێ بەو پێیە نەوی بن.

مێژووی میلەتانی دنیا، هەروەها مێژوی نەتەوەی کوردیش چەندین نمونەی شۆڕشی راستەقینەو شۆڕشی چەواشە خەبات و راپەرینی چەکدارو یاخی بون و هەڵگەرانەوەی چەکداری تێدایە.

نەتەوەی کورد یەکێکە لەنەتەوە هەرە زۆر لێکراو و چەوساوەکانی دنیا، کەبێبەش کراوە لەبچوکترین وسادەترین مافە دیموکراتی و مرۆڤایەتی و نەتەوایەتیەکانی، نەک هەر رەنج و کاروماندوبونی، نەک هەر سامان و سەروەتی، نەک هەر فەرهەنگ و رابوردوو و شارستانێتی تاڵان کراوە، بەڵکو هەندێ جار کەڵك لە ناوەکەی ومافەکانیشی لە زۆر لێکران و چەوسانەوەکەشی وەرگیراوە بۆزیاتر روتاندنەوەو ئازاردان ولەناوبردنی.

کوردستان مەڵبەندی مێژوینی شەڕوشۆڕ، ئینجاشەڕوشۆڕی ناوخۆی میروعەشیرەتەکانی کورد، شەڕوشۆڕی نێوان دانیشتوانی کوردستان وداگیرکەرانی بێگانە. مێژوی رۆژهەڵاتی ناوەراست لە زۆر کۆنەوە روداوی پەلاماری بێگانە و خۆراگرتنی دانیشتوانی کوردستان و بەرهەڵستیکردنی قارەمانانەی خەڵکەکە ئەگێڕێتەوە.

زوڵم وزۆری بێگانەو چەوسێنەرەکانی ناوخۆ، هەژاری و چەرمەسەری خەڵکەکەی، لە لایەکەوە، ئازاردانی نەتەوایەتی و بێبەش بونی لەمافە نەتەوەیی ولەسەربەستی بەکارهێنانی مافی بڕیاڕدانی چارەنوس لەلایەکی ترەوە، چەوسانەوەی چینایەتی ناو کۆمەڵی فرە چینی کوردستان هەمیشە زەمینەیەکی خۆش و لەبار بوون بۆ گەشەکردن و کامڵ بوونی هەلومەرجی بابەتی- مادی شۆڕش و راپەرینی کۆمەلانی خەڵك دژی زوڵم و زۆرو چەوسانەوە، بەلام هێندی جار کامڵ نەبون و گەشەنەکردنی تەواوەتی

هەلومەرجی خۆیی شۆڕش بەتایبەتی لەڕوی هۆشیاری سیاسی - چینایەتی- ناسینی دۆست و دوژمن، چاك دیاریكردنی ئامانجەكان وستراتیج و ڕێبازی شۆڕش، جۆری ڕێكخستن، سەرەرای ئامادەیی بێ وێنەی خەڵك بۆ چەك هەڵگرتن و ڕاپەرین و فیداكاری یاخود شۆڕشەكەی بەرەو شكان ولەناوچوون بردووە، یاخود سەركردایەتی شۆڕشەكە، شۆڕشەكەی لە ڕێبازی ڕاست و دروستی خۆی لاداوە و بەرەو هەڵدێری وا بردویەتی كە قازانجی خۆی و زەرەری زۆری كۆمەڵانی خەڵكی تێدا بوە.

خەڵكی كوردستان لەئامانجی زوڵم و زۆری بێگانەو ناوخۆدا بەتەجروبەی تایبەتی خۆیان گەیشتونەتە ئەو ئامانجەی كە زوڵم و زۆرو زەبرو زەنگی داگیركەران و زۆرداران بە بەكارهێنانی زەبروزەنگ چارەسەرئەكرێ، كە دەسەڵاتی سیاسی لەلولەی تفەنگەوە هەڵدەقوڵێ و بۆدەسەڵاتی زۆرداران ئەبێ دەست بدەنە چەك و بەچەك پارێزگاری لەنیشتمان و شەرەفی خۆیان و نەتەوەكەیان بكەن، هەر ئەمەشە تەلیسمی ئەو ئەشقە بێ وێنەیەی كە كورد هەیەتی بەرامبەر بە چەك لەچاو میللەتانی دراوسێیدا. لەشۆڕشی نوێی گەلەكەماندا، بەچاكترین شێوە مەسەلەی چەك هەڵگرتن و پێشمەرگایەتی ڕاستەقینە دەرئەكەوێ.

دوژمن بە هەموو ڕێگەیەك ئەیویست چەك لەناو خەڵكدا نەهێڵێ و هەمووی كۆبكاتەوەو خەڵك بێ چەك بهێڵێتەوە چونكە هەبونی چەك لەناو خەڵكدا هەمیشە مەترسی ئەوەی لێ ئەكرا كە ڕۆژێك لە ڕۆژان كۆمەڵانی خەڵك دژی دەسەڵاتی زۆردارانەی حكومەت بەكار بهێننەوە... سەرەرای هەموو پیلان و تەگبیری دوژمن ، سەرەرای لە سێدارەدانی ژمارەیەكی زۆری خەڵكی لەسەر شاردنەوەی چەك سەرەرای دیاریكردنی خەلات بۆ ئەوانەی چەكیان تەسلیم ئەكردەوە، لەگەڵ ئەوەشدا هەندێ چەكیان هەر شاردەوەو هەڵگرت وە هەریەكەیان لە پەنایەك و لە كونێكا بە جۆرێك حەشاردا.

سیاسەتی درندانەی دوژمن بۆ تەفروتوناكردنی نەتەوەی كورد ئەو زوڵم و زۆرەی باڵی فاشیستی بەعسی دەسەڵاتدار كە مەستی بادەی سەركەوتنی خۆی و شكاندنی سەركردایەتی خائینی بەرزانی بوو هەم كۆمەڵانی خەڵكی وای لێ كرد لە هەندێ جێگە بۆ دیفاع لە خەڵك و ماڵ و شەرەفی خۆیان خۆ بە خۆرابپەرن وەكو دەستەو تاقمی قاچاغ بێ هیچ هاندان و بەرنامەیەكی سیاسی مل بدەنە بەر شاخ. هەم ڕێكخراوەكان و باڵەكانی ی.ن.ك. كە كەوتنە خەباتی سیاسی و سازدانی كۆمەڵانی خەڵك بە لێكۆڵینەوەو هەڵسەنگاندن و تەجروبە گەیشتنە ئەو ئەنجامەی كە ڕێكخستن و سازدانی كۆمەڵانی خەڵك و خەباتی سیاسی بەبێ هەبونی پشتیوانێكی چەكدار لە هەلومەرجی نا بەرامبەری هێزەكانی دوژمن و گەل و تیرۆرو كوشت و برو پەلاماری حزبی فاشیستی دەسەڵاتدار كارێكی نەگونجاوو لە جێبەجێكردنی نەهاتووە.

ئەو كاتەی كۆمەڵانی خەڵكی كوردستان لە ژێر سەخترین گوشاری دەوڵەت و پەلاماری درندانەی حزبی فاشیستی دەسەڵاتدار خەریكی خۆسازدان و خۆ كۆكردنەوە بوون، حكومەتی عێراق كە بەرێكەوتنێكی دەوڵەتێكی بچوك لەگەڵ ئیمپرلیازمی ئەمریكی و لەگەڵ شای ئێراندا توانی بۆی گەورەترین بزوتنەوەی چەكدار لە ڕۆژهەلاتدا بشكێنن لە پێشدا ئەوەندە مەست و سەر خۆش بو باوەری نەئەكرد كە جارێكی تر كوردو هێزە شۆڕشگێرەكانی تواناو تینی جەنگاوەرانە و زاتی دەسەڵاتە دەسدانە چەكیان تێدا مابێت.

بەپێچەوانەوە چاوەڕێ کردن و پێشبینی هەموو چاودێرە بێگانەکانەوە بە پیچچەوانەی پێش بینی حزبی فاشیستی دەسەڵاتدارەوە ، کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان پاش گلان و نوچدان هەڵسایەوەو کەوتەوە خۆی ، ڕێکخستن لەم لاو لەولا ساز درایەوە، دەستەی چەکدار پێکهاتەوەو کەوتەوە گەران و چالاکی ، ڕۆژ بە ڕۆژ باسکی بزوتنەوەکە ئەستوتر ئەبو، هێزەکانی زیادی ئەکرد، خەڵکی چەکە شاردراوەکانیان دەرئەهێناو بە گەرمی پێشوازییەکی ئەوتۆیان لە پێکهێنانەوەی هێزی چەکداری پێشمەرگە ئەکرد کە لە سنوری ئەو نەخشەو پلانەش دەرچو کە بۆی دانرابوو.

پلان و نەخشە و لێکدانەوە و خەیالەکانی دوژمنانی گەلی کورد،چ هی کۆنە پەرستانی کورد چ هی کۆنە پەرستانی ناوچەکەو چ هی ئیمپریالیزم هەمووی پوچ دەرچوو، چونکە ئەوان کاتی خۆی ڕێکەوتنی جەزائیری شا – صدام ی ١٩٧٥ یان وەك و بەشێك لە پلانێکی زلی ئیمپریالیستی سازدرابوو بۆ دامرکاندنەوەی ئاگردانەکانی شۆرش لە ڕۆژهەڵاتی ناوەراستدا، ئاگردانی کوردستانی عێراق پاش کوژانەوەیەکی وەختی سەر لە نوێ کڵپەی سەندو هەڵگیرسایەوە بۆیە ئەوانیش کەوتنەوە خۆ بۆ لەباوەش گرتن و دەست بەسەراگرتن و ئینجا تێکدان و روخاندن و شکاندنی .

ئیمپریالیزم و کۆنە پەرستی بە چاکی ئەهمەیەتی مەسەلەی کورد دەرك ئەکەن لە ڕۆژهەڵاتی ناوەراستدا، وە ئەهمیەتی پەترۆلی و ستراتیجی و بازاری وولاَتانی ڕۆژهەڵات ئەزانن بە تایبەتی پاش دەرپەراندنیان لە هیندو چین. هەروا بە ئاسانی مەیدان چۆڵ ناکەن بۆ تێکۆشەران و شۆرشگێرانی راستەقینە و ناهێڵن کوردستان بەو هەموو گرنگیەوە کە هەیەتی هەروا بە ئاسانی بکەوێتە دەست ئەوان.

لە پاش هەڵگیرسانەوەی شۆرشی کوردستانی عێراق، شۆرشی چەواشە و ئاغاکانی کەوتنەوە دانانی نەخشەو پلانی جیا جیا بۆ بەرەنگاری شۆرش لە مەیدانی جیا جیادا، جا یەکێك لەو مەیدانانە مەیدانی چەك هەڵگرتن و پێشمەرگایەتی یەکە لە کوردستان دا ئەهمیەتی تایبەتی هەیە. پێشمەرگە لەناو کوردا حورمەتێکی تایبەتی هەیە، چونکە پێشمەرگە بەو تێکۆشەرە سیاسیە ئەڵێن کە دەستی داوەتە چەك و خەبات ئەکات بۆ ئەوەی بە ڕێگەی زەبرو زەنگی شۆرشگێرانە کۆتای بە زوڵم و زۆرە بهێنێ کە بەسەر گەلەکەیەوەیەتی، پێشمەرگە هەر کابرایەکی چەکدار نیە. بەڵکو خەباتکەرێکی سیاسیە، دەستی داوەتە چەك بۆ بەدیهێنانی ئامانجێکی سیاسی کە بەرێگەی ناچەکدار بۆی جێ بەجێ ناکرێ. شۆرشیش خۆی لە خۆیدا بزوتنەوەیەکی سیاسیە هیچ بزوتنەوەیەکی چەکدار ناکرێ لە سیاسەت جیا بکرێتەوە چونکە پێ بزانی یان نەزانی پەیرەوی ڕێبازێکی سیاسی، سیاسەتێکی دیاریکراو ئەکات ئیتر پێشکەوتنخوازانە یان کۆنەپەرستانە بێ چەکداریش کە ئەگەر پێشمەرگە بێ، خەباتکەرێکی سیاسیەو خزمەتکاری گەلە و ئەگەر خەباتکەری سیاسیش نەبێ وا پێشمەرگە نیەو هەوڵ و تەقەلاکەی یا خزمەتی قازانجی شەخسی خۆی ئەکات یا خزمەتی سیاسەتێکی کۆنە پەرستانەی دوژمن بە خەڵك ئەکات، یا ئەچێتە قاڵبی جەردەیی وچەتەیی و ڕێگری و خۆ سەپاندن بەسەر خەڵکدا. لە کوردستاندا شەرو شۆری ناوخۆ تالان کردنی یەکتری و هەندێ جار دروست بونی دەستەو تاقمی چەکداری جەردە کە رەنگی دوژمنایەتی دەسەڵاتی دەوڵەت و هێزو داو دەزگاکانی بە خۆیەوە

گرتوه لە کۆنەوە هەبوو، بەڵام لە راستیدا ئەمانە خەریکی راوو رووت و تالأن کردنی و ئازاردانی خەڵك بون و هۆی شەخسی ، دوژمنایەتی، خوێن، دزی ، جەردەیی، راووروت سەرکێشی ... پاڵی پێوە ناون بەرەو چەك هەڵگرتن و یاخی بون. ئەمانە زۆر لە مێژە لە کوردستاندا ریسوا بون و بەو ناوەوە بە دروستکردنی دەستەو تاقمی لەم بابەتە شۆرشی چەواشە ناتوانێت شۆرش لەناو بەرێت بەناوی شۆرشی برزینی لەبەر ئەوەی چەندین شێوە و رێگەی نوێ بەکار ئەهێنێ بۆ زراندنی ناوی شۆرش و پێشمەرگە و چەك هەڵگرتن لە پاڵ رێگە کۆنەکاندا.

کاتی خۆی دوژمن پشتی ئەبەست بە هێزە سوپاییەکانی خۆی (جەیش ، پۆلیس، ئەمن ، ئیستخبارات) پاشان بە تەجروبە بۆی دەرکەوت کە ئەمانە بەس نین و ئەتوانی سود لە خەڵکی ناوچەکە وەربگری بە تایبەتی ئەتوانی دوژمنایەتی خێڵکی و بنەماڵەیی و خائینی هەندێ جارو لە هەندێ ناوچە دا ئەمانە ئەیانتوانی زەرەری زل لە شۆرش بدەن، بە تایبەتی ئەگەر دوژمنایەتی عەشیرەتی لە ناوچەکەدا بوایەو هەستی نەتەوایەتی و هوشیاری سیاسی خەڵکی ناوچەکە نزم بوایە.

ئەم هێزە غەیرە نیزامیانە کە دەوڵەت بەناوی سوارەو سوارەی صەلاحەدین و خالید بن وەلید وە ناوی ئەبردن خەڵك بەناوی جاشەوە هەر زوو زوو لەناو خەڵکدا ریسوا و سوك و سەلیم بون و بە چاوی نزمترین خائنە وە سەیر ئەکران و نرخێکی سیاسی یا کۆمەڵایەتی تەنانەت جەنگیشیان نەما. دوژمنانی شۆرشی کوردستان ئێستا بەتەنیا هەر بەو چەکە ژەنگاوی و کۆنانە شەری پێشمەرگە ناکەن، هێزە چەکدارەکانی هەر بەناوی جەیش و پۆلیس و جاسوس و جاشەوە رێك ناخات، لە پاڵ ئەمانەدا چەندین ناوی نوێی تر وەك حەرەس حدود و جەیشی شەعبیش داهێناوە. بەڵام دیسانەوە ئەمانەش بەس نین بۆ شکاندنی پێشمەرگە و لەناوبردنی بۆیە چەندین رێگە و شێوەی نوێی گرتۆتە بەر ، کە رەنگە هەندێ جار بتوانێ بەو رێگایانە زەرەری زل لە شۆرش بدەن.

دوژمن چۆن ناوی یەکێتییەکانی قوتابیان، ئافرەتان ، مامۆستایان کوردستانەوە هەوڵ ئەدرا رابردوی تێکۆشەرانە و خەباتکەرانەی ئەم رێکخراوە دیموکراتیانە بشێوێنێ و بیکاتە دەسکەلای خۆی و ئابروی ببات و سوك و سەلیمی بکات لەلای خەڵك هەر بەو جۆرە بەپێی پیلان و نەخشەی نهێنیش ئەیەوێ ناوی شۆرش و پێشمەرگە بزرێنێ .

دوژمن ئەیەوێ شۆرش ، کە پیرۆزترین شێوەی خەباتی تێکۆشەرانی گەلە، لەبەر چاوی خەڵك سوك و بێ نرخ بکات. وە پێشمەرگەش،کە نمونەی مرۆڤی لە خۆبوردوی ماڵ و گیان بەختکەرە، لەبەر چاوی خەڵك بەدناو بکات... دوژمن هەر بەوە هەوڵی سوك کردنی شۆرش و بەدناوکردنی پێشمەرگە نادات کە بە رادیوو دەزگاکانی رەسمی پەلاماری بدات، با بەجەیش و جاش هێرشی بهێنێتە سەر ، بەڵکو هەوڵ ئەدا بەناوی شۆرش و پێشمەرگە وە لە ناوسەنگەرەکانی خۆیەوە پەلاماری بدات و پیلانی لێ بگێرێ...

دوژمن هەر لە سەرەتای دەستپێکردنەوەی شۆرشەوە هەوڵی داوە بە کۆمەڵ و دانە کەسانی خۆفرۆش و نیشتمانفرۆش بنێریتە ناو ریزەکانی هێزی پێشمەرگەی کوردستانەوە، بۆ ئەوەی لە پاڵ شۆرشدا دژی شۆرش کار بکەن، بە ناوی پێشمەرگەوە دژی پێشمەرگە چالاکی بنوێنن، وەلەناوخۆیەوە گەنە بکەن و زەرەری لێبدەن.

دوژمن هەوڵێکی زۆری داوە

بۆ کڕینی کەسانی بەزیوو رووخاو نزم بۆ ئەوەی لە شۆرشیان بکاتەوە بچنەوە پاڵ حکومەت. یاخود هەر لە ریزەکانی پێشمەرگەدا بیان هێڵێتەوەو فەرمانەکانی خۆیانی پێ جێ بەجێ بکات.

دوژمن هەوڵیان داوە لە رێگەی ناردن و راسپاردنی نۆکەرانی خۆیانەوە، یان لە رێگەی کڕین و بەکرێ گرتنی هەندێ کەسەوە دەستەو تاقمی چەکدار بەناو پێشمەرگەوە لە ناوچەکانی دیاریکراوا دروست بکەن و بکەونە چالاکی نا پێشمەرگانە یاخود لەناو ریزی پێشمەرگەدا بە پارەو بەڵێن و تەماع و تاقمێك بگرن و هانی بدەن کە بەناوی زەکات، سەرانە ، جەزا، پارەی تفەنگ، یارمەتی.... پارە بە زۆر لە خەڵك بسێنن. دارو فەلاقە بۆ جوتیاران و خەڵکی بێ تاوان دابنێن و ئازاریان بدەن بەدخویی و بەدرەوشتی بەدرەفتاری لەگەڵ دانیشتوان بکەن و دەستدرێژیان بکەنە سەر . ئاژاوە لەناو پێشمەرگەدابنێنەوەو بیان کەن بە گژ یەکدا. ورەی خەڵك بروخێنن و گیانی بێ بروایی و بەدگومان و تێکدانی ریزەکانی خەڵك و پشێوی بڵاو بکەنەوە و درۆو دەلەسە بکەن و بوختان بەدەم پێشمەرگە و لێپرسراوەکانیانەوە بکەن. ئەگەر بتوانن ناوچەکە لەروی بڵاوبونەوەی بیرو باوەڕی شۆڕشگێڕانەو رێکخستنیەی خەڵکی و چالاکی پێشمەرگانەدا بخەن بەناوی ئەوە کە گوایە سنوری ناوچەی ئەوانە. دەنگوباسەکانی شۆڕش کۆبکەنەوە و بیدەنەوە بە دوژمن. لە هەلومەرجی لەبارەو گونجاودا دەست لە تاقمێك پێشمەرگە یاخود فەرماندەیەکی بوەشێنن و بە کۆمەڵ تەسلیمی دوژمن ببنەوە. چەك کە لەناو خەڵکیدا بەکەمی دەست ئەکەوێ، کۆبکەنەوە و تەسلیمی دوژمنی بکەن. دوژمن هەوڵ ئەدات لە ناو ریزەکانی پێشمەرگەدا، ئەم جۆرە چەکدارانە پەیدا بکات. وە هەندێ جار چەکداری لەم بابەتەش پەیدا کردووەو بەناوی پێشمەرگەوە ماوەیەك چالاکی نا پێشمەرگانەی پێ نواندون و زەرەری زلی لێ داون لە پێشمەرگە و شۆڕش و کۆمەڵانی خەڵك.

بەڵام کۆمەڵانی خەڵك، بەهەستی شۆڕشگێڕانەی خۆی، هەر زوو ئەمانە ئەناسێتەوە.

پێشمەرگە، ئەو تێکۆشەرە سیاسیەی کە لە گیان و ماڵی خۆی ئەبورێ و لە پێناوی قازانجی گەل و دەسکەوتی رەنجدەران دا دەستی داوەتە چەك و جگە لە خزمەتی گەل و بەدیهێنانی ئامانجەکانی ئەو و پاراستنی دەسکەوتەکانی ، هیچ مەبەستێکی تری نیە.... پێشمەرگە ئەو مرۆڤە هوشیارە خاوەن بیروباوەری جگە لە پشتیوانی گەل هیچ سەرمایەیەکی تری نیە . لە ریزەکانی گەلەوە هاتوەو پشت ئەستور بە گەل و لە پێناوی گەلدا ئەجەنگێ و ئەمرێ، بەبێ گومان پێشمەرگە جیاوازە لەو چەك هەڵگرانەی دوژمن رای سپاردون یاخود چەك بەدەستنانەی خزمەتی دوژمنانی کوردو شۆڕشەکەی ئەکەن، یان لەو چەتەو جەردە و خۆفرۆشانەی دەستیان لەگەڵ دوژمن تێکەڵ کردوە و ئامۆژگارییەکانی ئەو جێ بە جێ ئەکەن....

ئەوەندە جیاوازە بەقەد جیاوازی فریشتە لە شەیتان.

پێشمەرگە فریشتەی هێنانی مژدەی ئازادی، و سەربەزی و وەکیەکی و ئاشتی و ئاسودەییە.

چەك بە دەستی خۆفرۆش و کۆنەپەرست، شەیتانی ئاژاوە نانەوە و نۆکەرایەتی و دیلی و گێچەلە.

کۆمەڵە

ئۆرگانی ناوەندی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان عێراق

ژمارە (٨) ی هاوینی ١٩٨٠

نوسینگەی راگەیاندنی چاپخانەی شەهید ئیبراهیم عەزۆ، کوردستانی عێراق

شنەی شاخ

◇ رەهبەرسەیدبرایم

دەڵێی : سلە بۆیەین

ساڵی ١٩٨٦ مەفرەزەیەکی پێشمەرگە و پێشمەرگەکانی مەکتەبی عەسکەری لە بەهادینی حەلیم و ئەنوەری حەلاو بەکری عەبەی عەبان و سەرداری قالە بەراز دەچنە خۆشناوەتی لای کاک کۆسرەت، لێپرسراوی مەڵبەدنی هەولێر بوو ، بە بەهادین حەلیم دەڵێت: ئەو ناوانانە لەسەر سەری دەچن. بەهادین حەلیم دەڵێت: فیوڵمانە سەر سەرین بەڵام ئەو ناوانەی ئێوە ، عەولا بۆر، حەمە سوور و صلاح شینە، ئەو رەنگانە تێ ناگەین دەڵێی سلە بۆیەین!!

٢- نوورە نوور

شێخ صدیقی چوخماخ لە گووگ بوو ماڵ و بارەگای لەسەر سنوور لە گوندی هەرزنە بوو، روبارێکی درێژ بەرەو دۆڵی سەفرەو زەروون، جیاکردنەوەی سنوری عێراق و ئێران بوو، ئەو گوندە، برازایەکی شێخ صدیق فیشە فیشی جگەرە کێشانی بوو، ماڵەکەش ماڵی پێشمەرگە دیوارو بن میچ نایلۆن و مشەما بوو، لەبەر پەنجەرەش باروت بوو لەبەر پەنجەرەکەدا دانرا بوو، شێخ صدیق چۆخماخ بە برازاکەی دەڵێت: رۆڵە ئەو پەنجەرە پڕ لە باروت و تەقینەوەیە ئاگات لێ بێ. سۆتۆ جگەرەکەی فڕێ نەدەی، ئاگر دەگرێت برازاکەی دەڵێت: قابیلە نەزانم و ئاگام لێیەتی. شێخ صدیق بە قسەو باسان دەخافڵێت، شێخ صدیق بەرەچەڵەک شێخ ومشایەخ و نورانی خەڵکی گوندەکە لەبەر شێخایەتی رێزی زۆری دەگرن، لە پڕ برازاکەی قونچکە جگەرەکە فڕێ دەداتە بەر پەنجەرەکە، ژوورەکە گڕ دەگرێت و دەسوتێت بە هەزار حاڵ شێخ صدیق و منداڵەکان قوتار دەبن و دەردەپەڕن لەناو ژوورەکە. ژنێك ئەو گڕە سەوزو جوانە دەبینێت سڵاوات لێ دەداو روو لە ئاسمان خوا دەکات هاوار دەکات ماڵی شێخ صدیق نووری لێ هەڵدەستێ، شێخ صدیق دین و ئیمانی نامێنێ، دەڵێت ماڵ و حاڵم دەسوتێت نووری چی ! چاو ئەو خەڵکە عەنتیکەت نەدیوە ،

نەنوورەی لێ نەشپڵتەی لێ!

ماڵە شێخ صدیقەو

دەسووتێ!

تا برا کوژە بکەن ساوەرتان دەرخوارد دەدەین

لە ساڵانی ١٩٨١- ١٩٨٤ شەڕی برا کوژی توندو تیژو خوێناوی بوو، ساڵی ١٩٨٢ پۆلێك پێشمەرگە لە گوندی چوە دەبن. هەر ساوارە شلەیان دەرخوارد دەدەن، شلە ساوەریش بە تۆزێك خوێ و ئاوێکە گەرم بە خێرایە بە چاوتروکانێك پێ دەگەیی و لێدەنرا پێشمەرگەکان دەڵێن ئەرێ ناکرێ لە جیاتی ساوەر شتێکی دیکەمان بۆ لێ بنێن، کابرای خاوەن ماڵ و خۆشناو دەڵێت: قوڕ بەسەرتان تا ئێوە شەڕی برا کوژی بکەن هەر ساوەرتان دەرخوارد دەدەین بە فەردە ساوەرم بۆ داناون ئەوجا کەیفی خۆتانە!!

بیرو باوەڕ ئازادە!:

مام غەفور سەرتیپی ٨٦ی دەشتی هەولێر بوو، ساڵی١٩٨٧سەربازی راکردوو زۆر هاتنە دەرو بوونە پێشمەرگە ناویان لێنابوون (بن زگ زەرد) هێندە زۆر بوون، مام عەلی لەو تیپە کادیری شۆڕشگێران زەلامێکی تێرو پڕ قەڵەو بوو، ئەوسا ململانێ لە نێوان کۆمەڵەو شۆڕشگێران هەبوو، هەندێك لەو بێ زگ زەردانە بوونە رێکخستن و شۆڕشگێران ! لە مەڵبەندەوە ئاگاداری مام غەفوور دەکەن ئەو پێشمەرگە تازانە بکاتە کۆمەڵە، مام غەفوریش کۆبونەوە بە هەموو پێشمەرگەکان دەکاتن و دەیەوێ بیانکاتە کۆمەڵە. تیپەکەی نزیکەی ٧٠٠ کەس دەبوو مام غەفوور دەست بە قسان دەکاتن و دەڵێت: دەمەوێ رێبازی یەکێتیان بۆ روون بکەمەوە، خۆی یەکێتی دوو باڵە(کۆمەڵەو شۆڕشگێران) بیرو باوەڕ ئازادە بەس من کۆمەڵەم، کاك نەوشیروان کۆمەڵەیە، کاك کۆسرەت کۆمەڵەیە ئەمانەش لەناو خەڵك خۆشەویست بوون کەیفی خۆتانە بیرو باوەڕ ئازادە بەڵام ئەوەی ورگ زل و سەلك ئەستوورە شۆڕشگێرانە وەك د. فوئاد و مامۆستا چەتۆوو مام عەلی ئەمانەش بەراستی قەڵەو بوون ئیتر بۆ خۆتان ئازادن و رێکخستنێکیان هەڵبژێرن!!.

بەراستی مەردی تاقیم کردیەوە!

بارەگاو بنکەی پێشمەرگە لە گوندی (   )دەبێت، بێوەژنێك لەو گوندە نانی بۆ دەکردن بێوەژن تا بڵێی جوان و شۆخ و شەنگ و تەڕو نازدار بوو. کەنانی دەکرد لەبەر ئاگر ئەو روومەتە گەش و سورانەی وردە ئارەقەی دەکرد وەك زێر دەبریسکایەوە. چاوجوان و برۆ وەك مانگ و پرچ زەردو روخسار سپی و ساف، دەبوو یەکێك رۆژانە بچوبا نانی بهێنابا پێشمەرگەیەك (ك.د.م.) قولە لێپرسراویش بوو، هەمیشە رۆژانە دەچوو نانی بۆ بارەگا لەبەر خاتری ئەو بێوەژنە نازدارە دەهێنایەوە ئیتر رۆژێك بێوەژن لەبەر نانکردن دەبێت و قاچی لێهەڵکرد بوو وردە ئارد لەسەر قاچە خڕو سپییەکەی دیمەنێکی هێندە جوانی پێ بەخشی بوو، جوانیەکەی هێندە سەرەنج راکێشەر بوو، کابرای نان هێنەر بەو جوانیە ئاگر دەگرێت بۆیە داوای ماچێکی لێ دەکات، بێوەژنەکەش نایکاتە نامەردی سەلکە بزووتێك ئاگراوی لە بن

ساج دەردەهێنێ و بۆی هەڵدەستێ لێی بدات، کابرا زەندەقی دەچێت و دەزانێت کەڵکی نیە بۆیە دەڵێت: خوشکم تاقیم کردیەوە، بەراستی مەردی، بەشەرەفی ، رووسوری ئافەرین سەرت بەرز کردینەوە!! ئەشهەدو بیلا مەردی!.

ئێمە شۆڕشێکی دیموکراتین

پاش تێکچوونەوەی گفتوگۆ ساڵی ١٩٨٥ ئەوانەی لە خۆیان دەترسان چوونەوە باوەش رژێم، جاش بوون بەر لێ بووردن کەوتبوون هەموویان کەفیلیان هەبوو لە گەرمیان. پاش گەرانەوەیان بۆ ناو رژێم تیپی ٥١ی گەرمیان بارەگای لە گوندی زەردە لیکاو بوو لە گەرمیان وەك لێپرسینەوە کەفیلەکانیان گیران، لە چەند ژوورێکی بچوك و تەسك خزێندران، گیراوەکان واتە کەفیلی جاشەکان زۆربەی خەڵکی شارو خوێندەوار بوون! یەك لەو کەفیلە گیراوانە مامۆستایەك بوو، لەناو گیراوەکان دەیکاتە هەراو بەنارەوایی باس دەکات ناچار داوای لێپرسراوێك دەکەن. کە ئەوە حاڵ نیە تێیدان! لە بارەگا نەجم بێستانەیی فەرماندەی کەرتی تیپی ٥١ی گەرمیان بوو دەچێتە لایان مامۆستا گیراوەکە دەست بە قسان دەکاتن و دەڵێت: قەت بەرەوای نازانم ئێمە لەو ژوورە تەسکە بگرن و ئەمە غەدرە. ناهەقیە بۆیە ئێمە مان دەگرین. نان ناخۆین تاوەکو ئازادمان نەکەن. نەجم بۆستانەیی دەڵێت: ەئێمە شۆڕشێکی دیموکراتین، رێگاتان لێ ناگرین کەیفی خۆتانە هەفتەیەك مانگێك نان نەخۆن پیاو نیە بە زۆر نانتان بداتێ، ئێمە ئەو هەقەتان پێ دەدەین نانتان بە زۆر نادەینێ!!.

ئەوە خۆم لێ دەشاریەوە!

سلێمان سمکۆ فەتاح پ.م. بوو لە تیپی ٩٠ باوەجی لە گوندی گرنك دەبن و لە ناوچەی خۆشناوەتی، نۆرە ئێشکگری دەبێت، لە پێشمەرگایەتی هەمیشە ئێشکگری لە جێیەکی بڵندو زاڵ و دیارە، سلێمان سمکۆ فەتاح ئێشکگر دەبێت بە دوور بین چاودێری دەکاتن ، دەبینێ ژنێکی لەبەر هەیوانێ یاپراخ دەپێچێتەوە، خەنی دەبێت، چونکە لە ناوچەی خۆشناوەتی ساوەریان زۆر لێ دەنا. سلێمانیش لە ساوەر بێزار بووە.خۆی لێ خۆش دەکاو دەڵێ نیوەرۆ لەو ماڵە نان دەخۆم، ئەرکی ئێشکگری تەواو دەبێت ماڵەکە دەدۆزێتەوە، هەردوو دەستی لێك دەخشێنێ و دڵخۆش دەبێ ئەو نیوەرۆ ساوەر ناخواو یاپراخ عافێت دەکا! دەچێتە ماڵەکە بەخێر هێنانی دەکەن، یاپراخ لەسەر سینی رۆ دەکەن سلێمان دەبینێ یاپراخ لە جیانی برنج بە ساوەر لێنراوە، رێك دەم و چاوی گرژ دەبێ و گەدەی دەگیرێ! رێك تفەنگەکەی سوار دەکا لە یاپراخەکە، کابرای خاوەن ماڵ مشەوەش دەبێت ، کورە کاکی پێشمەرگە چییە؟ بۆ فیشەك لەبەر تفەنگ دەنێی ، سلێمان روو لە یاپراخەکە دەکات و دەڵێت: ئەرە خۆم لێ دەشاریەوە سەگباب ، توخوا یاپراخ بە ساوەر بووە!!.

ئەوە چاوەشە بیکوژن حەیاتان دەبەن

لە گەرمەی شەڕی ناوخۆ (مامۆستا مەجید

شەقلاوەیی کە بە کەمانچەوە بووە پێشمەرگە لە ڕێگا لە دۆڵە ڕەقە تووشی سەید کاکە دەبێت کەمانچە لەناو کیف وا دەزانن چەکە کەچی کەمانچە بوو! لێی دەپرسن بۆ کوێ؟ ئەوسا سەید کاکە ئەندامی م. س حزبی سۆسیالیست بوو. لێپرسراوی پێشمەرگە بوو، مامۆستا مەجید شەقلاوەیی سەر بەرێکخستنی کۆمەڵە بوو لەناو ی.ن.ک. ئەوکاتیش شەڕی سۆشیالیست و یەکێتی توندو تیژ بوو، یەک لە لێپرسراوەکانی سۆشیالیست دەڵێت: با بیکوژین ئەوە جەلالیە سەید کاکە دەڵێ: چی دەکوژن ئەوە چاوەشە،بە قورئان بیکوژن حەیامان دەبەن!!

چییە ئێرە عەرەبستانە:

مام ئەحمەدی دادی تێکۆشەرێکی کۆن و ناسراو لە زمانی حزبی دارکەرو هیداو پارتی و باڵی م.س. لەگەڵ بوو بەساڵا چوو بوو بۆیە ڕێزی لێ دەگیراو قسەشی بکردایە لێی قبوڵ دەکرا ساڵی ١٩٨١ ی.ن.ک. ببووە هێزی پشتیوان ئەوسا ئیستگەش زەمینەی بۆخۆش دەکرد، بە زنجیرەو وتار بڵاو دەکرایەوە، مەسەلەی کورد یەک مەسەلەیە یان چەند مەسەلەیەکە! مام ئەحمەدە هەمیشە گوێی لە ڕادیۆ دەگرت، لەپڕ لەبەر دەرگای بارەگای حزبی شوعی عێراقی کە پڕ شیوعی عەرەب بوو دەنگی دەدەن بە عەرەبی: قف، منوانت، وین رایح هویتك؟ مام ئەحمەد بۆ خۆی تورە بوو چەند جنێو دەدا، دەڵێ : سەگباب ، قەحبەباب لە پشت چیای حەمرین دنگت داوم، چییە ئێرە عەرەبستانە!!.

کوردستان ئابوری هاوبەشە:

مام ئەحمەدی داوێ هەر خەبات و سیاسەتی کردووە بە ڕێگای خۆی ماندوو بووە بە کوردایەتی، وەرز نەبووە نەبەزیوە بۆیە قسەی لێ قبوڵ دەکرا لەلایەن هەموو حزبەکانەوە ، ساڵی ١٩٧٩ حزبی شوعی هاتنە شاخ و چەکیان هەڵگرت دژی بەعس! بلاوکراوەیەکیان بڵاوکردبۆوە لەو بڵاوکراوەیە نوسرا بوو ، گوایە کوردستانی گەورە ناتوانێ ببێ بە دەوڵەت چونکە ئابوری هاوبەشیان نیە!! مام ئەحمەد بەو نوسینە گڕ دەگرێت. ئەو دەم هەموو حزبەکان بارەگایان نزیك یەك بوو ناو نرا بوو دۆڵی ئەحزاب، لە خڕێ نێرزەنگ سەر سنور باریکە ڕووبارێك سنوری ئێران عێراقی جیا کردبۆوە تابلۆیەکی وەك گاشە بەردێك بۆ کۆنکرێت دانرا بوو بە نیشانەی سنوور مام ئەحمەد لەوێ ڕادەوەستێ ، جا ئەو سەردەمە لەوێ کاروانی قاچاخچیان لە ئێرانەوە دەهاتە عێراق، لە عێراقەوە دەهاتە ئێران جۆرەها کاڵاو شتومەك دەهێنراو دەبردرا. مام ئەحمەد هەندێ لە هاوڕێیانی حسع ڕادەگرێت دەڵێت ئەو کاروانانە چیان پێیە؟ لە کوێ وە بۆ کوێ دێن و دەچن؟ ئەوانیش دەڵێن بەڵێ ئەو بارانە لەسەردەشتەوە دەچنە قەڵادزێ لە عێراقەوە دەچنە ئێران بە پێچەوانەشەوە. مام ئەحمەد بە حزبی شوعی دەڵێت: ئەی ئابوری هاوبەش چییە؟ ئەوە ئابوری هاوبەشە . بۆخۆتان هەر بڵێن کەیفی خۆتانە کوردستان ئابوری هاوبەشە!!.

شیشۆق

◇ شێخ بابۆ

١- زاناکانی بواری بێۆلۆژیای نوێ لە زانکۆی هارڤاردێی ئەمریکی لە توێژینەوەیەکدا بۆیان دەرکەوتووە خەون بینین دەبێتە هۆی بەرزبونەوەی ئاستی زانستی ، زۆریش هەوڵ دراوە لە ماناکانی خەون تێ بگەن، زانایان کەمێکیان لێی دواون!

هەستە لە خەو ئەی لاوی کورد
تێ بکۆشە بەدەستو برد
خەو زەرەرتانە!

٢- لە نوێترین توێژینەوەدا لە بارەی گفتوگۆی هەردوو رەگەزی نێرو مێ لە بارەی قسەکردنەوە، رۆژنامەی (بیلدی ئەڵمانی) رایگەیاندووە: رۆژانە ئافرەت ٢٠ هەزار وشە قسە دەکات، بەڵام پیاو حەوت هەزار وشە ، هۆکاری زۆر گوتنی ئافرەت دەگەرێتەوە بۆ ئەوەی کە مۆخی ئافرەت لە ١١٪ موولولەی دەروونی زیاترە لە بەرامبەر پیاوان!کاتێ بێ دەنگی وەڵامە.

٣- توێژەری ئەمریکی بەناوی(بیجامین هایدین) لەزانکۆی دورهام لەناوچەی باکوری کارۆلینا بۆی دەرکەوتووە: پیاوان ناتوانن تەماشای روخساری ئافرەتی جوان نەکەن! بەتەماشاکردنی ئافرەتی جوان بۆ مێشکی پیاوان بەسوودە!، بەڵام تەماشاکردنی ئافرەت بۆ پیاوی قۆز، هیچ چالاکیەکی وەك پیاوان تێدا روو نادات: شێتی کردم چاوەکەت، ناوەکەت!

٤- لە لێکۆڵینەوەیەکی نوێدا ئاشکرا بووە، لەباینجاندا یەکێك لەمادە دژە ئۆکسیدەکانی تێدایە کە پارێزگاری لە خانەکانی مۆخ دەکات لە ئاڵۆز بوون و هەوکردن دەمانپارێزێت، باینجان بەسەرچاوەیەکی گرنگ دادەنرێت! بۆ یارمەتیدانی نەهێشتنی قەبزی، هەوکردنی قۆلۆن، مایە سیری، مەترسیەکانی نەخۆشی دڵ، چونکە پرە لە ڤیتامین B و سەرجەم کانزاکانی لێ کۆبۆتەوە، هەروەها پۆتاسیۆمی ناوباینجان کار لەسەر ئەوە دەکات خۆیی ناو خوێن رێك دەخاتەوە.

جان. جان باینجان
دەرمانە دەرمان

٥- لە ئەنجامی توێژینەوەیەکی نوێدا ئەوە دەرکەوتووە خواردنی سێو بەر لە دەستپێکردنی نان خواردن، دەبێتە هۆی دابەزاندنی کێشی لەش .

شەکرە سێوە شەکرە سێو
بە سێوێك دەکەی بژێو

٦- لە مانگی ئاداری ساڵی ٢٠١٠ گەورەترین خۆنیشاندانی ئەدەبی بە کردنەوەی ڤیستڤاڵی لۆس ئەنجلۆس بۆ کتێب سازکرا، لەو ڤیستڤاڵەدا ١٣٠ هەزار کەس ئامادەی بوون وێرای ٤٠٠ نوسەر لەوانەش رۆماننوسی ناوداری جیهانی (هێرمان ورك) خاوەنی بەرەواترین کتێب لە جیهاندا، لەو ڤیستڤاڵەدا ئامێرێکی نوێی ئەلەکترۆنی خرایە روو کە گەورەترین عەمباری

کتێبە لە جیهاندا توانای عەمبار کردنی هەزاران کتێبی هەیە بۆیە فرۆشتنی کتێبی ئەلەکترۆنی ئەمرۆ کە بازاری گەرمە هەر ئەو ساڵە بایی ١٣٣ ملیۆن دۆلار لەو کتێبانە فرۆشراوە!! ، ئەی بۆ دەڵێن: سەد قائیمە وقەسیدە کەس نایکڕێ بە پولێ.

٧- دکتۆر (پیتەر شڤارتس)ی پسپۆر لە چارەکردنی نەخۆشی شەکرە لە زانکۆی (دریزدن)ی زانکۆیی لە ئەڵمانیا گووتی: نەخۆشی وەك پەتایەك لە جیهاندا بلاوبۆتەوە، زانایان پێیان وایە کەوا ٧٠٪ ی توشبوانی جەڵتەی مێشك هۆکارەکەی توشبوونیان بەنەخۆشی شەکرە دەگەڕێتەوە، لە ئەڵمانیا نزیکەی نۆ ملیۆن کەس بەو نەخۆشیەوە دەناڵێنن ڕەنگە ژمارەی توشبوان بگاتە ١٤ ملیۆن کەس. پەکوو ئەڵمانیەکان چەند شیرین و شەکرن.

٨- زانیاریە وەدەستهاتووەکانی تایبەت بە گالیسەکە هیندیەکان دەیسلەمێنن کەوا سەهۆڵ و ئاو لەسەر مانگ هەیە ئاخۆ دەبێ چەند کانی و سەرچاوەی ئاو سەهۆڵ و شەختەو دەریاو روباری لێ بوو بێت. سەیرە ئیشی خوا؟.

٩- پەیمانگای نەخۆشیەکانی پێست، لە رۆما جۆرە چارەسەریەکی نوێ و خێرای بۆ قژ هەڵوەرینی سەر ئامادە بکات لە ماوەی تەنها ٤٠ خولەکدا دەست دەکات بە چارەسەرکردنی ئەم گرفتەو هەر هەمان پەیمانگا بووە بەیەکەم دەزگا کە مۆڵەتی فەرمی پێدرا بۆ بەکارهێنانی ئەم چارەسەریە بەشێوەیەکی ئاسایی . کە تیشکی خستبووە سەر رۆڵی گرنگی پیتاندنی پلازماو پلێتەکانی خوێن و هاوبەشیان لە پرۆسەی دووبارە رواندنەوەی موو لەلەش بەشێوەیەکی گشتی و کلەی سەر بە تایبەتی ، کەوابێ کەچەڵ و سەر روتاوە نامێنێ .

١٠- پەیمانگایەکی ئەمریکی لێکۆڵینەوەیەکی لەسەر بڕیاردانی دروست ئەنجامداوە گەیشتونەتە ئەو ئەنجامەی کە دەستشۆرینی بەر لە بڕیاردان ئەنجامی دروست بەدەستەوە دەدات. پێی وایە خاوەن بڕیار دەستەکانی بشۆرێت و ئەو کاتە بڕیار بدات!! دەست شوشتنە یان مێشك پاکردنەوەیە ئەوە.

١١- برۆکی گرینبێرگ ١٧ ساڵە لە گەشەکردن وەستاوە ، گەورە نەبووە، هێشتا بالاو لەشولاری منداڵانەیە! بەهزرو جەستە یەك ساڵەیە!، زاناکان پێیان وایە دەگەنە چارەسەرێك بۆ پیر بوون تێگەیشتنی لە پیر بوون ، خۆشە مرۆڤ لە گەنجی بوەستێ هەر لەسەر تاقەت و شنگ بێ!.

١٢- خانەمەزادی سویسرا ئاشکرا یکرد کە سەعاتێك لە خانەکەیان بە نرخێکی خەیاڵی فرۆشراوە کە ٦٧ ساڵ لەمەوبەر دروستکراوە. ئەو سەعاتە(پاتیك فلیپ)ە بەچوارملیۆن یۆرۆ زیاتر فرۆشراوە. سەعاتەکە لەئاڵتوونی زەرد دروستکراوە! لە ساڵی ١٩٤٣ سەعاتێکی وا شارێکی پێ ئاوەدان دەکرێتەوە.

١٣- بەپێی لێکۆڵینەوەیەکی مەیدانی نوێ کە رۆژنامەی دەیلی مەیل بلاوکراوەتەوە بەشێکی زۆری بەریتانیەکان خوازیارن کۆچ بکەن و ولاتەکەی خۆیان بەجێ بهێڵن لەبەر گرانی و بێکاری و ژیانی سەخت ئەدی ئەو بەریتانیانە ئەگەر خەڵکی پاکستان و ئەفغانستان بونایە!! بۆ کوێ دەچوون.

١٤- ژنێکی ئەمریکی لە دوای بەرێکردنی ١٠٥ ساڵ لە تەمەنی خەون و ئاواتێکی هاتە دی و بووە پاڵەوانی کۆڵ نەدان لە چیرۆکی راستەقینە فلۆرەنس وا لنێرە ژنێکی ١٠٥

ساڵە، یەکێك لە زانکۆکانی ئەمریکا وەرگیرا بۆ ئەوەی بڕوانامەی زانکۆ بەدەست بهێنێت!والنێر لە مانگی ئابدا تەمەنی دەگاتە ١٠٦ ساڵ و دانیشتووی ویلایەتی ڤێرجینایە، ئەو ژنە دەیەوێ پاشە ڕۆژی هەبێ ، دونیا بەهیواو ئاوات خوراوە.

١٥- گۆڤاری (ریستوران مەگەزێن)ی لەندەنی چێشتخانەی نۆمای دانیمارکی بە باشترین چێشتخانەی ئەمساڵ ٢٠١٠ دەست نیشان کردو رینە ریدشبی دانیمارکیشی بەباشترین چێشتلێنەری جیهان بۆ ساڵی ٢٠١٠ هەڵبژێردرا ئاخۆ دەبێ بزانی ماش و ساوەر شلەو پلاو ساوەرو دۆغەوا و قوراوو یاپراخ بزانێ! یان قبووڵی سلێمانی و قەل لێ بنێ ، ئەوجا کورد ئیعترافی پێ دەکات .

١٦- بەناوبانگترین جوتیاری (چاندنی توتنی چرووتی) ی کوبا ، مرد کە بەپادشای توتنی چرووت ناوبانگی دەرکردبوو، ئەلیخاندرۆ رۆپانیا خاوەنی گەورەترین توتنی چرووت بوو، لە تەمەنی ٩١ ساڵی مرد (٢٠١٠) کەناڵی تەلەفزیۆنی کوبا بڵاوی کردەوە کەوا پادشای توتنی چرووت کۆچی دوایی کرد. توتنی چرووت کە ناوی (هاچا) بوو گرانبەهاترین توتن بوو، ناوبانگی لە جیهان بڵاوبۆتەوە بۆیە بۆ کۆچی دوایی (چرووت)ە کە دایگیرسێنین غەم لەگەڵ دوو کەڵی چرووت تێکەڵ بکەن.

١٧- ئید بۆلز کۆپرە وەزیری کارو خانەنشینی یە لە حکومەتی گۆردن براون لە کاتی لێ خورینی ئۆتۆمبیل بە موبایل قسەی کردوە، پۆلیسی هاتوچۆ سزای داوە بە ٦٠ پاوەند جەنابی وەزیر بەبێ تورەبون و گنجاندن و ئەملاو ئەو لا قبووڵی کردووە، سێ خاڵ لە مۆڵەتی لێ خورینی سڕاوەتەوە، بەراستی یاسا سەروەرە.

١٨- لە وڵاتی تونس هەفتانە ١٣ تەن گۆشتی گوێ درێژ دەفرۆشرێت بۆ خواردن چونکە نرخەکەی هەرزانە، هەموو خێزانێك گۆشتی مەرو مالاتی پێ ناکڕدرێت، بەپێی ئامارێکی فەرمی ١٢٣ هەزار گوێدرێژ لە تونسدا هەیە، رۆژانە لە ژێر چاودێری پزیشکدا سەر دەبڕدرێن، نرخی یەك کیلۆ گۆشتی کەر بە ٣ دۆلارە بەڵام گۆشتی مەڕ بە ١٠ دۆلارە. جا وەرە بێزت نەیەتەوە، لەزەت لە گۆشت بکە!.

١٩- لە گوندێکی هەرێمی گوسکانیای ئیتالیا لە خۆوە کەڵەشێرێك بووە بە مریشك، چیرۆکی ئەو کەڵە شێرە لەو کاتەوە دەستی پێکردووە کە رێویەك هاورێی مریشکەکانی خواردوە تەنها ماوەتەوە، ئیتر ئەمیش لە قوقاندن کەوتووە، کەوتۆتە هێلکە کردن. دەبێ پیاویش نەبێ بەژن لەترسان.

٢٠- رۆژانە لەسەر زەوییەوە مامەڵەی کڕین و فرۆشتنی هەسارەی مانگ دەکرێت و کڕیارەکانیش لە زیاد بووندان، چیکەکان زۆرترین موشتەری و کڕیاری زەوی لەسەر مانگ و تائێستا ٢٠ هەزار چیکی لەسەر مانگ زەویان کڕیوە، هەروەها لە سلۆڤاکیاش ٥ هەزار کەس زەویان کڕیوە، ئەو زەویانەش لە رێی سەفارەتی مانگ وە مامەڵەی پێوە دەکرێت کە تایبەتە بەو دوو دەوڵەتە بارەگاکەشی لە (پراگ)ـە، ئاخۆ دەبێ مەسئولەکانی ئێرە لەسەر مانگ زەوییان نەکڕیبێ!!.

٢١- وەك هەوڵێکی خێرخوازی بۆ ئەو سەربازە بەریتانیانەی بریندار بوونە لە ئەفغانستان ، هاوسەرو هاورێ سەربازەکان پرۆژەیەکی خێر خوازیان لە هەموو جیهان ئەنجامدا، پرۆژەکەش بریتییە لە کۆپیکردنی وێنەی خۆیان بە رووتوقووتی لەسەر ساڵنامەو دابەشکردنی بەسەر سەربازە

بریندارەکانی ئەفغانستاندا! تا ئێستا پەنجا ژن بەشداری تێدا کردووە، هاوسەرەکانیان ڕەزامەندیان لەسەر دەربڕیوە، پرۆژەکەش ٣٠ هەزار یۆرۆی قازانج لێکردووە: وەڵڵا بابە کاسبی چاکە!!

٢٢- ژنە سعودیەك کە بەڕێوبەری خوێندنگایەك بوە لە سعودیە. ماوەی (٥) ساڵە خەریکە بەرپرسان قایل بکات، کە خۆی ئۆتۆمبیل لێ بخوڕێت بەڵام سەرکەوتوو نەبوو بەپێی یاسای سعودیە ژنان بۆیان نیە بەتەنیا ئۆتۆمبیل لێبخوڕن، دەبێت شۆفێرێکیان لەگەڵ بێ، جا ئەو ژنە بڕیاریدا بە گوێ درێژ هاتوچۆی دەوام بکات. دیسان ڕێگری لەبەردەم دا هەیە، تەماشای ئەو بەراوردە لە ماوەی دوو مانگدا لە ساڵی ٢٠١٠-٢٠٣٠ ژن لە سلێمانی مۆڵەتی شۆفێریان بەدەست هێناوە ، بازۆ دەشتە.

٢٣- ژنێکی سعودی تەمەن٣٣ ساڵ، کاری بازرگانی یە لە ریکلامەکانی گۆڤارەکانی سعودیە بڵاوی کردۆتەوە، بانگەوازی کردووە ،گەر بێتو پیاوێك بەشێوەی (مسیار) بیخوازێت و بیهێنێت یەك ملیۆن و٣٣٠ هەزار دۆلاری دەداتێ، بەڵام ژنە هەندێ مەرجی هەیە، مێردەکەی پێشووی ڕەزیل وماڵ پەرست بووە، مەرجەکانی پاش ئاشنابوون ولێك گەیشتن دەدرکێنێت!! هەر پیاوێ ئەو ژنە بخوازێ پارووی دەکەوتە ڕۆنی، بەخوای چەورە!!.

٢٤- مەزندە دەکرێ لەجامی جیهانی تۆپی پێ ژمارەی هاندەرانی وڵاتان لە باشوری ئەفریقا بگاتە ٣٥٠ هەزار کەس، ڕێو شوێن بۆ خۆپاراستن لە ئایدز، لە جامی جیهانی تۆپی پێ ٢٠١٠دا یەك ملیار کۆندۆم بە خۆرایی دابەش دەکرێت، چونکە لەو وڵاتەدا ٥،٧ملیۆن تووشبووی بە ئایدز تێدایە، سەرۆکی شارەوانی کیپ تاون دەڵێت: نامانەوێ شارەکەمان وەك شاری لەشفرۆشی لە خەیاڵی میوانەکانماندا بمێنێتەوە!!نیازیان وایە چل هەزار سوزانی لە کاتی یاریەکاندا روو بکەنە ئەو وڵاتە. پیاوەکان بەکەیفەوە بۆ گۆڵ کردن ئامادەن!!.

٢٥- ڕێکخراوێکی مافپەروەری یەمەنی ئاشکرایکرد کچێکی تەمەنی ١٣ ساڵان لە باکوری ئەو وڵاتە لە بری ژن بە ژن دراوە بە پیاوێکی کامڵ و لە یەکەم شەوی بەیەك گەیشتنیدا لەگەڵ مێردەکەی لە کاتی جووت بووندا کۆ ئەندامی زاو زێی تووشی خوێن بەربوون بوو، دواتر بەو هۆیەوە مردووە، ناو نراوە بووکی مەرگ ڕۆژی یەکەم بە بووکی چووە پەردەوە، دواتر خرایە ناو گۆڕەوە. ئەوەش : شەهیدی سێکسە!.

٢٦- زانا چینیەکان سەر قاڵی دۆزینەوەی داهێنانێکن کە بەو هۆیەوە دەتوانن ئەو خانانە بوەستێنن کە بەرپرسن لە قەڵەو بوون لەناو کرۆمۆسۆمی ژمارە (١٦)ی مرۆڤدان. ئەوخانەیە هۆکاری بنەرەتی قەڵەو بوونە، ئەو لێکۆڵینەوەیە خزمەتێکی گەورە پێشکەش بە مرۆڤایەتی دەکات.کەوابێ خەڵکی قورس و گران نامێنێ، هەموو پووت و لاواز دەبن!!.

٢٧- ئافرەتێك بەناوی(زهانج رۆمانجی) خەڵکی چین تەمەن ١٠١ ساڵ لەلایەکی نێوچەوانی قۆچی لێ ڕواوە، جارێکی دیکە بریتیەوە، ئەو ژنە قۆچدارە خەڵك تەماشای زۆر دەکاتن. بۆچی قۆچ؟ بیسمیلا!!.

٢٨- دادگایەکی ژاپۆنی لەتۆکیوی پایتەختدا، پیاوێکی ژاپۆنی تەمەن٦٣ساڵ بەبێ تاوان دەرکرد، چونکە دوای١٧ساڵ زیندانی بێ تاوان دەرچوو، دیارە دادگایەکی سەحراوی کراوە، ئاخر پاش ١٧ ساڵ تەمەن لە زیندان، ئەو فەرمانە چ دادو دادگاو ویژدانێك بووە.

ئەلبوومی چیا

١٩٨٥/ سالار، نەناسراو، سمكۆ، نايف، فەرەيدون.

كۆمەڵێك لە پێشمەرگەكانی حیزبی سۆسیالیستی كوردستان

کونەمشکێ ۱۹۸۳، لقی پشدەری حیزبی شیوعی

۱۹۸۷/ سەیارەی بەتالیۆنی ١٥ی قەرەداغی حیزبی شیوعی.

کۆلەکا، ١٩٨٦/ حەمید عەسکەری، سەلام، کاروان

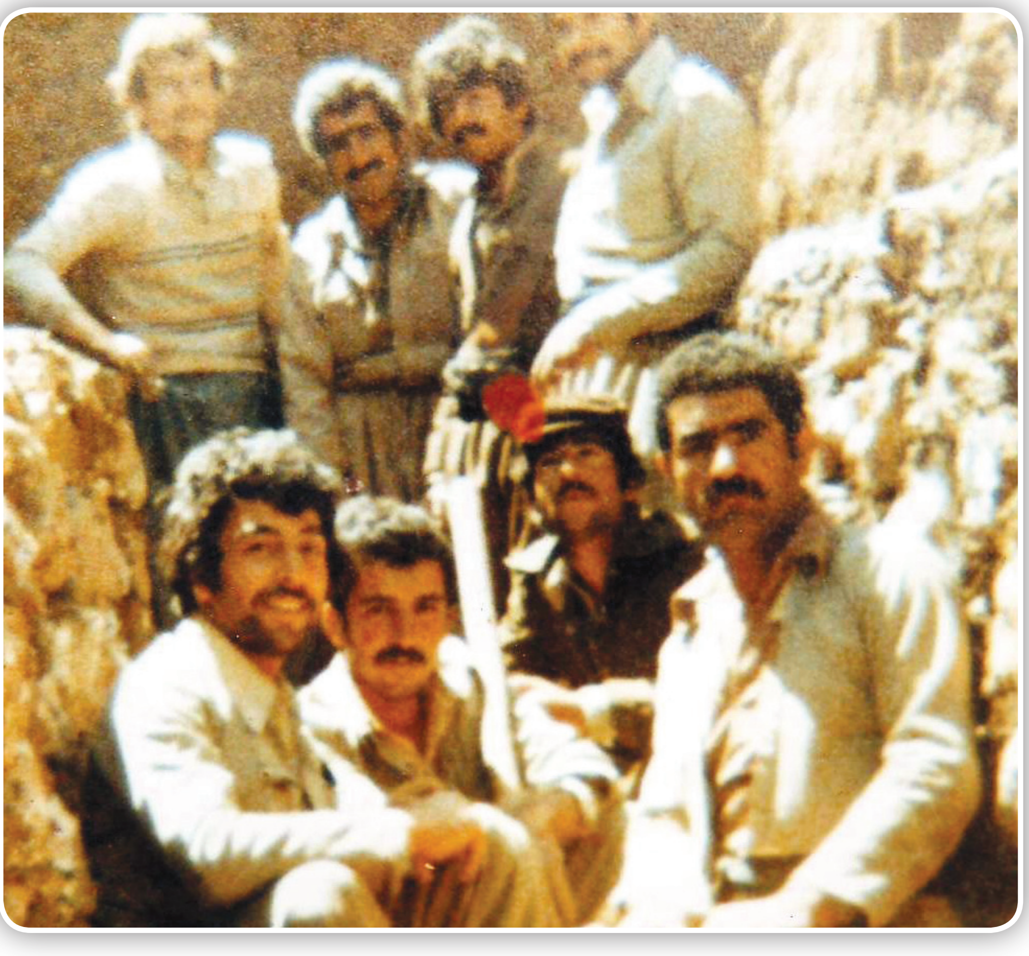

زەڵێ ١٩٨٠/ دانیشتوەکان، لە راستەوە: حاجی شێخەروانی، حاجی رەفیق تۆفیق سمەزریان، پشتیوان مام هەمزەی پەنیر فرۆش، رەهبەر سەید برایم، وەستاوەکان، لەراستەوە: هیوادۆشکە، ئارام هەولێری(شاکر)، دکتۆرخدر مەلا مەعسوم، ئازاد کەریمی وەستا وەهابی

دۆڵی سماقوولی ١٩٨٥/ شەهید بەکرعەزیز ئەحمەد ئاغا، دلزار حەمەدەمین، (مامە دلە)، ئەسوەد حەمەد کۆلوەزیر

١٩٨٥- ئومێد عیسا، کاروان، شەهید هەژار کۆری، مامۆستا فەرهاد کاوانی.